

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

**BEŞ EKSENLİ KİŞİLİK ANALİZİ MODELİNE GÖRE AHMET
ÜMİT'İN POLİSİYE ROMANLARINDA SUÇLULAR**

Ercan YÜCEL

Doktora Tezi

Ankara, 2020

**BEŞ EKSENLİ KİŞİLİK ANALİZİ MODELİNE GÖRE AHMET
ÜMİT'İN POLİSİYE ROMANLARINDA SUÇLULAR**

Ercan YÜCEL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Bir model oluşturarak romanda kişi unsurunu incelediğim bu çalışmada son noktayı koyabilmek çok sevindirici. Keşke bugünlere gelebilmek için bazı küçük sıkıntılar çektim diyebilseydim. Fakat yaşadığım sıkıntılardan da memnun olmadığımı söylemek zor olacak. Zor günler, hayatımdaki önemli insanları benim için daha da görünür kıldığından mutlulukla “keşke yaşamasaydım” demiyorum. Akademik çalışmalarımın en başından bu yana hayatımda yaşadığım tüm sıkıntılara rağmen benden desteğini bir an bile olsa esirgemeyen Prof. Dr. Alemdar Yalçın hocama nasıl teşekkür edebileceğimi bile bilmiyorum.

Doktora sürecinin başından itibaren ilgisini ve emeğini hiçbir zaman esirgemeyen, bitmez tükenmez enerjisiyle bana yol gösteren Prof. Dr. Abide Doğan hocama teşekkür ederken, bu süreçte sürekli yol gösteren ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Gıyasettin Aytaş ve Dr. Öğr. Üyesi Serdar Odacı hocalarıma da teşekkürü ayrı bir borç bilirim. Yardımlarını hiç esirgemeyen Gülizar Şimşeker hanıma ve tüm bu dönemlerde her zaman varlığını yanımda hissettiğim dostum Salih Gözüm’e teşekkür ederim.

ÖZET

YÜCEL, Ercan. *Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeline Göre Ahmet Ümit'in Polisiye Romanlarında Suçlular*, Doktora Tezi, Ankara, 2020.

Çalışmada romanın temel unsuru olan kişi unsurunun somut ölçeklere dayalı detaylı bir incelemeye tabi tutulabilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli oluşturulmuştur. İki basamaklı olan modelin ilk basamağında günümüze kadar kişi incelemesinde kullanılan fiziksel ve psikolojik yapı olarak adlandırılabilir iki yapı genişletilerek beş yapıda daha detaylı bir inceleme yapılabilmesi hedeflenmiştir. İkinci basamakta 17 eksenli 34 sıfat merkezli kurulan Beş Faktör Kişilik Analizi temel olarak kullanılmıştır.

İki bölüm olan çalışmanın ilk bölümünde modelin üretilmesindeki sebepler kuramsal olarak ortaya konarak model anlatılmıştır. İkinci bölümde Ahmet Ümit'in 11 polisiye romanındaki suçlu kişiler üzerinde modelin uygulaması verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Kişilik Analizi, Polisiye Roman, Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli, Beş Faktör Kişilik Modeli, Ahmet Ümit, Suçlu.

ABSTRACT

YÜCEL, Ercan. *Analysing Criminals In Ahmet Ümit's Detective Novels By Five Axis Personality Analysis Model*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2020.

In the study, it was aimed to make a detailed examination based on concrete scales of the person element, which is the main element of the novel. For this purpose, the Five-Axis Personality Analysis Model was created. In the first step of the two-step model, it is aimed to make a more detailed examination in five structures by expanding two structures that can be called physical and psychological structure used in person examination until today. In the second step, Five Factor Personality Analysis, which was established with 34 adjective centers with 17 axes, was used as the basis.

In the first part of the study, which is two parts, the reasons for producing the model are theoretically revealed and the model is explained. In the second part, the application of the model is given to the criminals in Ahmet Ümit's 11 detective novels.

Keywords

Analysing Personality, Detective Novel, Five-Axis Personality Analysis Model, Five-Factor Personality Model, Ahmet Ümit, Criminal.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	9
KİŞİ	9
1.1. KİŞİLİK KAVRAMI	14
1.1.1. Tanım Ve Kişilik Çalışmaları.....	15
1.1.2. Psikolojide Kişilik Kuramları.....	18
1.1.2.1 Psikanalitik Yaklaşım, Freud Ve Takipçileri.....	20
1.1.2.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı.....	22
1.1.2.3 Biyolojik Yaklaşım	25
1.1.2.4 İnsancıl Yaklaşım	27
1.1.2.5. Davranışsal/Sosyal Öğrenme Yaklaşımı	29
1.1.2.6. Bilişsel Yaklaşım	32
1.1.3. Beş Faktör Kişilik Modeli	35
1.1.3.1. Dışadönüklük.....	36
1.1.3.1.1. Canlılık.....	37

1.1.3.1.2. Girişkenlik	38
1.1.3.1.3. İnsanlarla Etkileşim	38
1.1.3.2. Yumuşak Başlılık	39
1.1.3.2.1. Hoşgörü	40
1.1.3.2.2. Sakinlik	40
1.1.3.2.3. Uzlaşma	41
1.1.3.2.4. Yumuşak Kalplilik / Elseverlik	41
1.1.3.3. Öz Denetim (Güvenirlilik / Sorumluluk)	41
1.1.3.3.1. Düzenlilik	42
1.1.3.3.2. Kurallara Bağlılık	42
1.1.3.3.3. Sorumluluk/Kararlılık	43
1.1.3.3.4. Heyecan Arama	43
1.1.3.4. Duygusal Tutarsızlık	44
1.1.3.4.1. Duygusal Değişkenlik	45
1.1.3.4.2. Endişeye Yatkınlık	45
1.1.3.4.3. Kendine Güvensizlik	45
1.1.3.5. Gelişime Açıklık	46
1.1.3.5.1. Analitik Düşünme	47
1.1.3.5.2. Duyarlılık	47
1.1.3.5.3. Yeniliğe Açıklık	47
1.2. ROMANDA KİŞİ KAVRAMI	48
1.2.1. Romanda Kişinin Serüveni	50
1.2.2. Romanda Kişi Unsuruna Yönelik Değerlendirmeler	60
1.2.3. Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli	67

1.2.3.1. Beş Yapı Analizi	72
1.2.3.1.1. Fizyolojik Yapı.....	72
1.2.3.1.2. Kişinin Geçmişi	73
1.2.3.1.3. Çevresel Yapı	74
1.2.3.1.4. Sosyolojik Yapı	75
1.2.3.1.5. Bilişsel Yapı	75
1.2.3.2. Beş Faktör Kişilik Analizi	76
2. BÖLÜM	78
BEŞ EKSENLİ KİŞİLİK ANALİZİ MODELİNİN UYGULAMASI.....	78
2.1. SİS VE GECE	78
2.1.1. Ana Çizgileriyle Olay	78
2.1.2. Beş Yapı Analizi	79
2.1.2.1. Fiziksel Yapı.....	79
2.1.2.2. Kişinin Geçmişi.....	81
2.1.2.3. Çevresel Yapı.....	83
2.1.2.4. Sosyolojik Yapı.....	87
2.1.2.5. Bilişsel Yapı.....	91
2.1.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	93
2.1.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	93
2.1.3.2. Yumuşak başlılık	95
2.1.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	97
2.1.3.4. Duygusal Tutarsızlık	99
2.1.3.5. Gelişime Açıklık.....	101
2.1.4. Genel Değerlendirme	106

2.2. KAR KOKUSU	111
2.2.1. Ana Çizgileriyle Olay	111
2.2.2. Beş Yapı Analizi	113
2.2.2.1. Fiziksel Yapı	113
2.2.2.2. Kişinin Geçmişi	114
2.2.2.3. Çevresel Yapı	116
2.2.2.4. Sosyolojik Yapı	117
2.2.2.5. Bilişsel Yapı	121
2.2.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	124
2.2.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	124
2.2.3.2. Yumuşak başlılık	128
2.2.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin	131
2.2.3.4. Duygusal Tutarsızlık	135
2.2.3.5. Gelişime Açıklık	138
2.2.4. Genel Değerlendirme	142
2.3. PATASANA	149
2.3.1. Ana Çizgileriyle Olay	149
2.3.2. Beş Yapı Analizi	150
2.3.2.1. Fiziksel Yapı	150
2.3.2.2. Kişinin Geçmişi	152
2.3.2.3. Çevresel Yapı	154
2.3.2.4. Sosyolojik Yapı	157
2.3.2.5. Bilişsel Yapı	160
2.3.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	165
2.3.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	165

2.3.3.2. Yumuşak başlılık	167
2.3.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	168
2.3.3.4. Duygusal Tutarsızlık	171
2.3.3.5. Gelişime Açıklık.....	172
2.3.4. Genel Değerlendirme	177
2.4. KUKLA.....	185
2.4.1. Ana Çizgileriyle Olay	185
2.4.2. Beş Yapı Analizi	186
2.4.2.1. Fiziksel Yapı.....	186
2.4.2.2. Kişinin Geçmişi.....	188
2.4.2.3. Çevresel Yapı.....	189
2.4.2.4. Sosyolojik Yapı.....	191
2.4.2.5. Bilişsel Yapı.....	194
2.4.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	196
2.4.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	196
2.4.3.2. Yumuşak başlılık	198
2.4.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	199
2.4.3.4. Duygusal Tutarsızlık	202
2.4.3.5. Gelişime Açıklık.....	203
2.4.4. Genel Değerlendirme	207
2.5. BEYOĞLU RAPSODİSİ.....	211
2.5.1. Ana Çizgileriyle Olay	211
2.5.2. Beş Yapı Analizi	213
2.5.2.1. Fiziksel Yapı.....	213
2.5.2.2. Kişinin Geçmişi.....	215

2.5.2.3. Çevresel Yapı.....	216
2.5.2.4. Sosyolojik Yapı.....	218
2.5.2.5. Bilişsel Yapı.....	223
2.5.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	230
2.5.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	230
2.5.3.2. Yumuşak başlılık	232
2.5.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	236
2.5.3.4. Duygusal Tutarsızlık.....	238
2.5.3.5. Gelişime Açıklık.....	240
2.5.4. Genel Değerlendirme	244
2.6. KAVİM	250
2.6.1. Ana Çizgileriyle Olay	250
2.6.2. Beş Yapı Analizi	252
2.6.2.1. Fiziksel Yapı.....	252
2.6.2.2. Kişinin Geçmişi.....	254
2.6.2.3. Çevresel Yapı.....	255
2.6.2.4. Sosyolojik Yapı.....	256
2.6.2.5. Bilişsel Yapı.....	258
2.6.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	260
2.6.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	260
2.6.3.2. Yumuşak Başlılık.....	261
2.6.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	263
2.6.3.4. Duygusal Tutarsızlık.....	266
2.6.3.5. Gelişime Açıklık.....	267

2.6.4. Genel Değerlendirme	270
2.7. BAB-I ESRAR	274
2.7.1. Ana izgileriyle Olay	274
2.7.2. Beş Yapı Analizi	275
2.7.2.1. Fiziksel Yapı	275
2.7.2.2. Kişinin Geçmişİ.....	276
2.7.2.3. Çevresel Yapı.....	277
2.7.2.4. Sosyolojik Yapı.....	279
2.7.2.5. Bilişsel Yapı.....	281
2.7.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	283
2.7.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	283
2.7.3.2. Yumuşak başlılık	285
2.7.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	287
2.7.3.4. Duygusal Tutarsızlık	290
2.7.3.5. Gelişime Açıklık.....	293
2.7.4. Genel Değerlendirme	298
2.8. İSTANBUL HATIRASI.....	304
2.8.1. Ana izgileriyle Olay	304
2.8.2. Beş Yapı Analizi	305
2.8.2.1. Fiziksel Yapı	305
2.8.2.2. Kişinin Geçmişİ.....	306
2.8.2.3. Çevresel Yapı.....	307
2.8.2.4. Sosyolojik Yapı.....	309
2.8.2.5. Bilişsel Yapı.....	313
2.8.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	316

2.8.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	316
2.8.3.2. Yumuşak başlılık	317
2.8.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	321
2.8.3.4. Duygusal Tutarsızlık	324
2.8.3.5. Gelişime Açıklık.....	327
2.8.4. Genel Değerlendirme	331
2.9. SULTANI ÖLDÜRMEK	335
2.9.1. Ana Çizgileriyle Olay	335
2.9.2. Beş Yapı Analizi	336
2.9.2.1. Fiziksel Yapı	336
2.9.2.2. Kişinin Geçmişi.....	337
2.9.2.3. Çevresel Yapı.....	338
2.9.2.4. Sosyolojik Yapı.....	338
2.9.2.5. Bilişsel Yapı.....	340
2.9.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	341
2.9.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	341
2.9.3.2. Yumuşak Başlılık.....	342
2.9.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	343
2.9.3.4. Duygusal Tutarsızlık	344
2.9.4. Genel Değerlendirme	348
2.10. BEYOĞLU'NUN EN GÜZEL ABİSİ.....	350
2.10.1. Ana Çizgileriyle Olay	350
2.10.2. Beş Yapı Analizi	351
2.10.2.1. Fiziksel Yapı.....	351
2.10.2.2. Kişinin Geçmişi.....	353

2.10.2.3. Çevresel Yapı.....	355
2.10.2.4. Sosyolojik Yapı.....	357
2.10.2.5. Bilişsel Yapı.....	360
2.10.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	361
2.10.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	361
2.10.3.2. Yumuşak Başlılık.....	363
2.10.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	366
2.10.3.4. Duygusal Tutarsızlık.....	368
2.10.3.5. Gelişime Açıklık.....	371
2.10.4. Genel Değerlendirme	375
2.11. KIRLANGIÇ ÇIĞLIĞI	382
2.11.1. Ana Çizgileriyle Olay	382
2.11.2. Beş Yapı Analizi	383
2.11.2.1. Fiziksel Yapı.....	383
2.11.2.2. Kişinin Geçmişi.....	385
2.11.2.3. Çevresel Yapı.....	387
2.11.2.4. Sosyolojik Yapı.....	388
2.11.2.5. Bilişsel Yapı.....	390
2.11.3. Beş Faktör Kişilik Analizi	395
2.11.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük	395
2.11.3.2. Yumuşak başlılık	397
2.11.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin.....	400
2.11.3.4. Duygusal Tutarsızlık.....	402
2.11.3.5. Gelişime Açıklık.....	404

2.11.4. Genel Değerlendirme	409
SONUÇ	420
KAYNAKÇA	428
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU	431
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU	433

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 Sis ve Gece Romanı Sıfatlar Tablosu	105
Tablo 2 Kar Kokusu Romanı Sıfatlar Tablosu	141
Tablo 3 Patasana Romanı Sıfatlar Tablosu	176
Tablo 4 Kukla Romanı Sıfatlar Tablosu	206
Tablo 5 Beyoğlu Rapsodisi Romanı Sıfatlar Tablosu	243
Tablo 6 Kavim Romanı Sıfatlar Tablosu	269
Tablo 7 Bab-ı Estrar Romanı Sıfatlar Tablosu	297
Tablo 8 İstanbul Hatırası Romanı Sıfatlar Tablosu	330
Tablo 9 Sultanı Öldürmek Romanı Sıfatlar Tablosu	347
Tablo 10 Beyoğlu'nun En Güzel Abisi Romanı Sıfatlar Tablosu	374
Tablo 11 Kırlangıç Çıığı Romanı Sıfatlar Tablosu	408

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Sis ve Gece iletişim şeması	87
Şekil 2 Kar Kokusu iletişim şeması 1	118
Şekil 3 Kar Kokusu iletişim şeması 2	119
Şekil 4 Patasana iletişim şeması.....	158
Şekil 5 Kukla iletişim şeması.....	191
Şekil 6 Beyoğlu Rapsodisi iletişim şeması	218
Şekil 7 Kavim romanı iletişim şeması.....	256
Şekil 8 Bab-ı Esrar iletişim şeması.....	279
Şekil 9 İstanbul Hatırası romanı iletişim şeması.....	310
Şekil 10 Sultanı Öldürmek romanı iletişim şeması	339
Şekil 11 Beyoğlu'nun En Güzel Abisi iletişim şeması.....	358
Şekil 12 Kırangıç Çığılı iletişim şeması	388

GİRİŞ

Don Kişot ile beraber ideal tipler yerine günlük hayatta da görülen insanlar romanlarda kişiler olarak görülmeye başlar. Epik eserlerde olduğu gibi mükemmel değildirler. Hataları, zayıflıkları olan kişiler romanda yer edinir. Bu durumu sadece bakış açısının değişimi ile açıklanamazdır. Teknoloji gelişmekte ve insanlara daha çok imkânlar sunmaktadır. Örneğin matbaanın gelişimi, kâğıt üretiminin kolaylaşması ve artmasıyla beraber ucuzlama bu konuda önemli etkenlerdendir. Artık kâğıt eskisi kadar az bulunan değerli malzeme değildir ve daha çok insanın kullanımına açılmıştır. Ulaşılabilirlik imkânı zamanla asillerden burjuvaya ve daha sonra halka kadar genişleyen bir genişleyen halkayı oluşturmuştur. Bilgilerin belirli yerlerde toplanarak daha ulaşılabilir olmasını sağlayan ansiklopedi gibi imkânlar bilginin de daha çok insana ulaşabilmesini sağlar. Ucuzlamalar ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması sarmal bir şekilde bunların kullanımını ve üretimini de arttırmış dolayısıyla daha çok insan okunacak ürünler üretebilecek kapasiteye ulaşmıştır. Bilgi teknolojilerinin ilerlemesiyle ortaya çıkan bilgisayar ve internet sayesinde bilgilere yaklaşık 50 yıl önce en güçlü devlet başkanının bile ulaşabileceğinden daha hızlı şekilde alelade bir insana ulaşma imkânı vermektedir. Günümüzde bir eser yazmak için zengin olmaya yahut önemli birinin kanatları altına sığınmaya gerek yoktur. Okuyazar olan bir birey neredeyse istediği her türlü bilgiye ulaşabilmekte, bilgi üretebilmekte ve ürettiği bilgileri rahatça yayabilmektedir.

Bu gelişim roman özelinde bize ne kazandırmaktadır? Öncelikle yazılı yahut basılı eserlerin kutsal eser statüsünün yok olmuştur. Günümüzde herhangi bir eseri cüzi nüsha olarak yazılı basmak için matbaaya bile gerek yoktur. Elektronik ortamın kullanılmasıyla bu konudaki maliyet yok denecek seviyededir. Bilgiyi yayım kolaylığı, toplumsal baskıyla ters orantılı bilgi çeşitliliği ile doğru orantılı bir

ortamı bize sunmaktadır. Bu ortam ise Cervantes ile başladığı kabul edilen romanda kişinin değişimini de getirmektedir. Günümüze kadar sosyal, ekonomik, felsefi değişimlere eş zamanlı olarak romandaki kişinin işlenmesinde de değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler edebiyat araştırmacıları için zorlukları da beraberinde getirir. Romanın temel unsuru olan kişi nasıl incelenecektir? Günümüze kadar kişiler eserin verdiği imkânlar ölçüsünde belirli kuram veya yöntemlerle de incelenmiştir. Fakat her bir inceleme ilgili eser için geçerli olup benzer özellikler taşımayan başka bir eserde inceleme imkânı vermemektedir. Günümüzde bir yazar her eserinde farklı bir yöntem uygulayabiliyor olması aynı yazarın iki eserindeki kişileri bile aynı kuram veya yöntemle incelenememesi sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda dönem ve tür gözetmeksizin roman kişisini incelemek temel amaç olmuştur.

Tek odağın kişi olduğu bir inceleme metodunda karşımıza birden fazla sorun çıktığı görülmüştür. En temel sorun kişi kavramı olarak karşımıza çıkmıştır. Kişi kavramı üzerine okumalar önümüze kişilik kavramını çıkarmıştır. En genel anlamda bir kişiliğe sahip her varlık kişi olarak kabul edilebilmektedir. Kişilik çalışmaları incelendiğinde ise, literatürde farklı açılardan bakan çok sayıda kişilik incelemeleri görülür.

“İnsanın en ayırt edici özelliği bireyselliğidir. Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir ve bir daha da gelmeyecektir.” (Burger:21)

Her insan diğerinden farklıdır. Fiziksel olarak birebir aynı olan tek yumurta ikizlerinin bile ayrıştığı göz önüne alındığında farklılık daha net ortaya çıkmaktadır. Fiziksel, duygusal, bilinç düzeylerinde mutlaka farklılıklar olmaktadır. Yaşanmışlıklarla beraber bu farklılık daha da artmaktadır. Romanda

da benzer bir durum olduğunu Harvey, Karakter ve Roman isimli eserinde bize bildirir:

“Gerçek hayatta bir insanın karakterini anlatmaya çalıştığımızda, kişiliğini ayırtıran unsurları konuşuruz. Onu benzersiz kılan ve diğer kişiliklerden ayrılmasını sağlayan şeyleri düşünürüz.”(Harvey, 1965,s. 31)

Her birey bu derece farklı iken ortak bir değerlendirme sistemi kurmak karşımıza önemli bir problem olarak çıkar. Her bir edebi eserin ayrı bir dünya olduğu düşünülürken yaratılan kişiler de farklı olacaktır. O halde en azından günümüzdeki bilgilerle edebi eserlerdeki kişiler için de tek bir kalıp çıkarmak imkânsızdır. Dolayısıyla belirli bir şablon üzerinden ona uymayanların kişiliği olmadığı da söylenemeyecektir. Diğer yandan bu problem yegâne sorun da değildir. Edebi eserlerde kişiyi etkileyen başka unsurlar da vardır. Günümüze kadar bu problemlerin üstesinden gelebilmek için yapılanlara bakıldığında Birol Emil'in Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası, Önder Göçgün'ün Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları Ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu isimi çalışmaları yol gösterici olmuştur. Klasik edebiyat araştırmalarında fiziksel ve bilişsel yapı olarak iki temel yapıdan yola çıkarak oluşturulan incelemelerin makale düzeyindeki çalışmalarda daha da ayrıntıya inilebildiği görülmüştür. Ayrıntılara bakıldığında ise, eserde en çok görülen bilgiler ışığında; roman kişinin diğer kişilerle ilişkisi, yaşam süreci, olay örgüsüyle ilişkisi gibi başlıkların oluşturulduğu görülür. Ancak bu başlıklar eser odaklı olduğundan her eserin içeriğine göre farklılaşmaktadırlar. Dolayısıyla karşılaştırma yapılacağı zaman sadece ortak başlıklar olanların tartışılabilmektedir. Tüm bu çalışmalar ışığında kişilik hakkındaki kuramlar incelendiğinde; kişinin fiziksel yapısı, geçmişteki yaşanmışlıkları, olaylara ve kişilere karşı tutum ve davranışları,

mekân ve nesneleriyle ilişkileri, bilincini etkileyen unsurlar (ruhsal durum, bilinç altı, bilinç vb.) gibi ortak tasnifleme sisteminin kurulabileceği görülmüştür. Bu sayede eserdeki veriler daha ayrıntılı şekilde incelenebilecektir.

Tasnifleme hakkında önemli yol alınsa da bu durumun ölçeklendirme konusunda tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. Bir eser veya bir grup eserde verilen bilgilerden yola çıkılarak oluşturulacak ölçekler farklı bir eserde kullanılamayabilir. Ölçekler somut, çerçevesi belirlenmiş olmalıdır. Kurulacak modelin diğer eserlerde de uygulanabilirliğini sağlamalı ve edebiyat araştırmacısını da mümkün olduğu kadar kısıtlamamalıdır. Bu konudaki araştırmalar sonucu beş faktör üzerine kurulu Büyük Beşli veya Beş Faktör Modeli gibi adlandırmaları olan modelin çalışmamızda kullanışlı olacağı görülmüştür. Beş faktör altında tasnif edilen sıfatlarla elde edilen verilerin kişilik incelemesinde kullanılan tüm yöntemlerde de kullanılabilir olması ise önemli bir artı olarak karşımıza çıkmıştır. İkinci basamakta kullanılan yöntemin birinci basamaktan bağımsız olması ise çalışmamızda oluşturulan modelin en önemli artısıdır. Esere veya eserdeki bilgiler odaklı ölçeklendirme olmaması diğer eserlere de uygulanabilirliğini arttırmaktadır.

İki basamakta elde edilen bilgilerin değerlendirilmesinde ise; basamak içinde ve basamaklar arası karşılaştırmalarla ortaya çıkan bilgiler ile kişinin karakterizasyonla ve olay örgüsüyle ilişkisi çerçevesinde tartışmalarla sağlıklı bir kişilik oluşturulup oluşturulmadığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Problemin diğer unsuru ise evren seçimidir. Hangi eserler incelenecektir. Belirli bir döneme odaklanmak çalışmanın amacına hizmet etmeyecektir. Çeviri sebebiyle oluşabilecek sorunlardan kaçınmak için anadilde yazılmış telif eserler olması gerekmiştir. Bu safhada ise tür, yazar gibi kriterler karşımıza çıkmıştır.

Burada yüksek edebiyat popüler edebiyat ayrımı üzerinden gitmenin daha iyi olacağı düşünülmüştür. Popüler edebiyat ile yüksek edebiyat arasındaki farkı belirtmek için Smith yüksek edebiyat özelliklerini şöyle açıklar:

“1- Dili dikkatli ve artistik olarak kullanır. Bazı şeyleri soyutlaştırır ve semboller kullanır.

2- Okuyucuyu daha derin düşünmeye sevk eder. Düşünürken ortalama seviyenin üstüne klişelerin de üstüne çıkılmasını sağlar.

3- Yazarın kendine özgü ve benzersiz olan hayat görüşünü içerir.

4- Tam geliştirilmiş kişiler içerir. Kişiler üzerinde ilgi uyandırır. Kişileri olay örgüsünün arka planını doldurmak için kullanmaz.

5- Birden fazla okuma gerektirir ve her dikkatli okumada derin anlamların çıkabileceğinden ciddi çalışmalar gerektirir.

6- Zengin içeriğinden dolayı farklı bakış açılarıyla farklı sonuçlar elde edilebilir.” (Smith,1996, ss. 7-8)

Bu bilgiler ışığında yüksek edebiyat içerisinde kabul edilen eserleri seçmek oluşturulan modelde tüm sorulara ayrıntılı cevap bulunabileceği beklentisini yükseltmektedir. Ancak bu seçim sonrası verilerin az olduğu durumlarda modelin çalışıp çalışmayacağı bilinemeyecektir. Amacımız bütün romanlarda kullanılabilecek bir model geliştirmek olduğundan popüler edebiyat ürünleri modelimizi test etmek için önemli imkânlar verebilecektir. Popüler kültürün özelliklerini belirten Yalçın'a bakıldığında popüler kültürün temel özelliklerini sıralar:

“...popüler kültür üç temel özelliğe dayandırılabilir. Birincisi yaygın olarak beğenilen ve tüketilendir, ikincisi halka aittir ve üçüncüsü ise aşağı, değersiz ve güdülenmiş anlamları içine alır.” (Yalçın, 1998, s. 10)

Bu safhada Berna Moran’ın Pınar Kür’ün Bir Cinayet Romanı isimli eseri üzerindeki incelemesinde yaptığı ön bilgilendirme önemlidir:

“... Dedektif romanı iki dünya savaşı arasında Agatha Christie, Dorothy Sayers, Ellery Queen, J. Dickson Carr gibi yazarların elinde en parlak dönemini yaşadı, ama yine de sınırlı kalıpları, işlevleri değişmeyen kişileri, bir cinayet ile onun çözümüne dayalı olay örgüsü ve tekrarlanan konvansiyonları yüzünden, yazınsal değerden yoksun, yalnızca vakit geçirmek için okunan bir anlatı türü olarak sürdü.” (Moran, 2009, s. 107)

Moran daha sonra önemli kişilerin bu türdeki önemli eserleriyle polisiye romanın sınıf değiştirdiğini de söylemektedir. Ancak Moran, tüm polisiye romanların bu sınıf değişikliğine dâhil olduğunu da belirtmemektedir. Katı yapısını devam ettiren polisiye roman türünde sınıfı değiştirecek ürünler verilse de genel olarak polisiye romanlar popüler roman sınıfında olduğu kanısı hâkimdir. Günümüzün önemli polisiye roman yazarı olan Ahmet Ümit ise gerek sosyal medyadan gerekse röportajlarında polisiye romanın popüler roman olmadığını ısrarla savunmaktadır. Ahmet Ümit’in eserlerine bakıldığında sadece polisiye roman yazarı olmadığı görülür. Eserleri arasında, diğer türlerde romanlar ve hikâyeler bulunmaktadır. Eserlerinin film uyarlamaları olduğu gibi Ahmet Ümit film yapımlarında senaryo yazmaya dâhil olduğu da bilinmektedir. Günümüze kadar Ahmet Ümit ve eserleri hakkında on yedi yüksek lisans tezi yapılmış olması, romanlarının birden fazla dile çevrilen ve uluslararası görünürlüğe sahip olması, Ahmet Ümit’in polisiye roman hakkındaki görüşünü daha da değerlendirmektedir. Dolayısıyla polisiye roman çalışmamız için artı ve eksileri olan iyi bir evren olarak karşımızdadır. Bu evren aynı zamanda çalışmamıza polisiye romanının statüsü hakkındaki tartışmalara önemli katkı sağlama imkânı vermektedir.

Bu kapsamda polisiye roman türünde on bir eser vermiş, hikâyelerinin film uyarlamalarının olduğu ve önde gelen polisiye yazarlarından Ahmet Ümit'in on bir polisiye romanı evren olarak seçilmiştir. Beklenti, en çok veri toplanabileceği kesin gibi görünen romanlardaki başkişilerin inceleme evreni olarak seçilmesidir.

“... roman yazarı aşağı yukarı kendini anlatan bir takım söz yığınları uydurur ... ; bunlara kadın erkek adları verir, gerçeğe benzer tavırlar yakıştırır, tırnak işareti kullanarak onları konuşturur; başarabilirlerse, tutarlı davranmalarını sağlar”(Forster, 2014, s. 84)

Ancak Forster'in kısaca verdiği detayları içeren ve incelemek için yeterli bilgilere sahip olan roman kişileri romanda olay örgüsüne göre merkezde olan kişilerdir. Bu sebeple başkişilerin seçilmesinin en fazla veriyi de elde etmeyi sağlayacaktır. Polisiye romanın yapısına bakıldığında merkezde dedektif ve suçludan oluşan iki kişi bulunmaktadır. Romanın kurgusunun merkezi olan çatışmayı oluşturan kişilerden dedektif çoğunlukla başkişidir. Ahmet Ümit'in polisiye romanlarına bakıldığında ise suçluların da başkişi olabildiği görülür. Bu durum ise bize yeni imkânlar sunmaktadır.

Ahmet Ümit'in polisiye romanlarında suçlu kişilerin de başkişi olarak da görülmesi çalışmamızın odağına suçlu kişiyi alma imkânını bize vermiştir. Böylece kişi odaklı çalışmamızda kişinin olay örgüsü bakımından işlevi dolayısıyla başkişi olduğu ve olmadığı durumlar da incelenmiş olacaktır. Başkişi veya diğer kişi de olsa sonuçta oluşturulan kişinin bir kişiliğe sahip olması yani sağlıklı ve tutarlı bir kişi olması gereklidir.

“Roman günlük yaşamda geçerliği bulunmayan, kendine özgü kuralları olan bir sanat yapıtıdır; romandaki kişiler işte bu kurallara uygun biçimde yaşadıkları zaman gerçeklik kazanırlar.”(Forster, 2014, s. 102)

Ancak bu kişiler gerçek dünya kişileri olmadıkları unutulmamalıdır. Forster'in belirttiği üzere romanın kendi evreni içerisinde oluşturulan kişiliklerin tutarlılığı kişilik incelemesinde temel alınacaktır.

Yukarıda bahsedilen sonuçlara ulaşabilmek için çalışmamızda sırayla kişilik çalışmaları hakkında zet bilgi verilerek çeşitlilik ortaya konmuştur. Romanlarda kişiye bakış çerçevesinde kişinin durumunun gelişimi de ortaya konduktan sonra oluşturulan model açıklanmıştır. Son bölümde ise Ahmet mit'in polisiye romanlarındaki suçlu kişiler hakkında modelin uygulaması gerçekleştirilmiştir.

1. BÖLÜM

KİŞİ

Doğa, içinde yaşayan canlıların onun kurallarına uyarak yaşadığı bir alandır. İnsanoğlu ise bir istisna olarak karşımıza çıkar. Diğer canlılardan farklı olarak insanın doğaya bağımlı kalmakla ilgili problemi vardır. İnsan dünyaya geldiği günden günümüze kadar yaşam alanlarını oluşturmak için çevresini düzenlemiştir. Bilgisi arttıkça teknoloji üretmiştir. Üretilen her gelişimin bir sonrakini getirmesiyle yaşam alanını oluşturmada doğayla mücadele daha kolay gelmiştir. Hatta gelişim o safhaya varmıştır ki, yaşam alanı oluşturma konusunda doğayla mücadele ilk basamaktaki yerinden olmuştur. Böylece insan kendi doğasına yönelmeye başlar. Nitekim Modernite'nin başlaması insanın kendi doğasına yönelişinin de başlangıcıdır. Bu yönelişin temelinde akıl bulunmaktadır. Dogmatik kurallar akıl süzgecinden geçirilmeye başlanır. Düşünen insanın varlığı da gittikçe güçlenir. Merkeze iyice oturan insanda varlık ancak bilinçle olacaktır. Çünkü insan dünya ile alakalı verileri bilişsel seviyede anlamlandırır. Dolayısıyla tüm nesnelere düşüncemizde varlığını sürdürebilecektir.

Düşüncemizde varlığın nasıl olduğu sorusu ise ayrı bir muamma olarak karşımızdadır. Somut nesnelere resim gibi var olur denebilir. Örneğin masa, dört ayaklı nesne olarak düşünülürken oluşan görüntü masanın üç ayaklı hatta tek ayaklı olabileceği bilgisi de öğrenildiğinde hangi görüntüye dönüşür? Varlıklardaki somutluk soyutlaştıkça durum nasıl olmaktadır? Kesin olan, bilgi arttıkça ve bu bilgileri kodlayarak aktarma sistemleri güçlendikçe görüntüler değişecektir. Nitekim yapılan çalışmalarla düşünce sisteminin dil yetisiyle çok sıkı bağlantıları olduğu bilinmektedir. Dış dünyayı tanımlayan kelimelerin çokluğu, ayrıntıların çokluğunu dolayısıyla dünyayı daha ayrıntılı anlamlandırma çabasını gösterir.

Bireysel olarak bakıldığında ise kelime sayısı onlara sahip kişinin algılama gücünü de göstermektedir. Bu güce aracılık eden dilin en üst düzey yapısı ise edebi eserlerde görülür.

Edebi eserlerin en son ürünlerinden biri olan romanın insan için olan dili insandan uzakta kullanan bir yapı olması da beklenemez. Nitekim edebiyat bir başka bakış açısıyla insanın kendisini kendisine anlatmasıdır. Çetişli (2009) “Edebiyatın temel, hatta tek konusu “insan”dır.”(s. 66) söylemiyle de bu konuya parmak basmaktadır. Yalçın (2006) daha da detaylandırmaktadır:

“Romanın asıl unsuru insandır. İnsanın kendisi, ailesi ve çevresiyle çatışması romanın iç dokusunu oluşturur.” (s. 14)

Çalışmamızın merkezinde de insanoğlunun yarattığı bir evren olan romanda oluşturulan kişi bulunmaktadır. İnsan tarafından insan için üretilen ve insanı konu edinen romanda insan kimdir? Romanda insan ne kadar ayrıntılı anlatılmıştır? Romanda anlatılan insan ne kadar ayrıntılı incelenmiştir? Kurgusal olan ve tamamen bilinç düzeyinde var olan roman dünyasındaki insan, edebi eserlerin merkezinde olmasına rağmen ne yazık ki günümüze kadar hak ettiği değeri görmemiştir.

Hak ettiği değeri görmemesinin sebebi edebi eserlere bakış açısidir. Temel kaynak olarak başvuru Aristoteles’e bakıldığında durum daha açık olarak karşımıza çıkar. Aristoteles Poetika’da, eserlerin amacının eğitim olduğunu belirterek önceliği olay unsuruna verir. Kişi unsuru sadece amaca ulaşmak için oluşturulan olaya uygun bir varlık olarak görülür. Dolayısıyla Aristoteles’in edebi eserlere insan merkezli bakmadığını söylemek de yanlış olacaktır. Fakat amacı insanı eğitmek olan edebi eserde merkez eseri okuyan insandır. Eser, tezi dolayısıyla okuyana bir bilgi aktarmaktadır. Tezine ve aktardığı bilgiye uygun bir

olay kurgulanır. Temel amaç istenilen bilgileri en verimli şekilde aktarılabilmesidir. Bu amaç doğrultusunda kurgulanan esere en uygun kişiler yerleştirilir. Bu görüş açısı bazı değişimler gösterse de günümüze kadar devam ettiği görülür. Sadece günün gelişimleri ile elde edilen bilgiler kişinin işlenişi yahut sunumunda etkili olmuştur.

Modernizmle beraber kişinin romandaki statüsünde bazı gelişim yahut değişimler olduğu görülür. Her dönem elde edilen yeni gelişmeler ışığında kişi daha ayrıntılı tasvir edilmeye başlanır. Kişinin bilişsel yapısının da kurguya dahil olması en son elde edilen gelişmeler ışığındadır. Bu gelişmeler kişinin olay örgüsü karşısındaki statüsünde de değişiklikler meydana getirir. Olay örgüsü kişinin yapısına göre değiştirilmekte yahut kişi olay örgüsünün ana yapı taşlarından biri haline gelmektedir. Kişi romanda hak ettiği yere gelmeye başlamıştır.

Postmodernizmle beraber kişiye bakış açısında farklı bir yol seçildiği söylenebilir. Aristoteles kişiye öncelik vermezken Postmodernizmle beraber kişi unsurunun tamamen kaldırılması gündemdedir. Kişiyi yok etme çabası bir evrimden çok öze dönüş gibi görünmektedir. Ancak kişi varlığını tüm canlılığıyla korumaktadır. Sadece eserdeki varlık şekli değişmektedir. Yok edilemeyen kişinin, sadece sunum şekli değişmiştir. İlk dönemlerde eserde tüm fiziksel ayrıntılar verilirken daha sonraki dönemlerde kişinin farklı unsurları ön plana çıkartılmıştı. Postmodern eserlerde ise kişi tutum ve davranışlarıyla hala vardır. Aslında gerçek hayatta da insanlar bu şekilde algılanmaktadır. Başka insanlar hakkındaki bilgiler, onların tutum ve davranışlarından gördüklerimizden yaptığımız çıkarımlarla başlamaktadır. O kişiyle ilgili, bilgimiz arttıkça kişiliği hakkında değerlendirmelerimiz de değişebilecektir. Kişinin, geçmişi ile ilgili bilgiler, aile yapısı, yaşadığı ev ve diğer mekânlar gibi tüm ayrıntılar insanın aklında o kişiyle ilgili daha güçlü daha somut yahut daha olgun bir kişi görüntüsü oluşturmaktadır.

Romanlarda da verilen bilgiler ne kadar çok olursa okuyucu roman kişisi hakkında daha iyi karar verilebilecektir. İlk dönemdeki eserlerde kişi hakkındaki bilgiler okuyucuya adeta bir tepside sunulurken okuyucu sadece izleyici pozisyonunda tutulmuştur. Ancak artık yeni dönem eserlerde kişi hakkında bilgileri okuyucu toplamak zorundadır. Dolayısıyla okuyucu eserde verilen bilgileri daha ayrıntılı incelemek ve bunlardan daha dikkatli sonuçlar çıkarmak zorunda kalmaktadır.

Kişinin sunumu bu derece değişip gelişirken inceleme konusunda benzer yoğunluk görülmemektedir. Günümüze kadar romanda kişinin iki şekilde incelendiği görülür. Aristoteles'in görüşüne uygun olarak olay merkezli veya Forster'in getirdiği kişi merkezli incelemedir. Bu durum aslında Todorov'un Edebiyat Kavramını tartıştığı eserinde edebiyatı işlevsel ve yapısal olarak iki ayrı kategoride inceleneceğini öngörmesiyle eşdeğerdir(2011, ss. 9-24). Olay merkezli incelemede kişi unsurunun işlevi açısından yani kişilerin olay örgüsündeki konumlarına göre tasnif edilerek incelenmiştir. Merkezdeki kişiler asıl kişiler olmak üzere önem sırasına göre halka halka ya da basamak basamak sınıflandırılmışlardır. Forster'ın kişi unsurunu merkeze alan yani yapısal olarak incelemesinde ise düz karakter (flat character), çok boyutlu karakter (round character) olarak iki basamakta incelemeyi yaptığı görülür. Bu sınıflandırmada olay örgüsünün asli unsur olarak önemi yoktur.

Yukarıda bahsedilen tasnifleme yeterli midir? Bu soruya gönül rahatlığıyla evet demek mümkün değildir. Karakterlerin karşılaştırılması çalışmalarında yukarıdaki tasnifleme yeteri kadar ayrıntı vermemektedir. Roman kişilerinin cinsiyetleri, sosyal statülerine göre karşılaştırma mümkün ise de bu karşılaştırmalar aslında tam olarak karakter karşılaştırması olmamaktadır.

Roman kişisi daha ayrıntılı nasıl incelenebilir? Romanda anlatılanların gerçeklik olmadığı tamamen itibari bir dünya olduğu gerçeği tartışılmayacaktır. Fakat Aktaş'ın (1991) da belirttiği üzere:

“... insanla itibari kahraman arasında temelde bir benzerlik vardır. Çünkü itibari eserin modeli ve malzemesi harici alemden alınır.” (s. 149)

Romanda yaşayan kişilerle insanlar arasında bir benzerlik bulunur. Bu benzerlikler ise bize bir eserde kişileri inceleme imkânı verecektir. Psikoloji biliminin kişilik tespiti çalışmaları burada yol gösterici olacaktır. Yine Aktaş'ın (1991) söyleminde olan:

“Harici alemde geçerli temel kanun ve prensipler, itibari alem için de hareket noktası durumundadır.” (s. 150)

Roman için hareket noktası olan temel kanun ve prensiplerin roman kişilerini incelerken de kullanılması makul gözükmemektedir.

Nitekim Aktaş (1991) daha açık olarak:

“Üzerinde yaşadığımız dünyada insan, fiil ve hareketlerinde kendi “ben”ine ait hususiyetleri isteyerek veya istemeyerek aksettirir. Onun harici alemdeki diğer varlıklarla münasebeti, davranış tarzı ve yaşayış şekli kendisinde bilkuvve mevcut insani özün çeşitli sahalarındaki tezahürüdür. İtibari eserdeki şahıs kadrosunu meydana getiren fertler de, bu alemde, kendileri gibi itibari varlıklarla kurdukları münasebet ağı içerisinde ferdi hususiyetlerini dışa aksettirirler. Onların tavır, hareket ve her türlü davranışları itibari varlıklarını dikkatlere sunmaya yardım eder” (s.150)

Buradan yola çıkıldığında kişi unsurunun incelenmesinde önce psikoloji biliminin kişilik kuramlarından faydalanmak zaruri olmuştur. Ancak kişilikleri inceleneceklerin romanda olan kişiler olduğundan psikoloji biliminin tüm

yöntemlerinin kullanılmasının imkânsızlığı da açıktır. Bu sebeple sonraki başlıklarda görüleceği üzere, kişilik kuramları ile ilgili bilgilerden yola çıkarak romanda kullanılabilecek bir yapı oluşturulmuştur.

1.1. KİŞİLİK KAVRAMI

Kişilik kavramı kişi ile ayrılmaz bir kavramdır. Fakat kişinin var olmasıyla beraber olan bir özellik değildir. Bir insanın ne zaman yahut hangi safhada var olduğu halen tartışılmaktayken kişilik kavramının da ne zaman başladığı net değildir. Somut bir varlık olan kişi, hukuk bilimine göre ceninin belirli bir döneminden sonra oluşuyorken tıp bilimi açısından cenin kişinin ilk hali olarak karşımıza çıkar. Somut bir varlık olan kişinin varlığı hakkında kesin bir karara varılamamışken soyut bir varlık olan kişilik konusunda durum daha da zorlaşır. Kişinin tutum ve davranışlarından anlaşılabilen kişiliğin görülebilmesi için insanın bilinçli tutum ve davranış sergileyebileceği bir dönemden başlaması doğaldır. Bu safhada insanın hangi yaş veya aydan itibaren bilinçli tutum ve davranış sergilediği netleştirilememiş bir durumdur.

Başlangıç ise kişilik çalışmalarında tek sorun yahut en önemli sorun da değildir. Kişiliğin kendisinin gelişim süreci ve yapısı tarih boyunca irdelenmiş ve irdelenmeye devam edilmektedir. Ancak halen kişilik kavramı kesin olarak tanımlanamamaktadır. Çok sayıda değişkenin olması halen tek ve net bir kişilik tanımı ortaya çıkmamasının en önemli sebebi gibi görünmektedir. Bu bölümde tarih boyunca kişilik ile ilgili çalışmalar kısaca verilerek psikoloji biliminin en son ulaştığı bilgilerle kişiliğin nasıl incelendiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Tanım Ve Kişilik Çalışmaları

Kişilik (personality) kavramı latince persona kelimesinden gelmektedir. İlk dönemlerde tiyatrodaki oyuncuların kullandıkları maskenin isminin de persona olduğu görülür. Maske sayesinde seyirciler oyuncunun kendi kişiliğine değil de oyunda canlandığı kişiliğe odaklanmasını amaçlamıştır. Gerçek hayatta da insanlar başka insanları ancak dışardan gözlemledikleri özelliklere göre tanıyabilmektedirler. Bir başka deyişle, kişilerin bilinçli ya da bilinçsizce takındıkları maske kişiliktir. Nitekim Schultz (1990) da kişiliği tanımlarken aynı noktayı işaret eder:

“... diğer kişiler tarafından görülebilen, bireyin dış ve görülebilir karakteristik özellikleri.”(s. 9)

Ancak kişilik konusunda çalışma alanı sadece dışardan gözle görülebilen tutum ve davranışlar değildir. Dışarıdan görülen tutum ve davranışların arkasındaki sebeplerin tespiti önemlidir. Tespit çalışmalarında dönem dönem farklı yaklaşımlar olduğu kaynaklarda açıkça belirtilmektedir. Kişiliğin her ortamda ve her dönemde aynı şekilde görünebileceği savıyla beraber, sadece genetiğin ya da cinsel dürtülerin etkin olduğu da savunulmuştur. Bunların yanı sıra sadece çevrenin etkili olduğu görüşü de geliştirilmişken, insanın bilişsel yapısının en önemli yer tuttuğunu iddia eden çalışmalar da görülmektedir. Belirtilen bu çalışmaların bazılarını veya bazı unsurlarını içine alan farklı çalışmalar da mevcuttur. Yaklaşımlardaki değişikliklerde yaşanan dönemin özelliklerinin önemli etkileri olduğu görülür. Yüksek dereceli kişilerin kilolu olduğu dönemlerde, kilolu olmak iyi bir kişiliğe gösterge iken zayıf olmak suç potansiyelini işaret ettiği görüşleri hâkim olan kişilik çalışmaları görülür. Sanayileşme döneminde ise insanların, üretimin hangi aşamasında daha verimli olabileceklerinin araştırılmasının kişilik çalışmalarındaki temel öge olduğu görülür. Her ne kadar

belirli etkilerle de oluşturulsa bu çalışmalarla beraber insanın kişiliğini etkileyen faktörler de ortaya çıkmaktadır. Tüm bu çalışmalar sayesinde fiziksel yapı, çevre koşulları, sosyal yaşam veya bilişsel durumlar gibi çok sayıda faktörün kişiliğe etkileri çeşitli şekillerde ispatlanmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında kişiliği etkileyen birden fazla unsurun olduğu kesindir. Nitekim kişilik çalışmalarında çok sayıda tanım olması da bu durumu teyit etmektedir. Kişilik tanımlarıyla ilgili Allport'un toplamda 50 farklı kişilik tanımı listelediğini belirten Phares'in (1991) Allport, Pervin ve Guilford'dan aktardığı bazı tanımlar şöyledir:

- “1- Aldatıcı maske veya benzerlik
- 2- Yüzeysel çekicilik,
- 3- Gelişiminin herhangi bir seviyesindeki insanoğlunun tüm yapısı,
- 4- Çevreye yönelik oluşturulan karakteristik uyarlamaları içeren huy yahut yapıların birleşimi,
- 5- Bireyin konuşma, hatırlama, düşünme veya sevme işlevlerini uygulama biçimi,
- 6- Çevreye yönelik olarak, erkek veya kadının kendine özgü uyarlamaları içeren psikolojik sistemlerin dahil olduğu dinamik yapı.
- 7- Kişinin özelliklerinin benzersiz yapısı
- 8- Kişi veya kişilerin davranışlarının tutarlı yapısındaki tipik özellikler.” (s. 7)

Çok sayıdaki tanım ve değişkenler de göstermektedir ki tezimizde bu çalışmaların tamamını anlatmaya imkân yoktur. Bu sebeple kişilik ile çalışmaların tarihsel sürecine kısaca bakılarak genel bir bilgi edinimi öngörülmüştür.

Kişilik ile alakalı çalışmalara bakıldığında ilk çalışma olarak M.Ö. 5 y.y. da Hipokratın ahlat kuramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kuram İslam coğrafyasında geliştirilerek ahlat-ı erbaa ismiyle günümüze ulaşmıştır. İslam coğrafyasında son halini almış olan kuramda Ebu Bekir Razi ve İbni Sina'nın da önemli çalışmaları ve katkıları olduğu belirtilmektedir. Bu kuramda kısaca insan bedeninde dolaşan

dört sıvı üzerinden sağlık ve kişilik sınıflandırmaları yapılmıştır. Sıvılar; kan (akıcı ve sıcak), balgam (beyinde saklanan akıcı ve soğuk), sarı safra (Karaciğerde saklanan kuru ve sıcak), kara safra(sevda) (dalak ve midede bulunur, kuru ve soğuk) şeklinde sıralanır. Hastalığın, sağlığın ve mizacın bu sıvılar arasındaki denge yahut dengesizliğe bağlı olduğu belirtilmiştir.¹ (Erdemir, 2020) aynı maddede 11. Yüzyılın ortalarında yazılmış olan ihvanı safa risalelerinde “mebrud (soğuk tabiatlı), yâbis (kuru tabiatlı) ve mertûb (yaş tabiatlı)” şeklinde nitelikler üzerine kurulu karakter tasnifleme sisteminden de haber verilmektedir.

Avrupa’da Hipokrat’tan sonra dış özellikler üzerinden de kişiliğin tespit edilmeye çalışıldığı görülür. Sheldon’u(1940) çağdaş tipoloji kuramcıları içerisinde en ünlü ve etkili olanı olarak bildiren Yanbastı (1990, s. 226) Hipokrat’tan sonra Lavater (1804), Gall ve Spurzheim (1809), Rostan (1924), Viola (1909), Sigeud (1914), Naccarati (1921) ve Kretschmer’i (1921) de önemli çalışmaları olanlar olarak saymaktadır.

Çağdaş tipoloji kuramlarının seslerini onunla beraber duyurmaya başladığı belirtilen Kretschmer’in eseri Türkiye’de Mümtaz Turhan tarafından çevrilmiştir. Bu eserde astenik, atletik ve piknik tip olmak üzere üç tip tasnifi üzerinden ayrıntılı fiziksel incelemeler sonrası mizaçları anlatılmıştır(Turhan, 1949, ss. 264-310). Dâhilerin de incelendiği bir bölüm olan eser, kıyafetnamelerden sonra modern Türkiye’de bu konuda çıkan önemli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak günümüzde popüler olan beden dili ile kitapların hiç birisinde Turhan’ın eserinden bahsedilmemektedir. Nitekim Yalçın ve Adiller (2016) sözsüz iletişim isimli eserlerinde bu alandaki kaynakları belirterek günümüzdeki beden dilini konu

---

¹ daha detaylı bilgi için bkz. İslam ansiklopedisi, ahlât-ı erbaa maddesi: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d020024>

eden eserlerin ayrıntılı eleştirisini yapmış ve toplumumuza bilimsel bir perspektif sunmuştur.

1.1.2. Psikolojide Kişilik Kuramları

Feodal dönemde toprakla beraber alınıp satılan varlık durumunda olan insan zaman geçtikçe söz söyleyebilen, hayatı ve geleceği için seçimler yapabilen bireyler haline gelmiştir. Her ne kadar sanayi devriminin başlarında insanların fabrikalarda bir meta haline gelmeleri feodal toplum yapısından farklılık arz etmediği gibi görünse de önceki döneme göre gelişim devam etmiştir. Nitekim günümüzde daha da ileridedir. Fakat ister meta ister özne olarak bakılsın insanın yapısının önemli olduğu kabul gören tek kesin gerçektir.

İnsan sadece doğan, yiyen, içen, uyuyan, büyüyen, çoğalan ve sonunda ölen basit bir varlık değildir. Doğumundan ölümüne kadar tutum ve davranışlarıyla birçok faaliyetlerde bulunabilen bir varlıktır. Birçok faaliyette bulunabilen insanların hiçbiri diğerine benzememektedir. Boy, kilo, uzuvların şekli, gibi sayılabilecek tüm fiziksel özellikler farklıdır. Farklılıklar o derece çoktur ki insanların her bir parmağının izi farklı olduğu gibi dünyada gelmiş geçmiş hiçbir insanın parmak izi başka birisiyle aynı değildir. İnsanların farklılıkları sadece fiziksel boyutta kalmamaktadır. Tutum ve davranışlar dışarıdan gözlemlenebilen en önemli farklardır. Birçok özelliği benzer olan iki insan bir olay karşısında aynı tutum ve davranışları sergilememektedir.

Tüm bu farklılıklar, sebeplerini öğrenmek için yoğun çalışmalara sebep olur. Farklılığı oluşturan sebepler incelenmeye başladığında ise birden fazla faktör olduğu çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Tutum ve davranışları düzenleyen yahut değiştiren bu öğelerin ne olduğu belirlenmeye çalışılır. Fakat bu çalışmalarda, insanlığın gelişimi ve dünyadaki güçlerin yönlendirmeleri etkin rol oynadığı

görülür. Üretimin merkezde olduğu dönemlerde insanların daha verimli çalışabilecekleri alanları belirlemek için kişiliklerinin çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu sayede insanlar adapte olabilecekleri ve iyi gelişim sağlayabilecekleri değerlendirilen iş veya mesleklere yönlendirildiği görülür. Yahut amaçlanan sonuca uygun kişilik özelliğine sahip insanların seçilmesini ve eğitimin daha hızlı ve verimli olması amacıyla da çalışmalar kullanılmıştır. 2. Dünya savaşı ile 21. yüz yıla kadar olan süreç bu görüş üzerine yapılan çalışmaların zirve yaptığı dönemdir. Günümüze kadar yapılan bu çalışmalara bakıldığında çoğunluğu insanoğlunun daha iyi olması amacıyla yapılmamıştır. Fakat günümüzdeki çalışmalar onların tecrübeleri üzerine kurulmuştur. Bu dönemde elde edilen veriler kişilik çalışmalarında çeşitli yöntem ve yaklaşımların oluşmasını da sağlamıştır.

Kişilik çalışmalarında en önemli kırılma noktası olarak Freud karşımıza çıkmaktadır. Freud'u takip edenler, karşı çıkanlar ve farklı görüşlerle beraber psikoloji biliminde kişilik çalışmaları çeşitlenir. Çalışmalara bakıldığında Freud'dan sonra çok sayıda yaklaşımın oluştuğu görülür.

Literatüre bakıldığında çok farklı açılardan kişilik incelemeleri ve dolayısıyla fazla sayıda kişilik tanımlamaları yapıldığı görülür. Çalışmamızda bunların tamamının isimlerini saymak bile mümkün değildir. Kaynaklarda kuramların çeşitli başlıklar altında toplandığı görüldüğünden yaklaşımlar üzerinden gitmek daha makuldür. Tasniflemelerden Burger'in tasniflemesi olan ve aşağıda belirtilen altı başlığın kullanılmasının tezimiz açısından daha faydalı olacağı değerlendirilmiştir.

- Psikanalitik yaklaşım, Freud ve takipçileri

- Ayırıcı özellik yaklaşımı
- Biyolojik yaklaşım
- İnsancıl yaklaşım
- Davranışsal/Sosyal öğrenme yaklaşımı
- Bilişsel yaklaşım

1.1.2.1 Psikanalitik Yaklaşım, Freud Ve Takipçileri

Psikanalitik yaklaşım altında toplanan kuramlara bakıldığında Sigmound Freud'un çalışmaları merkez konumundadır. Burger'in (2006, s 107) belirttiğine göre Sigmund Freud ilk kapsamlı kişilik kuramını gerçekleştirmiştir. Bu kurama göre kişilik çeşitli bölümlere ayrılarak incelenmektedir. Kişiliğin bilinç unsurunu; bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı olarak incelerken, benlik kısmının ise alt-benlik, benlik ve üst-benlik olarak da üç safhaya ayırarak irdelemektedir. Psikolojik etkinliğin gücünün libido denen psişik enerjiden geldiğini özetleyen Burger(2006, s. 108), bu kurama göre insan davranışının hedefinin gergin olmayan duruma varılmasının olduğu belirtilir.

Kurama bakıldığında temelinde çatışma unsurunun bulunduğu görülür. Benlik bölümlerinin kendi aralarında dengesi yahut üstünlüklerine göre kişilik yapısı belli olur. Kişilik bozukluğu olarak görülen durumların tedavilerinde ise yapıların birbirleriyle ilişkilerine göre yöntem geliştirilir.

Libidonun psikolojik etkinliğin temelinde yatması hususu psikoseksüel gelişimin de kişilik için önemli olmasını doğurmaktadır. Nitekim bu safhada kuramın en tartışmalı yönünün psikoseksüel gelişim dönemiyle ilgili olduğu vurgulanmaktadır. Gelişim dönemi dolayısıyla çocukluk yahut geçmiş önemli bir unsur olarak karşımıza çıkarken bilinçaltının da önemli bir unsur olduğu görülür.

Rüyaları “bilinçaltına giden ana yol” olarak tanımlandığı kuramda bilinçaltında duran bilgilere ulaşmak ve geçmişi tüm ayrıntılarıyla öğrenebilmek için de çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.

Bu Freud’un kurduğu kişilik kuramı takipçileri ile beraber daha da geliştirilir. Kişiliğin oluşumu konusunda Freud’u takip eden Jung bu konuda Freud’un kuramını biraz daha genişletmektedir. Bilinçaltının sadece bireysel olmadığı toplumsal altyapının da olduğundan bahseder. Eklediği başka bir kavram ise “gölge” kavramıdır. Genel olarak insanın karanlık yönü yahut kötülüğe eğilimli yönünü betimleyen bu kavramın kişisel ve toplumsal bilinçaltında bulunduğu belirtilir. Jung’un dışa dönüklük-İçer dönüklük, Duyu-Sezi, Düşünce-Duygu eksenlerinde sekiz kişilik tipi oluşturduğu görülür(Burger, 2006, s. 191). Sekiz tip daha sonra Jung’un takipçileri olan Myers’lar (1997) yargılayıcı-algılayıcı ölçeğini de ekleyerek kişilik tiplerini 16’ya yükseltirler.

Freud’un takipçilerinin getirdiği diğer bir yenilik ise kişiliğin, 6 yaşından sonra da oluşumuna yahut gelişimine devam ettiğidir. Erik Homburger Erikson’un yaklaşımına göre kişilik hayatın tüm evrelerinde bir değişim göstermektedir. Ayrıca kişiliklerin belirli kavramlarla bir çerçeveye sığdırılamayacağı da ortaya çıkmış olur. İnsanların bir eksenin iki ucunda olan kavramların birisine dâhil olabileceği gibi bu kavramlar arasında bir noktada da bulunabileceği anlatılır.

Psikanalitik yaklaşımda başka bir yenilik ise Karen Horney ile beraber geldiği belirtilir. Nevroz üzerine görüşler ve kadın psikolojisi ile değişimler Horney ile beraber olur. Horney’e (Burger, 2006) göre Nevrotik kişilerin ilişkilerde kullandıkları yıkıcı tarzın aslında zarar görme kaygısından ileri geldiğini belirtir. Aslında bu davranışın istedikleri ilişkileri kurmalarına engel olduğunu da belirtir. Bu savunma mekanizması ile ilgili kaynağı Freud kişinin kendisinden yola çıkarak

bulurken Horney kişinin kaygı duygusunu güçlendiren çevreyle ilişkilerinde de arar. Yine kadın ve erkeklerin farkları konusunda da Horney yaşanan çevrenin yani toplumun cinsiyet üzerinde etkili olduğunu savunur.

Daha genel olarak bakıldığında Horney, Sullivan, Fromm gibi kuramcılarla beraber sosyal çevrenin de kişilik üzerinde etkilerinin olduğu görülür. Kişiliğin belirli bir yaştan sonra değişmediği kalıbının Erikson ile beraber kırılmasıyla çevre ve geçmiş unsurları kişiliği etkileyen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı

İnsanların kendilerini nasıl tanımladıklarından yola çıkan bu yaklaşımın ilk kuramcılarında biri olan Gordon Allport İngiliz dilinde bu amaç için 4000 den fazla sıfatın kullanıldığını belirterek yola çıkmıştır. Tipoloji çalışmalarıyla benzerlik gösteren bu yaklaşımda tipler yahut ayırıcı özellikler belirlenerek kişinin davranışlarının önceden kestirilebileceği öne sürülür.

“Araştırmacılar, insanların neden o şekilde davrandıklarını açıklamaktan çok, kişiliği tanımlamaya ve davranışı kestirmeye odaklanır.”(Burger, 2006, s. 237)

Kişiliğin tanımlanması ve davranışın kestirilmesi bu yaklaşımın iki basamağını oluşturur. Tipoloji çalışmalarında da olduğu gibi kişilik özelliklerinin değişmezliği varsayımı birinci unsur olurken kişilik özelliklerinin duruma göre de değişmediğini ikinci unsur olarak Burger (2006, s. 235) belirtmektedir.

Yaklaşımın temelinde başka insanlarla karşılaştırmak ve ayırtırmak olduğu için yukarıda belirtilen kısıtlamaların olması mecburiyet olarak karşımıza çıkar.

Sıfatlarla oluşturulan kriterler ise karşılaştırma konusunda araştırmacılara diğer yaklaşımlara göre daha kullanışlı imkânlar vermektedir. Burger'in de belirttiğine göre, çoğunlukla akademik araştırmacı olarak çalışan psikologlar tarafından kullanıldığından bu yaklaşımın bir psikoterapi okulu bulunmamaktadır.

Bu yaklaşımın önde gelen araştırmacıları, Gordon Allport, Henry Murray, Raymond B. Cattell sayılabilir. Bunlar arasında Cattell, belirlenmiş kişilik özellikleriyle başlamaktansa, araştırmacıların deneysel yöntemler kullanarak kişilik özelliklerini tespit etmesi gerektiğinden yola çıkarak çalışmalarını yapmıştır. Cattell çalışmaları sonucunda kişilik çalışmaları için 16 temel özellik bulur:

“ Sıcaklık eleştirel olmak	Dışa dönüklük ve iyi kalpliliğe karşı mesafeli ve
Mantıklı Düşünme somut düşünmek	Net ve soyut düşünmeye karşı daha az zekice ve
Duygusal Kararlılık değişkenlik ve kolay sinirlenme	Sakinlik ve duygusallık açıdan kararlılığa karşı
Üstünlük uzlaşmacılık	Girişkenlik ve saldırganlığa karşı uysallık ve
Neşelilik	Neşelilik ve istekliğe karşı resmi ve ciddi olmak
Kural Bilinci tanımazlık	Özdisiplin ve ahlâklığa karşı menfaatçilik ve kural
Sosyal Cesaret çekingenlik	Rahatlık ve gözü pekliğe karşı utangaçlık ve
Hassaslık kendine olmak	Sevecenlik ve hassaslığa karşı sertlik ve kendi
Tedbirlilik kabul etmek	Şüphecilik ve tedbirliliğe karşı insanlara güvenme ve
Dalgınlık yere sağlam basmak	Hayalcilik ve dalgınlığa karşı gerçekçilik ve ayağı

Hususiyet görünmek	Süslülük ve abartıya karşı dosdoğru ve olduğu gibi
Endişe Duygusu memnuniyet	Güvensizlik ve kaygınlığa karşı kendinden eminlik ve
Değişikliğe Açıklık geleneksellik	Özgür düşünce ve deneyselliğe karşı tutuculuk ve
Kendine Yetme olmak ve katılımcılık	Kendine yetme ve becerikliliğe karşı grup odaklı
Mükemmeliyetçilik gevşeklik	Kontrollülük ve zorlayıcılığa karşı disiplinsizlik ve
Gerginlik	Harekete hazır olma ve gerginliğe karşı rahatlık ve
sakinlik”(Burger, 2006, s. 252)	

Yukarıda saydığımız on altı faktör Cattell'in takip eden araştırmacıların çalışmalarıyla büyük beşli de denilen beş faktör ortaya çıkacaktır. Bunlar:

“Nevrotiklik:	Kaygılı ya da sakin, Güvensiz ya da güvenli, Kendine acıma ya da kendinden memnuniyet
Dışa Dönüklük:	Sosyal ya da çekingen, Eğlenceyi seven ya da ciddi, Şefkatli ya da mesafeli,
Açıklık:	Hayalci ya da gerçekçi, Çeşitlilik ya da sıradanlılık, Bağımsız ya da uysal
Uyumluluk:	Yumuşak kalpli ya da katı, Güvenen ya da şüphe duyan, Yardımcı ya da işbirliği yapmayan,
Öz disiplin:	Düzenli ya da düzensiz, Dikkatli ya da dikkatsiz,

Kendini disipline edebilen ya da zayıf iradeli.”(Burger, 2006, s. 253)

Ancak anlaşıldığı üzere sonradan gelenlerle beraber beş faktör konusunda bir uzlaşma olsa da faktörlerin isimlendirilmesi ve dolayısıyla içeriklerinde tam anlamıyla uzlaşmaya varılmadığı görülür.

1.1.2.3 Biyolojik Yaklaşım

Biyolojik yapının kişilik oluşumunda önemli olduğu tarih boyunca tipoloji çalışmalarında bulunmaktadır. Fakat önceki çalışmalar çoğunlukla biyolojik unsurları kişiliği oluşturan tek faktör olarak görmektedir. Yeni yaklaşımlarla beraber tipoloji çalışmalarındaki katı kuralların bir kenara bırakıldığı görülür. Bu yaklaşımda öne çıkan kişilerden Hans J. Eysenck, biyolojik yapıyı kişiliğin oluşumunda tek faktör olarak değil ancak önemli bir faktör olduğu görüşü önemlidir. Diğer yandan günümüzün teknolojik imkânlarıyla biyolojik yapının kişiliğin oluşumunda önemli bir unsur olduğu açıklığa kavuşmuş olmasına rağmen en önemli faktör olduğu hakkında kesin bir bulgu da yoktur.

Bu yaklaşımın ilk dönem çocuklukta davranışları temel alan tartışmaları kişiliği açıklamada en güçlü konu olarak karşımıza çıkar. Özellikle mizaç kavramıyla çocuklarda bebekliklerinden itibaren görünen farklılıkların açıklamaları yapılmıştır. Mizaç kavramı altında duygusallık, etkinlik ve sosyallik başlıklarıyla yapılan açıklamaların tutarlılıkları bulunmaktadır. Söz konusu teorilerin deneklerde ilerleyen yaşlarda da tespit edilmesiyle ilgili çok sayıda çalışmayı Burger (2006, s. 358 ve devamı) özetle aktarmaktadır. Aktarılan çalışmalar ve aksi görüşlere de bakıldığında bebeklik ve çocukluk dönemindeki davranış kalıplarının ilerleyen yaşlardaki kalıplarla doğru orantılı olduğu görülür.

Başka faktörlerin herhangi bir etkisinin olup olmadığı şüphesi hemen akla gelecektir. Burger aynı eserde ayrı yetişen kardeşler üzerinde çalışmaların bulunduğunu belirtir. Bu çalışmalar içerisinde, çevrenin etkisiyle ilgili olarak tek yumurta ikizlerine yönelik uygulamalara bakıldığında; ayrı ortamlarda büyüyen tek yumurta ikizlerinde bile kişiliklerin yüksek oranda benzerlikler gösterdiği kesindir. Bu sonuçlarla tutarlı sonuçlar elde edilen ABD ve Avrupa ülkelerini içeren kültürlerarası çalışmalar da bulunmaktadır. Küçük yaşta görülen tutum ve davranışların ilerleyen yaşlarda da orantılı bir şekilde görülmesine rağmen başka faktörlerin de etkili olduğu da aynı çalışmalarla ortaya konur. Fakat etki oranları hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamadığı da görülmektedir. Hangi durumda olursa olsun sadece bu çalışmalar bile biyolojik yapının kişilik çalışmalarında göz ardı edilemeyeceğini bize göstermektedir.

Biyolojik yapı üzerinden giden çalışmalar biz edebiyat araştırmacıları için nasıl fayda sağlayacaktır? Biyolojik yapıyı temel alarak tutum ve davranışlara açıklama getiren Eysenck'e bakıldığında, kişiliği üç boyutta incelediği görülür.

“Bütün özelliklerin üç temel kişilik boyutunda ele alınabileceğini belirtmiştir. Bu üç boyut, dışa dönüklük-içe dönüklük, nevroz ve psikotiktir.”(Burger, 2006, s. 344)

Diğer yandan biyolojik yaklaşım çerçevesinde çalışan diğer kuramcıların üçten fazla boyut çıkardıkları da bilinmektedir. Kişiliğe biyolojik temelli açıklamalar getirilmeye çalışılan bu kuramla ilgili olarak günümüzde nörolojik çalışmaların dahi yapıldığı belirtilmektedir. Eysenck'ten sonraki çalışmalarda farklı boyutların da çıkması, teknolojik imkânlarla bilinmeyen unsurların açıklanması ve daha yeni bilinmeyenlerin çıkabilecek olması sebebiyle bu yaklaşım gelişmeye devam etmektedir.

Gelişim ve değişimlere rağmen yaklaşımla beraber yapılan çalışmalar sayesinde kalıtımla gelen kişilik unsurlarının olduğu kesindir. Ancak aynı çalışmalara aksi yönden bakıldığında, çevrenin yahut başka faktörlerin de kişiliğe etkisinin olduğu da ispatlanmış olmaktadır.

Daha önceki yaklaşımlar ve biyolojik yaklaşıma bakıldığında “içer dönüklük-dışer dönüklük” kriterinin tartışmasız bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla “içer dönüklük- dışer dönüklük” kriterinin temel kriter olduğunu söylemek mümkün gözükmemtedir.

1.1.2.4 İnsancıl Yaklaşım

Seçme özgürlüğünü temel alan bu yaklaşıma Carl Rogers ve Abraham Maslow'un çalışmaları öncülük etmiştir. Varoluşçu felsefenin önemli etkileri olduğundan bazı psikologların “varoluşçu psikologlar” ismini de kullandıklarını belirten Burger(2006, s. 417) başlıca varoluşçu psikologları Rollo May dâhil olmak üzere sayar. Karar verme mekanizmasını çeşitli yapıların veya durumların tesiri ile çalıştığını iddia eden diğer çalışmaların aksine insancıl yaklaşımda seçme özgürlüğünün olduğu vurgulanır.

“...insancıl psikologlar insanları kendi yaşamlarını etkin bir şekilde şekillendiren, bazı fiziksel kısıtlamalar hariç her şeyi değiştirme özgürlüğüne sahip varlıklar olarak görürler”(Burger, 2006, s. 419)

İnsancıl yaklaşıma göre olmuş veya olacaklar ile ilgili düşünmek anı yaşamayı engelleyecektir. Bu engellemeyle beraber insan kendi yaşamından o süreyi yok etmiş olacaktır. Yaklaşıma göre;

“... yaşamlarımızı olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmedikçe, asla potansiyelini tam kullanan kişiler olamayız. Geçmiş ya da gelecek üzerine düşünmek yararlı olabilir, ancak insanların çoğu zaten yaşanmış ya da henüz yaşanmamış olaylar üzerinde düşünerek çok fazla zaman kaybeder. Bu etkinliklere harcanan zaman, kayıp zamandır; çünkü hayatı dolu dolu yaşamamanın tek yolu şimdi ve burada yaşamaktır.”(Burger, 2006, s. 420)

Dolayısıyla sadece önümüze bakmamızın gerektiğini söyleyen bu yaklaşımın görüşü için; “bugün geriye kalan hayatın ilk günüdür” sloganının kullanılabileceği söylenir.

Ancak sloganlara bakarak sadece temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra gününü gün etmek gerektiği anlaşılmamalıdır. Bu yaklaşımda, insanların yaşadıkları an ile ilgili tutum ve davranışları haricinde kişisel gelişimin de kişisel mutluluk için önemli olduğu belirtilmektedir.

“İnsancıl kuramcılar, insanların temel gereksinimleri karşılandığı zaman mutlu olmadığını belirtmektedir. İnsanlar gelişimlerini olumlu bir yönde sürdürmeye güdülenmişlerdir. İnsan, kendi başına bırakıldığında, hayatın yükü altında ezilmezse kendini tatmin eden bir varoluş noktasına ilerler.” (Burger, 2006, s. 421)

İnsanın kendisini tatmin ettiği varoluş noktasına gelmesine, Carl Rogers’in “potansiyelini tam kullanan kişi” Abraham Maslow’un ise “kendini gerçekleştirme” olarak isimlendirdiğini belirtmektedir. Rollo Reese May’a bakıldığında ise varoluşu daha ayrıntılandırır. Varlığı üç alanda inceler:

“1. Umwelt: Fizyolojik ve fiziksel çevremizi oluşturan içsel ve dışsal objelerin dünyası (çevremizdeki dünya)

2. Mitwelt: Diğer insanlardan oluşan sosyal dünya (diğerleri ile ilişkilerimiz)

3. Eigenwelt: Kişinin kendisi ile potansiyelleri ve değerleri arasındaki ilişkinin oluşturduğu psikolojik dünya (kendimizle ilişkimiz)." (Yazgan İnanç, Yerlikaya, 2014, s. 336)

İnsanın varoluş noktasına gelişi veya çalışmaları sırasında çeşitli çatışmaları olacağı da ise hepsinde ortaktır. Bu çatışmalar sebebiyle ortaya çıkan kaygı kavramı önemlidir. Mutsuzluğun en önemli sebebi olarak gösterilen ve anlaşıldığı kadarıyla kişisel gelişimde ve mutlulukta ket görevi gören kaygı kavramı kullanılır. Kaygı kavramının bilinç ve bilinçaltı ile ilişkilendirildiği görülür. Yaşanılan bir kaygının hazmedildiğinde bilinç düzeyinde çeşitli çalışmaları yapan kişi, kaygı konusunu hazmedemediğinde konuyu bilinçaltına attığı belirtilir. Bu durum ise insanın daha sonraki davranışlarının açıklanmasında kullanılır.

1.1.2.5. Davranışsal/Sosyal Öğrenme Yaklaşımı

John B. Watson'un 1913 yılında "Davranışçılığın Gözüyle Psikoloji" başlıklı makalesini yayımlamasıyla davranışçılık yaklaşımın başladığı belirtilmektedir(Burger, 2006, s. 510). Bu yaklaşıma göre bilim adamlarınca gözlemlenebilir, kestirilebilir ve kontrol edilebilir açık davranışların incelenmesi gerekmektedir.

"Watson'a göre kişilik, "alışkanlık sistemlerimizin bir son ürünüydü." bir başka deyişle, yaşamlarımız boyunca belirli bir uyarıcıya az çok kestirilebilir bir biçimde tepki göstermeye koşullanırız. Anne babanız ve öğretmenleriniz sizi karşınıza çıkan zorlukları aşmak için çaba göstermeye koşullar. Birisi bir şeyden vaz geçmeyi ya da yeni bir şeye başlamayı öğrenebilir. Geçmişte yaşadığımız farklı deneyimler, uyarıcılara verdiğimiz tepkilerin özelliklerini de şekillendirir, bu nedenle yetişkinlerin kişiliği birbirinden farklılık gösterir." (Burger, 2006, s. 511)

Watson'a göre insanın tutum ve davranışlarının en önemli sebebi dış unsurlar olarak gözükmektedir. Nitekim Burger'in aktardığına göre Watson:

“Bana bir düzine sağlıklı çocuk ve onları yetiştirebileceğim, koşulları belirli bir ortam sağlayın; herhangi birisini seçip doktor, avukat, sanatçı, tüccar hatta dilenci ve hırsız olacak şekilde yetiştirebilirim”(Burger, 2006, s. 513)

Watson bu söylemleriyle kişilik için tek önemli şeyin dış etkiler olduğunu açıkça belirtmektedir. Watson’dan sonra gelen B.F. Skinner bu görüşleri bir adım daha ileriye götürmüştür. Davranışların altında yatan sebebi insanların bildiğini sandığı ama aslında çoğu zaman bilinmediği belirtilir. İnsanların sebep olarak gördükleri düşüncelerin, toplum veya dış etkiler sayesinde pekiştirilmiş davranışlar olduğunu belirten Skinner, davranış seçiminin kişi tarafından ve tamamen özgür iradeyle olmadığını belirtmektedir.

Skinner’ın yaklaşımına göre pekiştirme ve koşullanma unsurları iki temel unsur olarak karşımıza çıkar. Koşullanma konusunda özellikle çocukların davranışları ile ilgili olarak ebeveynlerin ödüllendirme veya cezalandırma işlemleri örnek verilir. Bu teoriye göre bir çocuk yabancılara karşı nazik olduğunda bunun kişilik özelliği olmayabileceğidir. Akrabalarına karşı nazik davranması için koşullandırılan çocuğun bu davranışı geliştirerek yabancılara karşı da nazik davrandığında ödüllendirileceğini bilinçli yahut bilinçsiz olarak düşünmesi davranışın asıl sebebi olarak açıklanır.

Aynı başlık altında incelediğimiz sosyal öğrenme kuramcıları ise bu konuda bakış açısını biraz daha geliştirmektedirler. Sosyal öğrenme kuramcılarının ortaya koyduğu kavramlardan biri davranış-çevre-davranış etkileşimi olduğunu Burger aktarır:

“...çevre sadece davranışlarımızı etkilemiyor, davranış da içinde bulunduğumuz çevrenin türünü belirliyordu ve bu da davranışlarımızı etkiliyor, halka böyle sürüp gidiyordu. İnsanların size nasıl davrandığı(çevre), kısmen sizin nasıl davrandığınızın bir sonucudur(davranış). Doğal olarak

sizin nasıl davrandığınız da kısmen insanların size nasıl davrandığının bir sonucudur.”(Burger, 2006, s. 525)

Bu yaklaşımda temel alınan husus davranıştır. Somut olan ve kolayca gözlemlenip değerlendirilebilecek davranışlar konu edilir. Pavlov’un tezi ile koşullu ve koşulsuz uyarıcı ve tepkiler olarak adlandırılan ve tamamen mekanik temel üzerine oturtulan davranışlar olarak incelenmiştir. Sosyal öğrenme kuramlarına göre ise davranışların temelinde başka sebeplerin de yattığı belirtilmiştir. Julien Rotter’in kuramına göre insan davranışlarını dolayısıyla kişiliğini açıklamak için davranış potansiyeli, beklenti ve pekiştirme değeri kavramları bulunmaktadır. Davranış potansiyeli “belirli bir ortamda belirli bir davranışın ortaya çıkma olasılığı” olarak tanımlayan Burger(2006, s. 526) davranış potansiyelini beklenti ve pekiştirme değerinin ortaya çıkardığını anlatır. Beklentiyi ise bir olay ile ilgili önceden öngörülen sonuçların değeri olarak özetlemek kanımızca mümkündür. Beklentiyi oluşturan çeşitli öğelerin de olduğu belirtilmekle beraber daha önce benzer olaylardan elde edilen sonuçların beklentiyi oluşturmada önemli bir etkiye sahip olduğu görülür. Pekiştireç değeri ise yaşanan andaki isteklere göre beklentilerden birinin diğerlerine göre tercih edilme oranı olarak anlatılabilir.

Sosyal bilişsel çalışmalar ile insanın davranışlarını bir hayvanın yiyecek almak için bir hareket öğrenmesine kadar indirgeyen davranışçılardan sonra sosyal öğrenme ile beraber daha geniş bir çerçevede açıklamalar getirildiği görülür. İnsanın içsel öğelerinin de davranışı belirleyeceği açıklamaları gelir. İnsan davranışının içsel ve dışsal olarak iki değişkenle açıklanabileceği ortaya konmaya çalışılır. Ancak burada bir farklılık daha mevcuttur. Her bir unsur diğerlerini etkileyebilme gücüne de sahiptir. Örneğin beklenti değeri düşük bir aktivitenin yapılması imkânsız iken dıştan gelen bir ödül ile davranış gerçekleşebilir. Davranış sonrası beklentinin aksi yönünde yüksek bir beklenti

gerçekleşirse aynı davranış için bir daha dış etkiye gerek kalmayacaktır. Kişi daha önce deneyimlediği yüksek beklentiyi bir daha görmek için dış etkilere maruz kalmadan davranışı tekrarlamak isteyebilecektir.

Ayrıca Albert Bandura sosyal-bilişsel kuramında bilişsel yapıyı ön plana çıkarttığına gözlemleyerek öğrenme kavramını da getirmiştir. Burada insanların mutlaka dıştan değil kendi iç süreci, tecrübeleri sayesinde ve etrafı da gözlemleyerek yeni davranışlar oluşturma veya davranışı değiştirme yetileri olduğu savunulur. Burger, davranışçı kişilik çalışmalarının bilişsel yaklaşımlara doğru geçişin en iyi Bandura'da görebileceğimizi belirtir. Ancak Bandura'da görülen evrim sadece bilişsel yapıya doğru da değildir. Burger (2006) Bandura'nın;

“Davranışın hem içsel hem de dışsal etmenler tarafından belirlendiğini kabul etmiş; ancak davranışın sadece tek bir etmen ya da basit bir bileşim tarafından belirlenmediğini...” (s. 531)

söylemini de aktarmaktadır. Burger (2006, s. 530) Bandura'nın bilişsel süreçte bilginin simgesel işlenişin de dâhil ettiğini belirtmektedir. Bu durum ise davranışı etkileyen faktörlerin çok daha karmaşık yapıya sahip olduğu görüşüne gitmektedir.

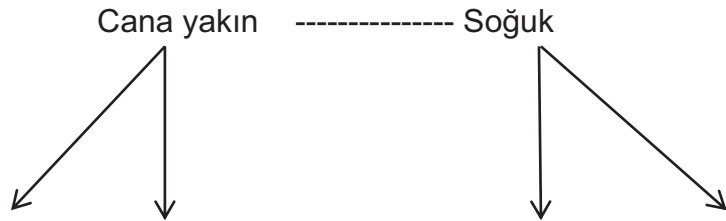
1.1.2.6. Bilişsel Yaklaşım

Edebiyat araştırmacısı olmayan iki kişinin bir roman hakkında tartışmaya başladıklarında, birisinin felsefi yapı hakkında konuştuğu diğerinin ise eserdeki kişilerin psikolojik durumları hakkında konuştuğu görülebilir. Bu farklılığı bilişsel yaklaşım, önemli isimlerinden olan George Kelly'nin **Kişisel yapılar** kavramı üzerinden açıklamaktadır. Tüm kişilik çalışmalarının temel sorunu olan olayların

neden yaşandığı veya insanların nasıl davranacaklarını bilmeye çalışmak bu yaklaşımın da temel sorunudur. Kelly kişilerin de bu konuda gergin olduğunu ve dünyayı algılamaya çalıştıklarını belirtir. Bu algılama çalışmalarında kişi, kurduğu yapıları şablon olarak kullandığını ve karşılaşılan olaylara şablonu uygulayarak incelediği, şablonla olayların örtüşmesi durumunda şablonu kullanmaya devam ettiği, uymadığı durumlarda ise şablonu yeniden düzenlediği belirtilir.

Burger (2006, s. 612) bu yapıda bir kişiyi değerlendirme modelinin basamak basamak olduğunu anlatır. Bir kişi başkalarını incelerken yakınlık ilişkisini temel aldığı ilk önce karşısındaki iki uç kavram olan cana yakın veya soğuk kavramlarından biriyle ilişkilendirir. İkinci basamakta ise aynı eksende iki ucu temsil eden diğer iki kavram arasında seçim yaparak kişi hakkındaki görüşlerin detaylandırıldığı belirtilir.

1. Basamak:

2. Basamak: Dışa dönük -----İçe Dönük

Dışa dönük -----İçe Dönük

Karşısındaki kişiyi ilk basamakta cana yakın veya soğuk kavramlarından cana yakın olarak tanımladıktan sonra ikinci basamakta cana yakın dışa dönük veya cana yakın içe dönük olarak tanımlamaya gidilir. Bu şekilde kişiden kişiye değişen kavramlarla çok sayıda basamak oluşturulabilmekte olduğu belirtilir. Unutulmamalıdır ki ilk basamaktaki kavramlar ve sonraki basamaklar da kişiden kişiye değişmektedir.

Burger(2006, s. 612) Kelly'nin bu yapılandırma sistemiyle ilk bakışta farklı görünen iki insanın ortak yönleri olmamasına rağmen ne kadar iyi anlaşabildiklerini açıklayabildiğini belirtmektedir. Burger'in (2006, s. 612) Duck(1979) ve Neimeyer(1984) den aktardığına göre; "benzer yapılandırma sistemlerine sahip insanların iyi arkadaş ve romantik eş olabildiklerini" araştırmalar da göstermektedir.

Birisiyle anlaşabilmek için mutlaka aynı yapılandırma sistemi kullanılmalı mıdır? Sorusu hemen akla gelecektir. Kişinin dünyasını nasıl yapılandırdığını yani yapılandırma sisteminin öğrenilmesi anlaşma için yeterli olacaktır. Bu sistem sayesinde karşıdaki kişinin neyi neden yaptığı rahatlıkla anlaşılabileninden farklı anlamlar yükleme sıkıntısı kalmayacaktır. Bir başka deyişle kavramlardan oluşan kodlama sisteminin çözülmesi ile daha iyi bir iletişim kurma imkânı doğacaktır.

Ancak bu yaklaşımda George Kelly, Walter Mischel ve diğer kuramcılar incelendiğinde kişilikte tek ölçeğin bilişsel durum olmadığı görülür. Daha doğrusu bilişsel durumun kullanacağı kişisel yapının oluşma süreci detaylandırılır. Kişisel yapıların oluşturulabilmesi için önce altyapının oluşturulması gerekir. Altyapının oluşacağı yer ve zaman ise insanın o güne kadar yaşadıkları ve öğrendikleridir. Ancak sonuçta oluşturulmuş olan şablonun da değişmez olmadığı belirtilir. Kişi şablonları alıp karşılaştığı olaylara göre şablonu aynen devam ettirme veya değiştirme özgürlüğüne sahiptir. Dolayısıyla bu süreç dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamız kapsamında; "Kodlama sistemleri benzer veya çok yakın olan ve aynı ekipte çalışan insanlar nasıl olur?" sorusu akla gelmektedir. Bahsettiğimiz özelliklere sahip kişilerin kişilikleri de birbirine çok yakın olacak gibidir. Bu

yaklaşımına göre, örneğin polis olmak için yatılı olarak uzun süre birlikte okumak, yirmi dört saat aynı ceza ve ödüllere maruz kalmak kişileri ortak kodlama sistemine itmekte olduğu söylenebilir. Okulun yanı sıra çok uzun çalışma süreleri ile birlikte aynı okuldan mezun olmuş olanlardan belirli bir iş için seçilenlerin daha da benzeşecekleri de muhakkak olmalıdır. Polisiye romanda dedektif statüsünde karşımıza çıkan polisin cinayetle ilgili biriminde çalışanlar yukarıdaki özelliklerin önemli bir kısmına sahiptirler. Dolayısıyla bu birimlerde çalışan birisinin özellikleri diğer kişilerin de özelliklerini çıkarmamıza yarayacaktır. Başka açıdan bakıldığında ise belirli bir semtte yetişen yani suç merkezi olarak adlandırılan bir mahallede yetişen insanların da ortak kodlamaları olacaktır. Buradan da aynı mekânı, zamanı, sosyal statüyü paylaşan insanların da benzer kodlamaları olabileceği söylenebilecektir. Bu çıkarımlar ise zaten kısıtlı imkan olan romanlarda kişilik tahlilinde yeni imkanlar vermektedir.

1.1.3. Beş Faktör Kişilik Modeli

Yukarıda kısaca özetlenerek verilmeye çalışılan kuramlardan da görüleceği üzere çok sayıda farklı bakış açısıyla kişilik olgusu incelenmiştir. Kuramların bazıları birbiri ile uyumlu gibi görünürken bazı kuramların taban tabana zıt oldukları da görülebilmektedir. Beş faktör kişilik kuramının çıkış noktası insanların kendileri veya başkaları için kullandıkları sıfatlardır. Yeni bir yol yerine mevcut yapıyı isteğe göre sistematize ederek kullanma yolu seçilmiştir. Gordon Allport'un yaklaşık 4500 sıfatla yaptığı çalışma başlangıç olmuştur. Allport'tan sonra Cattell'in çalışmaları ile sıfatlar 16 başlık altında sınıflandırılmıştır. Takip eden araştırmacıların farklı araştırmaları da dahil ederek beş büyük faktörde karar kıldıkları görülür. (ayrıntılı bilgi için bakınız Somer:1998) beş faktörde birleşirse de faktörlerin isimlendirmeleri hakkında çeşitli ihtilaflar halen devam etmektedir.

Beş faktör şöyle sıralanabilir:

- 1- Dışadönüklük (Extroversion) X İçedönüklük (Introversion)
- 2- Yumuşak Başlılık/Uyumluluk (Agreeableness - Hostility) X Antagonizm
Dik başlılık (Antagonism)
- 3- Güvenirlik/Sorumluluk (Conscientiousness) X Sorumsuzluk
(Undependability)
- 4- Duygusal Dengelilik (Emotional Stability) X Nörotiklik (Neuroticism)
- 5- Deneyime açıklık/Zekâ (Openness to experience/Intellect) X Tutuculuk
(Conventionality/ Lack of intellect)

Sıfatların yüklendikleri anlamların kültürden kültüre değişeceği de değerlendirilmelidir. Bu sebeple beş faktör kuramı çerçevesinde kültürlerarası çalışmaların sayısı da çoktur. Somer'in 1998 yılında yaptığı çalışma da beş faktörün farklı kültürlerde de aynı sonuç verip vermeyeceğine çalışmalardan biridir. Somer (1998), belirttiğine göre diğer kültürlerde olduğu gibi bizim kültürümüzde de beş faktörle uyuşan sonuçlar elde edilmiştir. Ancak beş faktör modeli ile ilgili çalışmalara bakıldığında bazı sıfatların birden fazla özelliklerle anlamlı ilişki içerisinde olduğu da görülür. Çalışmamızın kapsamı dışında kalacağından bu konudaki tartışmalara girilmeyecektir. Beş faktör kısaca alt başlıklarda açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.3.1. Dışadönüklük

Beş faktörden önce de kullanılan kriterlerden olup birçok kuramcı tarafından da kullanılan dışa dönüklük/içer dönüklük özelliği ile benzerdir. Sosyal olma, sokulgan olma, hakkını savunma, iddialı olma, aktif ve konuşkan olma özellikleri belirtilir. Dışa dönük insanların; enerjik, istekli, dominant, arkadaş canlısı, konuşkan, cesur, hırslı ve diğer insanlarla birlikte olmaktan zevk alan insanlar olarak tanımlanırken içer dönük insanlar ise; utangaç, çekingen, uysal ve sessiz

olma eğiliminde olduğu belirtilmektedir(Friedman ve Schustack, 1999 aktaran Demirkan:2006:60). Somer ve arkadaşlarının (2004, ss. 51-52) bildirdiğine göre burada dışadönüklüğün tamamen olumlu özellikler içedönüklüğün ise olumsuz özellikler barındırdığı düşünülmemelidir. İçedönüklüğün daha çok dışadönüklük özelliklerinin olmaması olarak tanımlandığı belirtilir. Arkadaş canlısı olan dışadönüklerin aksine içedönüklerin düşmanca kişiler değil, kendilerini kolayca ortaya koymayan uzak duran kişiler olarak gösterilir. Bu şekilde bakıldığında içe dönük insanların kendilerini ortaya koyma dürtüsünü kontrol altında tuttukları ve böylece arkadaş olma süreçlerinin daha uzun sürdüğü söylenebilecektir.

Dışadönüklüğü Somer ve arkadaşlarının üç alt boyutta incelediği görülür.

1.1.3.1.1. Canlılık

Sakin ve canlı olmak üzere iki sıfat ekseninde kurulmuştur. Canlı sıfatı için; doğal, neşeli, konuşkan, canlı, hareketli, coşkulu, hevesli, sıcak sıfatları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında canlı sıfatı için “Hareketli, hayat dolu, dinamik” ,Sıcak için “Dostça olan, sevgi dolu” şeklinde tanımlamalar görülür. Canlılık özelliği yüksek olan kişilerin yüksek enerji düzeyine sahip oldukları ve davranışlarının sınırlandırılmasından hoşlanmayıp fevri (dürtüsel) özellikler gösterdikleri belirtilmektedir.

Sakin tarafta bulunanların ise; ölçülü, sakin, sessiz, kontrollü, ketum sıfatlarının kullanıldığı görülür. TDK sözlüğüne bakıldığında ise sakin sıfatı için “Durgun dingin.” “Kimseyi rahatsız etmeyen, kızgınlık göstermeyen” tanımlarının yapıldığı görülür. Ölçülü için ise “İlimli” tanımlamasının da yapıldığı görülür. Genel olarak bu özelliğe sahip olanlar, gürültülü ortamlardan hoşlanmayan, resmi ve ciddi görünümlü oldukları ve daha yavaş bir yaşam akışını tercih eden kişilerdir.

1.1.3.1.2. Girişkenlik

Bu boyut girişken ve çekingen olmak üzere iki sıfat ekseninde oluşturulmuştur. Sosyal, aktif, kendine güvenli, açık, atılgan sıfatları girişken yapıyı işaret ettiği belirtilmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne (2020) bakıldığında; girişken sıfatı için “bir işe çekinmeden girebilen, başkalarıyla kolayca ilişki kurabilen”, aktif sıfatı için “Etkin, canlı, hareketli, çalışkan, faal” şeklinde tanımlamalar görülür. Girişkenlerin yeni ortamlara rahatça uyum sağlayabilen, söz geçirmekten hoşlanan, cesurluk ve yarışmacılık özelliklerine sahip baskın bir kişilik yapısına sahip kişiler olduğu belirtilir.

Diğer tarafta olanlar ise; kendi halinde, geri planda kalmayı tercih eden, dikkat çekmekten hoşlanmayan, grup içerisinde dinlemeyi tercih eden kişiler olarak belirtilmektedir.

1.1.3.1.3. İnsanlarla Etkileşim

Bu boyutta yalnızlığı seven ve yalnızlığı sevmeyen sıfatları iki uçta bulunmaktadır. Yalnızlığı seven insanların; topluluğu sevmeyen, mesafeli, yalnızlığı ve bireyselliği tercih eden, kararlarını verirken fazla etkilenmeyen, içsel motivasyonu ve kontrolü olan, kendi kendine yeten kişilerdir. Grup çalışmalarından daha çok bireysel çalışmalarını tercih ettikleri belirtilmektedir.

Yalnızlığı sevmeyen insanların ise iletişime açık olup yalnızlığı seven insanlara göre diğer uçta özellikler gösterdiği söylenebilir.

1.1.3.2. Yumuşak Başlılık

Yumuşak başlı ve dikbaşlı sıfatlarının iki uca yerleştirildiği faktörde Somer ve arkadaşları(2004, s. 52-54) bu faktörü; insanlara güven, doğru sözlülük, elseverlik (alturizm), uyma, alçakgönüllülük ve ılımlılık sıfatlarıyla ilişkilendirmektedirler. Yumuşak başlılık altında bulunan bazı sıfatlar Demirkan'ın (2006, s. 60) aktarımına göre ise şöyledir: Kibar, nazik, esnek, güvenilir, iyi mizaçlı, işbirliğine yatkın, affedici, yumuşak kalpli, hoşgörülü.

Yumuşak başlı insanların, dostça yaklaşımları olan, işbirlikçi, güvenilir ve sıcaktırlar. Yumuşak başlı bireyler, alçak gönüllü, destekleyici, esnek, diğer insanlarla duygusal yakınlık kuran insanlar oldukları başkalarıyla çatışmalara girmemeye çalıştıkları, girmek zorunda kaldıklarında ise zor kullanma harici yöntemlere başvurdukları belirtilmektedir. (Demirkan, 2006, s. 60)

Demirkan'ın aktarımlarıyla paralel olan SOMER'in (2004) aktardığına göre ise yumuşak başlı özelliği gösteren kişilerin, çatışmalardan kaçınan, geçimli ve işbirliğine yatkın kişilerdir. İnsanlara karşı ilgili, hassas, merhametli ve yardımsever özelliklerinin yanı sıra vicdani duygulardan fazlaca etkilendikleri de belirtilmektedir.

Bu faktörde yumuşak başlılığın aksi pozisyonda dikbaşlı olanlar hakkında SOMER'e (2004) bakıldığında; başkalarının istekleriyle kendi ihtiyaçları çeliştiğinde kolay "hayır" diyebilen, insanlara güven duymaktan ziyade daha şüpheli bir yaklaşım sergileyen, zaman zaman bencil, hatta kavgacı olarak tanımlanabilen kişiler oldukları görülür.

Dört alt boyutta incelenmiştir:

1.1.3.2.1. Hoşgörü

Bu boyutta toplanan sıfatlara bakıldığında hoşgörülü olanlar için; alçak gönüllü, iyimser, iletişime açık sıfatlarının kullanıldığı görülür. Türk Dil kurumu (2020) sözlüğüne bakıldığında alçak gönüllü sıfatı için “başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse).”, iyimser için ise; “Genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren, kötümser karşıtı, nikbin, optimist.” tanımlarının yapıldığı görülür. Hoşgörülü olanların koşullara uyum sağlayabilen, insanlara karşı toleranslı ve ılımlı kişiler oldukları belirtilmektedir.

Diğer uçta olanlarda ise; benmerkezci, kendilerini üstün görme, eleştiriden rahatsız olma sıfatlarına sahip olacaklardır. Bu kişilerin insanlara karşı hoşgörü göstermekte güçlükleri olan ve insanları kolayca bağışlamayan kişiler olduğu belirtilir. Hoşgürsüz insanların günlük hayata kendini beğenmiş, kibirli kişiler olarak tanımlanabildiği de belirtilmektedir.

1.1.3.2.2. Sakinlik

Sakin olarak tanımlanan kişiler; huzurlu, sakin, serinkanlı, nazik, önyargısız, eleştiriye açık olma, kolayca öfkelenmeme gibi kişilik özellikleri sergilemektedirler. Bu özelliği gösterenler kolayca öfkelenmedikleri gibi, karşılarındakileri de serinkanlı bir yaklaşım içine çekebileceği belirtilmektedir.

Diğer uçta olanları ise; önyargılı, öfkeli, kolayca kızan, eleştiriye tahammülü olmayan kırıcı, kaba olabilen ve tatmin edilmesi kolay olmayan kişilerdir.

1.1.3.2.3. Uzlaşma

Uzlaşmacı özelliğe sahip olanlarda; açık kalpli, mantıklı ve rahat sıfatlarının hakim olduğu söylenmektedir. İlimli davranışları olan, insanlara güvenen ve birlikte olunması kolay kişilerdir. Çatışmadan ve mücadeleden daha çok uyumlu davranışları tercih etikleri belirtilmektedir.

Uzlaşmacı olmayanlar ise muhalif bireyler olarak tanımlanabilir. Bu kişilerde hakim olan sıfatlar; kinci, intikamcı, karşı çıkan, dik kafalı, inatçı ve tartışmacı sıfatlarıdır. Bu kişiler, başkalarının iyi niyeti karşısında şüpheli bir tavır sergiledikleri, insanlara güvenmedikleri ve antagonist davranışlar gösterdikleri belirtilir. İnkna edilmeleri zor kişiler olarak görülür.

1.1.3.2.4. Yumuşak Kalplilik / Elseverlik

Yumuşak kalpli olarak tanımlanan kişilerin, başkalarını düşünen, merhametli, yardımsever, verici, sıcak, anlayışlı, işbirliğine yatkın ve insanlarla iyi geçinen olarak tarif edildiği belirtilir. Karar almakta zorlandıkları ve karar alırken kendi ihtiyaçlarını göz ardı ederek de karar alabildikleri görülür.

Diğer uçta olan kişilerin ise, başkalarından çok kendini düşünen, bencil olarak tanımlanabilen, uzak ve anlayışsız kişiler olduğu söylenmektedir. Kendi ihtiyaçlarını ön planda gördükleri ve gerektiğinde katı karar almakta yumuşak kalpli olanlar kadar zorlanmadıkları belirtilir.

1.1.3.3. Öz Denetim (Güvenirlilik / Sorumluluk)

Öz denetimi yüksek olan kişilerde; dikkatli, titiz, özenli, sorumluluk sahibi, planlı, başarı yönelimli, çalışkan, sebatkâr sıfatlarının görüldüğü belirtilmektedir. Bu

sıfatların hepsini üzerinde taşıyan kişi, dikkatli, önceden her şeyi programlayarak yapan biri olarak karşımıza çıkar. Ancak aynı zamanda bu sıfatlar yüzünden hareketlerini kısıtlayan, oluşan düzenden ve yaptıkları programdan dışarı çıkamadıkları da görülür.

Öz denetimi düşük olan kişilerde ise düzenli olmamaları ve önceden program yapmamaları diğer kişilik özelliklerine göre karar verme mekanizmasını daha hızlı işleterek duruma göre farklı eylemler yapabilme kabiliyetini gösterirler.

Somer ve arkadaşlarının(2002, s. 30) aktarımına göre bu faktörün, aktive edici ve ketleyici olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Faktör dört boyutta incelenir.

1.1.3.3.1. Düzenlilik

Ketleyici özelliği bulunan düzenli olmak konusunda ileri seviyede olan kişilerin; ayrıntılara önem veren, titiz, mükemmeliyetçi, her şeyin yerli yerinde olmasına özen gösteren, dikkatli, planlı ve programlı hareket etmekten hoşlanan kişiler olduğu belirtilir.

Diğer uçta bulunan kişilerin ise, dağınıklık ve düzensizlikten rahatsız olmayan, yapılması gerekenleri nispeten gevşek bir tarzda ele alan, çok planlı olmayan kişiler olarak görülür.

1.1.3.3.2. Kurallara Bağlılık

Kurallara bağlı olmanın ketleyici özelliği bulunmaktadır. Tedbirli, temkinli, kontrollü, ahlaki değerler konusunda katı kriterleri olan, otoriteye bağlı, toplumsal kurallara önem veren kişiler olduğu belirtilmektedir. Sayılan özellikleri dolayısıyla

emin ve güvenilir olarak da anıldıkları da görülür. Freud'un süper ego kavramının da bu boyutta ele alınan özelliklerle bağlantılı olduğu da bildirmektedir.

Diğer uçta olan kişilerin ise, sosyal kurallar konusunda daha esnek olan, geleneksel değerlere fazla bağlı olmayan, başına buyruk, aldırmazlık-umursamazlık, isyankârlık gibi özellikler gösterebildikleri belirtilmektedir.

1.1.3.3.3. Sorumluluk/Kararlılık

Bu faktörün aktive edici boyutlarından birisi burasıdır. Yüksek başarı motivasyonu, kararlı çabalar, çalışmayı sevme ve üretkenlik gibi sıfatlar bu boyut altında toplanmıştır. Bu özellikleri gösterenlerin, aktif, amaçlarına ulaşmak için sıkı çalışan, güvenilir, sorumluluk sahibi ve öz disiplinli, içsel kontrolü yüksek kişiler olduğu belirtilmektedir.

Özelliğin diğer ucunda olan kişilerin ise, kendisine net ve belirgin hedefler koyamayan, istedikleri şeylere ulaşmak için kendilerini organize ve motive etmekte güçlük çeken, boşa zaman geçiren ve çabuk sıkılabilen kişiler olduğu belirtilir.

1.1.3.3.4. Heyecan Arama

Bu boyutta, çılgın, maceracı, gözü kara, tedbirli, temkinli, kontrollü sıfatları görülür. Heyecan arayan kişilerde, çılgın, maceracı, gözü kara sıfatlarının hakimiyeti görülür. Heyecan arayan kişilerin, cezadan çok ödüle duyarlı oldukları, risk almaya yatkın oldukları, heyecan verici hareketli ortamlarda bulunmaktan zevk aldıkları belirtilir.

Heyecan aramayanlarda; tedbirlilik, temkinlilik, tehlikeye duyarlılık ve kontrollü sıfatlarının ağırlıklı olduğu gözlemlenir. Bu kişiler düzenli hayatı seven, bilinen durumlarda kendini daha rahat hisseden ve riske girmektense sınırlı ama güvenli koşulları tercih ettikleri belirtilmektedir.

Bu boyutun önemli bir özelliğinin, özdenetim ve yumuşak başlılık faktörleri ile negatif yönde dışadönüklük ve gelişime açıklık faktörleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir.

1.1.3.4. Duygusal Tutarsızlık

İnsanın duygusal durumunun da karar verme kabiliyetini etkilediği bilinmektedir. İnceleme düzleminin iki ucuna yerleştirilmiş olan duygusal tutarlı ve duygusal tutarsız sıfatları bulunur. Heyecanlı, endişeli, kuruntulu, kendine güvenli, rahat dirençli gibi sıfatlar bu faktör altında görülmektedir.

Duygusal tutarsız olarak görülenlerin, hassaslık duygusallık, endişelilik ve gerginlik gibi duygulara eğilimli olduğu belirtilir. Stresle başa çıkma konusunda zorlanan, karşılaşılan güçlükler ve engeller karşısında direnci çabuk kırılan ve dürtüsel davranma eğilimi olan kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Bu boyutun diğer ucunda olanların ise, kendine güvenli, engellerle başa çıkma konusunda zorlanmayan, uyumlu, telaşsız ve sakin, kendine güveni yüksek olan kişiler olarak tanımlandığı belirtilir.

Faktör duygusal değişkenlik, endişeye yatkınlık ve kendine güvensizlik boyutları olmak üzere üç alt boyutta incelenmektedir:

1.1.3.4.1. Duygusal Değişkenlik

Duygusal değişkenliği yüksek olan kişilerin; heyecanlı, duygusal iniş çıkışları sık olan, ruh haline göre davranışları değişen tutarsız bir yapı sergiledikleri belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, tutarlı olup davranışları duygusal durumuna göre daha az değişen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tip kişilerin çok hassas olmadığından kolay etkilenmedikleri ve bu sebeplerle davranışlarının önceden kestirilebildiği de belirtilir.

1.1.3.4.2. Endişeye Yatkınlık

Endişeye yatkınlık düzeyi yüksek olanların; endişeli, kuruntulu, kötümser, gergin, kaygılı, kolay incinen, başkalarının onayına ihtiyaç duyan, kendini suçlamaya yatkın hassas yapılı kişilerdir. Dolayısıyla karar almakta oldukça zorlanan, karar almak zorunda kaldığında ise panik durumlarının görülebildiği kişilerdir.

Düşük seviyede olanların ise; huzurlu, rahat, dirençli, gerçeklerle yüzleşebilen kendine güveni yüksek kişiler olduğu belirtilir. Dolayısıyla bu tip kişilerde, beklenmedik durumlarda panik olma durumu yok denecek seviyede olmalıdır.

1.1.3.4.3. Kendine Güvensizlik

Bu sığata sahip olanların; alıngan, kendine güvensiz, kararsız, amaçlarını netleştirmekte ve kendini organize etmede güçlük çeken kolayca yıldınlığa kapılan kişiler olduğu belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, kendine güvenen, kendisi ile barışık ve problemler karşısında etkin başa çıkabilen kişiler olduğu belirtilir.

1.1.3.5. Gelişime Açıklık

Kaynaklara bakıldığında, bu faktör diğerlerine göre ihtilafı en çok olanıdır. Bazı kaynaklarda zeka olarak da isimlendirilir. Gelişime açık olabilmek entelektüel özelliklerle orantılıdır. Gözleme ve farkında olma becerisi, duygusal yaşamda zenginlik, yaratıcılık gibi özellikler, geleneksellikten uzaklaşabilme yetisi bu başlık altında zikredilir. Bu sıfatlara bakıldığında ise kişinin entelektüel seviyesi ve sorgulama kabiliyeti önemli unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Somer'in (2004, s. 61) çalışmasında; analitik düşünen, kendisi ve dünya hakkında düşünmekten, okumaktan haz alan duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık ve yaratıcı kişiler bu gruba girmektedir.

Aksi uçtaki kişilerin ise; somut faaliyetleri soyut faaliyetlere tercih eden, pratik, ince düşünmekten pek hoşlanmayan, fikirlerle fazla uğraşmayan, muhafazakâr, yeniliğe dirençli, ilgi alanları sınırlı, geleneksel görüşleri fazla sorgulamayan kişilerdir.

Analitik düşünme, duyarlılık ve yeniliğe açıklık olarak üç boyutta incelendiği görülür:

1.1.3.5.1. Analitik Düşünme

Analitik düşünme gücü yüksek olan kişilerin; araştırmacı, inceleyici, akademik faaliyetlerden hoşlanan, olayları irdeleyen, soyutlamalar yapan, eleştiren, derin düşünen ve kendini geliştirmeye önem veren kişiler olduğu belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, somut düşünen ve daha sabit bir yapı gösteren kişiler olduğu belirtilmektedir.

1.1.3.5.2. Duyarlılık

Duyarlılık seviyesi yüksek olanların, duygulu, hassas, düşünceli, nazik, ince ve sanatçı ruhlu kişilerdir. Bu kişilerin, kendilerinin ve başkalarının duygularını algılamakta usta oldukları ve duyguların hayatlarının önemli bir parçası olduğu belirtilir. Bu kişilerin duygusal deneyimleri olumlu veya olumsuz yönde de olsa diğer kişilerden daha yoğundur.

Diğer uçta olanlar ise; başkalarından ziyade kendini düşünen, duygusal olmayan, duygusallıktan hoşlanmayan, gerçekçi, kapalı bir düşünce sistemine sahip kişiler olarak betimlenmektedir.

1.1.3.5.3. Yeniliğe Açıklık

Yeniliğe açıklık özelliği güçlü olan kişilerin; olaylara farklı açıdan bakabilen, tekdüzelikten sıkılan, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık kişiler olduğu belirtilir.

Yeniliğe açık olma konusunda isteksiz olanların ise; bildiği hayatın dışına çıkmak istemeyen, geleneksellikten yana, bildiğinden şaşmama özelliği gösteren kişiler olduğu belirtilir.

1.2. ROMANDA KİŞİ KAVRAMI

Romanda kişi çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. Hayvan, bitki veya organik olmayan bir varlık olabileceği gibi çoğunlukla insan formundadırlar. Ancak önemli olan eserin neresinde olduğudur. Olaylar silsilesi içerisinde sürüklenen zaruri bir gereç midir, yoksa çevresinde çeşitli olaylar olan varlık mıdır? Yaşanılan dönemin sosyo-kültürel durumu, bilimsel çalışmaların hayata etkileri romandaki kişinin de çeşitli gelişmeler göstermesini sağlamıştır. Kundera (2009, s. 35) “Bütün zamanların bütün romanları, ben’in bilmecesi üzerine eğilmişlerdir” söylemi ile bu durumu güzel bir şekilde özetledikten sonra detaylandırır:

“Hayali bir kişi, bir kişilik yarattığınız andan itibaren siz kendiliğinden şu soruyla yüz yüze gelmiş olursunuz: Ben nedir? Ben, ne ile kavranabilir? Bu, romanın roman olarak üzerinde yükseldiği temel sorunlardan biridir.”(Kundera, 2009, s. 35)

Ben yahut kişi tartışması şüphesiz ki sadece yazarın sorunu olmamaktadır. Kundera'nın ortaya koyduğu bu tartışma sanırız ki sadece yaratım bittikten sonra değildir. Yaratma safhasında nelere dikkat edildiği, nelerin istendiği gibi sorunlar çalışmamızın da kapsamı dışında olduğundan bu sorunların yazarlarla birlikte yaşamasına müdahil olunmayacaktır. Burada bizi öncelikli olarak ilgilendiren yaratılmış kişinin durumunun incelenmesidir. Bu safhada karşımıza kurmacadaki kişi hakkındaki kadim tartışma gelir. Kurmaca eserlerdeki kişilerin gerçek kişiler olup olmadığı tartışmalarıdır. Bu konuda tartışmalara girmek çalışmamızın hem zaman hem de mekân açısından kısıtlılığından dolayı Aktaş'ın açıklaması ile yetinilecektir:

“Şahıs kadrosunu meydana getiren fertler, her iki yapma ve yaratma tarzında, insani vasıflarla itibarî eserde yer alırlar. ... üzerinde durduğumuz tarzdaki metinlerde mekân ve zaman gibi şahıs kadrosunu meydana getiren fertler de itibaridir.”(Aktaş, 1984, s. 149)

Edebi eserlerdeki kişilerin hayal ürünü olduğunu belirtmemize rağmen tezimizin ilk bölümünde kişilik kuramları verilmiştir. Bu çalışmalar yaşanılan dünyada gerçek kişiler için yapılan çalışmalardır. Burada tezata düşüldüğü değerlendirilebilecektir. Yine Aktaş'ın gösterdiği yol bize yardımcı olacaktır:

“Ancak insanla itibarî kahraman arasında temelde bir benzerlik vardır. Çünkü itibarî eserin modeli ve malzemesi haricî âlemden alınır. Haricî âlemde geçerli temel kanun ve prensipler, itibarî âlem için de hareket noktası durumundadır.”(Aktaş, 1984, s. 149)

Bu sebeple de kişilik ile ilgili çalışmalar temel alınmıştır. Kurmaca eserler imkânları ölçüsünde kişilerin kişilikleri hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Gerçek kişilerden elde edilecek kadar çok veri olmayacağı malumdur. Az da olsa eserdeki verilerin değerlendirilmesinde, kullanılacak yöntem için gerçek kişileri incelemede kullanılan yöntemler temel olacaktır.

İnceleme safhasında karşımıza hangi yöntem veya yöntemlerin temel alınacağı sorunu karşımıza çıkar. Bu basamakta karşımıza ilk çıkan sorun kurmacadaki kişilerin gerçek kişilerle örtüşme problemidir. Bu durumu Aktaş açıkça belirtmektedir:

“Ama bu yakınlık hiçbir yapma ve yaratma tarzında, hiçbir yerde insanla itibarî şahsı, tam ve gerçek mânâsıyla aynileştirmeye yetmez.”(Aktaş, 1984, s. 150)

Kurmacadaki kişi ile gerçek kişiler arasında tam manasıyla eşdeğerlik olmadığı açıktır. Denk olmama durumu bize veri alma sorununu getirir yahut az veri alabilmek imkanı aradaki denk olmama durumunu doğurmaktadır. Gerçek kişilerle ilgili olarak evraklar, kamera kayıtları gibi değiştirilemeyecek veriler rahatlıkla elde edilebilir. Aynı zamanda çevresindeki diğer kişilerle istenildiği

zaman görüşmek suretiyle bilgi almak da mümkündür. Tüm bu imkânlar haricinde doğrudan ilgili kişi ile mülakat olanağı bulunduğu gibi daha birçok yöntemle veri almak mümkündür. Kurmaca eserlerde ise sadece eserde verilen bilgiler bulunmaktadır. Yapısalcı yöntemle esere bakıldığında başka yollarla incelenen kişi hakkında veri toplama imkânı yoktur. Bu durum ise kişilik ile ilgili çalışmalara uygun olarak verilerin tasnifi suretiyle bilgiye ulaşılması kısaca kişilik tahlilinde ciddi zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

Elimizdeki kısıtlı veriler yöntem seçmekte edebiyat araştırmacısını önemli derecede kısıtlamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere kişilik ile ilgili çok sayıda farklı yöntemler bulunmaktadır. Kuramlardan biri kullanılarak inceleme yapılabilir. Bu yolda çeşitli ürünler de vardır. Kişilik üzerine oluşturulmuş ve günümüzde kullanılan kuramların birbirlerine üstünlüğü de bulunmamaktadır. Her kuram kişiliğin farklı bir veya birkaç yönünü temel alarak geliştirilmiş olması, duruma göre farklı kuramların olayı açıklamaya yardımcı olabildiğini zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla herhangi bir kuram kullanarak bir eseri incelemekte bilimsel olarak hata da yoktur. Ancak incelenen eser sayısı birden fazla olduğunda bir eserde faydalı olan kuram diğer eserde yetersiz kalabileceği de edebiyat araştırmacısının önünde çıkan ciddi bir sorundur.

Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerle bu bölümde kurmaca eser olarak evrenimiz olan romanda kişiler ile ilgili durum ortaya konarak bir tasnifleme sistemi ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Romanda Kişinin Serüveni

Romanın temel unsurlarından birisi kişidir. Bu konuda hiçbir kaynakta farklı bir ses yoktur. Kişi unsurunun konumu hakkındaki kaynaklara bakıldığında Aristoteles ile başlayan görüşün ana akım olduğu görülür. Romanda olay örgüsü

temel, kişiler ise olay örgüsüne uygun oluşturulan unsurdan ibarettir. Nitekim roman sanatı hakkındaki en son eserlerden birine sahip olan Tekin'e bakıldığında bu bakış açısının izleri ettiği görülür:

“Romanın bilinen estetik dünyası kurulurken, vaka'ya, kişi veya kişilerle canlılık kazandırılır ve bu canlılık, dil ve anlatım teknikleriyle dışa yansıtılır, hissettirilir.” (Tekin, 2001, s. 70)

İster olay odaklı eyleyen olarak adlandırılarak, istenirse başka unsur merkezinden bakılsın romanda kişi bulunmak zorundadır. Roman yazılı kültürün bir ögesi olarak karşımızdadır. İçerisinde barındırdığı kişi unsuru ise sadece yazılı kültür ürünü olan bir unsur değildir. Sözlü kültürden yazılı kültürdeki roman türüne gelinceye kadar kişi unsuru var olagelmiştir. Günümüze kadar dönem dönem anlatıda kişi unsuruna bakışta bazı farklar gözlenir:

İlk dönemlerde ideal kişi tipleri ön plandadır. Kaplan Oğuz Kağan Destanı'nı incelerken bu durumu önümüze serer:

“... atçılık, avcılık ve akıncılık eski Türklerin hayatının temelini teşkil ediyordu. Bu yaşayış tarzı kendisine göre bir insan tipini gerektiriyordu. Bu insanın kuvvetli ve cesur bir avcı ve akıncı olması lâzımdı. Oğuz Kağan bu tipin en yüksek örneğini temsil eder. Onun hayatına hâkim olan ve şahsiyetine şekil veren unsurlar, içinde yaşadığı toplumun temel unsurlarıdır.

Oğuz Kağan Destanı tarihî bir hadiseden çok, atlı-göçebe medeniyetinin hayat karşısında aldığı tavrı, hayat felsefesini ve ideal insan tipini temsil eden bir eserdir.” (Kaplan, 2005, s. 13)

Kaplan ideal kişi tipini toplumun yaşayış şekli ve kurallarının oluşturduğunu söyler. Nitekim İslamiyet'e geçişle beraber ideal kişide de çeşitli değişiklikler olduğunu Deli Dumrul örneğiyle anlatır. Kaplan değişimle ilgili anlatıma ayrıntılarla devam eder:

“İslâmi devirde, Türk kültürüne giren en mühim fikirlerden biri, Allah’ın insan iradesini aşan sonsuz kudret fikridir. Gözle görülemeyen, elle tutulamayan, fakat tesiri bilhassa ölümden kendisini hissettiren ilahî kudret fikri, mağrur Türk’ü tevazua mecbur eder. Veliler işte bu manevî kuvvetin temsilcisi olarak ortaya çıkarlar.” (Kaplan, 2005, s. 13)

Görüldüğü üzere Kaplan, “veli” tipinin ortaya çıkışı ve durumu anlatılırken aslında toplumun değişimi ve bu değişimle paralel oluşan kişilerin özelliklerini ortaya koyar. Ancak bu kişiler yine ideal kişilerdir. Gündelik hayatta olan herhangi bir kişi değildir. Hata yapmazlar. Eğer hata yapılmış ise de bunlar alelade hatalar olmayıp düzeltilir ve ideal kişi durumu korunmaya devam eder.

Burada karşımıza ideal insanın başka deyişle kahramanın, kişilik olup olmadığı sorunsalı çıkmaktadır.

“Kesin konuşmak gerekirse, epik kahraman asla bir birey değildir.”(Lucaks, 2011, s. 73)

Lucaks’ın söylemi bu konuda bize bir çıkış yolu göstermektedir. Bu söylemi ve devamını incelendiğinde Lucaks durumu epik eserlerin yapısından yola çıkarak anlatmaktadır:

“Geleneksel bir düşünceye göre, epiğin izleğini kişisel bir yazgı değil topluluğun yazgısı oluşturur. Doğrudur bu düşünce, çünkü tamamlanmışlık, epik evreni belirleyen değer sisteminin tamamlanmışlığı, herhangi bir parçasının kendi içinde kapanıp kendine bağımlı hale gelmesine ve böylece kendini bir içsellik olarak bulabilmesine – yani kişilik olabilmesine- izin vermeyecek ölçüde organik bir bütün oluşturur.(Lukacs, 2011, s. 74)

Lukacs’a göre epik eser tamamlanmış bir bütün olarak karşımıza çıkar. Bu bütün içerisindeki her şey bütüne uygun olarak oluşmuştur. Kişilik istensin veya istenmesin bir değişkenlik içermektedir. Değişim, gelişim onun doğasıdır. Ancak Lucaks’a göre epik eserde kişiliğin değişim veya gelişim içerisinde olma

imkânı olmayacaktır. Epik ile trajedi arasındaki fark da bu bütünlükten ortaya çıkar:

“Epik kahramanlar trajedinin kahramanlarından farklı nedenlerle (bu nedenler biçimsel olsa bile) kral olmak zorundadır. Trajedide bir kahramanın kral olmasının nedeni, yazgının ontolojik macerasını hayatın tüm sıradan nedenselliklerinden arındırma ihtiyacıdır sadece, çünkü toplumsal olarak başat figürün çatışmaları –duyusal açıdan simgesel bir varoluş yanılımasını sürdürmekle birlikte- sadece trajik sorundan kaynaklanıyordu; çünkü ancak böyle bir figür, dış görünüşünün biçimlerinde bile, anlamlı bir yalıtılmışlığa uygun bir atmosferde kuşatılabilir.

Trajedide bir simge olan şey epikte bir gerçeklik olur: ...Trajedide biri milyona dönüştürmek için eklenecek sınırlardan ibaret olan dünya yazgısı, epiğin olaylarına içerik kazandıran şeydir; yazgısının taşıyıcısı olarak epik kahraman tek başına değildir, çünkü bu yazgı onu çözülmez bağlarla kaderi kahramaninkinde billurlaşan topluluğa bağlar. Topluluğa gelince, o organik – dolayısıyla kendiliğinden anlamlı- bir somut bütünselliktir.”(Lukacs, 2011, ss. 74-75)

Kişinin anlatıdaki varlığı ve konumunda bazı değişiklikler olduğu açıktır. Ancak değişim dönemin bilgi ve yaşamına göre değişmektedir.

“Alp tipinin “geniş mekân” adamı oluşu, hiç şüphesiz, hayvan sürüleriyle yakından ilgilidir. Bu tipin ve medeniyetin temelindeki esas unsur hayvandır. Göçebeyi “göçer evli” yapan hayvan sürüleridir. Ziraat ve şehir medeniyetine geçince, hayvanın yerini ekin, tezgâh veya fabrika alınca, çadır da, akın da sona erecek ve yeni bir insan tipi doğacaktır.” (Kaplan, 2005, s. 45)

Kaplan’ın destanlardaki tiplerin değişiminde söylediği gibi toplumun yaşam tarzı eserlerde görüle kişilerin değişimini sağlamaktadır. Hangi bakış açısıyla bakılırsa bakılsın kişinin varlığında değişimler olduğu açıktır. Öncelikle anlatılarda ideal kişilerden başka kişilerin de varlığı görülmeye başlaması önemli bir değişimdir. Nitekim Çetin de bu konuyu belirtmektedir.

“Roman, destan ve mesnevinin ürettiği ideal tipler yerine daha çok günlük hayatta yaşayan, olumlu olumsuz özellikleri olan, güçlü ve zayıf yanlarıyla bir bütün olan, daha somut, daha canlı, içimizden biri ve gerçek tiplere yer verir.”(Çetin, 2012, s. 68)

Farklı kişilere yer verilmeye başlansa da kişiye bakış açısı ve onun eserdeki varlığının değişimi nasıl olacaktır? Bu değişimin etken unsurları nelerdir? Bu durumla ilgili çok tartışılabilir olsa da kanımızca kişi hakkında her dönem elde edilen bilgi ve yöntemler kişinin romandaki varlığına da etki etmektedir. Nitekim Kundera'ya bakıldığında:

“İlk Avrupalı anlatıcıların psikolojik yaklaşımdan haberleri bile yoktu. Bocaccio bize sadece olayları ve serüvenleri anlatır. Bununla birlikte, bütün bu eğlenceli hikâyelerin arkasında bir inanç fark edilir: İnsan, herkesin birbirine benzediği günlük hayatın sürekli tekrarlandığı evrenden eylem yoluyla çıkar, eylem yoluyla başkalarından ayrılır ve birey olur. Dante bunu söylemiştir: “Her eylemde eylemi yapanın ilk niyeti kendi imgesini ifşa etmek, ortaya çıkarmaktır.” Başlangıçta eylem, eyleme geçenin kendi portresi olarak anlaşıldı.”(Kundera, 2009, ss. 35-36)

Kundera'ya göre ilk romanlarda kişi eylemleriyle vardır. Her ne kadar kişi biraz daha var olmaya başlasa da yaşanan dönemdeki bilgiler kısıtlıdır. Dolayısıyla kişinin eylemsel bir varlık olması normaldir. Ancak kişi epik dönemden çok da uzaklaşmamıştır. Kişi değişmekte onun ortaya konma şekli de değişmekle beraber kişiye bakış açısında kayda değer bir değişim görülmemektedir.

“... Klasik roman, daha çok ‘ben’ değil; ‘biz’ romanıdır. Genellikle klasik romanda varlığın anlamlandırılması yüzeyseldir. Mesela, bir eşyanın varlığı, sahiplenildiği ve faydalandığı yönüyle anlam kazanır. Bu fayda, bazen doğrudan doğruya maddi, bazen de sosyal konum belirleme gibi bir başka biçimde ortaya çıkar” (Çetin, 2012, s. 72)

Dolayısıyla klasik romanda da kişi hala tek başına bir varlık olarak görülmemektedir. Çetin'in (2012, s. 68) de söylediği üzere kişilerin, iç dünyaları,

iç çelişkileri, tutkuları, özlemleri gibi bir çok özellikleri verilmekte olsa da kişilerin durumu bir ana unsurun parçası pozisyonunu korumaktadır. Kundera'nın belirttiği "eylem" kişiliğin temel unsuru olma özelliğini yitirmemiştir. Nitekim romantizm etkisinde üretilen eserlerdeki kişiler hakkında şöyle denmektedir:

"Ürettikleri roman kişilerini gerçek kişilikleriyle olduğu gibi vermek yerine onlar üstlerinde istedikleri gibi tasarrufta bulunurlar. Nesnel bir kişilik sunmak yerine kendi duygu ve yargılarına göre ürettikleri öznel, yanlı kişiliklere yer verirler." (Çetin, 2012, s. 76)

Kişi ile alakalı çevre unsurları daha da ayrıntılı verilir. Bu durum dışarıdan kişiye doğru gidiş için uygun olsa da tasvirler çok ve hatta mükemmeldirler. Bu konuda Grillet'in söylemi dikkate değerdir:

"Örneğin, Balzac'ı ele alalım: Romanlarında evler, mobilyalar, elbiseler mücevherler, aletler, makineler öyle bir özenle tasvir edilmiştir ki çağdaş eserlerde onları bir daha tekrarlamak isteği kalmamıştır." (Grillet, 1981, s.47)

Burada tasvirlerin yeni eserlerde azalması konusunda "özenli tasvir" mazeret olarak gösterilse de dikkatimizi çeken kişinin konumunu etkileyen bakış açısıdır. Grillet'in aynı yerdeki söyleminin devamına bakıldığında durum açıklığa kavuşur:

"Balzac'ın romanlarında dünyayı anlatan kimdir? Her şeyi bilen; her yerde bulunan; aynı anda her yana yerleşen; aynı anda nesnelere hem doğrusunu, hem tersini gören; aynı anda hem yüzün, hem bilincin hareketlerini izleyen; aynı anda her serüvenin hem şimdisini, hem geçmişini, hem geleceğini tanıyan bu anlatıcı kimdir? Olsa olsa, Tanrı olabilir."(Grillet, 1981, s. 47)

Bir kişinin çevresindeki her şey en ince teferruatına kadar oluşturulduğunda dolaylı olarak da olsa kişinin de varlığı oluşturulmuş olmaktadır. Bu durum ise gizlenmiş önemli bir tasarruf olarak karşımıza çıkar. Lucaks'ın (2011, s. 94) "Roman Tanrı'nın terk ettiği bir dünyanın epiğidir." söylemi Grillet ile

birleştirildiğinde anlatıcının Tanrı olduğu bir epik romanla karşı karşıya olduğumuz söylenebilir.

Her ne kadar tasarrufta bulunulsa da kişinin eserde varlığı boyut kazanmaya devam eder. Artık kişinin iç dünyasına da girilir. Kundera bu durumu açıklarken mektup-roman biçiminin doğuşunu da yeni açılıma bağlar:

“...eğer ben eylem içinde yakalanamıyorsa, nerede ve nasıl yakalanacaktır? O halde, ben'in arayışı içindeki romanın, eylemin görünür dünyasından yüz çevirip iç hayatın görünmeyen yanına eğilmesinin zamanı gelmiştir. Richardson on sekizinci yüzyılın ortalarında kahramanların düşüncelerini ve duygularını itiraf ettikleri mektup-roman biçimini keşfeder.”(Kundera, 2009, s.36)

Lukacs ve Kundera farklı bakış açılarıyla olsa da romanda iç dünyanın var olmaya başladığını anlatırken kişinin olay örgüsü çerçevesinde işlenişini tartışmamışlardır. Kişinin iç dünyasına değinilmesi onun kendi başına eserde var olduğunu da göstermemektedir.

Olayları sebep-sonuç ilişkilerine bağlı olan, determinist ve “hayatın bir tercümesi” diye özelliklerini anlattığı realizmin etkisindeki romanda kişiye bakışı Çetin şöyle anlatır:

“Tasviri, salt bir güzellik sergilemesi olsun diye değil; insanların ruh hâllerini göstermek üzere yaparlar. Bireyselden sosyale dönüş hareketi ve bireysel duygusallığa ve sızlanmalara bir tepkidir. Hayallere yer vermezler, güzel çirkin demeden çıplak gerçekliği sunmakla yetinirler.... Realizmde romancı, roman kişileri hakkında öznel yargılarda, yorumlarda, kişisel değerlendirmelerde bulunamaz. O, kişi ve olayları gerçeğine uygun olarak sunar, salt gözlemlerini aktarır, onlar hakkındaki yorumları okuyucuya bırakır.” (Çetin, 2012, s. 78)

Çevrenin ayrıntılarının verildiği diğer dönem ise naturalizmde görülür. Ancak natüralist romanda da olay örgüsü merkezdeki konumunu korur.

“Olaylar, önceden planlanan bir sonuca doğru gider ve bir davanın ispatlanması amacına yöneliktir.” (Çetin, 2012, s. 82)

Yine teze uygun olarak kurulan olay örgüsüne kişiler konur ve kişiler hakkında verilen bilgiler bu amaca yönelik ve gerekli olan bilgilerdir:

“Natüralizm, insanı kuşatıp sarmalayan elbisesi, evi, mahallesi, kenti ülkesiyle ayrılmaz bir bütün olarak tanımlar ve insanı çevrenin bir ürünü olarak kabul eder. Çevre ve mekân tasvirlerine ayrıntılı olarak yer verir. Tasvir, salt tasvir gayesiyle değil, insanların ruh halini göstermek için ancak bir vasıta olarak kullanılır.”(Çetin, 2012, s. 83)

Bu dönemlerdeki bakış açısı kişinin çevresini kişiliğine göre düzenlemesi değildir. Çevrenin kişiliği belirlediği tezi merkez alınmıştır. Kişi hakkında en önemli değişimin ayak izleri Modern romanla beraber görülür. Freud’un kişilik hakkındaki çalışmaları modern romanı da etkilemiştir:

“ ... içe dönüktür ve birey olarak insanın iç dünyasına, ruhuna, bilinçaltına eğilir. ... Modern romancı, gerçeğin dış dünyada değil; insanın iç dünyasında, ruhsal dünyasında saklı olduğuna inandı ve toplum yerine bireye, sosyal olan yerine psikolojik olana yöneldi.” (Çetin, 2012,s. 87)

Kişinin iç dünyasına girme çalışmaları ivme kazanır ve çeşitli teknikler üretilir. Ancak bu ilerlemeler sadece bilinç düzeyinde de kalmaz. Odacı bu ilerlemeyi ve yeni tekniği şöyle anlatır:

“Şu açıktır ki Modern akım bilinçle olduğu kadar bilinçaltı ile de ilgilenmektedir. Bu tür psikolojik romanlar önem kazanmış ve “bilinç akışı” denen gelişmiş bir tekniği kazanmıştır.” (Odacı, 2007, s. 7)

Kişinin iç dünyasının anlatılması çabası gelişerek devam eder. Kundera bu konuda Proust ve Joyce'u zirve olarak göstermekle beraber ben'in aranmasında onların da son nokta olmadığına vurgu yapar.

“Görme duyumuz, işitme duyumuz, koku alma duyumuz tek bir saniyede bir olgular kitlesini kayda geçirir ve kafamızdan bir duygulanımlar ve düşünceler alayı geçer. Her an, bir sonraki an umarsızca unutulacak küçücük bir evreni temsil eder. Oysa, Joyce'un büyük mikroskobu bu uçucu ânı dondurup yakalamayı ve bize göstermeyi başarır. Ama ben arayışı bir kez daha bir paradoksla sona erer: Ben'i inceleyen mikroskobun görüş açısı ne kadar geniş olursa, ben ve ben'in biricikliği de bizden o kadar kaçar: Joyce'un ruhu atomlarına ayıran büyük merceği altında hepimiz eşitiz.” (Kundera, 2009, s. 37)

Kundera'nın deyişiyle son zirveden sonraki arayışlar ne olacaktır? Bu konuda psikolojiyle beraber gelişen romanda oluşan değişimi “psikolojik gerçekçilik geleneği” olarak adlandıran Kundera'nın gösterdiği kalıplar bize yol gösterici olacaktır:

- “1. Bir kahraman hakkında olabildiğince fazla bilgi vermek gerekir; hem dış görünüşü, hem de konuşma ve davranış biçimi hakkında;
2. Bir kahramanın geçmişini tanıtmak gerekir, çünkü onun şimdiki davranışlarının bütün nedenleri orada yatar;
3. Kahraman tam bağımsız olmalıdır; yani yazar, kendini yanılsamaya bırakmak ve kurguyu gerçek saymak isteyen okuyucuyu rahatsız etmemeli, görüşlerini de alıp ortadan kaybolmalıdır”(Kundera, 2009, s. 46)

Günümüze kadar geçen zamanda ilk iki kalıbın zaman geçtikçe yıkıldığı yahut esnetildiği görülür. Bazen ilk iki madde için neredeyse yok denecek seviyede bilgi verilirken bazen de ihtiyaç olduğu kadarıyla bilgi verildiği görülür. Kişinin tam bağımsızlığı konulu son madde geliştirilen tek maddedir.

Kişinin tam bağımsızlığı nasıl olacaktır? Booth'un aktardığı kadarıyla Sartre'ın bu konu hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Yazarın her şeyi bilen bir bakış açısından yorum yapmaktan tamamen uzak durması Sartre için yeterli değildir. Hatta Flaubert, James Joyce ve ilk dönem romantiklerinden bazılarının teorilerinde olduğu gibi, yazarın sahnenin ardında sessizce oturduğu, tıpkı yarattıklarını nesnel bir gözle izleyen Tanrı gibi davrandığı izlenimini yaratması bile Sartre'a yetmez. Hiç var olmadığı izlenimini vermek zorundadır yazar. Bir an için sahnelerin ardında onun bulunduğundan, karakterlerin hayatlarını onun kontrol ettiğinden şüphe edersek, karakter özgür görünmeyecektir.” (Booth, 2010, ss. 59-60)

Yazarla kişi arasındaki ilişki, tam bağımsızlığın anahtarı olarak görülmektedir. Nitekim günümüzdeki roman kişinin ayrı bir varlık olduğu, onun eylemlerinin yazara bağlı olmadığı söylemleri görülür. Kundera'nın ben arayışı olarak isimlendirdiği kişinin romandaki serüveninde tam bağımsızlık safhası nasıl ilerleyecektir? Mektup tekniğinden bilinç akışı tekniğine kadar çok sayıda yöntemler geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam etmektedir. Romanda kişinin irdelenmesi ve kişiliğinin ortaya konmasının daha nasıl devam edeceği hakkında kesin bir yargıya ulaşmak şimdilik imkân dâhilinde görülmemektedir.

Günümüze kadar romanda kişi farklı bakış açılarıyla bazı yönleriyle verilmiştir. Yazarın seçimleri kişilerin eserlerdeki varlığını etkilemektedir. Farklı dönemler, farklı yazarlar kadar bir yazar farklı seçimlerle de eserler yazabilecektir. Dolayısıyla eserlerde yazarın seçimlerine uygun olarak kişi hakkında bilgiler olacaktır. Bu sebeplerle, seçimlerin hepsini kapsayacak bir inceleme yöntemi geliştirmek de gerekmektedir.

1.2.2. Romanda Kişi Unsuruna Yönelik Değerlendirmeler

İnsanoğlunun dünyada çözmeye çalıştığı en önemli muamma yine kendisidir. Felsefe, hukuk, tıp, psikoloji ve diğer bilim dallarına bakıldığında insan en önemli problem olarak karşımıza çıkar. İnsan, kişi ve kişilik kavramları bu çalışmalarda ilk karşımıza çıkacak kavramlardır. Hangisi nerede başlar ve nerede biter soruları bilim dallarında ve dolayısıyla yaşantımızda önemlidir. Ancak bu kavramların nerede başladıkları gibi nasıl bir süreç yaşadıkları ve nasıl bittikleri konularında çeşitli görüşler veya teoriler genel kabul görse de tüm bilim dalları tarafından kabul edilecek kesin tanımlara henüz ulaşamamıştır.

İnsan kavramı bu kavramların en uzun süreli olanı olarak karşımıza çıkar. Dünyada var olunmasıyla başlayan ölünce bile tam olarak yok olduğu söylenemeyen sürecin ismidir. İnsan ne zaman vardır? Döllenenmiş bir yumurta ile mi yoksa doğumdan itibaren mi varlığın başladığı tartışılmaktadır. Döllenenmiş yumurta ile bir varlık başlasa da ana rahminde belirli bir dönemden sonraki süreçte insan olarak kabul edilmektedir. Ölümle birlikte toprak üstündeki varlık sona ermektedir. Fakat tüm beden çürüyerek yok olmasına kadar insanın fiziksel varlığı sürerken birçok hukuki durum beden çürüdükten sonra bile devam etmektedir.

Kişi kavramında ise sınırlar insan kavramı kadar net değildir. İnsan kavramına göre soyutluk unsuru çok yüksektir. Erhat'ın verdiği örnek çok çarpıcıdır:

“Odada kaç kişi var?” diye bir soru sorulduğunda, etrafımıza bakıp sayarız ve kendimizden emin bir şekilde cevap veririz. Ne var ki, odada kişi olup olmadığı konusunda hemen hüküm veremeyeceğimiz varlıklar da bulunduğu, iş biraz çatallaşır. Örnek vermek gerekirse: Bir odada bizimle beraber, bir aylık bir bebek, bitkisel hayatta bir hasta, eğitilmiş bir şempanze, çok gelişmiş bir bilgisayar ve akıllı bir Marslı olsa, soruya cevabımız, hangi

kişi tanımasını benimsediğimize göre 1 ila 6 arasında değişecektir.” (Erhat, 2007, s. 23)

Kullanılan kriterlere göre kişi kavramı çok farklı anlamlara gelebileceği örnekte çok açık gösterilir. Hukuk bilimi açısından bir insanın var olması onun kişi olarak haklarının da varlığı sonucunu doğurur. Kişinin bilinç düzeyi kişinin haklarını belirler. Örneğin belirli bir yaşa gelmeden bilinç ve fiziksel olarak gelişmediği değerlendiren kişi evlenme, ehliyet, seçme veya seşilme gibi haklarını elde edemez. Bu durumun benzeri ilerleyen yaşlarda da görölür. Belirli bir yaştan sonra bilinç düzeyi hakkında doktor raporu olmadan bir kişi kendisine ait gayrimenkulleri de satamayacaktır.

Kişilik kavramı ise kişi ile beraber olan bir kavramdır. Tezimizde birçok tanımdan bazıları verilmiştir. Ancak kişilik öncelikle bir varlıkla ilgilidir. Yani kişiliğe sahip olmak için insan olmak zorunluluğu yoktur. Örneğin bir kedi ile yaşamaya karar verildiğinde türlerinden biri seşilir. Burada her türün kendine has belirgin özellikleri önemlidir. Baskın, oyuncu, agresif veya kendi halinde olanlardan biri seşilse bile aynı türden kedilerin hepsi aynı kişilik yapısını da göstermeyecektir. Kimi daha oyuncu iken bazısı çok az oyuncu olacaktır. Nitekim beraber yaşanılan kedi kendine has tavır ve davranışlar göstererek evde varlığını sürdürür. Bu örneği diğer hayvanlar için de genişletmek mümkündür. O zaman karşımıza kişilik biraz daha farklı durumda çıkmaktadır. Yaklaşımlara bakıldığında ve başta verdiğimiz tanımlardan yola çıkarak kişilik için, diğer kişi veya varlıklarca görülebilen tutum ve davranışlardan oluşan bir yapı denilebilecektir.

Tüm bilim dalları ve özellikle psikoloji bilimindeki çalışmalara rağmen kişi halen bilinmezlerle dolu bir kavram olarak karşımızdadır. Belirsizlik, edebiyat biliminde de süregelmektedir. Edebi eserlere bakıldığında da Erhart'ın kişi konusundaki tartışmaya başladığı durumun benzeriyle karşılaşılır. Edebi eserlerdeki kişiler

nasıl değerlendirilecektir. İnsan özelliği gösteren her unsur kişi olarak kabul edilerek de liste çıkartılsa bu kişiler ne olarak adlandırılacak yahut nasıl sınıflandırılacaktır? Kişi, karakter, kahraman gibi birden fazla kavram kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu kavramlar birbirlerinin yerine de kullanıldığı görülür.

Öncelikli soru, listelenen unsurlardan hangisi veya hangileri kişi olacaktır? Olay örgüsünün merkezinde olan kişinin girdiği bir otelin kapısını açan kırmızı kadife takımlı kapıcı kişi midir? Sadece bir cümle içerisinde geçmişse kişi midir? Değil ise kaç cümlede bahsedilirse kişi kadrosuna alınabilir? Haldun Taner'in Sanço'su kişi midir? Gogol'un Burun hikâyesindeki Burun yahut Kafka'nın Bay K'ları kişi olarak kabul edilebilirler mi? Yahut ne kadar anlatılınca veya eserde ne kadar yer kaplayınca kişi olacaklardır. Başka bir soru ise hangi özelliklere sahipse kişi olarak kabul edileceklerdir.

Kahraman, anti kahraman, başkişi, karakter şeklide mevcut olan kavramlardan hangisi veya hangileri kullanılacaktır? İsimlendirme sorunu halledilse başka bir sorun karşımıza çıkar. Kişiler nasıl karşılaştırılır? Bahsettiğimiz üç temel soru daha da detaylandırılarak çoğaltılabilir.

Daha önce de belirtildiği üzere çalışmamızda en üst kavram olarak kişi kavramı kullanılacaktır. Örnek evren olarak seçilmiş olan Ahmet Ümit'in eserlerinde tasnifleme sistemimize dahil olanlar içerisinde insan haricinde bir varlık olmadığından kişinin hangi varlıkları kapsayacağı konusunda tartışmaya girilmeyecektir.

Kişi konusu bitirildikten sonra karşımıza kişilerin tasnif meselesi çıkmaktadır. Edebiyat araştırmalarına bakıldığında çeşitli tasnifleme çalışmaları

bulunmaktadır. En genel olanı olay örgüsü merkezli olan baş kişi yahut merkez kişi(ler) ve sonrasında önem derecesine göre halka halka figüratif yapıya kadar sınıflandırmaktır. Bu tasniflemede kişiler hakkında tek kıtas eserdeki varlıklarının çıkartılmasıyla eserin bütününde oluşan değişikliktir.

Boyutları ortaya çıkarma konusunda başka bir çalışma ise Harvey'indir. "Romanda sosyal ortam" isimli makalesinde romandaki kişi kadrosunu başkişi (protagonist), norm karakter, kart karakter ile fon karakterler olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutar. Kart karakter açıklamasında Harvey;

"Kart-karakterler, tek, yoğun, canlı unsurları somutlaştırır; roman başkişileri ise, karmaşık, saf olmayan ve bir oluş süreci içinde olan unsurlardan oluşurlar." (Harvey, 2010, s. 185)

Norm karakterler için açıklamasında ise;

"Norm karakter de, bir fon karakter gibi, romanın yapısı içinde tamamen mekanik bir rol oynayabilir veya koronun görevini yerine getirebilir; roman başkişisi ile toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olabilir; en basit anlamda tezat yaratmak ve okuyucuyu rahatlatmak için kullanılabilir"(Harvey, 2010, s. 186)

Tüm bu açıklamalara göre kişi unsuruna Harvey olay örgüsündeki konum veya eserin tezine katkısı yönünden kişi kadrosuna baktığı aşikârdır. Kişilerin işlevleri bakımından incelerken yapısı hakkında kayda değer bir bilgi vermemektedir.

Forster'a bakıldığında ise kişi unsuruna farklı açıdan yaklaştığı fark edilir:

"Çoğu romanda kişiler yayılıp serpilemez, çünkü karşılıklı olarak birbirlerini dizginlemeleri gereklidir"(Forster, 2014, s. 106)

Şeklinde kişilerin gelişimini belirtirken kişiler hakkında başka bir problemi daha verir:

“Romancının yarattığı dünyanın insanları olmakla birlikte, çoğu zaman o dünya ile uyum içinde değildirler. Kendilerine tam bir özgürlük verilecek olursa, tekme basıp romanı parça parça ederler; çok sıkı bir denetim altında tutulacak olurlarsa, ölüp giderek oç alır, kitabı içten içe çürüterek yok ederler” (Forster, 2014, ss. 106-107)

Söylemlere bakıldığında Forster’in eserdeki kişilere bakış açısının olay örgüsü merkezli olmadığı açıktır. Bu bakış açısı Forster’in kişi kadrosunu sınıflandırması ve yapıları hakkındaki söylemleriyle de desteklenir. Forster’a göre kişiler; düz (yalınkat, flat) kişiler ve çok boyutlu (yuvarlak, round) kişiler olarak ikiye ayrılmaktadır. İki sınıf arasındaki farkları belirtirken kıstaslarını da açıklamaktadır:

“Katıksız biçimiyle yalınkat roman kişisi, tek bir nitelik ya da düşünceden oluşur. Yapısına birden çok nitelik girdi mi, kenardan kıvrılarak yuvarlaklaşmaya başlar.” (Forster, 2014, s. 107)

Forster düz karakter ile çok boyutlu karakter arasında ölçüt olarak nitelik unsurunu öne çıkarmaktadır. Buradaki nitelikten kastın bir boyutlu olmadığı dolayısıyla boyut ile nitelik kavramlarının eşdeğer olmadığı şu açıklamasından da anlaşılır:

“Şimdi iki boyutlu yalınkat kişileri bir yana bırakarak, çok boyutlu yuvarlak kişilere geçmek için, ...”(Forster, 2014, s. 113)

Boyut kavramında ise geometride iki boyut ile üç boyut arasındaki fark derinlik farkıdır. Forster derinliği kişiler arasındaki önemli fark olarak göstermektedir. Derinlik denince akla ne gelineceği ise başta muğlak gözükse de Forster’in düz

ile çok boyutlu karakter arasındaki farkı betimlemesinde kriter biraz daha açık bir şekilde ortaya konur:

“Bir roman kişinin çok yönlü olup olmadığını anlamak için, inandırıcı bir biçimde bizi şaşırtabiliyor mu, şaşırtamıyor mu, ona bakarız. Eğer hiç şaşırtamıyorsa, yalındır. Şaşırtabiliyor da inandırıcı olamıyorsa, yuvarlaklık taşıyan yalındır bir kişidir. Çok yönlü kişi, yaşamın (bir romanın sayfaları içindeki yaşamın) hesaba kitaba uymayan değişkenliğine sahiptir.” (Forster, 2014, s. 118)

Buradaki temel ölçüt “şaşırtmak” olarak karşımıza çıkar. Temel ölçütün bir şartı da söylenmektedir. Kişinin sadece şaşırtması değil şaşırttığı konuda inandırıcı olması gerekir ki bu aslında tutarlılık demektir. Kişilik çalışmalarında tanımlara bakıldığında da tutarlılık kişiliğin ana kriterlerinden biridir. Kişinin verdiği kararlar başka birisini ne kadar şaşırtırsa şaşırtırsın kişinin kendi iç döngüsünde, geçmişte yaşadıkları ya da gelecek beklentileri yahut o andaki psikolojik durumu ile bir şekilde ilintisi vardır. Bilişsel veya ruhi olarak hangi sebeple olursa olsun alınan karar gereği yapılan davranışlar yahut tutumların tutarlı bir şekilde devam etmesi kişilik olarak tanımlanır. Dolayısıyla burada Forster’in çok boyutlu olarak tanımladığı üç veya daha çok boyutlu dediği boyutlar; roman kişinin psikolojik durumu, bilişsel durumu, geçmiş yaşantısı veya gelecekteki beklentileri gibi durumları olmalıdır.

Forster kişi unsurunu yapısal olarak incelemiş olsa da kriterler konusunda ayrıntıya inmemektedir. Edebi eserlerdeki kişilerin karşılaştırılabilmesi için çeşitli kıstasların olması gerekmektedir. Kriterlerin kişi olarak kabul edilme ölçütleri ile benzer yahut daha ayrıntılı olması mantığa en uygun olanıdır. “En geniş anlamıyla, insan özelliği gösteren her şey kişidir.” Tanımı en kapsamlı tanım olarak kullanıldığında durum ne olacaktır? Daha önceki bölümlerde kişinin özelden roman içerisindeki serüveni kısaca anlatılmaya çalışılmıştı. Gelişime bakılınca

eserlerde kişilerin çok farklı şekilde var oldukları görülür. İlk dönemlerde fiziksel yapının ayrıntılı olarak verilmesine rağmen günümüzde postmodernizmle birlikte kişi hakkında fiziksel hiçbir unsur verilmeyebilmektedir. Kişinin yok olduğu söylemlerinin bile yükseldiği görülür. Ancak her ne şekilde olursa olsun insanın romanda varlığı sürmektedir. Daha önceki dönemlere göre daha az veya daha çok, daha aktif veya daha pasif ama her şekilde varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla kişilikle alakalı tüm unsurların veri olarak alınması gerekliliği doğmaktadır. Aksi takdirde ilk dönem eserler temel alındığında neredeyse hiçbir fiziksel özelliğin verilmediği son dönem eserlerde kişi kadrosu bile bulunmayacaktır. Yahut son dönem eserleri temel alınacak olursa ilk dönem eserlerde kişiler hakkında çok az bilgi olduğu görülecektir. Harvey bu konuda şöyle yol göstermektedir:

“Başkaları hakkında bildiklerimizin esasını oluşturan sosyal ilişkilerin bir listesini hazırlarsak ve birbirleriyle çakışan, etkileşen ve zamanla gelişen insanî ilişkileri hayalimizde tekrar canlandırırırsak, elde ettiğimiz şey, tam olarak birbirinden farklı ve çeşitli olan perspektiflerdir. İşte bu perspektifler, romanda bir karakterin boyutlarını ortaya çıkarır.”(Harvey, 2010, s. 176)

Aktaş ise aynı konuda farklı cümlelerle de olsa benzer bir söylem oluşturmaktadır:

“Üzerinde yaşadığımız dünyada insan, fiil ve hareketlerinde kendi “ben”ine ait hususiyetleri isteyerek veya istemeyerek aksettirir. Onun haricî âlemdeki diğer varlıklarla münasebeti, davranış tarzı ve yaşayış şekli kendisinde bilkuvve mevcut insanî özün çeşitli sahalarındaki tezahürüdür. İtibarî eserdeki şahıs kadrosunu meydana getiren fertler de, bu âlemde, kendileri gibi itibarî varlıklarla kurdukları münasebet ağı içerisinde ferdî hususiyetlerini dışa aksettirirler. Onların tavır, hareket ve her türlü davranışları itibarî varlıklarını dikkatlere sunmaya yardım eder”(Aktaş, 1984, s. 150)

Yukarıda anlatılan sebeplerle kurmaca eserdeki kişinin incelenmesinde gerçek kişilerin incelemesinde kullanılan yöntemler analiz edilerek temel unsurlar etrafında bir modelleme çıkartılmaya çalışılacaktır.

1.2.3. Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli

Daha önceki başlıklara belirtildiği üzere psikoloji biliminin kişiliği inceleme yöntemlerinde çok sayıda yaklaşım görülür. Çalışmalardan bazıları bir kişilik unsurunu temel alırken bazıları birden fazla unsuru göz önüne alarak kişilikleri çözümlenmektedirler. Roman kişinin tahlilinde bir kuramı genel geçer kuram olarak kullanma imkânı olmadığından yaklaşımların kullandıkları verilerin ortak yönleri gözetilerek bir tasnifleme yapmak zorunlu olmuştur. Tüm çalışmalara bakıldığında kişi ile ilgili kullanılan bilgilerin beş başlık altında toplanabildiği görülmüştür.

- 1- Fiziksel yapı
- 2- Kişinin geçmişi
- 3- Çevresel yapı
- 4- Sosyolojik yapı
- 5- Bilişsel yapı

Her ne kadar veriler beş başlık altında toplanabileceği öngörülse de sonuçta verilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Değerlendirme için hangi yaklaşımın kullanılacağı ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkar. Her bir kuramdan ayrı ayrı yola çıkılarak karakter tahlili mümkün görünmektedir. Eserlerdeki verilerden yola çıkarak en çok veriye sahip olan yaklaşım üzerinden kişi değerlendirmesine gidilebilecektir. Sadece bir esere yönelik yapılacak çalışmada kuramlardan birisi çok verimli olabilecektir. Fakat o şekilde yapılacak bir inceleme o esere ve eserdeki belirli kişiye münhasır olarak kalacağı da ortadadır. Bu durum benzer eser veya benzer özellik gösteren kişiler hakkında da yapılabilir. Ancak burada amacımız sadece bir eseri değil genele uyarlanabilecek bir yöntem geliştirmektir. Kişilik çalışmalarındaki çeşitliliğe bakıldığında tümünün bir çatı altında toplanabilmesi de imkânsızdır.

Karşılaştığımız bu belirsizlik, kişilikleri tasnifte başka bir belirsizliği doğurmaktadır. Her yaklaşımın güçlü yönleri kadar zayıf olan yönleri de vardır. kendine göre bazı sınıflandırmalar yapmaktadır. Ancak her bir yaklaşımın kendi içerisinde bile sınıflandırmalarında çelişkileri tamamen bertaraf edememiş olması önemli bir sorun olarak karşımızdadır. Diğer yaklaşımlarla karşılaştırıldığında ise sınıflandırmaların kendi içlerindeki ve birbirleri arasındaki çelişkiler de artmaktadır.

Tüm bu belirsizliklerden günümüz bilgisiyle çıkartılabilen en kesin sonuç kişiliklerin kesin bir çizgi ile sınıflandırılmayacağıdır. Nitekim Hans J. Eysenck kendi yaklaşımı ile ilgili çalışırken sadece iki eksen baz aldığında bu duruma benzer bir söylemde bulunur:

Burger (2004, s. 345)

Yukarıdaki tabloya bakıldığında nevroz ve dışadönüklük-içedönüklük eksenleri arasında birden fazla sıfat belirlenmiştir. Bir bölümdeki sıfatların hepsine veya bazısına sahip olunabilir.

Veri toplama kısıtlılığının yüksek olduğu edebi eserlerde karakterleri inceleyebilmek ve daha sonra karşılaştırma imkânlarına kavuşabilmek nasıl olacaktır? Bu soruya kesin bir cevap bulmak zordur. Veri toplamadaki kısıtlılığın yanı sıra her edebiyat araştırmacısının aynı zamanda bir psikolog olmadığı da unutulmamalıdır.

Kısıtlılıklar daha ayrıntılı veri elde etme çabasını gerektirmektedir. Elde edilen verilerin iyi tasnif edilmesi ve iyi değerlendirilmesi sonraki safhalardır. Dolayısıyla çalışmamızda iki basamaklı inceleme modeli geliştirilmiştir. İlk basamak verilerin toplanması ve tasniflenmesi, ikinci basamak ise değerlendirmedir.

İlk basamak olan veri toplama ve tasnifleme aşamasında eserdeki verilerin çokluğuna göre doğrudan ve dolaylı olmak üzere 2 dereceli tasnif öngörülmüştür. Birinci bölümde kişi ile ilgili doğrudan verilen bilgiler kullanılacaktır.

Doğrudan bilgiler olsa da eserde dolaylı olarak da çok sayıda veri bulunmaktadır. Veri toplama ve tasnifleme basamağının dolaylı veriler kısmında ise eserde kişi hakkında doğrudan bilgiler yerine, çevresindeki insanlar hakkında yahut yaşadığı yerler hakkında bilgiler kullanılacaktır. Ancak burada yaşadığı yerler hakkında derken yaşanılan bölgenin doğrudan tasvirleri kastedilmemektedir. Başka insanların hayatları verilirken onların hatıraları veya ayrıntılarından elde edilen gibi bilgiler bu basamakta kullanılacaktır. Dolaylı bilgilerin iki katkısı olacaktır. Birincisi doğrudan bilgi bulunmadığı zaman edebiyat araştırmacıları için önemli

bilgi kaynağı olmasıdır. İkincisi ise doğrudan elde edilen bilgilerle karşılaştırma veya eşleştirme imkânını bize vermesidir.

İkinci basamağımız elde edilen verilerin değerlendirilerek kişi incelemesinin sonuçlandırılmasıdır. Değerlendirme basamağı ilk basamağa göre daha zor olan bölümdür. Bir önceki başlıkta değinildiği üzere romanda kişi unsuru hakkında çok fazla değişken bulunmaktadır. Smith (1996, s. 3) bu konuyu olay örgüsü ile karşılaştırır:

“Kişiyi analiz etmek olay örgüsünü analiz etmekten daha zordur. Kişi (ve anlatıcının kişiyi sunma şekli) olay örgüsünden çok daha değişken ve karmaşık yapıya sahiptir”(Smith, 1996, s. 3)

Karakterizasyon ilk ve en zorlu engel olarak karşımıza çıkar. Anlatıcının açık sempatik sunumu olabileceği gibi kapalı olarak da kişiyi olumlama yahut olumsuzlamayla sunabilecektir. Diğer yandan roman kişinin olaylardaki pozisyonu itibarıyla bazı tutum ve davranışlarda bulunma zorunda kalabileceği durumlar da olabilecektir. Tüm bu durumlar elde edilecek verilerin değerlendirilmesinde önemlidir.

İkinci basamaktaki diğer zorluk ise yabancı unsurlardan arındırılmış verilerin değerlendirilmesi yöntemidir. Bu aşamada, kişilik çalışmalarında çok sayıda kuram olması, bir edebiyat araştırmacısı aynı zamanda psikolog olma ihtimalinin çok düşük olması kısıtlılıkları önemlidir. Dolayısıyla elde edilen verileri mümkün olduğunca bir edebiyat araştırmacısının rahatça değerlendirebilmesi düşünülmüştür. Bu sebeplerle de Beş Faktör Kişilik Modeli uygulama açısından kolaylıklar gösteren bir sistem olarak karşımıza çıkar. Temel olarak sıfatlardan yola çıkılarak kişilik analizi yapılması edebiyat araştırmacısına kolaylık sağlamaktadır. Kuramın ikinci kolaylığı ise kişilik çalışmalarıyla kolaylıkla bağlantı

kurulabilmesidir. Faktörlerden bazıları diğer yaklaşımlarda da kullanılmaktadır. Örneğin içedönüklük dışadönüklük faktörü neredeyse tüm kişilik çalışmaları tarafından kabul görmüş bir tasniflemedir. Gerek faktörler gerekse faktörlerin altındaki sıfatlarla yaklaşımlardan çeşitli sonuçlar ve değerlendirmeler almak da mümkün gözükmemektedir.

Kullanacağımız kuramın önemli artıları olmasına rağmen kısıtlılıklar da getirmektedir. Sıfatlar konusunda kesin çizgilerle bir çerçeve çizmek imkânsızdır. Her ne kadar sıfatlar her hangi bir kişinin anlayabileceği bir unsur da olsa onu değerlendirmek kişiden kişiye değişecektir. Bu değişkenlik sorununu yüzde yüz ortadan kaldırma olanağı yoktur. Beş faktör kuramında Oya Somer'in açıklaması doğrultusunda basamakların kullanılması daha makul görülmüştür. Sıfatlarda herkes mutlaka tam olarak birinde uymayabilecektir. Dolayısıyla tam uymayanları ortada bir basamak yaparak tasniflemek bize hatalardan mümkün olduğunca uzak durma imkânını verecektir. Örneğin öfkeli – ılımlı sıfatlarında bir kişi ne tam olarak öfkeli ne de tam olarak ılımlı sıfatını üstünde taşımayabilecektir. Burada Somer'in bize verdiği imkânla ortada yapı gösterdiğini söylemek daha makuldür. Dolayısıyla her sıfat düzlemi öfkeli – ortada – ılımlı şeklinde üç basamak olarak düşünülmelidir. Böylece bu durum bir kısıtlılıktan daha çok edebiyat araştırmacısı için kolaylık ve avantaj haline dönüşmektedir. Yapılabilecek derinlemesine çalışmalarda üçten fazla basamak kullanmak da mümkündür.

Sonuç olarak bakıldığında kişi incelemelerinin sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş kriterlerle yapılamayacağı -en azından günümüz için- kesindir. Bu sebeple geliştirilen iki aşamalı bir inceleme modeli verilerin ayrıntılı bir şekilde toplanması sonra incelenerek bilgiye dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

Modelimizde veriler toplandıktan sonra birinci basamak olarak verilerin de tasnif edildiği beş başlıktan yola çıkarak Beş Yapı Analizi yapılmaktadır. İkinci basamak ise Beş Faktör Kişilik Modelinin temel alındığı Beş Faktör Kişilik Analizidir. Son olarak genel değerlendirme safhasında iki basamakta çıkan verilerin incelenmesi, birbirlerine ters düştükleri durumlarda ise sebeplerinin önce kişilik sonrasında olay örgüsüyle ilişkilendirilerek tartışılıp farklı sonuçların sebeplerinin bulunması hedeflenmiştir.

1.2.3.1. Beş Yapı Analizi

Doğrudan ve dolaylı veriler toplandıktan sonra verilerin incelenerek bilgilere ulaşılmasında önemli bir kısıtlılık karşımıza çıkmaktadır. Karakterizasyon sırasında anlatıcının inceleyeceğimiz kişiye yönlü bakış açısının varlığı inceleme sırasında bizi de yönlendirebilecektir. Verilerin değerlendirilmesindeki ilk basamak olan bu basamakta kişi ile ilgili anlatıcının verdiği yönde bilgiler tasnif edilmektedir.

1.2.3.1.1. Fizyolojik Yapı

Kuramlar incelendiğinde kalıtsal özelliklerin önemli etkileri olduğu tezi uzun dönem revaçta olduğu görülür. Fiziksel yapının kalıtsal özelliklerin en büyük göstergesi olarak kabul edilip kişi tasnifinde tek kriter olarak kullanıldığı dönemler olmuştur. Günümüzde fizyolojik yapının kişilik oluşumunda tek unsur olmadığı ortaya çıkmış olsa da kişiliğin oluşumunda önemli bir etken olduğu da göz ardı edilememektedir. Köknel'den aktaran Özer bedensel özelliklerle kişilik arasındaki bağı belirtmektedir:

“Bedenindeki sakatlık ya da engelden dolayı mutsuz olan, engelinden dolayı yetersizlik duygusuna kapılan ya da bedensel ve zihinsel bir üstünlüğünden

ötürü kendine aşırı güveni olan insanlara çevremizde rastlanılmaktadır”
(Özer, 2013, s. 129)

Ancak bu başlık altında sadece dışardan görünen fiziksel özelliklerin kastedildiği anlaşılmamalıdır. Kişinin genetik olarak atalarından genler ile gelen tüm özellikler bu başlık altında değerlendirilecektir. Kişinin boyunun uzunluğu önemli oranda kalıtsal olduğu gibi, kalp hastalığı veya kanser gibi çeşitli rahatsızlıklar da genetik olarak taşınabilmektedir. Bu hastalıklar da kişinin farklı davranış sergilemesi için sebep olabilecektir. Dolayısıyla bu başlık altında kişinin genetik olarak geçmişini dahil olmak üzere bedensel olarak her türlü veri kullanılacaktır.

1.2.3.1.2. Kişinin Geçmişini

Günümüzde psikologlarla görüşmede kişi ile ilgili ilk başta irdelenen bölüm kişinin geçmişi. İnsan toplumdan soyutlanmış olarak bir kafeste tek başına büyümektedir. Kişiliğinin öğrenme süreci ile de değiştiği yahut geliştiği belirtilmektedir. Öğrenilen bilgiler daha önceden belirlenmiş tutum ve davranışları pekiştirebileceği gibi değiştirebilmektedir.

Diğer yandan kişiliğinin oluşturan tek unsur kişinin bireysel edimiyle olmamaktadır. Kişinin bazı tutum ve davranışları aile geçmişinden de gelebilir. Ailesinin geçmişinde olan bazı olaylar sonrası oluşturulan tutum ve davranışlar nesilden nesile de aktarılabilmektedir. Bu aktarımı dikkatli olarak içinde yaşanılan topluluklara da genişletmek mümkündür.

1.2.3.1.3. Çevresel Yapı

Daha önce de bahsedildiği gibi kişiliği oluşturan faktörler arasında çevrenin önemli etkisi vardır. Buradaki etkileşimi çift yönlü olarak incelemek gerekir. Çevrenin kişi üzerinde etkileri olabilecektir. Aynı zamanda kişi de içerisinde bulunduğu çevreye yani mekân ve nesnelere kendinden bir şey katabileceği unutulmamalıdır.

Yaşanılan çevrenin kişiliği etkilediğine dair çok sayıda kaynak bulunur. Soğuk iklim şartlarında yaşayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı, buna karşılık sıcak iklim ve kıyı kesimlerin insanların daha çabuk değişen duygusal tutumları ve daha yumuşak, rahat mizaçları olduğu şeklinde genel bir kanaat görülür.

Yaşanılan çevrenin kişiliğe etkisi kişinin yaşadığı ortamları da kendisine göre düzenleyip değiştirme yeteneği bulunmaktadır. Örneğin bir iş yerinde herkesin ofisi aynı değildir. Şirket veya kurum kuralları dâhilinde kimi çalışan odasını çiçeklerle beziyorken kimi çalışanın hiçbir şeye dokunmadığı da görülebilecektir. Kişinin yaşadığı en önemli mekân olan evi de bu konuda çok önemli veri kaynağıdır. İş yerinde kurallar olması ve diğer insanların da görüp yargılayabilecek olması toplumsal ve diğer at birimlerin kültür ve kurallarının gözetilmesi zaruri kılmaktadır. Evinde ise toplumsal baskı yahut herhangi bir grubun kuralları en az seviyededir. Kişisel zevklerin ve isteklerin en rahat şekillendirildiği yer insanın tamamen kendine has olan evidir.

Ayrıca çevre ve kişi arasındaki etkileşim de bu yapı altında işlenecektir. Kişinin birden fazla mekânlardaki durumu ondaki değişimi gösterebileceği gibi bir mekânın kişiden önceki hali de kişinin varlığıyla beraber meydana gelen değişimi gösterebilecektir.

1.2.3.1.4. Sosyolojik Yapı

Kişilik çalışmalarına bakıldığında en çok irdelenen konuların başında kişinin başka kişilerle olan iletişimi gelmektedir. Beş faktör kuramına bakıldığında da kişiliğin tespiti için kullanılan en önemli unsurun diğer insanlara karşı davranış ve tutumlar olduğu görülür. Bir insanı tanımak için dışardan gözlemlenebilenlerden kişinin fiziksel özellikleri haricinde yegâne şeyin tutum ve davranışlarıdır. Sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla iletişimi, tutum ve davranışlarda önemli bir orana sahip olması sosyolojik yapı altında inceleyeceğimiz tutum ve davranışları da önemli hale getirmektedir.

İçinde yaşanılan toplum veya topluluğun da kişiliğe etkisi göz ardı edilemez. İnsanın içinde yaşadığı kültür ortamı, Doğu, Batı, milli kültürü, sosyal sınıf ve grup yahut mahallesi de dahil olmak üzere kişilik üzerinde etkileri bulunmaktadır. Milletlerin kişilik yapısı hakkında bilgi veren Tezcan (1987:149-207) Türk kişilik yapısını tezine uygun olarak incelemektedir.

1.2.3.1.5. Bilişsel Yapı

Bilişsel yapı içerisinde kişinin bilinçle ilintili tüm bilgileri kastedilmektedir. Romanda bu boyut için en önemli veriler karakterin iç konuşmalarıdır. Bilinç düzeyindeki tartışmalarından çevresindeki nesne, kişi veya durumlar hakkındaki düşüncelerine kadar iç sesle öğrenme imkânı bulunmaktadır. Bilişsel yapı hakkında, kişinin kendiliğinden anlattıkları haricinde, kişiye çeşitli sorular veya senaryolar sorularak da bilgi edinilebilmektedir. Romanlarda ise bu yöntem doğrudan kullanılamamaktadır. Ancak benzer bir yol olarak, kişinin bazı durumlardaki tutum ve davranışları ile söylemlerinden yola çıkarak da çeşitli sonuçlara varılabilecektir.

1.2.3.2. Beş Faktör Kişilik Analizi

Kişi analizinde verilerin değerlendirmesinde ilk basamakta doğrudan ve dolaylı bilgiler beş başlık altında tasnif edilerek bir bütün oluşturulmuş ve her bir yapı içerisinde genel yapı ortaya konmuştur. İkinci basamağımızda beş yapı tasnifinden bağımsız olarak veriler beş faktör kişilik modelinden alınan sıfatlar kapsamında veriler ayrı ayrı incelenmesi planlanmıştır. Böylece genelden uzaklaşarak tutum ve davranışlar bazında kişinin durumu ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır. Sadece her bir boyutta onu oluşturan sıfatlarla alakalı veriler değerlendirilecektir. Bu değerlendirmelerin her biri diğer sıfat veya verilerden bağımsız olacaktır.

Çalışmamızda Somer'den aldığımız 17 ekseni oluşturan sıfatlar kullanılacaktır. Eksenlerde iki sıfattan birine tam olarak uymayan veriler de elde edilebileceği öngörüldüğünden Somer'in yorumlamalarından yola çıkarak eksenler üç basamaklı olarak yeniden düzenlenmiştir.

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ANALİZİ TABLOSU

İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin	Sakin/canlı	Canlı
Çekingen	Çekingen/girişken	Girişken
Yalnızlığı seven	Yalnızlığı seven/yalnızlığı sevmeyen	Yalnızlığı sevmeyen

DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz	Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Hoşgörülü
Öfkeli	Öfkeli/ilımlı	İlımlı
Karşıt	Karşıt/uzlaşmacı	Uzlaşmacı
Kendine dönük	Kendine dönük/yumuşak kalpli-elsever	Yumuşak kalpli-elsever

DÜŞÜK DENETİM	ÖZ DÜŞÜK ÖZ DENETİM / YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK DENETİM	ÖZ
Düzensiz	Düzensiz/düzenli	Düzenli	
Kurallara bağli olmayan	Kurallara bağli olmayan/ kurallara bağli	Kurallara bağli	
Gevşek	Gevşek/sorumlu-kararlı	Sorumlu-kararlı	
Heyecan arayan	Heyecan arayan/tedbirli	Tedbirli	

DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI / DUYGUSAL DEĞİŞKEN	DUYGUSAL DEĞİŞKEN
Duygusal tutarlı	Duygusal tutarlı/duygusal değişken	Duygusal değişken
Rahat	Rahat/endişeye yatkın	Endişeye yatkın
Kendine güvenli	Kendine güvenli/kendine güvensiz	Kendine güvensiz

SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen	Somut düşünen/analitik düşünen	Analitik düşünen
Hassas olmayan	Hassas olmayan/duyarlı	Duyarlı
Muhafazakâr	Muhafazakâr/yeniliğe açık	Yeniliğe açık

2. BÖLÜM

BEŞ EKSENLİ KİŞİLİK ANALİZİ MODELİNİN UYGULAMASI

2.1. SİS VE GECE

2.1.1. Ana Çizgileriyle Olay

İstanbul'da 1995 yılının kış mevsiminin ilk zamanlarında bir istihbarat görevlisinin eski sevgilisi kaybolur. Kayıp vakasıyla aynı zamanlarda başlayan başka gelişmelerin birbirlerini etkilemesiyle gerçekleşen olaylar romanın sonuna kadar sürer. Olayların tam olarak başlama zamanı bilinmediği gibi süreç de muğlaktır.

İstihbarat teşkilatında kıdemli bir istihbaratçı olan Yüzbaşı Sedat'ın eski sevgilisi Mine hiçbir haber bırakmaksızın kaybolmuştur. Aynı günlerde bir örgüt evine operasyon gerçekleştirilmiş ve Sedat'ın vurduğu bir kişi yaralı olarak kaçmayı başarmıştır. Operasyonla ilgili soruşturmalar devam ederken Sedat Mine'yi aramaktadır. Bu sıralarda Sedat'a bir suikast düzenlenir. Suikastı düzenleyen Mine'nin yeni sevgilisi Fahri Ertürk'tür. Aynı zamanlarda istihbarat teşkilatında, gelenekçiler ile yenilikçiler ayrışması, yeniden yapılanma sancıları bulunmaktadır. Sedat'ın yenilikçiler arasında olması ve kısa bir süre önce yenilikçilerin başını çeken Yıldırım'ın suikast sonucu ölmesi, Fahri'nin de eskiden bir terör örgütüne mensup olması Sedat'a karşı gerçekleştirilen suikast için şüpheleri bu yöne çeker. Sedat'ın amcasının gelenekçilerden olması ve teşkilatta daire başkanı olması ise suikastın oluşturduğu gerilimi arttırmaktadır. Suikastçıların orduya ait silahlar kullanmış olmaları, Mine'nin babasının bir alman güvenlik teşkilatında çalışıyor olması da olayları daha karmaşık hale getirir.

Sedat Mine'nin kaybolmasının teşkilat ile alakalı olmadığını düşünmekle beraber diğer teşkilat üyelerinin düşüncelerine karşı çıkmaz. Durum soruşturma yapmasını kolaylaştırmaktadır. Araştırma sırasında Mine'nin ev sahibinin kızının Mine'ye benzer kıyafetler içindeyken kaçırılmaya çalışılması ile gerilim artar. Ancak bu olay araştırılırken arkasından, çocukların kaçırılarak seks ve dilenci ticareti için kullanılmaları, yabancı kökenli vatandaşların korkutularak haklarının gasp edilmesi olayları çıkar. Kaçırma teşebbüsünün Mine'nin kaybolmasıyla alakası olmadığı öğrenilir.

Suikastçı Fahri'nin örgütsel amaçla değil aşk sebebiyle suikast düzenlediği ortaya çıkarken Mine'nin Sedat'ın gözlemcilik yaptığı ve çatışmaya girdiği bir operasyonda yaralandığı ihtimali belirir. İhtimalle beraber Mine'nin Sedat'tan hamile olduğu ve kürtaj yaptırmak için görüşmelerde bulunduğu ortaya çıkar. Mine'nin görüştüğü hemşirenin Mine'nin kaybolduğu gün yapılan operasyonda ölen kadın olduğu öğrenilmiştir. Bu sıralarda istihbarat teşkilatı içerisindeki tartışmalar mutlu sona ermiştir. Artık Mine'den umut kesildiği sırada bir tesadüf eseri Mine'nin yaşadığı binanın bodrum katında depo olarak kullanılan bir dairedeki buzdolabında ceset bulunur. Mine'nin kaybolduğu gün örgüt evine yapılan operasyonda Sedat'ın vurduğu kişinin Mine olduğu ortaya çıkar.

2.1.2. Beş Yapı Analizi

2.1.2.1. Fiziksel Yapı

Katil ve ayı zamanda dedektif rolünde olan Sedat çalıştığı istihbarat teşkilatında yüzbaşı'dır. Altında çalıştığı kişi ise Binbaşı Yıldırım'dır. İkisinin de asker olmadığı bilindiğinden yüzbaşı sıfatı muhtemelen çalıştığı istihbarat teşkilatında bir rütbe olmalıdır. Sedat'ın yaşı açıkça verilmemektedir. Ancak evi ile ilgili verilen bir tasvirde çocukları anlatılır:

“İlkokula bu yıl başladılar. Aralarında kıran kırana bir yarışma var, ... Buzlu camın arkasından küçük bir kız silüeti beliriyor; Ayça mı, Gökçe mi?” (Ümit, 2014a ,s. 44)

İlkokula yeni başlayan ikiz çocukları olduğu açıktır. Evlilik zamanı ve çocuklarının yaşlarına bakarak Sedat otuz beş ile kırk arasında bir yaşta olmalıdır.

Yüzbaşı Sedat suikasta maruz kaldığında sağ kurtulacak kadar iyi nişancı ve soğukkanlıdır. Ancak Yüzbaşı Sedat’ın fiziksel yapısı hakkında bir bilgi verilmemiştir. Ordu mensubu olmadığı da bilindiğinden asker olma kriterlerinden yola çıkarak boyu ve görünüşü hakkında çıkarım yapmak da imkânsızdır. Doğrudan bir bilgi verilmediği gibi çıkarım yapılabilecek bir veri de bulunmaz. Sedat’ın görüştüğü kişilerin fiziksel yapıları hakkında karşılaştırma veya kıyas yoluyla elde edecek bir veri de yoktur. “Polis olmayı hiç istemedim.”(101) Çıkarım yapılabilecek tek veri olarak Sedat’ın polis olmayı istemediği söylemidir. Söyleme bakıldığında Sedat’ın polis olmamasındaki sebep yetersiz olması veya şartları karşılayamaması değildir.

“Onları küçümsediğimden değil, çoğu, “gözlerimi kaparım vazifemi yaparım”, anlayışında memurlar oldukları halde yaptıkları işin ülke için yararlı olduğuna inanıyorum.”(Ümit,2014a, s. 101)

Sedat’ın polis olmaması bir seçimdir. Bu sonuç fiziksel yapısı hakkında açık bir bilgi değildir. Ancak polis olmak için belirli fiziksel şartlara haiz olunması gerektiğinden bazı çıkarımlar imkân dâhilindedir. Dolayısıyla; kısa boylu olmadığı, dışardan görülecek kadar bariz bir fiziksel özür ve vücudunda iz olmadığı söylenebilecektir.

Ailesine bakıldığında ise; annesi ve babası hakkında hiçbir bilgi yoktur. Dedesi hakkında ise şehit olduğu ve istihbaratçı olduğundan başka bilgi görülmez.

Çerkez olan eşinin güzel olduğu açıkça anlatılırken başka ayrıntı verilmemiştir. İkiz kızları olmasına rağmen kızlarının fiziksel yapıları hakkında da bilgi yoktur. Tek somut veri amcasının renkli gözlü olmasıdır.

“Bir de soruyorsun dercesine, çakmak çakmak olmuş mavi gözlerini yüzüme diyor.”(Ümit, 2014a, s. 36)

Amcası mavi gözlüdür. Dolayısıyla babasının da renkli gözlü olma ihtimali bulunmaktadır. Sedat’ın çocuklarının renkli gözlü olduğu yahut olmadığına dair bir bilgi olmadığından Sedat’ın gözlerinin renkli olup olmadığı hakkında bir çıkarım yapmak imkânsızdır.

2.1.2.2. Kişinin Geçmişi

Kaç yaşında olduğu kesin olarak bilinmeyen Sedat’ın hayatı hakkında bilgiler parçalar halindedir. Hukuk mezunudur. Mezun olduktan sonra istihbarat teşkilatına girdiği ve ailesinin tek çocuğu olduğu romanda açıkça verilen bilgilerdir. Evliliği ve çocukları hakkında verilen bilgiler ise hayattaki başka unsurlarla ilişkilendirilerek verilmiştir.

“Onunla ilk kez bizim evde karşılaşmıştık. ... Aslına bakarsanız evlilik zamanım da gelmiş sayılırdı. Hukuk’u beş yıl önce bitirmiştım. Babamın ölümünün üzerinden iki yıl geçmişti ve annem hastaydı.” (Ümit, 2014a, s. 48)

Eşi Melike ile tanışma zamanı mezuniyetiyle ilişkilendirilerek verilir. Evlendikten sonra ikiz çocukları da olmuştur.

Çocukluğu hakkında tek bilgi yaralı iken gördüğü hayallerin aktarımıyla. Dedesinin köşkünde babası, annesi, amcası ve yengesiyle beş kişilik bir mutluluk tablosu çizilir. Bu tabloda erkeklerin masasında amcasının Sedat’a rakıyı tattırır:

“Gırtlığımdan mideme doğru bir yangın başlıyor. Yüzümün aldığı hali görmüyorum. Amma komik olmalı! Amcam kakhahalarla gülüyor. Babam kaşları çatılmış, başını sallayarak izliyor bizi.”(Ümit, 2014a, s. 8)

Bu durum Sedat’ın muhafazakâr bir ailede yaşamadığının bir göstergesidir. Annesi hakkında, eşi Melike ile tanıştığı sıralarda hasta olduğu bilinmekte olup olayların geçtiği sırada ölmüş yahut yaşıyor olduğuna dair bir bilgi yoktur. Babasını mezun olduktan üç yıl sonra kaybetmesinden yola çıkarak muhtemelen yirmi dört yaşında iken kaybetmiştir. Kardeşinin Sedat’a rakı içirmesini pek makul karşılamadığından başka Sedat’ın babası hakkında hiçbir bilgi yoktur. Romanda amcasının varlığı öne çıkmaktadır. Amcasının ağzından dedesi hakkında da bilgi verilir:

“ “Bak oğlum,” diyor. “Senin için önemli olmayabilir ama, benim babam, yani senin deden bu ülkenin yetiştirdiği en iyi, en dürüst istihbaratçılardan biriydi. Ömrü boyunca bu vatan için, bu devletin ayakta kalabilmesi için çalıştı. Dersim dağlarında Kürt isyancıların kurşunlarıyla öldürüldüğünde de bu ülkeyi böldürmemek için orada bulunuyordu.” ” (Ümit, 2014a, s. 38)

Dedesinin yüzbaşı rütbesindeyken çekilmiş olan fotoğrafı hakkında da bilgi verilirken Sedat’ın babasının istihbarat teşkilatında çalışıp çalışmadığı veya kişiliği, fiziksel yapısı da dâhil olmak üzere hiçbir bilgi verilmemektedir. Sedat’ın hayatında amcasının önemli etkinliği görülür. Amcası, Sedat’ı istihbarat teşkilatına alan kişidir. İstihbarat teşkilatında daire başkanıdır. Romanda istihbarat teşkilatında muhafazakârlar, yenilikçiler ve ordu mensupları olarak üç grup arasında çatışma olduğu defaten belirtilir. Sedat’ın amcası bu çatışmada muhafazakârları temsil etmektedir. Sedat ise girdiği teşkilatta altında çalıştığı Binbaşı Yıldırım’la beraber yenilikçileri oluşturmaktadır. Binbaşı Yıldırım’ın ölümünden sonra muhtemelen yenilikçilerin önderlik pozisyonu Sedat’a kalmıştır.

Binbaşı Yıldırım'ın öldürülmesinden bir süre sonra Sedat'ın katilleri aramak yerine hayatına bir sevgili ile beraber devam ettiği görülür. Komşusunun kızı olan Mine ile bir ilişki yaşamaya başlamıştır. Mine'nin olay zamanındaki evini de beraber tutmuşlardır. Ancak olay zamanından kısa süre önce Mine Sedat'ı terk etmiştir.

Aile geçmişleri olarak, Sedat'ın dedesinin Osmanlı İmparatorluğunda istihbarat subayı olarak çalıştığından başka bilgi yoktur. Göç bilgisi de olmadığından İstanbul'da yerleşik hayatta oldukları değerlendirilebilir. Dedesinden sonra amcasının İstihbaratta çalıştığı bilinse de babasının neler yaptığı bilinemez. Sedat'ın çocukluk dönemiyle ilgili ise kısa bir hatıradan başka bilgi yok iken gençlik dönemi hakkında hiçbir bilginin olmadığı görülür. Olay zamanı olarak verilen 1995 yılı kış aylarından öncesinde Sedat neredeyse yok gibidir. Ebeveynleri, eşi hatta çocukları hakkında da yok denecek kadar az bilgi vardır.

2.1.2.3. Çevresel Yapı

Romanda Sedat'ın yaşadığı yerler incelendiğinde İstanbul'dan başka bir şehir veya yer belirtilmemektedir. İş ve ev olarak iki tür mekân verilir. İş yeri tek bir mekân iken ev olarak gördüğümüz mekânlar birden fazladır.

Çocukluk dönemine ait verilmiş tek mekân dedesinin köşküdür. Olay zamanında yaşadığı mekân, eşi ve çocuklarıyla yaşadığı evdir. Soruşturma mazeretiyle sık sık gittiği üçüncü yaşam mekânı ise eski sevgilisinin evi olarak okuyucunun karşısına çıkar. Dedesinin köşkü hakkında bilgiler Sedat'ın yaralıyken gördüğü hayaller vesilesiyledir.

“Manolya kokuları geliyor. Ilık bir esinti, güneşli balkonumuzdan süzülerek tül perdeleri usulca dalgalandırıyor. Bahçedeki kestane ağacının koyu yeşilini görür gibiyim. Dedemin köşkü mü burası? Tuhaf, biz orasını çoktan satmamış mıydık?”(Ümit, 2014a, s. 7)

Köşk tarif edilirken bulunduğu semt veya şehir belirtilmemektedir.

“Köşkün gölgeli bahçesi beni çağırıyor. Annem ve Neriman Yenge kameriyede oturmuşlar, ellerinde bir kadın dergisi, moda giysiler üzerine konuşuyorlar. Babam ile İsmet Amca, her zamanki yerlerinde, kestane ağacının altındaki masada rakı içiyorlar. Ben erkeklerin masasına gidiyorum. Amcamın tabağındaki pastırmadan yiyorum. Tadı çok güzel. Amcam kadınlardan yana bir göz atıp, bardağı uzatıyor: “Bir de şunun tadına bak.” Rakının tadını önceden bilmiyorum ama yiğitliğe gölge düşürmüyorum. Verdiği kadehten bir yudum alıyorum. Gırtlığımdan mideme doğru bir yangın başlıyor. Yüzümün aldığı hali görmüyorum. Amma komik olmalı! Amcam kahkahalarla gülüyor. Babam kaşları çatılmış, başını sallayarak izliyor bizi.”(Ümit, 2014a ss. 7-8)

Sedat’ın özlem duyduğu veya en güzel anılarından biri olarak hatırladığı bu anıda babası, annesi ve amcası ile yengesinin bulunduğu görülür. Sedat’ın tek çocuk olduğu kesin olarak bilinmektedir. Hatırladığı bu anısında başka çocuk olmadığından yola çıkarak kuzeninin olmadığı söylenebilecektir. Büyük bir ev ve ona uygun geniş bir bahçede çocukluğunun geçtiği açıktır. Ancak kaç odalı olduğu gibi diğer ayrıntılar yoktur. Çıkarım yapmamıza yarayacak başka veri bulunmadığından çekirdek aile olarak ayrı mı yoksa amcasının ailesiyle beraber mi yaşadıkları kesin bilinemez.

Sedat’ın olay zamanında eşi ve çocuklarıyla yaşadığı ev çocukluk dönemiyle ilgili verilen evden farklı bir evdir. Eşi ve çocuklarıyla beraber Esenköy’de bir sitede yaşamaktadır. Dairesi sitedeki bir apartmanın yedinci katında bulunur. Evinin iç düzeni hakkında kayda değer bir bilgi yoktur. Mutfağı en az iki kişinin oturup yemek yiyeceği bir masayı da barındıracak kadar geniştir. Evde Sedat’ın çalışma odasının bulunduğu ve boyutu söylenmeyen babasından kalma bir ceviz

masasının olduğu belirtilmiştir. Ancak bu masa ile ilgili herhangi bir anı veya başka bir bilgi verilmemektedir.

İki yıl birliktelik yaşadığı eski sevgilisi Mine'nin evine gelindiğinde ise adresin daha ayrıntılı verildiği görölür:

“Hayır, Kurtuluş'a.”
“Kayıp kızın evine mi?”

...

“Evet,” diyorum Mustafa'ya(Ümit, 2014a, s. 19)

Adres olarak kendi evindeki gibi sadece semtin ismiyle yetinmemiştir.

“ Feriköy Mezalığı'na kadar iniyoruz. Mezarlığa paralel uzanan تنها sokağa geldiğimizde, “Ben burada ineceğim” diyorum. “Ev az ilerde zaten.”

...

Tenha sokak karın altında, olduğundan daha ıssız görünüyor.”

...

“... birkaç metre sonra Mine'nin evinin olduğu çıkmaz sokağın başında olacağım.”(Ümit, 2014a, ss. 22-23)

Yaşadığı mekânlara genel olarak bakıldığında ayrıntı konusunda bir sıra görölür. Çocukluğunun geçtiği dedesinin evi hakkında çok az bilgi vardır. Eşi ve çocuklarıyla yaşadığı ev hakkında verilen bilgiler biraz daha ayrıntılıdır. Adres, odalar ve evin düzeni hakkında kısa da olsa bilgi mevcuttur. En fazla ayrıntı sevgilisinin eviyle ilgilidir. Sevgilisinin evi adresiyle bile çok ayrıntılıdır.

“Yıpranmış taş merdivenleri sessizce tırmanmaya başlıyorum. ... binadaki küf kokusu artmış gibi. Havalandırma boşluğuna açılan pencereler uzun

süredir kapalı duruyor anlaşılın. Zavallı Madam, o sakat haliyle nasıl çekip çevirsin bu eski binayı.”(Ümit, 2014a, s. 158)

Evin bulunduğu bina muhtemelen iki katlı olup eski bir binadır. Ev sahibi Madam Yunan kökenli olan Madam Eleni'dir. Evin içi de diğer mekânlarla kıyaslanınca çok ayrıntılıdır:

“Mine'nin dairesi bıraktığımız gibi sessiz. Kapıyı içerden kapatıp yatak odasına doğru yürüyorum. ... İçerisi alacakaranlık ama yatağın boş olduğunu anlamama engel değil bu. ... salona doğru ilerliyorum. Alacakaranlıkta suskun bekleyen eşyalar, duvarda tozlanmaya yüz tutmuş tablolar insana ürküntü veriyor. Berjer koltuğa kadar yürüyorum. Pencerenin yanındaki şövalyenin üzerinde yarım kalmış yağlıboya bir peyzaj var. ... Boya çoktan kurumuş, ... Salondan çıkıp banyoya bakıyorum... Sanki Mine şaka olsun diye odalardan birine saklanmış da az sonra çıkacakmış gibi. Odaları dolaştıktan sonra yatak odasına dönüyorum yeniden. Perdeleri açıyorum. Sabırsızlıkla içeri dolan kül rengi ışık, karanlığa boğulmuş eşyalara eski biçimlerini hızla yeniden kazandırıyor.

Mine'nin yatağı hâlâ dağınık. Kırmızı çilek desenleriyle süslü yorganın ucu yerde sürünüyor.”(Ümit, 2014a, ss. 158-159)

Mine'nin temizliğe dikkat ettiği açık olsa da yatağın dağınık olmasına bakıldığında Sedat'ın eşi kadar düzenli olmadığı kesindir. Sedat'ın bu düzensizliğe herhangi bir tepkisi de görülmez.

“... Yatağın kenarına oturuyorum. Usulca gıcırıyor yaylar. Hep, değiştirelim şu yatağı, derdik. Bir türlü yapamadık.”(Ümit, 2014a, s. 158)

Yaşam mekânlarında Mine'nin evindeki yatağın yayının değişimi bile konu edildiği görülür.

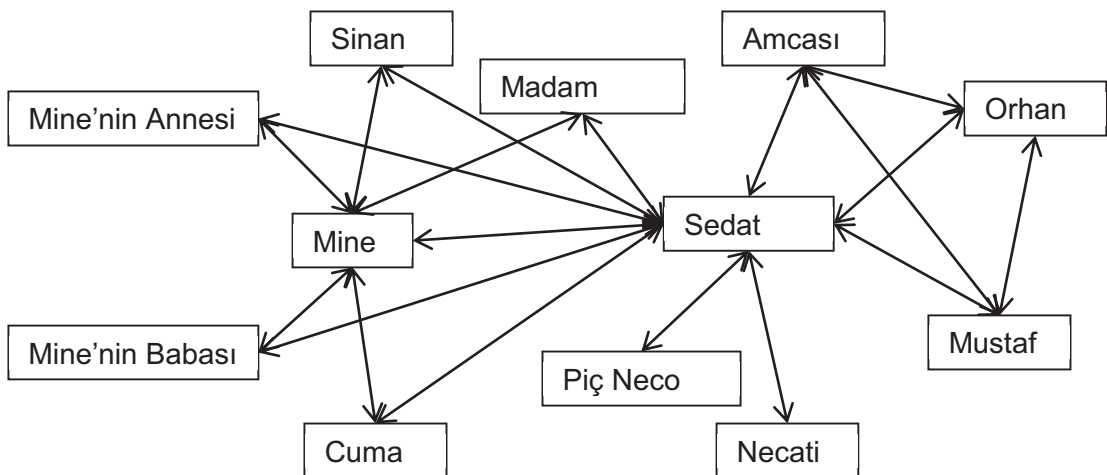
“... CD çaların play tuşuna basıyorum. Önce piyano sesi doluyor odaya, ardından yumuşak sesli bir kadın İngilizce bir şarkıya başlıyor. Bu şarkıyı tanıyorum. Bir keresinde sevişirken dinlemiştik bu parçayı.”(Ümit, 2014a, s. 161)

Mine'nin müziğe düşkünlüğü konu edildikten sonraki bu sahnede Sedat'ın Mine'nin evindeki yaşanmışlıklara daha çok önem verdiği görülür. Diğer dikkat çeken bir husus ise dedesinin evinin tasvirinde renk varken kendi evinin tasvirinde renk yoktur. Mine'nin evine gelindiğinde ise renk yeniden karşımıza çıkar. Dolayısıyla Mine'nin eviyle beraber dedesinin evinin Sedat'ın hayatında önemli yere sahip olduğu düşünülebilir.

2.1.2.4. Sosyolojik Yapı

Daha önceki başlıklarda da bahsedildiği üzere Sedat'ın geçmiş dönemiyle ilgili yok denecek kadar bilgi vardır. Geri dönüşlerle de olsa anlatıda Mine'nin evinin tutulmasından Mine'nin ölü olarak bulunduğu süreç olayların merkezindedir. Mine'den önce Sedat'ın ilişkileri hakkında açık bilgi yoktur. Romanda Sedat çok sayıda birebir ilişkilere de girmektedir. Ancak bunların neredeyse tamamı sorgulama diğerleri ise soruşturma için bilgi alışverişidir.

Şekil 1 Sis ve Gece iletişim şeması

Tabloda Sedat'ın iletişimde bulunduğu tüm kişiler verilmemiştir. Daha önce de değinildiği üzere iletişimlerinin çok büyük bölümü soruşturma amaçlıdır. Sedat yaklaşık olarak on yıldan fazla istihbarat teşkilatında çalışmıştır. Çok sayıda soruşturmalara ve operasyonlara katılmış olmalıdır. Bu tecrübe hayatının diğer zamanlarında da görüşmelerini yönlendirmesinde etkili olur. Dolayısıyla soruşturma amaçlı iletişimlerinde kişiliği hakkında bilgi edinilemediğinden irtibat kurduğu herkes tabloda verilmemiştir. Sadece Sedat hakkında bilgi edinebileceğimiz iletişimler tercih edilmiştir.

Daha önce de söylendiği üzere Sedat tecrübesi sayesinde görüşmelerini yönlendirebildiğini düşünmekte ve uygulamaktadır. Nitekim amcasıyla hiç beklemediği anda bir mülakata girdiğinde bile bu düşüncesi okuyucuya iç monologla aktarılır:

“Böylece üstünlüğü elime geçirdiğimi düşünüyorum. O sinirlenip yanlışlıklar yapacak, ben de bu durumdan yararlanıp konuşmayı istediğim gibi yönlendireceğim. Beklediğim gibi amcam daha da öfkeleniyor”(Ümit, 2014a, s. 37)

Nitekim yönlendirme konusunda da başarılıdır. Yakından tanıdığı kişiler haricinde başka insanlarla yaptığı görüşmelerde de benzer davranış gözlemlenir.

“... Madam ona, kısacık bir yanıtla, “Evet,” dedikten sonra bana dönmüştü: “Siz küçük hanımın nesi oluyorsunuz?” Böyle bir soruya hazırlıklıydım. “Aile dostlarıym,” dedim kesin bir ifadeyle.”(Ümit, 2014a, s. 29)

Romanın sonuna kadar da mülakat ve soruşturmalarında bu kontrol mekanizmasını kullandığı görülür. Dolayısıyla kontrolü kaybettiği görüşmeleri Sedat'ın kişiliği hakkında daha çok bilgi barındırmaktadır. Ancak kontrolü kaybettiği görüşmeleri çok azdır.

Amcasıyla Mine'nin evinde beklemediği anda görüşmesinde kontrol mekanizması ilk başlarda başarılı olsa da ilerleyen safhada kontrolün amcasına geçtiği görülür. Amcasıyla kontrolü kaybettiği ikinci görüşmesi ise son bölümdedir. Sinirlenmiş ve rest çekmiştir:

““Ne yapayım, ben böyleyim. İşine gelmiyorsa silersin sarı defterinden.”
 “Sildim zaten. Ne halin varsa gör. Ama sıkışırsan sakın bana gelme.”
 “Merak etme,” diyorum, odadan çıkmak için ayağa kalkarken. “Gelmem.” ”
 (Ümit, 2014a, s. 230)

Kontrolü kaybedip sinirlenmesi sadece amcasıyla olan görüşmelerinde değildir. Diğer kontrol kaybedişleri sesini yükseltip karşısındakini küçük düşürecek söylemlerde bulunması şeklinde ve kendini ciddi olarak rahatsız eden konular olduğunda kontrolünü kaybettiği açıktır. Kontrolü kaybettiğinde karşısındakine göre farklı şiddet seviyeleri görülür. İş arkadaşı Orhan ile görüşmelerinde:

“ “Teşkilatı onlara bırakacaksın yani. Yıldırım'ın katillerine.”
 “Hassiktir ulan....” Diyorum.
 “Ne biçim konuşuyorsun kendine gel Sedat.”
 “Asıl sen kendine gel. Şu haine bak. Ödün bokuna karışmış.”
 “Ben yalnızca kendim için değil, senin için de kaygılanıyorum.”
 “Bırak bu ucuz numaraları. Ya efendi efendi olacakları bekle ya da git kiminle istiyorsan onunla konuş. Ama beni bu işlere bulaştırma.”
 “Parlama hemen, neden kızılıyorsun?”
 ....
 “Demek sen de terk ediyorsun bizi.”
 Şeytan diyor suratının ortasına bir tane yapıştır. ” (Ümit, 2014a, ss. 197-198)

İletişimlerinde küfürler savurduğu hatta fiziksel şiddete kadar gidebilecek yapıda olduğu görülür. Bir suçluyu yakalama sırasında da kendisinin gerekli gördüğünden daha fazla şiddet uyguladığı da vakidir.

“Neco bir daha sövmüyor. Ama ben kendimi tutamıyorum, bir tekme daha yerleştiriyorum elleriyle kapatmaya çalıştığı karın boşluğuna. Tekmenin

şiddetiyle savruluyor, sonra yeniden kapanıyor. Artık gıki bile çıkmıyor.”(Ümit, 2014a, s. 130)

Tüm bu münasebetlere bakıldığında Sedat kontrolünü kaybettikten sonra karşısındakinin pozisyonuna göre uygun gördüğü seviyede fiziksel şiddete kadar her türlü saldırgan eylemi gösterdiği ortadadır. Her ne kadar amcasıyla ve eski sevgilisi Mine'yle ayrıldıkları günkü görüşmelerinde kontrolü yitirmiş olsa da şiddet uygularken bile kendisini kontrol edebilmesi göze çarpar. Şiddet uygularken yanındakilerin bile kontrolü kaybetmemesine dikkat eder:

“Hırsını alamayan Mustafa, sağdan soldan tokatlar indirmeye başlıyor Neco'nun yüzüne. Ayağa fırlayıp Mustafa'yı yakalıyorum. Operasyonu o yönetiyor olsaydı çoktan hastanelik etmişti Neco'yu.”(Ümit, 2014a, s. 143)

Sedat'ın genel olarak çevresindeki insanlarla iletişimi kontrollüdür. Çeşitli görüşmeler için istediği izlenimi uyandıracak söylemlerini önceden hazırlar. Dolayısıyla gerilimsiz iletişimleri vardır. Ancak planladığından farklı gelişmeler olduğunda kontrolü kaybetmektedir. Amcası ve sevgilisi Mine ile iletişimlerinde kontrolünü kaybedip gerilim yaşaması en önemli örneklerdir.

Sedat'ın iletişimlerdeki aşırı kontrol durumu iş ve özel hayatı ayrımında da mevcuttur. Bazı çalışanlarının özel hayatlarına kadar bilgisi varken romanın sonuna kadar iş arkadaşlarının özel hayatına girdiği görülmez. Bu konuda tek istisna ihtimali Binbaşı Yıldırım'dır. Yıldırım ölmeden önce ailecek görüştüklerine dair açık bir bilgi yoktur. Fakat olay zamanına bakıldığında Sedat'ın ve eşinin Yıldırım'ın eşiyile görüştüklerinden bahsedilmektedir. Ancak bu görüşmeler hakkında ayrıntı bulunmaması nezaket ziyaretleri ihtimalini de akla getirmektedir. Yıldırım yaşıyorken ailecek görüşme yapıp yapmadıkları hakkında bilgi verilmemesi sebebiyle yorum yapılamamıştır.

2.1.2.5. Bilişsel Yapı

Romanda görüldüğü kadarıyla Sedat'ı etkileyen iki önemli durum vardır. Binbaşı Yıldırım ve Mine ile yaşadıklarının Sedat'ın hayat akışını değiştirdiği görülür.

İşine başladığında Binbaşı Yıldırım'ın yanında çalışan Sedat idealist birisidir:

“... teşkilata girdiğim gün, amcam beni karşısına alarak gururlu bir tavırla şunları söylemişti:
“Burası ülken ve ulusun için zekânı ve cesaretini kullanabileceğin biricik devlet kurumu. Buraya girebilmek bir ayrıcalıktır. Teşkilat, kendini kanıtlaman için bütün olanakları sunuyor. Bütün yollar açık, dilediğince koşabilirsin. Merak etme, kimse seni durdurmayacak.”(Ümit, 2014a, s. 102)

Amcası ona teşkilatta neler bulacağını anlatmıştır. Sedat'ın da teşkilata girerken ne kadar istekli olduğu da şu cümlelerle verilir:

“Gerçi şimdi bana istihbaratçı olmayı ister miydin, diye sorsalar, gençlik günlerimdeki kadar kolay, “Evet,” diyemem.”(Ümit, 2014a, s. 102)

Görüldüğü üzere Sedat'ın isteği bir hevesten ibaret değildir. Vaat edilenler ve muhtemelen dedesi ve amcasının dışardan görünenleriyle beraber inanmış ve istekli bir genç olarak karşımızdadır. Ancak umut ve heveslerin çok uzun sürmediği anlaşılır. İçine düşülen hayal kırıklığı Binbaşı Yıldırım ile beraber değişmiştir. Binbaşı Yıldırım'ın bakış açısı Sedat'ı etkilerken, istihbarat teşkilatının yeniden yapılandırılmasını öngören çalışmalara beraber imza attıkları da görülür. Fakat Yıldırım'ın öldürülmesiyle Sedat'taki değişimin durduğu anlaşılmaktadır.

Sedat'ın hayatındaki ikinci önemli olay ise Mine ile gönül ilişkisidir. Mine komşusunun kızıdır ve ilişkilerinin Binbaşı Yıldırım'ın öldürülmesinden sonra

başladığı bilinmektedir. Mine, sadece eşi ile değil işi ile de evli olan Sedat'ın hayatını farklı tarafa yönlendirmiştir. Bu durumu Sedat'ın Mineyle ilişkilerini iç monologlarında sorgularken eşi, işi ve hayat hakkındaki değerlendirmelerinin yanı sıra Binbaşı Yıldırım ile görüştüğü hayalin anlatıldığı sahnede Sedat'ın değişimi sorguladığı görülür:

“ “Bir görevle geldim.”
 “Görevle mi?” Aklıma gelen şeye seviniyorum. “Yoksa katillerini mi?..”
 “Katillerimi bulmak sizin işinizdi,” diyor sözümü yarıda keserek. “Ben senin için geldim.”
 “Benim için mi?”
 “Evet, bir sınavdan geçeceksin. Ben de sınav amirin tayin edildim.”
 Anlamıyorum, aptallaşmış bir halde tekrar soruyorum.”
 Yıldırım Abi sen ölmedin mi?”
 “Doğru, ben öldüm,” diyor, sonra dudaklarında acı bir gülümseyişle ekliyor:
 “Ama ölümün beni görevimden alıkoyacağını sanıyorsan aldanıyorsun.”
 Anlamak istercesine bir süre onu seyrediyorum.
 “Peki nasıl bir sınav bu?”
 “Nasıl bir sınav olduğunu söyleyemem. Sana öğretilenleri kullanırsan başarmaman için hiçbir neden yok...” (Ümit, 2014a, ss. 9-10)

Sedat bu hayaliyle Yıldırım'ın gözlemci olduğu bir sınava girdiğini düşünmektedir. Yıldırım'ın ölümünden sonra Mine ile aşk yaşayarak Yıldırım'la beraber kurdukları hayalleri bir kenara atmıştır. Bu konuda Sedat kendisini suçlu hissetmiş olmalıdır. Binbaşı Yıldırım öldürüldükten sonra Sedat planları bırakmış ve Mine'yle yasak ilişkiye başlamıştır. Mine ile olan ilişkisinde suçluluk hissi karısına karşı değildir. Mine ile ilişkisini sorguladığı monologlara bakıldığında evlilik hayatıyla ilgili olarak suçluluk hissetmediği açıkça görülür:

“Neden bu kadar çok istiyorum Mine'yi? Yaşanmamış hiçbir şey kalmadı ki aramızda! Neden hâlâ onu düşünüyorum? Eksik olan ne? Karım Melike ondan çok daha iyi bir insan; özverili, şefkatli, sadık ve belki ondan da güzel, üstelik çocuklarımın anası... Ama bütün bunlar yetmiyor. Beni terk etmesine, hatta aşağılamasına karşın yine de Mine'yi özlüyorum.” (Ümit, 2014a, ss. 33-34)

Suçluluk hissetmenin aksine eşyle ilişkisinin de canlandığını ve daha iyi olduğunu da söyler:

“Neden çocuklarımın yanına gitmekten vazgeçtim? Mantığımla verdiğim bir karar değil, duygusal bir tepki. Ama basit bir açıklaması da var: Mine'den haber almam daha önemli. İnanın bana bu, çocuklarımı sevmem için de gerekli. Tuhaf bir duygusal denge oluşmuş içimde. Bu dengenin bir ucunda Mine yer alıyor, öteki ucunda Melike ile çocuklar var. Mine'nin kaybolmasıyla bu denge bozuldu, sanki onunla birlikte Melike'yi ve kızlarımı da yitirdim. Belki yadırganacak bir durum; ikisiyle birlikteyken hiç suçluluk duymuyordum; ne Mine'ye ne de Melike'ye karşı”(Ümit, 2014a, ss. 92-93)

Mine'yle ilişkisi buradan da anlaşılacağı üzere Sedat'ın hayatında dönüm noktasıdır. Bu durum tasvirlerle de yansır. Çocukluğunun geçtiği evin tasvirindeki canlılık ve renk kullanımı ailesiyle beraber yaşadığı evde yok iken, Mine'nin evinde yeniden görülür.

Tüm bu veriler bize Sedat'ın Mine ile ilişkisi konusunda Binbaşı Yıldırım'a karşı suçluluk hissettiğini göstermektedir. İşini hayatındaki birinci konumundan indirmesi suçluluğun sebebi olarak karşımızdadır.

2.1.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.1.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Sedat romanın başından sonuna kadar iş veya soruşturma dışında günlük hayata dair sosyal bir ilişki içerisine girmemektedir. Ailesiyle iletişimi hakkında ayrıntı yoktur. Sevgilisi Mine ile iletişimlerine bakıldığında da Sedat'ın sakinliğinin veya

canlılığının anlaşılabilirliği bir ayrıntı görülememektedir. Dolayısıyla Sedat'ın bu sıfatlardan hangisini taşıdığına dair kanaat belirtilememiştir.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de söylendiği üzere Sedat'ın sosyal ilişkileri romanda yok denecek kadar azdır. Mine komşusunun kızıdır ve sonradan sevgilisi olmuştur ancak bu ilişkinin nasıl başladığına dair bir bilgi yoktur. Diğer yandan komşuluk ilişkileriyle ilgili olarak da bilgi yoktur. Apartman görevlisini iyi tanıyor olması ise girişkenliği konusunda fikir vermekten uzaktır.

Eşi ile ilişkisi aile ortamında tanışmasıyla başladığı bilinmektedir. Bu sebeple bu ilişki vesilesiyle girişkenliği hakkında kanaat oluşmamıştır. İşi haricinde girdiği başka bir sosyal ilişki romanda verilmediğinden çekingen veya girişken olduğuna dair bir kanaat oluşmamıştır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Soruşturma dışında sosyal ilişkileri verilmemiş olan Sedat'ın yalnızlığı sevip sevmediği hakkında yorum yapmak için elde doğrudan veri bulunmamaktadır. Ancak Sedat'ın yaşamına bakıldığında bazı çıkarımlar yapılabilmektedir.

Sedat yaralı iken gördüğü hayalde kalabalık aile sahnesinde mutluluk görünür. Eşi ile evlenme sürecine bakıldığında da yalnızlığı sevdiğine dair bir bilgiye ulaşılmaz. Binbaşı Yıldırım'ın ölümünden sonra başlayan yasak aşkı iş yerindeki hareketliliğin bittiği anda hayatına başka birini soktuğunu göstermektedir. Nitekim Mine'nin dönmesi konusunda ümidini kestiğinde de eşine yaklaştığı görülür.

Dolayısıyla tüm bu bilgilere göre Sedat'ın yalnızlığı sevmeyen biri olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

2.1.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz / Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Sedat, soruşturmalar sırasında yardımcısı Mustafa'nın aşırı şiddet uygulaması ve konuşmasını hoşgörü ile karşılamaktadır. Ancak soruşturmalarda kendisinin de şiddet kullanıyor olması bu durumu normal karşıladığını göstermektedir. Diğer yandan Mine'nin ayrılmak istediğini belirttiği görüşmede öfkelenerek hakaret etmesi dikkate değerdir. Amcası ile de soruşturma sürecinde hoşgörülü davranırken sonuca gelindiğini hissettiği an aynı hoşgörüyü göstermemesi göz önüne alınınca Sedat'ın birinci dereceden kendisini ilgilendiren tutum ve davranışlarda hoşgörülü olmadığını söylemek doğru olacaktır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Sedat'ın ilimli olduğuna dair hiçbir emare yok iken öfkellik konusunda çok sayıda örnek bulunur. İş arkadaşı Orhan'la görüşmesinde kontrolü kaybedip sinkaflı küfür ettiği, alıntılarıyla beraber sosyolojik yapının incelendiği başlıkta verilmişti. Başka kontrolünü kaybederek hakaret ettiği yer ise Mine'yle ayrıldıkları gündür.

“Yaptığın kahtelik,” diye bağırıyıştım. Susmuş, başını öne eğmişti. Nefretle sürdürmüştüm konuşmamı. “Söylesene, ikimizi birden nasıl idare ediyorsun?” (Ümit, 2014a, s. 159)

İlişkinin başından itibaren kendisi evliyken, Mine'yi başkasıyla görüşmekle itham edişini hakaretle sonuçlandırdığı görülür. Bu sebeplerle Sedat'ın öfkeli bir yapıya sahip olduğuna şüphe yoktur.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Uzlaşma ile ilgili romanda iki olay geçmektedir. Mine'yle ayrıldıkları sahnede Mine'nin ayrılma taleplerine karşı uzlaşmacı bir tavırla yaklaşarak onu ikna etmeye çalıştığı görülür ki burada aslında uzlaşmacı değil kendi talebinin zamanla galip gelmesi umududur. Bu sonucun çıkarılmasının sebebi, Mine Sedat'ın isteğini kesin bir dille reddettiğinde Sedat'ın hakaretlere başvurmasıdır. Diğer sahne ise amcasıyla olan son görüşmesidir. Sedat'a burada uzlaşma ve yeni bir pozisyon önerildiğinde teklifi reddederken, daire başkanı olan amcasıyla restleştiği de görülür.

Sedat'ın uzlaşmacı olmadığı açıktır. Fakat çatışmaya girmeden önce ikna yoluna başvurmaktadır. Kendi isteklerinin kabul edilmeyeceğini anladıktan sonra da çatışmayı başlattığı görülür. Dolayısıyla ortada bir yapı karşıımızdadır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Mine'nin ev sahibi Madam Eleni'ye yardım ettiği bölümde aslında sadece Mine'yi bulmak için önüne çıkan bir imkânı değerlendirdiği görülür. Ancak asıl karar verilecek bilgi yaşadığı yasak ilişki, eşi ve ailesiyle ilgili düşüncelerindedir. İç monologlarında yaşadığı yasak ilişki hakkında hiçbir suçluluk hissetmediği açıkça belirtilmektedir. Bunun yanı sıra Sedat, yasak ilişkisi sayesinde ailesine karşı ilgisinin arttığını düşünmektedir.

Mine ile ilişkisi konusunda hissettiği suçluluk sadece Binbaşı Yıldırım'a karşıdır. Buradaki suçluluk hissi kendine dönük yapıda yumuşak bir değişim gibi görünse de Mine ile olan ilişkiyi Sedat bitirmemiştir. Dolayısıyla Sedat'ın kendine dönük yapısı olduğu şüphesizdir.

2.1.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Sedat'ın düzenli yahut düzensiz olduğuna dair bir veri bulunmaz. Kontrolü kendisinde olan ofisi ve arabasının iç düzeni hakkında dolaylı dahi olsa bir veri yoktur. Kontrolün kendisinde olmadığı evinin düzeni ile Mine'nin evinin düzeni hakkındaki bilgiler kanaat oluşturulması için önemlidir. Yıldırım'ın eşi ile görüşmesinde gördüğü düzenliliği kendi eviyle karşılaştırır:

“Kapıda karşılıyor beni Gülseren abla. Ev tıpkı bizimki gibi düzenli, tertemiz.”
(223)

Yıldırım'ın eşinin evi hakkındaki bu yorum Sedat'ın evinin de gayet düzenli olduğunu gösterir. Ancak Sedat'ın son iki yılında ve hayatında önemli etkisi olan Mine'nin evinde durum farklıdır. Sedat'ın evi kadar düzenli olmadığı kesindir ve bu durumdan Sedat'ın rahatsız olduğuna dair bir söylem görülmez. Bu verilerden Sedat'ın düzenli yahut düzensiz olduğu hakkında kesin bir kanıya varmak mümkün olmasa da düzenli yahut az düzenliliğe karşı bir itirazının bulunmadığı söylenebilir. Dolayısıyla Sedat'ın bu sıfatlar konusunda ortada olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Sedat ve Yıldırım'ın birlikte hazırladıkları raporla yeni bir yapılanma talep etmelerinin teşkilat içerisinde bir sıkıntıya sebep olduğu bilinmektedir. Geleneksel yapıya göre aykırı düşüncelere sahip olduğu ancak düşüncelerini ve tekliflerini sistem içerisinde seslendirdiği görülür. Soruşturma sırasında yaptıklarında da kurallara aykırı bir davranışı yahut davranışın sonuçları hakkında bir bilgi belirtilmemiştir. Bu bilgilere dayanarak Sedat'ın kurallara bağlı olmayan bir yapıda olmadığı kesin olarak söylenebilir. Ancak kurallara katı bir şekilde bağlı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Suikast sonrası Sedat'ın amcası tarafından verilen emir açıktır. Sedat'ın soruşturmayı yürütürken tek başına hareket etmeyip yanında yardımcısı Mustafa'yı da sürekli bulundurması emredilmiştir. Sedat bu emre aynı gün içinde uymaz ve Mine'nin evine tek başına gider. Fakat amcasının onu Mine'nin evinde bekliyor olması Sedat'ı emre itaatsizliğinin beklediğini göstermektedir. Dolayısıyla Sedat'ın kurallara bağlı olmakla birlikte onlara kayıtsız şartsız birincil anlamları doğrultusunda uymak yerine farklı yorumlar getirdiği ortadadır.

Bu durumu destekleyen diğer veri ise Sedat'ın polislik yerine mevcut görevini seçmesini açıkladığı monologlarıdır. Oyun içerisinde sadece oyuncu statüsünde olmak olarak adlandırdığı polislik yerine amcasının görevi için her şeyi yapma imkânı vaadini tercih ettiğini monologlarında belirtmektedir. Dolayısıyla Sedat'ın kendi kurallarını koyabilen bir yapıda olduğu söylenebilecektir. Bu sebeplerle Sedat'ın ortada olduğu açıktır.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Sedat'ın sorumluluğu hakkındaki bilgi belki de eserde en somut olarak verilen bilgidir. Sedat'ın teşkilatında ciddi tepkilere sebep olacak düşüncesini dile getirmekten çekinmediği, altına imza attığı raporla çok açıktır. Yıldırım öldükten

sonra da bu söyleminden geri çekilmemiştir. Bunun ötesinde sosyolojik yapı başlığı altında verdiğimiz alıntıda görüleceği üzere sonucu ne olursa olsun fikrini değiştirmeyeceğini de açıkça belirtir.

Romanın sonunda kendisine teklif edilen pozisyon da sorumluluğu hakkında bir veridir. Ancak pozisyon teklifinde akrabalığın etkisi de olabileceğinden bu verinin sonuca sağlıklı bir katkısı olmayacaktır. Sonuç olarak bakıldığında gevşek sıfatına nail olacak bir veri bulunmaması ve yukarıda belirttiğimiz verilere göre Sedat'ın sorumlu-kararlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilecektir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Heyecan arayan yapı ile tedbirli yapı arasındaki fark risk alma faktörüdür. Sedat'ın risk almaktan çekinmeyen bir yapısı vardır. Soruşturmada sonuca ulaşmak için önemli bilgiler edindiği suikastçı Cuma'nın soruşturmasında risk almıştır. Mine'nin sevgilisinin arkadaşıyla yapılan mülakatta veya çocukların cinsel istismarından kazanç sağlayanlara yapılan operasyonda risk almaktan kaçınmadığı görülür.

Bahsettiğimiz riskler körü körüne alınan riskler olmayıp kontrollü olarak alınan kararlar sonucudur. Diğer yandan Sedat'ın tedbir konusunda aşırıya kaçtığı da gözlemlenemez. Dolayısıyla Sedat'ın heyecan arayan/ tedbirli olmak üzere ortada bir yapıya sahip olduğu kesin olarak söylenebilir.

2.1.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Sedat'ın kontrol konusunda fazlasıyla duyarlı olduğu daha önce belirtilmişti. Dolayısıyla soruşturma amaçlı görüşmelerinden sağlıklı veri elde etme imkânı bulunmamaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında Sedat birden çok konuda baskı altındadır. Canına kast edilen bir suikasttan yeni kurtulmuştur. Hayata bakış açısını değiştiren sevgilisi onu bir anda terk etmiş ve hemen arkasından kaybolmuştur. İş konusunda da ciddi bir baskı altında olduğu görülür. Tüm bu baskılara rağmen Sedat'ın herhangi bir duygusal tutarsızlık verisi olan tutum ve davranışı yoktur.

Özellikle amcasıyla diyaloglarında son derece tutarlıdır. Ancak bu sıfatlar için en önemli konu Mine ile ilişkisidir. İç monologlarından anlaşıldığı kadarıyla Mine ile ilişkisi sırasında eşine karşı herhangi bir suçluluk hissetmez. Mine'nin öldüğüne inanmaya başladığı zamanlarda da hislerinde değişiklik görülmediği gibi eşine karşı tutum ve davranışında da değişiklik görülmemektedir. Tüm bu bilgiler ışığında Sedat'ın duygusal olarak tutarlı olduğu açıktır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Sedat teşkilatında tecrübeli bir personeldir ve amcası aynı teşkilatta daire başkanı pozisyonundadır. Dedesinin de eski mensuplardan olduğu da bilinmektedir. Bazı arkadaşlarıyla beraber verdiği rapor konusunda ciddi bir baskı bulunur:

“...
Sakin ol,” diyorum.
Orhan şaşkınlıkla yüzüme bakıyor.
“Nasıl böyle rahat olabiliyorsun.”
...
“Umarım düşündüğün gibidir.”

“Elbette öyle, ama sen böyle panik halinde kapı kapı dolaşırsan, teşkilatta muhalefet var sanıp gerçekten de bir temizliğe başlayabilirler. Sakin ol ve sana sorulara makul yanıtlar ver.”
 Sen de dikkatli ol ve iyimserliğini aptallığa vardiırma. Yıldırım’ın başına gelenleri unutma.”(Ümit, 2014a, s. 73)

İş arkadaşı olan Orhan’ın bu baskıya dayanamadığı burada çok açıktır. Fakat Sedat’ta herhangi bir endişe yoktur. Bu tutumda akrabalık ilişkilerinin etkisi hakkında açık bir söylem olmasa da endişeye kapılmasına engel olduğu yorumu yapılabilecektir. Ancak romanın sonunda amcasıyla restleşmesi akrabalıkları sebebiyle işini kaybetmeme rahatlığı içerisinde olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla Sedat’ın ortada bir yapı gösterdiğini söylemek daha makuldür.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de söylendiği üzere okuyucunun şahit olduğu Sedat’ın iletişimlerinin tamamına yakını soruşturma sırasındadır. Soruşturmalarındaki tutumu kendine güvenli bir yapıyı gösterse de uzun yıllar çalışmış olması ve gücün de kendisinde olmasının etkileri de olacağı göz ardı edilemez. Ancak altına imza attığı raporda bildirdiği fikirlerden vaz geçmemesi bu rapor yüzünden işinden bile olabileceği değerlendirildiğinde kendine güvenen bir kişi olduğu açıktır.

2.1.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Bu başlık altında hangi tarafta olduğunu açıkça söylemek zordur. Sedat’ın soruşturmalarında çok yönlü düşündüğüne dair sağlıklı bir veri yoktur. Soruşturmasına baştan veya sondan başlamamıştır. Önüne gelen verilere göre

hareket ettiği Madam Eleni'nin kızının kaçırıldığı iddiasındaki çalışmaları ve yaptığı operasyonla açıkça ortadadır. Diğer yandan soyut kavramlar hakkında bilgi ve düşüncesi Sinan Dalya isimli kitapçıyla görüşmelerinde açıkça ortaya çıkar:

“(Sedat) “Bugünlerde hangi yazarlar okunuyor?”

(Sinan) “ Çağdaş Batı yazarları var. Modernizmi eleştiren kitaplar pek tutuluyor. Kimi postmodern romanlar ilgi çekiyor.”

Modernizmin eleştirisi, postmodernizm, doğruyu söylemek gerekirse bunlardan hiçbir şey anlamıyorum.”(Ümit, 2014a, s. 111)

Sinan Dalya, Mine'nin sevgilisi olan Fahri'nin yakın arkadaşıdır. Sedat kimliğini gizleyerek ondan bilgi almak için görüştüğünde yukarıdaki diyalog gerçekleşir. Sevgilisi Mine'nin ressam olduğu değerlendirildiğinde en azından Sedat'ın fikir akımlarına kulak misafiri olması beklenmelidir. Bulunduğu teşkilatta yönetici pozisyonda olduğu da değerlendirildiğinde Sedat ortalamanın üstünde okuyor olmalıdır. Ancak modernizm ve postmodernizm hakkında hiçbir şey bilmemesi iki durumun Sedat'ta olmadığını açıkça göstermektedir. Çalıştığı teşkilatın yeniden yapılanmasıyla ilgili rapordaki varlığı göz önüne alındığında taleplerinin yaşayarak gördüğü aksaklıklardan kaynaklı olduğu çok açıktır. Bu bilgiler ışığında Sedat'ın analitik düşünen biri olduğunu söylemek imkân dâhilinde değildir. Daha çok somut düşünen bir yapıdadır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Sedat'ın hassas olmadığını açıkça söylemek imkânsızdır. Ancak duyarlılıkla ilgili de şüphe vardır. Yardımcısı olan Mustafa'ya karşı müşfikdir:

“Ayağa fırlayıp Mustafa'yı yakalıyorum. Operasyonu o yönetiyor olsaydı çoktan hastanelik etmişti Neco'yu.”(143)

Sorguda Mustafa kontrolünü kaybettiğinde sert davranmadığı gibi gayet yumuşak bir şekilde uyardığı görülür. İş yerinde Orhan ile konuşmalarında da son ana kadar sert davranmamıştır. Tüm bunlara rağmen zarar gören kendisi olduğunda duyarlılığın kaybolduğu görülür. Mine'nin ayrılma isteğinin konuşulduğu görüşmede; "Yaptığın kahpelik," (Ümt:2014a:159) şeklinde herkesin ortasında yüksek sesle mukabelesi görülür. Aynı rapora imza attığı Orhan'ın endişelerinin ve ısrarının arttığı anlarda sinkafli mukabelesi de dikkate alındığında Sedat'ın duyarlı olmadığı da açıktır. Bu sebeplerle Sedat'ın ortada olduğunu söylemek gerekmektedir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Görüşmelerden ve Sedat'ın söylemlerinden anlaşıldığına göre Sedat'ın içinde bulunduğu teşkilat eski bir teşkilattır. Yeni döneme uygun yeni yapılanma ihtiyacını görmeleri üzerine Binbaşı Yıldırım ile beraber bir rapor sundukları da bilinmektedir. Bu durum da açık bir şekilde Sedat'ın gelişime açık olduğunu gösterir. Diğer yandan yeni teşkilata girmiş olan Mustafa ile ilgili düşüncelerinde de kendi durumunu sorgular:

"Belki de bu yeni gelenler düzelterek teşkilatı... çağın gereklerine uygun bir yapı kuracaklar. Çünkü onlar devleti, ülkeyi yalnızca kendi malları gibi görmüyorlar."(Ümit, 2014a, s. 154)

Kendisi de yeni nesli tam olarak takdir etmese de kendi nesli olmazsa yeni neslin değişim getireceğinden emindir.

Kurumuna yenilikçi olarak bakan Sedat'ın bireysel olarak yeniliğe açık olduğunu söylemek biraz zordur. Sevgilisi Mine ressamdır ve müziği de çok seven birisidir. Fikir akımlarını sevgilisinden duymuş olmalıdır. Ancak somut düşünce

başığındaki alıntıda görüldüğü üzere modernizm ve postmodernizm hakkında hiçbir bilgisi yoktur. Sedat'ın kendisini bu konularda kulaktan dolma bilgilerle de olsa geliştirmedeği çok açıktır. Dolayısıyla Muhafazakâr bir yapının karşımızda olduğunu söylemek makuldür.

Tablo 1 Sis ve Gece Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı	Yok	Yok	Yok
Çekingen/girişken	Yok	Yok	Yok
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen			Yalnızlığı sevmeyen

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/ hoşgörülü	Hoşgörüsüz		
Öfkeli/ilımlı	Öfkeli		
Karşıt/uzlaşmacı		Ortada	
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Kendine dönük		

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli		Ortada	
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı		Ortada	
Gevşek/ sorumlu- kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli		Ortada	

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DUYGUSAL DEĞİŞKEN
Duygusal tutarlı / duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine Güvenli		

	SOMUT- PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen	Somut Düşünen		
Hassas olmayan/ duyarlı		Ortada	
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Muhafazakâr		

2.1.4. Genel Değerlendirme

Roman başkişi Sedat aynı zamanda anlatıcıdır. Bu önemli pozisyona rağmen beş eksenli kişilik analizine göre incelediğimizde ilk basamak olan beş yapı analizinde Sedat hakkında bilginin azlığı dikkati çekmektedir.

Fiziksel yapısı hakkında kesin bilgi yoktur. Yaşı, boyu veya diğer bilgiler açıkça verilmediği, ancak çıkarımlarla bazı sonuçlara ulaşılabildiği görülür.

Geçmiş yapısına bakıldığında da benzer durum vardır. Çocukluğu, gençliği, okuduğu okul gibi bilgiler yoktur. Tek verilen bilgi Hukuk okuduğudur.

Çevresel yapıya bakıldığında önceki yapılara nispeten çok bilginin olduğu görülür. İş yeri hakkında çok az bilgi varken yaşadığı mekânlar olarak üç ev karşımıza çıkar. Çocukluk döneminde bahsedilen bahçeli bir ev bulunur. Fakat evin ayrıntıları olmadığı gibi orada yaşayıp yaşamadıkları dahi bilinmez. İkinci mekân ise eşi ve çocuklarıyla beraber yaşadığı evdir. Ancak evin kaç odalı olduğu genişliği yahut iç düzeni hakkında bilgiye rastlanılmaz. Üçüncü mekân sevgilisi Mine'nin evidir. Yaklaşık iki yıl burada sevgilisiyle görüşmüştür. Bu evin tasvirinde diğerlerine nazaran biraz daha ayrıntı bulunur. Görülen tüm evlerin içerisinde bulunduğu semt ve mahalle hayatı hakkında bilgi yoktur.

Sosyolojik yapıya bakıldığında ise biraz daha fazla bilgi varmış gibi görünmektedir. Ancak iletişime geçtiklerinin tamamı soruşturma için olduğu düşünülünce Sedat kişisi hakkında umulan seviyede bilgi edinilemez.

Romanda en ayrıntılı bilgi bilişsel yapı hakkındadır. Öncelikle Sedat'ın hayatında bir travma yoktur. Babası vefat ettiğinde Sedat yetişkin ve iş sahibi bir bireydir.

Diğer yandan Sedat'ın hayatında iki önemli değişim görülür. Birincisi istihbarat teşkilatına başladığında umduğunu bulamadığında Binbaşı Yıldırım'la çalışması, işine ve teşkilatına bakış açısını değiştirmiştir. Mine ile ilişkisi ise, Binbaşı Yıldırım'ın suikast sonrası öldürülmesi sonrası hayatının akışında yön değişimine sebep olan olay olarak karşımıza çıkar. Çıkarım yapabileceğimiz veriler olmadığından değişimin ne derece olduğunu anlayamaz. Mine'nin kaybolmasıyla beraber iki değişimi sürekli sorgulaması bu iki olayın hayatında önemli yer tuttuğu ve Mine'nin ilk değişimle ilgili farklı yönde bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

İkinci basamağımız olan beş faktör kişilik analizine bakıldığında ise iki sıfat haricinde hepsine cevap verilebildiği görülür.

Birinci faktörde, üç sıfat düzleminde sadece birine cevap bulunabilmiştir. Yalnızlığı sevmeyen bir kişiliktir. Ancak sadece bu sıfatla dışadönük yapı sergilediğini söylemek imkânsızdır. Yalnızlığı sevmemesi konusu irdelendiğinde hayatı evi, sevgilisi ve işiyle geçmektedir. Yeni insanlarla tanışmaya çalıştığı, yeni arkadaşlıklar kurmaya çalıştığına dair bir veri yoktur. Diğer sıfatlarla desteklenmediği göz önüne alındığında burada Sedat'ın sadece yanında birilerini istediği düşünülebilir.

İkinci faktöre bakıldığında hoşgörülü olmayan, öfkeli ve kendine dönük sıfatları karşımızdadır. Dolayısıyla Sedat'ın dikbaşlılığı hakkında şüphe yoktur.

Üçüncü faktörde ise sorumlu / kararlı sıfatı haricindeki üç sıfat ortada yapıyı işaret etmektedir. Bu durum bizi Sedat'ın yüksek öz denetime sahip bir kişi olduğuna yönlendirse de ortada yapıya yakın bir öz denetimi düşünmek doğru olacaktır.

Dördüncü faktöre bakıldığında ise, kendine güvenli ve duygusal tutarlı sıfatları karşımıza çıkar. Diğer sıfat düzleminde ise ortada yapıya karar verildiği görülür. Dolayısıyla duygusal olarak tutarlı bir yapının karşımızda olduğu söylenebilir.

Son faktörde de benzer durum görülür. Somut düşünen ve muhafazakâr sıfatlarına karar verilmiştir. Bir sıfattan ise ortada bulunan yapıya karar kılınmıştır. Dolayısıyla somut / pratik düşünen bir yapı karşımızda olduğu söylenebilecektir.

Karakterizasyon açısından Yüzbaşı Sedat kişisine baktığımızda en baskın sıfatı kendine dönüklük olduğu görülür. Karakter – karakterizasyon ilişkisi çerçevesinde incelediğimizde de genel olarak bu özelliğe uygun tutum ve tavırlar görülür. Mine ile olan ilişkisine ailesinden fazla önem vermesi kendine dönük kişiliğin ne derece baskın olduğunu da göstermektedir. Öne çıkan faktör ise dikbaşlılık özelliğidir. Bu faktörde uzlaşmacılık sıfatında ortada tanımlama yapılmıştır. Ancak Sedat'ın görüşmelerden önce plan yapması ve görüşmeyi yönlendirmeye çalıştığını okuyucu Sedat'ın ağzından da duymaktadır. Muhtemelen bu dikbaşlılığını gizlemek için geliştirdiği bir yöntem olmalıdır. Menfaatine dokunan bir durumda öfkelerini gizleyemediği birden fazla sahnede görülür. Bu iki özellik tutarlı olmayan iki durum vakidir.

Birincisi Binbaşı Yıldırım'a karşı olan suçluluk hissidir. Sedat Mine'ye kapılarak Yıldırım'la beraber kurdukları planları unutmuş, onun katillerini bile aramaktan vazgeçmiştir. Bu davranış Sedat'ın aşırı kendine dönük kişiliğine aykırı değildir. Yıldırım'a karşı suçluluk hissetmesinin okuyucu tarafından öğrenildiği an Mine'nin kayboluşunun öğrenildiği andır. Mine terk etmiştir ve Sedat, Yıldırım'ın ölümündeki gibi yalnız kalmıştır. Bu yalnızlıkla beraber Yıldırım'ın hatırlanması ve suçluluk hissinin ortaya çıkması yalnızlığı sevmeyen biri için makul bir durum gibidir. Sedat'ın yeni bir meşguliyet bulduğu an suçluluğu da bırakacağı

değerlendirilebilir. Nitekim romanın sonuna kadar Sedat sadece Mine'yi bulmaya çalışmaktadır. Yıldırım'ın katili hakkında bir çalışma görülmez. Sedat'ın Mine'yi bulma umudunu kaybettikten sonra bile Yıldırım'ın katilleri konusunda çalıştığı görülmez. Bu eylemsizliği suçluluk hissetmesindeki şüpheyi arttırmaktadır. Diğer yandan romanın sonunda Mine'nin öldüğünden emin olduktan sonra Sedat'ın dışarda gideceği hiçbir yer kalmayınca pişmanlık hissi olmadan eşine gittiği görülür. Bu eylemi de kendine dönük kişiliğine gayet uygundur.

Karnındaki kendi çocuğuyla beraber sevgilisini yanlışlıkla bile öldürmesiyle ilgili suçluluk hissetmezken Yıldırım'ın katillerini yakalamak veya ortak idealleri için savaşmamaktan dolayı suçluluk hissedecek olması şüpheler doğurur. Mine'nin ölümü kesinleştiğinde, Yıldırım'ın katilleri hakkında bir çalışmaya yönelerek ölümü unutmaya çalışmaktan ziyade eşine gitmesi, romanın başından itibaren verilen Yıldırım'a karşı suçluluk hissindeki şüpheleri arttırmaktadır.

Sedat'ın sorumlu-kararlı yapısı da şüphesizdir. Nitekim Mine'yi ararken bile Yıldırım'la beraber imzaladıkları raporu reddetmemiş; duruşunu da hiç değiştirmemiştir. Bu derece sorumlu-kararlı yapıya sahip birisi için Yıldırım'a karşı suçluluk hissinin eylemlerinde görülmemesinin tek makul açıklaması, Yıldırım'la beraber başladıkları teşkilattaki yeniden yapılanma çabasının da bu zamanlarda olumlu sonuçlanması olacaktır. Ancak teşkilatta gerilim azalmış olduğu belirtilse de yeniden yapılanmaya yönelik bir çalışmanın da belirtilmemiş olması Sedat'ın Yıldırım'a karşı hissettiği suçluluğun kişiliğe uygun bir açıklama yapılmasını da engellemektedir.

İkinci tutarsızlık ise Sedat'ın Madam Eleni'nin kızının kayboluşundaki söylemleridir:

“Anlamadığım şu Maria’yı neden kaçırmak istiyorlar?”
Şeref anlayamadığıma şaşırılmış gibi, “Dilencilik yaptıracaklar abi,” diyor. ....
“Biliyorum. Ama Maria çocuk değil ki? Kocaman bir genç kız.”

...

“Hayır, yani dilencilik için pek uygun değil, demek istiyorum. Onlar daha çok kimsesiz çocukları bu işlerde kullanırlar. Kimsesiz ve yaşları küçük olanları. En çok da çelimsiz ve masum yüzlü olanları. Çocukları ilkel ameliyatlara sakat bırakırlar, insanlar acıyıp daha çok para versin diye.”

“Aman Tanrım... Aman Tanrım,” diye dehşet içinde söylenerek peş peşe istavrozlar çıkarıyor Madam. Zavallı kadının halini görünce böyle söylediğime pişman oluyorum.

“Yani Maria için böyle bir şey söz konusu olamaz, demek istiyorum. Belki yalnızca sarkıntılık yapmak isteyen serserilerdi.” (Ümit, 2014a, ss. 86-87)

Sedat uzun yıllar çalışmış olan tecrübeli biridir ve iki kız çocuğu babasıdır. Madam Eleni ile görüşmede birçok şeyi önceden değerlendirip hazırlık yapan Sedat’ın hem de tecrübeli bir istihbaratçı ve bir baba iken “çocuğunun ilkel ameliyatlara sakat bırakılması, sarkıntılık” gibi şeylerin yalnız yaşayan bir anneye söylemesi makul değildir. Görüşmelerinden önce hazırlık yaptığı romanda defalarca belirtilen Sedat’ın bu davranışı ancak aşırı şekilde kendine dönük ve duyarsız yapı ile açıklanabilecektir. Sedat’ta kendine dönük yapı olduğu kesin ve duyarlılık konusunda ortada olduğu açıktır dolayısıyla bu özellikler için yukarıdaki söylem tutarlı olacaktır. Ancak Sedat’ın sosyolojik yapısında görüldüğü üzere kontrol etme dürtüsünün yüksek olduğu açıktır. Bazı kişilik özelliklerini bu kontrol mevcutken saklayabildiği, kontrolü kaybettiğinde ise çeşitli seviyelerde öfke gösterileri bile yapabildiği bilinmektedir. Ancak Madam Eleni ile görüşmesinde kontrolü kaybettiği durum yoktur. Kontrolü bırakmasının tek makul açıklaması, Madam Eleni’den herhangi bir bilgi edinme ihtimalinin kalmadığını düşünmesi olmalıdır. Bu düşüncenin oluştuğuna dair bir veri olmaması sebebiyle de buradaki davranışın kişiliği ile tutarlığı zayıftır.

Karakter – olay örgüsü ilişkisi çerçevesinde bakıldığında da tek sıkıntılı durum Binbaşı Yıldırım hakkında suçluluk hissetmesidir. Romanın sonuna kadar

suçluluk hissi vurgulansa da Sedat'ın Yıldırım'ın katillerini bulmaya çabaladığı bir sahne bile aktarılmamaktadır. Olay örgüsünde Sedat'ın Mine'yi bulma çabasıyla oluşturulan gerilim kadar teşkilat içerisindeki çatışmalar da ana gerilimin parçası olduğu açıktır. Mine'nin kayboluşu ile teşkilattaki gerilimin birleştirilmesinde tek ortak paydanın Binbaşı Yıldırım olduğu değerlendirildiğinde Sedat'ın suçluluk duygusunun bu bağı kurmak için kullanıldığı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında kişilik oluşturmada beş yapı içerisinde bilişsel yapının temel alındığı görülür. Kendine dönüklüğü öne çıkan Sedat'ın romanın sonuna kadar suçluluk duygusunun vurgulanması ise dikkat çekicidir. Fakat suçluluk duygusunun verilmesinde tutarsızlıklar ciddi boyuttadır. Sedat'ın kişiliğinde görülen tutarsızlığın kişiliğin üzerine kurulduğu tek yapı olan bilişsel yapı içerisinde olması ise düşündürücüdür. Bu karakterizasyon açısından görülen tutarsızlığın olay örgüsü için elzem olduğu görüldüğünde Sedat kişisinin olay örgüsü merkezli kurulduğu açıktır.

2.2. KAR KOKUSU

2.2.1. Ana Çizgileriyle Olay

Romanda 1986 yılının Ocak ayının sonu ile Şubat ayının başlarında Moskova'nın kuzeyinde Kurkino isimli kasabada bulunan Lenin Enstitüsünde bir cinayet ve istihbarat oyunları konu edilmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği devletinin diğer ülkelerdeki sosyalistleri eğitmek için kurduğu enstitüye birçok ülkeden gelen olduğu gibi Türkiye'den katılanlardan birinin öldürülmesiyle cinayet soruşturması başlar. Cinayet sonrası bir de intihar olması istihbarat oyunlarını da kızıştırırken romanın sonunda iki problem de çözülür.

Lenin Enstitüsü'ne katılan Türk grubunda toplam 11 kişi bulunur. Ayrıca grubun öğretmenlerinden olan ve kendisini Türklere yakın hisseden Rus öğretmen Lenoid ile grup 12 kişiliktir. Grupta herkes kod isim kullanmakta ve kimse diğerlerinin gerçek isimlerini bilmemektedir.

Mehmet isimli üye 28 Ocak 1986 Salı günü akşam saat 22:30 sıralarında öldürülür. Türk grubu ülkeye girdiğinden itibaren gizlice grubun içerisindeki ajanı tespit etmeye çalışan KGB görevlileri cinayetle beraber soruşturmayı da yürütmeye başlamışlardır. Lenoid soruşturmaya çevirmen olarak dâhil olmasına rağmen romanda dedektif rolünü üstlenir. Cinayetten bir gece sonra Kerem intihar eder ve bıraktığı notta cinayeti itiraf eder. Notta yazıldığı gibi katil Kerem ve Mehmet ajan mıdır? Yoksa KGB görevlilerinin tezi olan, Cemil katil ve ajan mıdır? Bu iki soru arasında okuyucuyu git gel içerisinde bırakan olaylar silsilesi bir hafta sonra geçmişin gizlenmiş konularının da ortaya çıkmasıyla aydınlanır. Türk istihbaratının ajanı olan Mehmet'in Kerem Karabudak tarafından öldürüldüğü gerçeği bir hafta sonra akşam saatlerinde ortaya çıkar.

Türkiye'de iken Kerem illegal örgütün dağıtım sorumluluğunu yapmıştır. Mehmet ve Cemil ise onun bağlı olduğu üst komiteyi oluşturan iki kişidir. Kerem Mehmet'i güvenlik sebebiyle eşi Ayşe ve bir çocuklarıyla beraber yaşadığı evinde sakladığı günlerde Mehmet'i bir istihbarat ajanıyla görür. Polisin Mehmet'i tuzağa düşüreceği zannıyla kendini koruması için Mehmet'i uyarması sonrasında olaylar patlak vermiştir. Mehmet, Cemil'e Kerem'in kendisini karısından kıskandığını söyler ve kısa zamanda evden ayrılır. Oluşan şüphe yüzünden Mehmet'in verdiği bilgilerle polis operasyon gerçekleştirir. Kerem'in eşi de dâhil olmak üzere sorumlusu olduğu yapılanmadaki kişiler yakalanır. Polis operasyonundan şans eseri kurtulan Kerem bu olay üzerine kendisini parti yönetiminden olduğunu bildiği Cemil'e Mehmet'in ajan olduğunu iletir. Ama kıskançlığı sebep olarak

gören Cemil bu iddiayı dikkate almamıştır. Bu sırada eşi tutuklu olduğu için bir sosyal kuruluştaki bakılan Kerem'in çocuğunun hastalığı ilerler ve çocuk ölür. Kerem'i bu olayların akabinde eşi de terk eder. Örgüt Kerem'i eğitim adı altında kaçak yollarla Bulgaristan'a gönderdiğinde planlama hatası olur ve Kerem Moskova'ya yönlendirilir. Bir hata sonucu gittiği Moskova'da Cemil ve Mehmet ile beraber aynı eğitime katılmak zorunda kalır. Eğitim sırasında Kerem kararını vermiş ve Mehmet'i öldürmüştür. Bu sıralarda Moskova'ya gelen Türk grubundaki ajanı tespit etmeye çalışan KGB ajanları cinayet soruşturmasını yürüterek grubun içine de girmişlerdir. KGB ajanları Cemil üzerinde yoğunlaşırken dedektif rolünü üstlenmiş olan Lenoid katilin Kerem olduğunu ispatlar ve akabinde de Cemil'in değil Mehmet'in ajan olduğu da ortaya çıkar.

2.2.2. Beş Yapı Analizi

2.2.2.1. Fiziksel Yapı

Katil olan Kerem Karabudak'ın fiziksel yapısı hakkında neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Anlatıcının verdiği parça parça bilgiler ve enstitüde çalışan bir kişinin kısa tarifinden başka doğrudan bilgi alınamaz.

Diğer roman kişilerin Kerem'in öğrenciliği, cunta dönemi, evlilik süreci ve kaybettiği çocuğu hakkında verdikleri bilgiler göz önüne alındığında Kerem 25-30 yaşlarında olmalıdır.

Anne, baba, kardeş veya eşi hakkında hiçbir bilgi yoktur. Tek bilgi çocuğunun doğuştan hasta olmasıdır. Fakat eşi hakkında bilgi olmaması buradan Kerem hakkında kalıtıma dair bir sonuç çıkartma imkânı vermez.

Kerem'in fiziksel ölçülerine bakıldığında, hakkında ayrıntılı bilgi verilmemekle beraber yuvarlak tanımlar karşımıza çıkar. Kerem iri cüsseli olarak tanımlanmaktadır. İlk başta bu tanım uzun boylu gibi düşünülebilse de aşırı kilo sebebiyle cüssenin iri olabileceği de akla gelmelidir. Başka bir yerde hafif kilolu olduğu anlatımından yola çıkarak iri cüssesinin kilodan daha çok boyunun uzunluğundan ve muhtemelen geniş omuzlu olmak gibi vücut yapısının iri olmasından gelmektedir. Kerem'in Türkiye'de iken dağıtım biriminin sorumlusu olması ve bu sebeple de evine giderken çok sayıda güvenlik önlemi alması sebebiyle fiziksel olarak hareketli bir yaşam sürdürdüğü söylenebilir. Bu veriler ışığında Kerem'in ortalamadan biraz daha uzun, geniş omuzlu ve hafif kilosuyla beraber iri cüsseli birisi olduğu çıkarımı yapılabilir.

Kerem'in fiziki yapısı hakkında verilen diğer bilgiler ise gür saçlı ve iri gözlü olmasıdır. Solak olduğu ise birden fazla yerde vurgulanmıştır. Kerem Karabudak eserin başlangıcından öldüğü güne kadar hep hastadır. Cinayetin işlendiği geceden sonra hastalığının ağırlaştığı defalarca ifade edilmiştir. Yüzünün solgunluğu, yanaklarının al al olması, gözaltlarında morlukların bulunması, yürürken zorlanması, hatta sendelemesi gibi fiziksel durumların hastalık sebebiyle olduğu belirtilmiştir.

2.2.2.2. Kişinin Geçmişi

Yukarıda da bahsedildiği üzere Kerem'in tam olarak kaç yaşında olduğu bilinmemektedir. Doğumundan üniversite yıllarına kadar dönemiyle ilgili dolaylı dahi olsa hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ebeveyn ve kardeşlerden oluşan ailesi için bir bilgi verilmezken evliliği hakkında az da olsa bazı bilgilerin verildiği görülür. Kerem'in geçmişiyle alakalı ayrıntılı bilgiler üniversite yıllarıyla beraber verilmeye başlanır.

Gençlik döneminde İstanbul ilinde bir üniversitede Tıp Fakültesinde okuduğu bilinmektedir. Bu dönem içerisinde sol düşünce çerçevesindeki faaliyetlere katılmıştır. Kerem'in katılımı sonradan illegal yapılanmada görev almaya kadar ilerler. Bu dönemde Kerem okulunu üçüncü sınıftayken bırakmıştır, ancak okulunu bıraktığı zaman tam olarak bildirilmez iken o sırada evli veya bekâr olduğu yahut örgüt içerisinde hangi pozisyonda bulunduğu dair bilgi de bulunmaz.

Zamanı tam olarak bilinmemekle beraber bu dönemde Ayşe isimli bir kadınla evlenir. Bu evlilikten roman zamanına göre 1983 yılında bir erkek çocukları olmuştur. Doğuştan hasta olan çocuğu ve eşiyle beraber yaşarken illegal yapılanmada görevine devam eder. Bu dönemde Kerem, üst komite üyesi Mehmet'e bağlı olarak çalışmaktadır. Mehmet'in güvenlik kuvvetlerince yakalanma riskinin ortaya çıkması sebebiyle Kerem'in Mehmet'i yaklaşık yirmi gün evinde saklaması ile cinayete sebep olan sorunlar başlamıştır. Kerem, eski mahallesinden tanıdığı bir istihbarat ajanı ile Mehmet'in görüştüğünü görmesi üzerine şüphelenir. Mehmet'in kandırıldığını zannederek dikkatli olması için konuşmasından kısa süre sonra Mehmet, Kerem'in evinden ayrılır. Mehmet evden ayrıldıktan kısa süre sonra 1985 yılı sonlarında bir operasyon sonrası Kerem'in evine baskın yapılır ve Kerem'in karısı gözaltına alınır. Oğlu yardım kuruluşuna bırakılır. Kerem ise son anda kaçabilmeyi başarır. Ancak operasyondan yirmi sekiz gün sonra oğlu yeteri kadar iyi bakılmadığından ölür. Polise yakalanmamış olan Kerem, Mehmet'in ajan olduğu hususunu, kendisini parti yönetiminde olarak tanıtan Cemil'e ihbar etmiş fakat iddiası Cemil tarafından olumlu karşılanmamıştır. Tarihi bilinmese de oğlunu kaybettikten sonra 1986 yılının Şubat ayından önceki bir tarihte eşinden de ayrılmıştır. Kanun dışı yollarla Bulgaristan'a eğitim bahanesiyle gönderilmiş ancak orada koordinasyon eksikliği sebebiyle yer kalmadığından Moskova'daki eğitime aktarılmıştır.

2.2.2.3. Çevresel Yapı

Romanda Kerem'in yaşı gibi doğduğu yer, memleketi ve ailesiyle ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Üniversite zamanlarına kadar büyüdüğü, ev, mahalle, şehir veya onu etkileyen çevresel faktörler hakkında da dolaylı dahi olsa bilgi yoktur.

Kerem'in Türkiye içerisinde İstanbul'dan başka şehirde yaşadığına dair bilgi yoktur. Üniversite öğrenciliği ve sonrasında İstanbul'da yaşamış olması büyük ihtimaldir. Ancak bu dönemde yaşadığı bölge hakkında da bir bilgi yoktur. Yaşadığı mekân olarak tek bilgi eşi ve çocuğuyla beraber bir evde yaşadıklarıdır. Ancak burada ev ile herhangi bir ayrıntı verilmediği gibi hangi semt veya mahallede yaşadıklarına dair bilgi de bulunmaz.

İçinde görev aldığı illegal yapılanmaya yönelik 1985 yılı sonlarında yapılan bir operasyon sonrası kaçtığında bir süre İstanbul Boğazı'nda lüks bir yalıda kalır. Hizmetçi de çalıştırıldığı bilinen yalı büyük olmalıdır ancak başka ayrıntı verilmemektedir. Bu yalıdan illegal yollarla Bulgaristan'a çıkarılır oradan da olayların geçtiği Moskova'nın kuzeyinde bulunan Kurkino isimli bir bölgeye götürülür.

Kerem'in yaşadığı çevre ile ilgili en ayrıntılı bilgi Moskova'daki yaşadığı çevre için verilir. Bir eğitim kampüsü içerisinde bulunan ve sadece Türklere ayrılmış olan iki katlı bir binanın ikinci katında odası vardır. İki kişinin yaşayabileceği büyüklükte olan ve duvar kâğıdıyla kaplı odasında bir masa, etajer, küçük bir kitaplık ve yatak bulunmaktadır. Odasını diğerlerine göre farklı bir şekilde düzenlediğine dair bir bilgi yoktur. Odasındaki tek farklılık, çok sigara içen Kerem'in sosyal aktivitelere katılmadığında vaktini odasında geçirdiğinden kitaplara bile sigara kokusunun sirayet etmesidir.

Odasının düzeni hakkında sigara kokması ile etajerin üzerinde çok sayıda ilaç bulunmasından başka bir şey bahsedilmemesinden yola çıkarak Kerem'in düzenli olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir. Ancak bu verilere dayanarak ve özellikle dağınıklıkla ilgili bir söylem bulunmadığından Kerem'in dağınık bir insan olmadığı söylenebilecektir. Yemekhanede, sınıfta veya kolektifin toplantı odasında özellikle bir yer seçtiğine dair bir söylem de bulunmamaktadır.

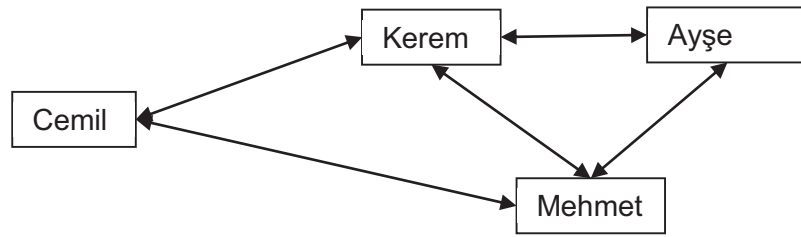
2.2.2.4. Sosyolojik Yapı

Kerem'in diğer insanlarla ilişkileri konusunda eserde verilenler geçmiş dönem ve olayların geçtiği güncel dönem olarak iki döneme ayrılabilir. Fakat geçmiş dönem denildiğinde çocukluk, aile, büyüdüğü semt olarak algılanmamalıdır. Zira eserde Kerem'in aile ilişkileri hakkında hiçbir bilgi bulunmaz. Ebeveyn ve diğer aile üyeleri hakkında bilgi bulunmadığı gibi geçmiş dönem adı altında incelediğimiz dönemde evli olduğu ve çocuğunun bulunduğu başka bilgi yoktur. Ancak eşi ve çocuğuyla ilişkisi hakkında tek bir cümleyle dahi bilgi verilmediği de görülür. Çocukluğunun geçtiği yerlerdeki ilişkileri, yaşadığı mahalle veya şehirdeki ilişkiler hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

Çocukluk ve gençlik dönemiyle ilgili bilgi bulunmadığından Moskova öncesi dönem, geçmiş dönem olarak tasnif edilmiştir. Bu dönem ise; olaylar silsilesine bakıldığında yaklaşık beş yıl öncesinden Moskova'ya geldiği tarihten az önceki zaman olan yaklaşık olarak 1986 Ocak ayı arasındaki süreçtir. Bu dönemle ilgili bilgiler ise eserdeki diğer kişilerin anlattıklarıdır.

Kerem'in geçmiş dönemdeki ilişkilerinde daha aktif olduğu görülmektedir. Sol düşünce etrafındaki faaliyetlere katılımı basit bir katılım seviyesinde değildir. İlegal yapılanmada görev almaya kadar ilerlediği gibi bulunduğu birimde sorumlu

düzeğe gelmiştir. Eşyle ilişkisinde de aktif durumdadır. Eski sevgilisi karşıt görüşlölerce öldürölmüş ve birkaç yıl başkasına bakmamış birisi için ısrarlı bir çaba sarf ettiğı belirtilmektedir. Ancak bu ilişkiler hakkında ayrıntılı bilgi bulunmaz. Cinayetle ilgili dönem olan Mehmet ile ilişkisinin arttığı dönem anlatılır.

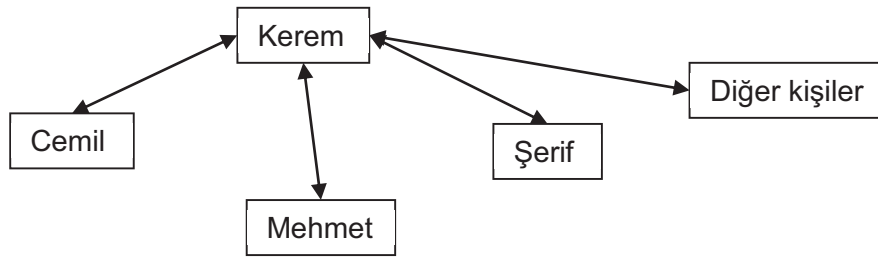
Şekil 2 Kar Kokusu iletişim şeması 1

Mehmet'in güvenlik sebebiyle Kerem'in evinde yaklaşık yirmi gün saklanması süreci ve operasyon olayları bu dönemde gerçekleşir. Kerem'in çok yardımsever ve fedakâr olduğu görülür. Örgüt mensubu olan ve ailesine tamamen yabancı birisini evinde gizler. Bu durum Kerem'in eşyle ilişkisinin ne kadar sağlam olduğunun bir göstergesi olduğu gibi Mehmet'e de ne kadar güvendiğı ve olumlu yaklaştığını da göstermektedir. Mehmet'i bir istihbarat ajanı ile gördüğünde onu uyarması da ilişkilerinde güven ve olumlu yaklaşımın olduğunun diğer verileridir. Mehmet'in bu uyarıdan sonra Cemil ile görüşerek Kerem'in kıskançlığından dolayı rahatsızlık yaşandığı havasını vererek evden ayrılmasına rağmen Kerem'in yaşanan operasyon sonrası ve Moskova'dayken yazdığı intihar notunda dahi kıskançlıkla ilgili herhangi bir kelime yahut tavır görülmemektedir. Bu iki durum da Kerem'in eşyle sorunlu bir ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Kerem'in sorumlusu olduğu illegal yapıya yönelik yapılmış olan operasyon sonrası Kerem'in Mehmet hakkındaki olumlu ve güvene dayalı yaklaşımı ters

yönde olmak üzere değişir. Bu değişimin ailesel sebepler değil sadece örgütsel temelde olduğu Kerem'in parti yönetiminden olduğunu sandığı Cemil'e Mehmet'i şikâyet etmesiyle öğrenilir.

Şekil 3 Kar Kokusu iletişim şeması 2

Sosyal ilişkiler bakımından ikinci dönem olarak irdeleneceğimiz yaşanan döneme gelindiğinde ise iki tam günden az süre içerisinde Kerem'in diğer kişilerle birebir ilişkileri ve yaklaşık bir aylık süre içerisinde Moskova'daki ilişkileri içeren anı ve görüşleri içerir.

Kerem'in yaşanan operasyon sonrası Mehmet hakkındaki olumlu düşüncelerinin tamamen ters yöne evirildiği çok açık olarak görülür. Bu değişimin sebebi operasyondur. Önceki dönemdeki kayıtsız şartsız güven yeni dönemde görülmez. Diğer üyelerle ilişkilerinde mesafe büyüktür. Bu dönemde sadece Şerif ile olumlu sayılabilecek bir iletişimi bulunur.

Kerem'in ilişki şemasına bakıldığında ilk döneme göre daha çok kişinin varlığı görülür. Cemil ile önceki döneme göre iletişimi artmış olsa da bu iletişimin olumsuz olduğu görülür. İletişimin, fiziki şiddete çıkabilecek kadar olumsuz olduğu birden fazla yerde belirtilir. Ancak bu durumun sadece Kerem'den

kaynaklanmadığı, Cemil'in de şiddete varan veya karşı tarafı şiddete teşvik eden tavır ve tutumlarda bulunur.

Kerem'in Mehmet ile ilişkisi konusunda öldürme olayından başka birebir iletişim olarak kayda değer bir bilgi verilmediği görülür. Kolektifte bulunan diğer kişiler ile de iletişim mevcut olsa da bu ilişkinin sıcak ve olumlu olmaktan çok, mesafeli bir ilişki olduğu söylenebilecektir.

Moskova'daki eğitimde Türk grup içerisinde olumlu denebilecek tek iletişim Şerif ile olanıdır. Ancak burada iletişimi sürdürmek için çaba gösteren, olumlu tavır takınan, karşı tarafı mazur gören kişi Şerif'tir. Dolayısıyla burada iki yönlü çaba vesilesiyle kurulan iletişimden çok tek yönlü iletişim mevcuttur.

Kerem'in grup içerisindeki kişilerle iletişimden başka eğitim gördükleri enstitü çalışanlarından birinin torunuyla olan iletişimi de vardır. Yalnız buradaki iletişim fikir alış verişi olmayıp çocuk olan karşı tarafla dil bağlantısı olmaksızın oyun oynamaktan ibarettir.

Grup olarak ilişkilerine bakıldığında ise bale, tiyatro gibi seyirlik sosyal aktivitelere ve toplu faaliyetlere katılmama konusunda eğilim görülür. Ancak bu eğilim diğer kişilerle irtibat kurmamak isteğinden çok Kerem'in bu tür eğlencelere kendisini kapatması dolayısıyladır. Sadece ideolojik olarak anlam ifade eden Spartacus oyununa Şerif'in ısrarıyla gitmesi bu konuda bir gösterge olarak kabul edilebilir. Çocukla oyun oynamaktan başka eğlendiğinin görüldüğü tek durum satranç oyunları sırasındadır. Satranç oyunlarında seyretmeyi sevdiği, hatta keyfi yerinde olduğu zamanlarda bizzat oyuna katıldığı, oyunda diğer gruplardan iyi olanları bile yendiği belirtilmektedir.

Kolektifindeki insanlarla iletişim kurmaması içe dönük bir yapıya işaret ederken başka unsurlar bu sonucu desteklememektedir. Kerem'in satranç oynamayı sevdiği, izlediği hatta bazen heyecana gelip oyuna katıldığı ve Rusları da yendiği belirtilir. Yabancı dil bilmemesine rağmen enstitü çalışanlarından birinin torunu olan altı yaşında bir çocukla bol bol oynaması da beraber değerlendirildiğinde Kerem'in iletişim kurmada seçici davrandığı görülür. Toplu oynanan oyunlara nazaran bireysel oyunları tercih ettiği de açıktır. Çocukla oynaması konusunda kendi çocuğunu anımsattığı düşünülebilecek olsa da eserde bu yoruma yol açacak hiçbir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla Kerem'in iletişim kurma konusunda bilinçli olarak seçici davrandığı söylenebilir.

2.2.2.5. Bilişsel Yapı

Diğer başlıklarla benzer şekilde Kerem'in psikolojik ve düşünsel yapısı hakkında da açıkça bilgi verilmemektedir. Birinci dereceden kaynak olarak Kerem'den elde edilen bilgiler kısa diyalogları ve intihar notudur. Diğer veriler ise Kerem'in örgütündeki pozisyonu, ailesel durumu, maruz kaldığı operasyon sonrası gelişmeler ve eserin sonlarında Cemil'in sorgusunda açığa çıkan Kerem-Mehmet-Cemil ilişkisidir. Kerem'den elde edilen veriler bu bilgiler kapsamında değerlendirildiğinde anlamlı bazı sonuçlara ulaşılabilmektedir.

Kerem'in öğrencilik döneminden itibaren komünist faaliyetlere katıldığı kesindir. Kerem'in davasına inanan biri olduğu sadece söylemde kalmaz. Tıp fakültesini üçüncü sınıftayken davası için bırakması da ne derece kararlı ve inançlı bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Burada sadece okulu bırakmak olarak düşünülmemesi gerekir. Yakalandıkları an ömürlerinin kalan kısmını cezaevlerinde geçireceğini bildiği bir illegal yapıya dâhil olmuş, hatta o yapıda sorumlu düzeye kadar yükselmiştir. İnanıkları uğruna geçmişi kadar, yaşadığı

anını feda ettiği de kesindir. Hapishaneye düşme ihtimalini de göz önüne aldığımızda geleceğini de feda eden bir yapıya sahip olduğu kesinlikle söylenebilir. Ancak sorumlusu olduğu yapılanmaya yapılan operasyon sonrası Cemil ile konuşmalarında, panik halinde hapse atılma ve öldürülme ihtimallerini dile getirdiği görülür. İlegal örgütte hem de sorumlu düzeyde olan birisinin bu tehlikeleri bilmesi ve öngörmesi gerekirken bu söylemlerde bulunması çelişkili olarak görünmektedir. Başka yönden bakıldığında, bu durum kişinin fedakârlıkta bulunması gerekenler hakkında tam bilgisinin olmadığını gösterebilecektir. Fakat sonradan evlendiği değerlendirildiğinde, o sırada evli ve çocuklu olmasının yeni bir durum olması ve bu yeni durumun burada karşımıza çıkan çelişkiye yol açabileceği de ihtimal dâhilindedir. Diğer yandan ilk başta yaptığı fedakârlıkların bilincinde olsa da operasyon sonrası olabilecekler başına geldiğinde düşündükleri ile gerçeklerin uyuşmadığı an değişimler yaşanmış olması da muhtemeldir. Bu bilgiler ışığında tek kesin olan Kerem'in düşünsel ve psikolojik yapısında değişim yahut gelişimin olduğudur.

Yaşanılan operasyon romanda görüldüğü kadarıyla Kerem'in tutum ve davranışlarında ciddi değişimlere yol açmıştır. Operasyon öncesi dönemde örgüt içerisinde sorumlu düzeyde birisi olmak Kerem'in güvenilirlik kriteri için yeterlidir. Moskova'dan önceki dönemde hiç tanımadığı Mehmet'i eşi ve çocuğuyla yaşadığı eve almış ve o ayrılana kadar da ayrılmasını talep etmemiştir. Örgüt içerisinde sorumlu düzeyde olmak o kadar güçlü veridir ki Mehmet'i bir istihbarat ajanıyla görmesi dahi mevcut güveni bozamamıştır. Mehmet ile konuşmasından Kerem'in güvendiği kişilere karşı gayet yumuşak ve iyi niyetli tavır sergilediği görülür.

Moskova'daki eğitim döneminde ise; Kerem'in örgüt mensuplarına yaklaşımı farklıdır. Moskova'da bulunanların örgüt içerisinde sorumlu düzeyde oldukları

kesindir. Fakat önceki dönemin aksine Kerem burada hiç kimseye güvenmemekte ve bu durumu açıkça göstermektedir. Bu güvensizliğin yanı sıra tavırları da aksi ve serttir. Moskova'ya eğitime gelenlerin sıradan örgüt mensubu olmayacağı da düşünüldüğünde Kerem'in ilk kriteri olarak karşımıza çıkan güven kriterinde örgüt içerisinde üst düzey bir konumda olmanın yeterli olmadığı kesin olarak anlaşılır. Moskova öncesi ve Moskova'daki söylemlerinde güvenilirliğini kaybettiğine dair vurgular dikkate alındığında güvenilirlik kriterinin iki tarafı olduğu görülür. Güvenilirlik; sadece birisini kendi dünyasına kabul etmek değildir, aynı zamanda kendisini de dışardaki bir yapıya dahil etmesi için önemli bir ölçüttür.

Diyaloglara bakıldığında ise, Kerem'in Moskova'dayken iletişim kurabilme ihtimaline göre tavır ve tutumlarını da değiştirdiği görülür. İletişim kuramayacağını düşündüğü kişilere karşı ise sert ve doğrudan konuşmaktan çekinmezken iletişim kurabildiğini düşündüğü kişilerle diğerlerine nazaran daha yumuşak veya anlayışlı konuşmaya dikkat etmektedir. Buradan ise güven kriterinden bir sonraki basamak olarak iletişim kurabilme durumunu bir ölçüt olarak kullandığı düşünülebilecektir.

Kerem hakkında elde edilebilecek son imkân ise kendisinin bıraktığı intihar notudur. Ancak burada herhangi bir duygu veya değerlendirme belirtilmemektedir. Sadece Mehmet'in ajan olduğu iddiasına son derece inandığı ve bu sebeple Mehmet'i öldürüp intihar ettiği yazılıdır. Buradan kararlarını hiç değiştirmeyen yapıya sahip olduğu söylenebilecek olsa da aksi yönde bilgi de verilmediğinden bu değerlendirme aşırı yorum olacaktır. Diğer yandan intiharı seçmesi önemli bir veridir. Moskova öncesi dönemde çocuğunu kaybetmişken bile mücadeleden vazgeçmeyen yapı burada tamamen hayatı terk etmeyi seçmektedir. Ajan olduğunu düşündüğü kişiyi öldürmesi mücadeleden vazgeçmediğini gösterse de akabinde intihar etmesi bazı tercihlerde değişim

olduğunun delilidir. Ancak bu durumu sağlıklı yorumlayabilmek için okuyucuya başka bilgi verilmediğinden değerlendirme imkânı olmamıştır.

2.2.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.2.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Cinayetle başlayan eserde Kerem yaklaşık bir buçuk gün yaşamıştır.

“... Şu hafif kilolu, gür saçlı olanı. Benim Alyoşam gibi hep yalnız dolaşan ...”(Ümit, 2014b, s. 255)

Şeklinde çok yerde Kerem’in grup dışında olduğu diyaloglarla belirtilmekle beraber yaptıkları hakkında az veri bulunur. Ancak grubu hatta diğer kolektiflerin de katıldığı aktivitelerden satranç aktivitesinde seyrettiği ve oynadığından da bahsedilir:

“Bazen o da havasında olursa satranç oynayanları izler, genellikle dayanamaz, masanın birine kendi de çökerdi. Bu oyunda hiç de fena değildi, iddialı Rusları bile yendiği olurdu.”(Ümit, 2014b, s.41)

Öğrencilerden başka ilişki kurduğu kişi ise bir çocuktur:

“...ihtiyar İvan’ın altı yaşındaki torunu Seryoşa’yla oyunlar oynar, iri cüssesine aldırmandan karlar arasında onunla koşuşur dururdu.”(Ümit, 2014b, s.42)

Her ne kadar çocukla oynaması neşeli canlı biri olduğunu gösterse de;

“...insanlarla barışık olmayan bu tuhaf adamın yüzüne, arkadaşlarının hiç de alışık olmadıkları bir mahcubiyet havası veriyordu.”(Ümit, 2014b, s.41)

Durumu ortamlarda sakin tavra yakın olduğunun göstergesi olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu verilere göre hiçbir şeye karışmayan sakin bir yapı veya girdiği ortama canlılık katan bir yapının ikisini de tam olarak gösterdiği söylenemeyecektir. Sakin bir yapıya daha yakın olsa da tasvirlerin Moskova'daki yaşantıda verildiği o dönemde hasta olduğu da dikkate alındığında ortada bir yapı gösterdiğini söylemek daha makul gözükmektedir.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Anlaşıldığına göre Kerem çekingen olarak algılanamayacak birisidir. Toplulukla beraber hareket etmemesine rağmen sözünü sakınmayan ve her şeye rağmen de savunabilen biri olmalıdır ki “ayrık kişi” olarak tanımlanabilmektedir.

“Türk komünistlerinin en ayrık kişisi Kerem oturuyordu.”(Ümit, 2014b, s.40)

Bu konuda başka cümleler de görülür. Örneğin Mehmet'i kimin öldürdüğü tartışması sırasında da hiç çekingen bir tavır sergilemez:

“Onu ne kadar tanıyorsunuz?” diyen bir ses duyuldu. Aynı anda bütün gözler Kerem'e çevrildi.

...

Mehmet'i diyorum, ne kadar tanıyorsunuz? Mesela Sen, Beşir yoldaş, onun gerçek ismini biliyor musun? Ne iş yapardı? Karısı, çocukları var mıdır?

“Nereye varmak istiyorsun yoldaş?” diyerek, Hikmet kesti sözünü.

Kerem onu takmadı, Nejat'a dönerek sürdürdü konuşmasını.

“Daha bir hafta önce, yemek kuyruğunda onu bencil diye suçlayan sen değil miydin?”

“O başka ...” diye karşı çıkacak oldu Beşir.

“Başka mı, hadi o başka, ya sen Nejat yoldaş, Mehmet sosyal psikoloji dersinde çok konuşuyorsun dediğinde, aranızda geçen sert tartışmayı ne çabuk unuttun.”

Kerem’i ciddiye almayan Nejat, “Sayıklıyor,” diye mırıldandı.

“Sayıklamıyorum,” dedi Kerem, keskin bakışlarını Nejat’a dikerek.

“Sayıklamıyorum ama öfkeleniyorum.”(Ümit, 2014b, ss. 4-55)

Kerem sadece siyasi düşüncelerden oluşan bir grupta düşüncelerini açıklamaktan çekinmez. Sosyal ilişkilerinde de çekingen değildir. Nitekim evlenmesi bu durumun göstergesi olarak karşımızdadır. Karısı olan Ayşe’nin erkek arkadaşı öldürüldükten sonra birkaç yıl hiç ilişkisinin olmadığını anlatan Cemil, Kerem’in Ayşe’yi ikna etmesini şöyle anlatır;

“... sonunda Kerem’in ısrarlarına dayanamayıp onunla çıkmaya başlamıştı.”
(Ümit, 2014b, s.216).

Sosyal hayatında atılgan olduğu anlaşılan Kerem’in örgütsel yapıda üstü olan kişiyi uyarma konusunda da çekingen davranmadığı görülür.

““Onu gördüm.” ... “Bir arabada. Yanında MİT’te çalışan bir adam vardı.”

...

Kerem üzüntüyle başını sallayarak, “Ne yazık ki ben de senin gibi düşündüm,” dedi. Yoldaşıma toz kondurmak istemiyordum. Bunun MİT’in partiye sızmak için düzenlediği bir operasyon olduğunu sandım. Yoldaşımı uyarmaya karar verdim. Onu görmem sorun değildi, o günlerde bizde kalıyordu. Akşam olayı açtım.”(Ümit, 2014b, s.224)

Gerek Moskova öncesi hayatında gerekse eğitim sırasındaki tavırlarından Kerem’in çekingen olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Kerem'in Moskova'daki eğitim sırasında tiyatro, bale gibi gösterilere gitmediği bilinmektedir.

“Yoldaşların neredeyse tamamı giyinip kuşanıp Moskova'ya inerken o odasına kapanır, bir türlü bitiremediği Kapital'i birkaç demlik çay, birkaç paket sigara eşliğinde okumaya başlardı.”(Ümit, 2014b, s.41)

Spor aktivitelerinde küçük bir farklılıkla aynı tavırlar görülecektir:

“Futbol, voleybol maçlarına katılmazdı Kerem, masa tenisi ya da bilardo oynadığı görülmüş iş değildi. Bazen o da havasında olursa satranç oynayanları izler, genellikle dayanamaz, masanın birine kendi de çökerdi.”(Ümit, 2014b, s.41)

Topluluk içindeki sportif faaliyetlerdeki katılımı tek istisna Satranç gözükmekle birlikte diğer sosyal aktivitelere katılmadığı gibi kampüs içerisindeki toplu faaliyetlere katılmaktansa tek başına çalışmayı tercih ettiği belirtilir:

“Lenoid'in konuşmasını dinledikten sonra yoldaşları televizyon karşısında dizilirken, o her zamanki ayrıksılığıyla, sigara kokusunun kitap sayfalarına kadar sindiği odasına kapanmayı seçmişti.”(Ümit, 2014b, s.128)

Anlaşıldığı üzere Kerem sadece eğlenceye gidildiği zaman değil başka ortak saatlerde de odasında çalışmayı tercih etmektedir. Nitekim bu durumu:

“Bir komünist için oldukça tuhaf olan bu süreğen yalnızlık hali o kadar belirgindir ki, yabancı gruplar da durumu fark etmekte gecikmemişler, Yunanlılar onu, “dokuz artı bir,” diye tanımlar olmuşlardı.” (Ümit, 2014b, s.42)

Şeklinde bir anlatımla Enstitüde eğitimde olan diğer gruplarca da durumunun bilindiğini gösterilir.

Kerem'in Moskova'daki dönemde yalnızlığı seven birisi olduğu aşikârdır. Geçmişine bakıldığında ise tek veri evliliğidir. Fakat evliliği tek başına bu konuda değerlendirme yapılabilecek kadar veri sağlamadığından yalnızlıkla ilgili durumunun sonradan mı geliştiği yoksa daha önceden de var olduğu bilinmemektedir.

2.2.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Kerem Moskova'da diğer üyelere karşı mesafeli olduğu kadar sert tavırlarını da esirgememektedir. Bu tavrı sonucu iletişimleri de zayıftır. Mehmet'in öldürülmesiyle ilgili tartışmada Kerem'in sert söylemleri üzerine Nejat'ın ve Turgut'un tepkileri de sert olur:

““Sayıklıyor,” diye tekrarladı Nejat.

“Kendinde değil,” diye destekledi Turgut.”(Ümit, 2014b, s.54)

Söylemleri aslında hakaretamiz tepkilerdir. Bu derece sert tepkilere rağmen cevap sert değildir:

““Siz kendinizde değilsiniz,” diye yeniden sesini yükseltti Kerem. “Ne kendinizi, ne yoldaşlarınızı tanıyorsunuz.”

Sustu yorulmuş gibiydi, başı öne düştü. Bir süre öylece kaldı. Odada kimse konuşmuyor, herkes onu izliyordu. Sonra yanında oturan Nejat'a döndü, dudaklarında yenilmiş bir gülümseme belirdi, eliyle arkadaşının dirseğine dokundu.

“Belki de sen haklısın,” dedi. “Belki de sayıklıyorum.””(Ümit, 2014b, s.54)

Bu söylemlere bakıldığında gerçekleri bilmeyen diğer grup üyelerinin söylemlerini hoşgörülle karşıladığı açıktır. Bu konuda diğer olay ise Şerif'le görüşmesidir. Kendi sırası öne alınarak en kısa zamanda ifade vermesi için KGB ajanlarını ikna etmesini istemiştir. Ancak Şerif ifade verirken ajanlar bir olay yüzünden erkenden gidince Kerem başta tepki gösterse de sonradan kabullenerek gittiği görülür.

Bahsedilen bu iki durum Kerem'in hoşgörüsüz olmadığını açıkça göstermektedir. Ancak açıkça hoşgörülü olduğu da söylenememektedir. Bu sebeplerle ortada bir yapı arz ettiğini söylemek daha makuldür.

Geçmiş döneme bakıldığında ise Mehmet'in bir MİT ajanı ile buluşması hususundaki tavırları hoşgörülü olarak tanımlanabilecektir. Ancak geçmişteki olaylar ve Moskova'daki tavırlarına bakıldığında Kerem'in hoşgörü konusunda bir değişim yaşadığı hissedilse de tam olarak hoşgörülü yahut hoşgörüsüz davrandığına dair kesin bir kanaat oluşmamaktadır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Cemil, görüşmelerinde her ne kadar Kerem'i kışkırtacak söylemlerde bulunsa da Kerem'in tutum ve davranışlarında öfkeli olduğu açıktır. Kerem'in diyaloglarında, düşüncelerine karşı sert tepkiler aldığı da tepkileri göğüslemekten ve cevap vermekten kaçınmadığı da Nejat ve Turgut'un söylemleri sonrasındaki söylemlerinden anlaşılır.

Kerem'in sert tavırları sadece kendine karşıt olanlara da değildir. En fazla görüştüğü Şerif'in isteklerine olumlu cevap vermediğinde de tepkisi serttir:

“Sanki içeride Şerif'ten başka kimse yokmuş gibi yalnızca ona bakarak, “Yoldaş,” dedi, neredeyse emir verircesine, otoriter bir tavırla. “Biraz gelirmisin, sana söyleyeceklerim var.”

“Şu anda gelemem,” dedi Şerif, soğuk bir sesle. Başıyla odadakileri göstererek ekledi. “Önemli bir şey konuşuyoruz.”

Kerem'in alev alev yanan gözlerinde küçümseyen bir ifade belirdi.

“Benim söyleyeceklerim daha önemli,” dedi eskisinden daha sert bir tavırla.

“Kusura bakma gelemem,” dedi Şerif, kararlı görünüyordu ama Kerem'den de anlayış bekler gibi bir hali vardı. “Yarın sabah konuşuruz.”

Kerem'in yüzündeki inatçı ifade kırılır gibi oldu ama gözlerindeki kararlılık hiç yitmemişti. Odadakiler onun ısrar edeceğini düşünüyordular ama üstelemedi.

“Peki, yarın konuşuruz o zaman,” diyerek kapıya yöneldi. Bir adım attıktan sonra düşecek gibi oldu. Şerif ayağa fırlayarak, “Seni odana götürüyüm mi?” dedi.

Başını çevirdi, sağ elini havaya kaldırarak, “İstemez,” dedi. “Ben giderim.” Ne bir hoşçakalın, ne iyi geceler, hiçbir şey söylemeden çıktı odadan.” (Ümit, 2014b, ss.77-78)

Moskova öncesi dönemle ilgili metinlere bakıldığında ise Kerem’in öfkeli bir tavır takındığına dair bir veri bulunmaz. Hatta operasyon sonrası Mehmet’e karşı öfkeli bir tavırdan hiç bahsedilmezken, saklandığı evde şikayeti sırasında iddialarının yersiz bulunduğu da sinirlenmediği görülür. Tüm bu veriler ışığında Kerem’in Türkiye’de iken ılımlı tavrı varken Moskova’da öfkeli tavırlar hâkimdir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Türkiye’deki Kerem’e bakıldığında Mehmet’i istihbarat ajanı ile görmesine rağmen iyi niyetli yaklaşarak Mehmet’in tuzağa düşürüleceğini düşünerek konuşması uzlaşmacı bir yapıda olduğuna tek ama gayet güçlü bir veridir.

Moskova’da ise Kerem uzlaşmadan uzak tartışmacı bir yapıya bürünür. Eserde Kerem en çok Cemil ile tartışmaya girmektedir. Bu tartışmalarda da Cemil’in Kerem üzerine baskı kurma çabası açıktır. Cemil ile olan geçmişleri göz önüne alındığında Kerem’in Cemil’in tavsiye yahut diktelerine uymak istemeyip sert karşılık vermesi makul olabilecektir. Şerif ile görüşmelerinde Şerif’ten talepleri olmuş, bazıları karşılanmış bazıları ise karşılanmamıştır. Burada ise Kerem’in isteklerinin yapılamamama sebeplerini zor da olsa makul olarak kabul ettiği görülür.

Grup içerisinde ise Mehmet’in ölümü üzerine tartışmada konuşmalarına bakıldığında uzlaşımdan çok kendi fikirlerini açıkça ilan ettiği görülür. Gelen

cevapları da kendi mantığına göre cevaplayıp odayı terk etmesi uzlaşmacı yapıda olmadığını açıkça göstermektedir. Diğer yandan Mehmet'in ölümü sonrası sabah kahvaltıya hasta olarak gelmesi, toplantıya hasta hasta katılması daha çok kuralcılığından dolayıdır. Verilen bilgilere bakıldığında Kerem'in Moskova'da iken uzlaşmacı bir yapı sergilemediği açıktır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Kerem Türkiye'deyken önemli bir yardımseverlik tutumu sergiler. Eşi ve çocuğuyla yaşadığı evde Mehmet'i saklamıştır. Benzer bir örnek Moskova'da bulunamaz. Moskova'daki süreçte yemekhanede görevli aşçının getirdiği yemeği Durmuş ile paylaşmıştır ancak bu durum yardımseverlikten çok bencil olmadığına dalalettir. Yine Moskova'daki süreçte Şerif ile olan görüşmelerinde sürekli talepte bulunması, taleplerinin yerine gelmediğinde de tartışarak hesap sorması yardımsever bir yapıya uygun gözükmemektedir. Fakat daha önce de belirtildiği üzere yaşadığı olaylar bu tavırlara makul sebepler oluşturmaktadırlar.

Yaşanılan operasyondan sonra Kerem'in yardımseverlik konusunda da bazı değişimler yaşadığı söylenebilir. Moskova'da daha çok kendine dönük tavırlar göze çarpıyorsa da ona tam olarak bencil yahut kendine dönük birisi demek imkânsızdır. Türkiye'de iken yardımsever olduğu açık olsa da değişim sonrası bu konuda bir delil de bulunmamaktadır. Değişimin olduğu göz önüne alındığında Moskova'daki Kerem'in bu sıfatlar için kendine dönüklüğünün biraz daha önde olduğu söylenebilir.

2.2.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Keremin odasının bazı tasvirleri okuyucuya aktarılmaktadır. Şerif Kerem'in odasına konuşmaya geldiğinde:

“İki kişilik odada tek başına kalıyordu Kerem. Yatağının yanındaki etajerin üstü ilaç doluydu. Diazem kutuları, ağrı kesiciler, öksürük şurupları...
“Ne kadar çok ilaç. Bunların hepsini alıyor musun?” diye sordu Şerif şaşkınlıkla.”(Ümit, 2014b, s.128)

İntihar ettiği sabah geldiğinde ise:

“Duvar kâğıtları, masa, küçük kitaplık, yatak, yatakta uyuyan Kerem'in yüzü gümüşten bir beyazlık içinde yüzüyordu. Bir iki adım attı, odada eşyalar kendi renklerine dönmeye başladı, yalnızca Kerem'in yüzünde kalmıştı o beyaz parlaklık.”(Ümit, 2014b, s.149-150)

Şeklinde Kerem'in odası anlatılmaktadır. Kerem'in düzenli olduğuna dair açık bir söylem bulunmamakla beraber odasında ve kıyafetlerinde, yemekhanede ve sınıftaki durumlarında düzensizliği hakkında en küçük bir şey belirtilmemiştir. Şerif dahil herkesin Kerem'i tuhaf yahut ayırık olarak gördüğü ortamda odasında en ufak dağınıklığının, sınıfta veya diğer ortamlarda en ufak bir düzensizliğinin belirtileceği düşüncesinden yola çıkarak Kerem'in düzenli biri olduğu söylenebilir. Kaldı ki ilaçlar etajer, masa üstü gibi çeşitli yerlerde değil sadece bir yerdedir. Kitap veya kıyafetlerin değişik yerlerde olduğuna dair söylem yoktur. İki kişilik odada tek başına kalan birisi için farklı yerlere eşyaları dağıtma konusunda engel de yoktur.

Geçmişine bakıldığında örgüt içerisindeki pozisyonu ve görevlerinden de yola çıkarak yorumlar yapılabilecek olsa da aşırı yoruma girecektir. Müstakil yaşamda kişisel kriterlerin daha önde olacağından hareketle tek başına yaşadığı odada herhangi bir dağınıklık anlatılmadığından Kerem'in düzenli bir insan olduğuna kanaat getirmekte tereddüt yaşanmamaktadır.

Kurallara Bağı Olmayan / Kurallara Bağı sıfatlarına bakıldığında:

Geçmişe bakıldığında Kerem'in örgüt içerisinde önemli bir yerde sorumlu olduğu görülür. Bu durum bile başlı başına kurallara uyduğunu göstermektedir. Tek istisnası altında çalışanların açık kimliğini vermemesidir. Bu konuda en üst düzeyde karar çıksa bile uygulamayacağını açıkça belirtir:

““Ben yoldaşlarımın adlarını yazılı olarak vermem,” dedi öfkeyle, sonra sol elinin işaret parmağıyla şakağını göstererek sürdürdü sözlerini. “İsimler burada yazılı. Sözlü olarak aktarırım ama yazılı olarak asla vermem. Parti kararı olsa bile uymam. Bu yüzden partiden uyarı cezası bile aldım.”(Ümit, 2014b, s.225-226)

Ancak burada kurala uymama kurallara bağı olmamaktan değil en üst düzeyde güvenliği sağlamak istemesindedir. Moskova'daki eğitim sırasında ise toplantılara hasta olsa bile gelmektedir. Diğer üyeler için hastalığın toplantıya katılmamak için yeterli bir mazeret olduğu diyaloglardan anlaşılır. Kerem'in toplantıya katılmanın yanı sıra alınan kararla topluca kahvaltı yapılmasında bile hasta hasta karara uyduğu görülür. Cemil ile girdiği tartışmada parti yönetiminden olan Asaf'in müdahalesi sonrası da karara karşı bir tavır sergilemediği görülür.

Bu bilgiler ışığında Kerem'in kurallara bağı biri olduğu rahatça söylenebilir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle geçmişine bakıldığında, Kerem illegal örgütün gizli evraklarının dağıtımını yapan biriminin başındadır. Kerem'in başında olduğu sürece de bu yapı herhangi bir operasyona maruz kalmamıştır. Operasyon sonrasında takip edildiği konusunda Cemil ile konuşurlarken:

“... “ Ama iyi düşün izlenmiş olmayasın?”

“Olamam. Olsaydım fark ederdim. Görevim gereği çok sıkı bir güvenlik sistemi kurdum. Görüşmelerden sonra eve dönerken en az beş güvenlik bölgesinden geçer, arkamda gölge var mı diye kontrol ederim. Yaz kış fark etmez, hiç üşenmeden yıllardır bunu yaparım.”(Ümit, 2014b, s. 226)

Verdiği cevaba göre yaptığı işi ne kadar ciddiye aldığı anlaşılmaktadır. Kerem hakkında olumlu hisler beslemeyen Cemil bir başka yerde Kerem’i değerlendirirken de olumsuz bir kelime kullanmaz:

“Biraz ağırkanlıydı ama oldukça zeki, hepsinden önemlisi inançlı biriydi.”
(Ümit, 2014b, s. 219)

İnandığı bir konuda aldığı kararları karşılığında ne olursa olsun uyguladığı buradan anlaşılacağı gibi sonunda Mehmet’i öldürmesi de şahsi sebeplerle değildir. Örgütüne sızan bir ajan olduğuna emin olduğu kişiyi öldürmesi de sorumluluk sahibi olduğu gibi ciddi kararları alıp uygulama konusunda da ne kadar istikrarlı olduğunu göstermektedir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Yukarıda da bahsedildiği üzere Kerem parti içerisindeki mevkii sebebiyle tedbirleri en üst düzeye çıkartan birisidir. Ayrıca güvenlik konusundaki ayrıntıcılığı yüzünden parti yönetiminden ceza yediğini kendisi anlatır. Ancak bu ceza yaptığı hatadan değil güvenliği arttırmak için uyguladığı sistemdendir:

“... sol elinin işaret parmağıyla şakağını göstererek sürdürdü sözlerini, “İsimler burada yazılı. Sözlü olarak aktarırım ama yazılı olarak asla vermem. Parti kararı olsa bile uymam. Bu yüzden partiden uyarı cezası bile aldım. Sorarsan söylerler. Biz dağıtımçılar bu konuda siz örgütçülerden daha duyarlıyız. Çünkü belge taşıyoruz.”(Ümit, 2014b, s. 226-227)

Bu diyalog bize Kerem'in tedbirliliği konusunda önemli veri sağlamaktadır. Ayrıca Kerem'in başında olduğu yapılanmadan ajan olan Mehmet'in yönetim tarafından Kerem'in evine getirilmesinden önce hiçbir bilgi sızması da Kerem'in tedbirliliğini göstermektedir. Son olarak Kerem cinayet işledikten sonra da kimsenin bu konuda bir şey bilmemesi yahut farkına varmaması da Kerem'in ne derece tedbirli olduğunu göstermektedir.

2.2.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Enstitünün bir çalışanının torunuyla karda çocuk gibi neşeli oynaması ancak grubu içerisindeyken faaliyetlere katılmakta isteksiz olması ve grupla beraberken neşesiz olması duygusal olarak değişken bir yapı için önemli verilerdir. Ayrıca, özellikle Şerif'le yaptığı konuşmalarında bir sınırlı bir sakin olması, gruptaki tartışmada ortaya çıkarak farklı düşünceyi herkesi rahatsız edecek şekilde söylemesi, sonrasında ise sessizleşmesi duygusal olarak değişken yapı için önemli veriler olarak karşımızdadır. Ancak Kerem'in geçmişine bakıldığında gruptan Mehmet ve grup içerisinde sorumlu düzeyde olan Cemil hakkında ciddi şüpheleri vardır. Yakın zamanda Mehmet yüzünden olduğunu iddia ettiği operasyon sonrası çocuğunu kaybetmiş ve eşinden ayrılmıştır. Dolayısıyla bu kişilere karşı dikkatli ve soğuk olması doğaldır. Nejat ve Durmuş'un Cemil ile olan yakınlıkları da eklendiğinde gruba karşı mesafeli olması da makul gözükmektedir.

Tartışmalara gelindiğinde ise Kerem'in söylediklerinden geriye çekilmediği ancak tartışmaya devam etmek yerine susmayı tercih ettiği görülebilir:

“Yanıt beklemeden döndü, gözlerini kapattı. “Sanki benim için tartışma bitti,” der gibiydi.
Başka zaman olsa Kerem’in bu davranışını yadırgamaz, gülüp geçerlerdi. Ama ölmüş bir yoldaşın ardından yaptığı bu konuşmayı kaldırmak güçtü. Yine de kimse bulaşmadı Kerem’e.” (Ümit, 2014b, s.54)

Grup içerisindeki soğuk tavrı başına gelen olaylar ve sonrasında kriterlerindeki değişimlerdir. Çocuk ile oyun oynaması ve orada neşeli tavırlar göstermesi ise grup dışında eğlencelere açık bir yapıyı gösterdiği şeklinde değerlendirilmelidir. Diğer yandan Şerif ile iletişimde sıkıntı görülür. Moskova’da tek iletişim kurduğu kişi olan Şerif’le iletişimi sağlıklı değildir. Sürekli gergin ve olumlu havada geçmeyen iletişim görülür. Ancak hastalığı ve başından geçen olaylar göz önüne alındığında gergin de olsa bu iletişimde bir tutarsızlık olmadığı anlaşılır. Dolayısıyla Kerem’in Moskova’da tutarsız davranışlar sergilediği söylenemeyecektir. Verilenlere göre operasyon ve sonrasında gelişen olaylar Kerem’de değişikliğe yol açmıştır. İki döneme de ayrı ayrı bakıldığında dönemler içerisinde tutarsız tutum ve davranışların olmadığı da görülür.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Daha önceki başlıklarda Kerem’in aşırı tedbirli olduğu belirtilmişti. Bu durumu bile Kerem’in endişeye yatkın olduğunun açık göstergesi olarak karşımızdadır. Bu durumun yanı sıra bazı yerlerde Kerem’in endişeli tavırları anlatılır. Kerem kendisinden önce sorguya giren Şerif’ten hemen arkasından kendisinin sorguya alınması konusunda ajanları ikna etmesini istemiştir. Ancak başka olaylar sebebiyle sorgu yarıda kalmış ve Kerem’le Şerif arasında bu konu görüşülmüştür:

“Gece Viktor ile Nikolay erken ayrılınca, telaşla Şerif’i bir köşeye çekip neden gittiklerini sormuş, verilen yanıtları kabul etmemiş, onu yalancılıkla, kendisini oyalamakla suçlamıştı. Gönlünü alıncaya kadar canı çıkmıştı Şerif’in. Sonunda doğru söylediğine ikna etmişti onu. Ama Kerem’in kaygı verici

tedirginliği geçmemiş, gece yarısına kadar paranoyak senaryolar anlatıp durmuştu şerif'e.”(Ümit, 2014b, s.149)

Bu durum endişe konusundaki tek veri değildir. Türkiye’de iken yaşanılan operasyon sonrası bir yalıda beklemekteyken parti görevlisi olarak gelen Cemil ile görüşmesinde iddialarına karşı Cemil itiraz ettiğinde endişesini açıkça belirtir:

“Mahvolacağız ...” dedi, durdu, yüzüme baktı. “Partiyi yok edecekler, hepimizi tutuklayacaklar, belki de öldürecekler.” (Ümit, 2014b, s.226)

Bu söylemlere bakınca Kerem, örgütü için en kötüsünü düşünen biri olarak karşımıza çıkar. Bu durum bile endişeli bir tip olduğunun göstergesidir. Ancak endişesi sadece örgütü için değil kendi hayatı içindir. Operasyon sonrası Cemil ile görüşmesinde güvenlik tedbirlerini anlatırken sebebini aktardığında arka planda yatan düşüncesi de açığa çıkar:

“Biz dağıtımcılar bu konuda siz örgütülerden daha duyarlıyız. Çünkü belge taşıyoruz. Belge demek yıllarca hapis yatmak demektir. İşkencede dirensen bile savcılıkta seni bir şey kurtaramaz.”(Ümit, 2014b, s.226)

Dikkat edildiğinde buradaki endişesi örgüt hakkında gizli bilgilerin açığa çıkması değil “yıllarca hapis yatmak” tır. Bu durum, “belki de öldürecekler.” ibaresi ile beraber incelendiğinde Kerem’in tedbirli olmasının partiden çok kendi yaşamı için olduğu çıkarımı yapılabilecektir. Hangi yönde olursa olsun en uçtaki durumu düşünüp endişelendiği ve bu endişesini dile getirmekte tereddüt etmediği görölür. Dolayısıyla Kerem’in endişeeye yatkın bir kişiliğe sahip olduğu açıktır.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Kerem'in kendine güveni hakkında açık bir söylem yoktur. Eşi ile evlenmesi öncesi yaptığı ısrarlar, örgüt içerisinde sorumlu düzeye çıkması kendine güveni olmayan birinin yapamayacağı şeyler olarak gösterilebilir. Fakat bunlar tek başına yeterli veriler değildir.

Grup içerisinde diğerlerini rahatsız edecek düşüncelerini açıkça belirtmesi de kendine güvenen birinin yapacağı fiil olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan intiharı çözüm olarak gören birinin son zamanlarında böyle bir şey yapabileceği tezi de öne sürülebilir. Ayrıca Mehmet'in ajan olduğu veya olabileceği hakkında grup içerisinde açıkça söylemde bulunmadığı gibi Sovyet ajanlarıyla doğrudan konuşmaya da çalışmamıştır. Ona inanılmayacağı düşüncesi de olsa intihar edecek birisinin bu konularda tereddüt yaşaması da makul gözükmemektedir.

Tüm verilen ve verilmeyenler ışığında Kerem hakkında kendine güven konusunda kesin bir yargıya varmak imkânsızdır.

2.2.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Kerem'in örgüt içerisinde yönetici pozisyonunda olması sebebiyle örgüt ideolojisi hakkında kuramsal bilgilere sahip olması gerektiği düşünülebilir. Yapılar kurulurken o anki mevcut kişilerle kurulduğu göz önüne alındığında, üst düzey yönetimdekilerin önemli bölümünün kurumun ideolojisi hakkında basit seviyede bilgi sahibi olabileceği de söylenebilir. Moskova'ya eğitime gelenler üst düzey mensuplardır ve örgütün ideolojisi hakkındaki herhangi bir tartışma okuyucuya verilmediğinden bu yoldan Kerem'in düşünce yapısı hakkında bir kanıya varmak imkânsızdır.

Türkiye’de iken Kerem’in Mehmet hakkında şüphe duyulacak bir görüntü yakalaması, onu araştırması ve bunu doğrudan Mehmet’le paylaşması somut düşünce seviyesinde kaldığını gösterdiği değerlendirilse bile bu zayıf bir delildir:

“Yoldaşların neredeyse tamamı giyinip kuşanıp Moskova’ya inerken o odasına kapanır, bir türlü bitiremediği Kapital’i birkaç demlik çay, birkaç paket sigara eşliğinde okumaya başlardı.”(Ümit, 2014b, s.41)

Grubun birden fazla sosyal faaliyete katıldığı, Kerem’in grubun diğer aktivitelerinde de çoğunlukla bulunmayıp odasına çekildiği değerlendirildiğinde Sosyalist ideolojinin temellerinin atıldığı kuramsal kitap olan Kapital’i defalarca okumuş olabileceği ortaya çıkmaktadır. Sanırız ki burada “bitiremediği” kelimesinden kasıt kitabı anlayıp özümseme işlemi bitiremediğidir. Bu durumla beraber önceki veriler değerlendirildiğinde Kerem’in analitik düşünceye sahip biri olmadığı değerlendirilmektedir.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Bu sıfat konusunda da Kerem’in değişim yaşadığı söylenebilir. Türkiye’de iken Mehmet’i istihbarat ajanıyla görmesine rağmen onu uyarmaya çalışması duyarlılık göstergesi olarak kullanılabilir. Moskova’ya gelindiğinde ise farklı bir durumla karşılaşılır:

““Yoldaş,” dedi, neredeyse emir verircesine, otoriter bir tavırla. “Biraz gelir misin, sana söyleyeceklerim var.”
 “Şu anda gelemem,” dedi Şerif, soğuk bir sesle. Başıyla odadakileri göstererek ekledi. “Önemli bir şey konuşuyoruz.”
 Kerem’in alev alev yanan gözlerinde küçümseyen bir ifade belirdi.
 “Benim söyleyeceklerim daha önemli,” dedi eskisinden daha sert bir tavırla.
 “Kusura bakma gelemem,” dedi Şerif, kararlı görünüyordu ama Kerem’den de anlayış bekler gibi bir hali vardı. “Yarın sabah konuşuruz.”

Kerem'in yüzündeki inatçı ifade kırılır gibi oldu ama gözlerindeki kararlılık hiç yitmemişti. Odadakiler onun ısrar edeceğini düşünüyorlardı ama üstelemedi. "Peki, yarın konuşuruz o zaman," diyerek kapıya yöneldi. Bir adım attıktan sonra düşecek gibi oldu. Şerif ayağa fırlayarak, "Seni odana götürüyüm mi?" dedi.

Başını çevirdi, sağ elini havaya kaldırarak, "İstemez," dedi. "Ben giderim." Ne bir hoşçakalın, ne iyi geceler, hiçbir şey söylemeden çıktı odadan."(Ümit, 2014b, ss. 77-78)

Sadece buradaki tavırları bile Kerem'in hassas olmayan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Mehmet'in ölümü hakkında topluluk içinde konuşurken her şeyi doğrudan söylemesi de hassas olmayan tavırlar sergilediğini pekiştirmektedir. Hasta olması bile bu şekilde davranmasını açıklayamamaktadır. Ayrıca Moskova'daki süreçte diyaloglarında karşı tarafa duyarlı bir yaklaşımına dair emare yoktur. Dolayısıyla Kerem'in Türkiye'de iken duyarlı olabileceği ancak Moskova'da hassas olmayan bir yapının karşımızda olduğu söylenebilecektir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Kerem'in geçmişine bakıldığında örgüt içerisinde girişinden dağıtıcılardan sorumlu olduğu güne kadar içerisinde bulunduğu sistemi veya hayatı değiştirmeye, güçlendirmeye yönelik herhangi bir faaliyetinden bahsedilmemektedir. Ancak bu verisizlik Kerem'in muhafazakâr veya yeniliğe açık biri olduğuna dair bir sonuç çıkartmaya yetmemektedir.

Moskova'daki tiyatro, bale gibi aktivitelere katılmaması da bir nevi yeniliğe açık olmadığını gösterebilecek olsa da yakın zamanda ailesini kaybetmesi, örgütte bulunduğu pozisyonda ciddi bir operasyona maruz kalması yahut Mehmet ve Cemil'e karşı olan şüpheleri makul sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolaylı yoldan bile olsa Kerem'in hangi özelliğe sahip olduğu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 2 Kar Kokusu Romanı Sıfatlar Tablosu

	TÜRKİYE	MOSKOVA
İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK		
SAKİN/CANLI	YOK	Ortada
ÇEKİNGEN/GİRİŞKEN	GİRİŞKEN	GİRİŞKEN
YALNIZLIĞI SEVEN/YALNIZLIĞI SEVMEYEN	YOK	YALNIZLIĞI SEVEN
DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI		
HOŞGÖRÜSÜZ/HOŞGÖRÜLÜ	Hoşgörülü	Ortada
ÖFKELİ/ILIMLI	ILIMLI	ÖFKELİ
KARŞIT/UZLAŞMACI	UZLAŞMACI	KARŞIT
KENDİNE DÖNÜK/YUMUŞAK KALPLİ-ELSEVER	YUMUŞAK KALPLİ- ELSEVER	KENDİNE DÖNÜK
DÜŞÜK ÖZ DENETİM/YÜKSEK ÖZ DENETİM		
DÜZENSİZ/DÜZENLİ	YOK	DÜZENLİ
KURALLARA OLMAYAN/KURALLARA BAĞLI	KURALLARA BAĞLI	KURALLARA BAĞLI
GEVŞEK/SORUMLU-KARARLI	SORUMLU-KARARLI	SORUMLU-KARARLI
HEYECAN ARAYAN/TEDBİRLİ	TEDBİRLİ	TEDBİRLİ
TUTARLI DUYGUSAL/DEĞİŞKEN DUYGUSAL		
DUYGUSAL TUTARLI/DEĞİŞKEN	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI
RAHAT/ENDİŞEYE YATKIN	ENDİŞEYE YATKIN	ENDİŞEYE YATKIN
KENDİNE GÜVENLİ/KENDİNE GÜVENSİZ	YOK	YOK
SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK		
SOMUT DÜŞÜNEN/ANALİTİK DÜŞÜNEN	YOK	SOMUT DÜŞÜNEN
HASSAS OLMAYAN/DUYARLI	DUYARLI	HASSAS OLMAYAN
MUHAFAZAKÂR/YENİLİĞE AÇIK	YOK	YOK

2.2.4. Genel Değerlendirme

Kerem Karabudak, üniversite eğitimini yarıda bırakarak örgütsel faaliyetlere katılmış birisidir. Bu faaliyetleri sırasında evlenip bir çocuk sahibi olmuş iken bağlı olarak çalıştığı üst komiteden Mehmet isimli üyeyi bir süre evinde saklar. Bu dönem içerisinde Mehmet'i bir polisle görüp onu dikkat etmesi için uyarması hayatını değiştirir. Kısa süre sonra sorumlusu olduğu birime operasyon yapılır. Kendisi şans eseri kurtulsa da eşi bir süre tutuklu kalırken oğlu bakımsızlıktan hayatını kaybeder. Arkasından eşi de Keremi terk ettiğinde, örgütteki statüsünü ve ailesini kaybetmiş bir Kerem olur. Eğitim için gönderildiği ülkede Mehmet'in de içinde olduğu gruba katılınca Ajan olduğuna emin olduğu Emin'i öldürmüş ve ertesi gün de intihar etmiştir.

Romanın başlarında intihar eden katil Kerem'in beş eksenli kişilik analizi modeline göre incelemeden önce belirtilmelidir ki Türkiye'deki kişilik yapısı ile Moskova'daki kişilik yapısı arasında önemli farklar vardır. Önemli değişimin sebebi, yukarıda bahsettiğimiz sorumlusu olduğu yapılanmaya yapılan polis operasyonudur. Fakat şu da belirtilmelidir ki romanda operasyon sonrası Kerem'in örgütteki pozisyon değişimi hakkında bilgi olmadığı gibi Kerem'in ailesini kaybetmesi sebebiyle yaşadığı acı konusunda tek kelimelik bilgi verilmez.

Beş eksenli kişilik analizi modelinin ilk basamağı olan beş yapı analizine bakıldığında fiziksel olarak iri yapılı gür saçlı ve iri gözlü biri karşımızdadır. Yaşı hakkında net bilgi yoktur ancak geçmişiyile ilgili verilere bakıldığında yirmi beş ile otuz yaşları arasında olmalıdır. Moskova'da iken hep hastadır.

Kişinin geçmişine bakıldığında ise fazla bilgi yoktur. Doğduğu yer yahut nerede büyüdüğü hakkında hiçbir bilgi verilmez. Ebeveynleri, akrabaları yahut arkadaşları hakkında tek kelimelik bilgi yoktur. Kerem'in evliliği ve bu vesileyle

kurduğu ailesi hakkında da çok az bilgi verilir. Ailesiyle beraber kaldığı ev hakkında dahi bilgi yok denecek seviyededir. Kerem sadece yaşanan operasyonla beraber var olmuş gibidir.

Çevresel yapıya bakıldığında durum daha kötüdür. Kerem'in büyüdüğü çevre veya operasyon anına kadar yaşadığı çevre hakkında bilgi yok denecek seviyededir. Operasyon sonrası kısa süre barındığı yerlerin tasvirleri ise zaruri tasvirlerden daha ileri değildir. Moskova'daki odası hakkında da ayrıntılı bilgi yoktur. Dolayısıyla kişiliği hakkında buradan çıkarım yapma imkânı çok azdır. Tek yapılabilen çıkarım düzenliliğidir.

Sosyolojik yapıya bakıldığında önceki yapılara göre daha ayrıntılı bilgi edinilebilmektedir. Karşımıza Türkiye'de ve Moskova'da olmak üzere iki farklı Kerem olduğu açıktır. Türkiye'de iken iletişimde görülen açık yapı, Moskova'da kalın duvarlarla çevrelenmiş dışarıya son derece kapalı bir yapıya dönüşmüştür. Moskova'da sadece ihtiyacı olduğu yahut gerektiği kadar iletişimde bulunan kendi kabuğuna çekilmiş ve kimseye güvenmeyen bir Kerem vardır.

Bilişsel yapıya bakıldığında ise yine verilerin azlığı önemli bir kısıtlılık olarak karşımıza çıkar. Öncelikle Kerem'in romanın sonuna kadar yaşamamış olması önemli bir kısıtlılık getirir. Kerem'in az olan diyaloglarından başka birinci derece kaynak olarak sadece intihar mektubu mevcuttur. Tüm bunlara rağmen Kerem'in bilişsel yapısında önemli değişimler olduğu rahatça söylenebilir. Bu değişimin sebebi yöneticisi olduğu birimin maruz kaldığı polis operasyonudur. Ancak bu operasyon sonrası tek çocuğunu kaybetmiş olması ve evliliğinin de sona ermesinin mi yoksa operasyonla beraber örgüt içerisindeki pozisyonu dolayısıyla yaşadığı kişisel sorunlar sebebiyle mi yahut ikisinin sonucunda mı değişimin olduğu kesin olarak bilinemez. Türkiye'de belirli kriterlere uyan herkese kayıtsız

şartsız güvenen yapı, Moskova'da güven konusunda tamamen kapalı bir hale dönüşür. İletişimi de sadece tek yönlüdür. Dolayısıyla sadece kendi kurguladıklarıyla kendi içerisinde yaşayan bir yapıya dönüşüm söz konusudur. Nitekim Kerem'in intihar etmesinin de kendi içine kapanan bu yapıyla ilişkili olduğu değerlendirilebilir.

Beş faktör kişilik analizine baktığımızda ise; Türkiye'deki Kerem'de on yedi sifattan altısına cevap verilemediği görülürken Moskova'daki Kerem hakkında sadece iki sifata cevap verilememiştir. Beş faktörden içedönüklük/ dışadönüklük ve gelişime açıklık faktörlerinde birer sifata cevap verecek seviyede veriye ulaşılabilmektedir. Moskova'daki Kerem'e bakıldığında açıkça daha çok verinin olduğu görülür, on beş sifata cevap verilebilmiştir.

İçe dönüklük/ dışa dönüklük faktörüne bakıldığında Türkiye'deki Kerem için üç sifattan sadece bir tanesine cevap bulunabildiği görülür. O da içe dönüklüğü işaret etmektedir. Moskova'daki Kerem'e bakıldığında ise, tüm sifatlara karar verilebilmiştir. Bir başlık içedönüklük özelliği gösterse de diğer bir başlık dışadönüklük özelliği gösterir. Sakin/canlı başlığında tam olarak bir tarafın ağır bastığı söylenemez. Sadece sıfatlardaki duruma bakarak ortada bir yapı olduğunu söylemek mümkündür ancak girişkenlik konusunda Kerem'in sadece kendi fikirlerini tereddütsüzce açıklamasından yola çıkarak girişken olduğu verilmiştir. Bu tavır ise aslında sadece Kerem'in fikirlerini beyan etmesi için yani tek yönlü bir iletişim için gösterilen tavidir. Görüş belirtilen ortamda bulunanlar ise yabancı değildir. Dolayısıyla buradaki girişkenlikten yola çıkarak dışa dönük yapıya karar vermek makul olmayacaktır.

Türkiye'deki Kerem'in yumuşak başlı özellik gösterdiğine dair en ufak bir şüphe yoktur. Dört alt başlıkta da yumuşak başlılık özelliğine dair sıfatlarla rahatça

tanımlanabilmektedir. Moskovadaki Kereme bakıldığında ise, şüphe götürmeyecek şekilde dikbaşı olduğu görülür.

Üçüncü faktörde ise yüksek özdenetimin Türkiye’de ve Moskova’da aynı olduğu görülür. Bir sığata daha fazla cevap verilebilmiş olması sadece veri yokluğu sebebiyledir.

Duygusal tutarlılığın irdelendiği dördüncü faktöre baktığımızda iki dönemde de aynı özellikler görülür. Duygusal tutarlılığı yüksek olsa da endişeye yatkınlığının yüksek seviyede olduğu çok açıktır. Ancak şu da belirtilmelidir ki Moskova’daki duygusal tutarlılığı Türkiye’dekine göre daha zayıftır.

Son faktöre bakıldığında ise Türkiye’deki Kerem hakkında sadece bir sığata cevap verilebilmiştir ki o konuda bir olaya dayanılarak karar verilmiştir. Sadece bir sığattan yola çıkarak Kerem hakkında bir kanaate varılamamıştır. Diğer yandan Moskova’daki Kerem hakkında daha çok bilgi bulunur. İki sığattaki kararlar Kerem’in somut-pratik düşünceye sahip bir kişiliğinin olduğunu bize göstermektedir.

Beş faktör kişilik analizi sıfatlar tablosu incelendiğinde değişimin yumuşak başlılık ve gelişime açıklık faktörlerinde olduğu görülür. Değişimin yaşandığı sıfatlara bakıldığında iletişim konusunda etkin sıfatlar olduğu görülür ki bu bilgi Kerem’in diğer kişilere bakış açısının yani deneyimler şablonunun değiştğini göstermektedir. Bilişsel olarak kişileri değerlendirildiği şablonda güvenilirlik kriterinin değerişiminin bu sonucu doğurduğu söylenebilir. Türkiye’de iken örgütte sorumlu olanları güvenilirlik statüsüne koyduğu Mehmet’e yaptıklarından anlaşılabilir. Sorumlu düzeyde olan Mehmet’i evine almış ve kayıtsız şartsız güvenmiştir. Öyle ki bir polis ile gördüğünde bile Mehmet’in kandırıldığını

düşünmüş ve Mehmet'i dikkatli olması konusunda uyarmıştır. Fakat yaşanan operasyon sonrası güvenilirlik kriteri için örgütte sorumlu düzeyde olmak tek başına yeterliliğini yitirdiği anlaşılır. Moskova'da bulunan herkes örgütte sorumlu düzeyde olmasına rağmen hepsine karşı mesafesini koruduğu gözlemlenir. Ancak bu değişimler kişinin bireysel rutinini bozan değişimler değildir. Nitekim duygusal tutarlılık ve güvenilirlik/öz disiplin faktörlerinde hiç değişiklik görülmemektedir. Kerem diğer örgüt üyelerine karşı sert tavır sergilerken enstitü çalışanlarından birinin kızıyla rahatça oynayabilmesi de diğer kişilik yapılarında değişim olmadığının göstergesidir.

Beş faktör kişilik analizinde Kerem Karabudak'ın karakterizasyonunda görülen değişim, sorumlu olduğu illegal birime operasyon yapılmış, ailesini kaybetmiş biri için tutarlı gözükmemektedir. Nitekim Mehmet'in ajan olduğuna emin olan Kerem sonunda kişiliğine aykırı olmayan bir davranış göstererek Mehmet'i öldürmüştür. Mehmet'in öldürülmesine kadar anlamlı gelişmeler söz konusu iken cinayetten sonra Kerem, kişilik yapısıyla tutarlı olmayan tavır ve davranışlar gösterir. Kerem'in endişeye yatkın olmasına rağmen duygusal olarak tutarlı olduğu bilinmektedir. Nitekim endişeye yatkın olmasına rağmen duygusal olarak tutarlı olmasının bir sonucu olarak aşırı tedbirliliği öne çıkar. Güvenirlik faktöründe bir değişiklik olmadığı göz önüne alındığında Kerem'in Mehmet'ten sonra Cemil hakkında da bir şeyler yapması beklenmelidir. Moskova'da sadece Mehmet'e karşı değil Cemil'e karşı da tavrı sert ve olumsuzdur. Bu durum Cemil hakkında da şüphelerinin olduğunu düşündürmektedir. Ancak ona karşı doğrudan hiçbir eylemi görülmez. İntihar mektubunda bile Mehmet'in ajanlığını yönetime bildirdiğini söylemekte ise de Cemil hakkında söylemi yoktur. Kerem kadar örgütüne bağlı ve kuralcı birisi kaybedecek hiçbir şeyi de kalmamışken ve Moskova'da düşüncelerini rahatça da paylaşabildiği görülürken, intihar

mektubunda şüphelerini açıkça ifade etmesi beklenmektedir. Fakat intihar mektubu gayet kısadır ve açıklayıcı da değildir.

Kerem'in karakterizasyonunda başka bir sıkıntı ise Cemil ve Mehmet'le ilişkisinin verilmemesidir. Kerem, Cemil veya Mehmet'i tanıdığına dair açık bir söylemde hiç bulunmamıştır. Cemil ile iletişime girmiş olmasına rağmen bu bilgiyi vermemesi okuyucunun yönlendirildiğini hissettirmektedir. Cemil'in ve Mehmet'in Moskova'da Kerem hakkındaki tanımıyormuş görüntüsü veren tavırları da bu durumu tasdik etmektedir:

“Onu (Kerem'i) savunan tek kişi Mehmet'ti. “Kerem'in neler yaşadığını bilmiyoruz, belki de başından çok kötü olaylar geçmiştir,” diyerek bu yoldaşa karşı daha anlayışlı davranılmasını isterdi.”(Ümit, 2014b, s. 42)

Kerem Türkiye'deyken Mehmet'e bağlı olarak çalışmıştır. Hatta güvenlik sebebiyle Mehmet Kerem'in evinde yirmi gün saklanmıştır. Ancak okuyucu olayların sonuna doğru KGB ajanlarının Cemil'in ifadesini almasıyla konuya vakıf olacaktır.

Cemil'in ajanlar tarafından ifadesi alınıncaya kadarki tavır ve tutumlarına bakıldığında ilişkinin gizlendiği açıkça görülür. Cemil sanki Kerem'i ilk defa Moskova'da görüyor gibidir. Okuyucu ancak romanın sonunda Cemil'in ifadesiyle beraber Kerem, Mehmet ve Cemil ilişkisini, operasyonu ve Kerem'in geçmişini öğrenir. Kerem'in Cemil ile Mehmet'e karşı açık bir tavrı olmasına rağmen ilişkilerini ima bile etmemesi kişiliğine uymamaktadır. Ajan olduğunu düşündüğü kişiyi öldüren ve sonrasında intihar eden Kerem'in duygusal tutarlılığı ve aldığı kararları uygulamada gösterdiği kararlılığı göz önüne alındığında Cemil ve Mehmet'le ilişkisi hakkında tanımama tavrı tutarlı değildir.

Kerem'in intiharı da bazı tutarsızlıklar barındırır. Bileklerini keserek intihar etmiştir. Fakat intihar mahallini inceleyen ajanlar konuşurken:

“Hiç tereddüt çizgisi yok,” dedi, sanki arkadaşının sorusunu duymamış gibi.
 “Çoğu intiharda, asıl çizginin yanında amacına ulaşamamış kesikler olur.”
 (Ümit, 2014b, s. 152)

Tereddüt çizgisi, intihar etmek isteyen kişinin ölümden korkarak ilk önce etkisiz kesikler atması veya acıdan kesmeyi yarıda bırakması sebepleriyle oluşan çizgilerdir. Kerem'de bu durumun olmaması Kerem'in kararının kesin olduğu ve hiç şüphesinin olmadığını yahut cinayete kurban gittiğini göstermektedir. Öldürülmediğini bildiğimiz Kerem'in bu derece kararlıyken bildiği her şeyi mektubunda açıklamaması beş faktör kişilik analizi sonuçlarına göre çıkan kişiliğine uygun değildir.

Kerem hakkında diğer tutarsızlık ise Şerif'le olan iletişimidir. Şerif ile aynı odada bulunmadığı halde sırlarını açacak kadar yakın olması Kerem'in Moskova'daki kişilik yapısına uygun değildir. Güven kriterini geçmesi halinde Şerif'le böyle bir iletişime geçebileceği düşünülebilir. Ancak yukarıda da alıntılı olduğu üzere İstihbarat ajanlarının sorgulamaları sırasında Şerif'le yaşadığı gerginlik onun güven kriterinden geçmemiş olduğunu da bize gösterir. Aynı odada kalmaları yahut, aynı yapılanmada olmaları gibi Şerif ile olan ilişkisinin diğerlerine göre daha iyi olmasını sağlayan mekân birliği gibi makul bir sebep verilmemektedir. Dolayısıyla Şerif'le bu derece yakın iletişimi tutarlı değildir.

Olay örgüsüne bakıldığında ise; karakterizasyondaki tutarsızlık noktalarının gerilimin devam ettirilmesi için önemli oldukları görülür. Cemil ve Mehmet'le birbirlerini tanıymıyormuş gibi davranmaları, katil olarak Kerem'den şüphelenilmesinin önüne geçmiştir. Kerem'in intiharı ve kısa intihar notunun,

istihbarat ajanları vesilesiyle gerilimi arttırma kurgusunda yardımcı olduğu ve şüphelerin Cemil'e yönlendirilmesini sağladığı da açıktır. Şerif ile iletişimine bakıldığında ise Kerem cinayetten sonraki gün intihar ettiğinden Kerem'in söylemleri Şerif üzerinden verilir ki bu durum da Cemil üzerindeki şüpheleri arttırmakta kullanılan önemli bir argümandır.

Kerem'in kişiliğindeki değişimin gayet tutarlı verilmiştir. Diğer yandan Kerem'in intiharı ve intihar notu konularında tutarlılık oluşturacak bir bilgi verilmediği görülür. Mehmet'in ajanlığı, Cemil – Mehmet - Kerem üçlüsünün yaşadıkları hakkında bilgilerin kronolojik olarak işlenmeyip romanın sonunda verilmesi olay örgüsündeki gerilim için önemlidir. Dolayısıyla olay örgüsü merkezli kurulmuş olan bu romanda Kerem'in de olay örgüsü merkezli oluşturulduğu ve yeterince sağlıklı bir kişilik oluşturulamadığı görülmektedir.

2.3. PATASANA

2.3.1. Ana Çizgileriyle Olay

1999 yılının yaz aylarında Gaziantep'in yakınlarında bir antik şehir kazısı çevresinde geçen olaylar konu edilmektedir. Kazı ekibi beş Türk, bir Alman (Bernd Burs) bir de Amerikalı (Timothy Hurley) olmak üzere toplam yedi kişiden oluşmaktadır. Alman Arkeoloji Enstitüsü ana sponsorluğunda görevini sürdüren ekibe bölgenin asayişinden sorumlu Yüzbaşı Eşref ve ekibinin aşçılığı görevini yürüten Halaf isimli aşçının da eklenmesiyle Merkezdeki kişi kadrosu 9 kişiye çıkmaktadır. Yaz tatili sebebiyle boş olan bölgedeki bir okulda ikamet ederek kazı sürdürülmektedir.

Yaklaşık olarak bir haftalık süreç içerisinde olayların anlatıldığı eserde okuyucu dört cinayetle karşılaşmaktadır. Bölge halkı tarafından kutsallığı bulunduğu söylenen bölgede kazı yapılması kazı ekibiyle halk arasında gerginliğe yol açmıştır. Eserdeki ana gerilimi sağlayan bu durum katil veya katillerin de aranmasında etkili olacaktır. Önce kazıya karşı çıkılması, sonrasında ise bölge halkı arasındaki karmaşık ilişkiler sebep gösterilerek katilin aranmasında terör örgütleri bile şüpheliler arasına sokulmuştur. Tüm bu şüpheler irdelenirken bölge halkının birden fazla milletten ve dinden oluştuğu öğrenilir. Müslüman ve aynı zamanda Hristiyan olan Gâvur Nadide bölgedeki halkların çatışmalarının yaşayan belgesidir. Timothy ve Timothy'nin arkadaşı Amerikan Hastanesinin başhekimi sayesinde Gâvur Nadide'nin ailesinin geçmişi öğrenilir. Aynı zamanda yetmiş sekiz yıl önce işlenmiş benzer cinayetlerin öğrenilmesi de soruşturmayı bilinmeze sürükler. Son bölüme kadar görünürde üniformalı dedektif olan Yüzbaşı Eşref ve asıl dedektif Esra Beyhan katilin kim olduğunu bulamamışlardır. Uluslararası toplantı sırasında Timothy HURLEY'in, Gâvur Nadide'nin yeğeni olduğunu ve cinayetleri sebepleriyle beraber itiraf etmesiyle bütün düğümler çözülür.

2.3.2. Beş Yapı Analizi

2.3.2.1. Fiziksel Yapı

Timothy HURLEY elli bir yaşında, ölü diller uzmanı bir akademisyen olarak okuyucunun karşısına çıkar. Amerikan vatandaşı olan Timothy, aslen Türkiye'den göçen Ermeni bir ailedendir. Romanın sonunda, Timothy HURLEY'in gerçek isminin Armenak PAPAZYAN olduğu öğrenilir. Hakkındaki diğer bilgiler de farklı yerlerde ve parça parça halindedir.

“... iri cüssesiyle Timothy karşısına çıkıverdi. ... Elli bir yaşında olmasına karşın oldukça dinç görünüyordu.”(Ümit, 2010a, s. 24)

İri cüsseli ve yaşına göre de oldukça diri bir yapıya sahiptir. Vücudunda ayrıntılı tarifi verilen tek bölgenin başı olduğu görülür:

“Düz, kumral saçlarını kısacık kestirmişti, bir kadınıniki kadar biçimli olan kaşlarının altındaki kadifemsi iri kara gözler, insanı rahatsız etmeyen, boş vermiş alaycı bir ifadeyle bakıyordu çevresine. Şakaklarından çenesine uzanan yer yer kırçillaşmış bakır renkli kısa sakalı, bakışlarındaki alaycı ifadeyi tamamlayarak keskin yüz hatlarına olgun bir hava veriyordu. “Yakışıklı adam,” diye düşündü Esra. (Ümit, 2010a, s. 106)

Romanda dedektif rolünde olan Esra'nın bakış açısıyla verilen tarife göre Timothy'nin keskin yüz hatlarına sahip yakışıklı biri olduğu açıktır. Kısa kesilmiş saçları kumral ve düz iken yer yer kırçillaşmış bakır renkli kısa sakalları ise yakışıklı Timothy'e ayrıca olgunluk katarak daha da çekici hale getirir. Kadifemsi olarak tanımlanan ve birden fazla yerde bahsedilen “iri kara” gözler ise biçimli kaşlarının altında Timothy'i çekici ve olgun bir erkek güzeline çeviriyor olmalıdır. Bu derece yakışıklı ve olgun Timothy'nin vücudunda her hangi bir kusur belirtilmezken dövme ya da başka bir lekenin bulunduğu dair ibare de yoktur.

Timothy'nin çocuğu yoktur. Babası hakkında ise Timothy'nin ağzından “güçlü kuvvetli” ve “çok yakışıklı” olduğundan başka bir bilgi verilmez. Ancak çocuğu olduktan sonra çocuğunun öldürüleceği korkusuyla psikolojisinin bozulduğu ve sonrasında ölene kadar hastanede yattığı bilinmektedir. Annesi hakkında bilinenler de fazla değildir. Timothy'nin babası olan Dikran'ı evlenmeye ikna ettiği ve isminin Nancy Wilkinson olduğu bilinmektedir. Dikran'ın psikolojik sorunlarının ortaya çıkması sonrası hayatının tehlikede olduğunu düşünerek kocasını terk ettiği bildirilmektedir. Kocasını terk ederken çocuğunu da kocasının yanında bırakmıştır. Bir yaşını bile doldurmamış çocuğunu terk eden Nancy yıllar sonra

oğlunu üvey ailesi öldükten sonra bularak hayatını değiştiren Master programına girmesini sağlayan finansör olduğu görölür.

2.3.2.2. Kişinin Geçmişi

Timothy HURLEY'in geçmişi fiziksel özelliklerine göre daha ayrıntılı verilmiştir. Dört farklı yerde aynı olaylar farklı ayrıntılarla anlatılarak Timothy'nin geçmişi hakkında bilgiler görölür.

Timothy muhtemelen 1948 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin NEW YORK şehrinde doğmuştur. HURLEY soy ismini veren aile evlatlık olarak yanlarında büyüdüğü ailedir. Muhtemelen bir yaşındayken evlatlık verilen Timothy'nin üvey ailesiyle New Heaven denen bir şehirde büyüdüğünden daha fazla ayrıntı yoktur.

Öz babasının ismi Dikran PAPAZYAN'dır. Dikran, olay zamanından yetmiş sekiz yıl önce yani 1921 yılında öldürölen Papaz Kirkor'un oğludur. 1921 yılında kilise olan ibadethanenin çan kulesinden aşağı atılarak öldürölmüştür. Aynı günlerde iki Ermeni daha öldürölmüştür. Ohannes Ağa başı kesilerek, bakırcı Garo ise iş yerindeki kirişlere asılarak katledilmiştir. Bu olaylar sonrası Dikran ailesiyle beraber kaçmak zorunda kalmıştır.

“... Papaz Kirkor'un ailesi Beyrut'a kaçmış. Adamın genç bir oğlu varmış, bir de küçük kızları. Delikanlı, çocuğun kendilerine ayak bağı olacağını anlayınca kız kardeşini iyi bir komşusuna bırakıp annesiyle Beyrut'a kaçmış. Oradan da Fransa'ya geçmişler...”(Ümit, 2010a, s. 207)

Papaz Kirkor'un ölümlü tek ayrılık olmamıştır. Dikran'ın göçerken geride bıraktığı on yaşında olan kardeşi Nadya, romanda seksen sekiz yaşındaki Gâvur Nadide olarak karşımıza çıkar. Timothy'nin halası Nadya, kendisine bakan ailede

Müslüman geleneklerine göre büyümüş olsa da Hıristiyanlığı unutmamıştır. Bu durumu anlaşılınca da lakabı Gâvur Nadide ismiyle anılır olmuştur. Nadide, Timothy'nin Amerikalı olduğunu öğrenmesi üzerine en son elli yıl önce haber aldığı kardeşini bulur umuduyla ona gitmesi vesilesiyle okuyucu bazı ayrıntıları daha öğrenir.

Timothy'nin geçmişi hakkında romanda üç ayrı yerde daha farklı ayrıntılarla verilmiştir. Ancak Timothy'nin Esra'ya Gâvur Nadide'nin isteğiyle yaptığı araştırmasını aktardığı geçmiş en ayrıntılı olanıdır. Bu anlatılanların aynı zamanda Timothy'nin de geçmişi olduğu ancak romanın son sayfalarında Timothy cinayeti ve kimliğini itiraf ettiğinde öğrenilecektir:

“Dikran, kız kardeşi Nadya'yı Türkiye'de bıraktıktan sonra annesiyle birlikte önce Halep'e, oradan da Beyrut'a geçmeyi başarmış. Ancak zaten hasta olan annesi Beyrut'ta ölmüş. Bir süre Beyrut'ta kalan Dikran, daha önceden Amerika'ya kaçan akrabalarının ısrarıyla Yenidünya'nın yolunu tutmuş. ... Dikran, Nancy'nin ısrarlarına dayanamayarak evlenmeye razı olmuş. Evliliklerinin ilk yılında her şey yolundaymış. Bir oğulları olmuş, ikisi de çok mutluymuş. Dikran çocuğa Armenak adını vermiş. Ama çocuk büyürken Dikran'ın korkuları da artmaya başlamış. Gece yaraları kâbuslar içerisinde uyanıp, “Oğlumun öldürecekler...” diyerek çocuğun yatağına koşuyormuş. Bu korkusu giderek paranoyaya dönüşmüş. Rastladığı herkese bebeği elinden alacaklarını söylüyor, çocuk en küçük bir rahatsızlık geçirse, “Oğlumun zehirledin!” diyerek karısını feci şekilde dövüyormuş. Kötü muamele ve dayığa ancak birkaç ay dayanan kadıncağız, kocasının kendini öldüreceğinden korkarak bir gece apar topar evi terk etmiş. ...” (Ümit, 2010a, ss. 343-344)

Dikran PAPAZYAN'ın paranoyak şizofren tanısıyla hastaneye yatırılmasıyla beraber Armenak evlatlık verilmiş ve adı Timothy HURLEY olmuştur.

Armenak, Timothy olduktan sonra da bazı sıkıntılar yaşar. Ailesinin imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle burslu olarak okuduğu Yale Üniversitesi arkeoloji bölümünü bitirir. Hemen arkasından bursu karşılığında Vietnam Savaşı'na asker

olarak katılmış ve savaş bitene kadar orada kalmıştır. Timothy'nin anlatımlarına göre orada ön saflarda savaşmış ve çok sayıda ölüm görmüştür.

Ülkesine döndüğünde psikolojik sorunlar yaşadığı ve bir süre tedavi gördüğü de belirtilmektedir. Timothy'nin tedavisinin bitmesi ile öz annesinin Timothy'i bulması aynı zamanlara denk gelir. Bu durum hayatının akışını değiştirir. Annesi Timothy'e geçmişini anlatırken geleceğini değiştirecek olan master eğitimi için parasal sorunlarını çözer. Öz annesinin yardımı sayesinde master eğitimini bitiren Timothy, Mezopotamya bölgesinde arkeolog olarak çalışmaya başlar.

Yaklaşık on beş yıl çalıştıktan sonra Timothy kendi isteğiyle işini bırakarak kökenlerinin olduğu topraklara döner. Savaşın bitimi, yaklaşık bir yıllık tedavi süreci ve üç yıllık master eğitimi olarak geçen zaman hesaplandığında 1994 yılı civarında Türkiye'ye döndüğü söylenebilecektir. Türkiye'de Gaziantep ve civarında geçmişi ile bilgiler toplarken olay zamanından yaklaşık bir yıl önce otobüs yolculuğu sırasında PKK örgütüne kaçırlır. Onunla beraber kaçırılmış olan Asteğmen öldürülmüş Timothy ise serbest bırakılmıştır. Açıkça ne kadar sonra olduğu belirtilmese de muhtemelen bu olaydan kısa bir süre sonra cinayet olaylarının geçtiği kazı için teklif almış ve kazıya katılmıştır.

2.3.2.3. Çevresel Yapı

Timothy'nin yaşamı boyunca çok sayıda yere gittiği bilinmektedir. Gittiği ülkelerden Vietnam, Irak ve Türkiye açıkça belirtilenleridir. Buralarda yaşadıkları çoğunlukla Timothy'nin ağzından öğrenilmekle beraber Türkiye'de yaşananlar hakkında başka kaynaklardan da bilgiler verilmektedir.

Kronolojik olarak bilinen ilk mekân çocukluğunun geçtiği New Haven'daki evidir. Romanda mekân olarak en ayrıntılı tasvir de bu ev içindir:

“Bazı gecelerde New Haven aklıma gelir. Ailemle birlikte geçirdiğim yaz gecelerini özlerim. Bizim orada yazları çok sıcak olur. Gece gündüz nemli bir sıcaklık boğar insanı. Bazen okyanustan esen serin rüzgâr Long Island Boğazı'nı geçip bizim iki katlı bahçeli evimize kadar ulaşır, babamın balkona astığı rüzgâr çanlarını tatlı tatlı çınlatır. Burada bile bazı geceler o tatlı çınlamayı duyarım”. (Ümit, 2010a, s. 107)

Yaz ve kışların yaşandığı bir bölgede çocukluğunun geçtiği açıktır. Çiftlik olarak tanımlanmamasından yola çıkarak ortalama bir bahçesi olan geniş bir evde büyümüş olmalıdır. Bu anının mutlu olduğu göz önüne alındığında Timothy'nin yazları daha çok sevdiği de söylenebilir. Kazı bölgesi olan Gaziantep'te sıcak dönemde bulunuyorken rüzgâr çanlarının tatlı çınlamalarını duyar gibi olması söylemine bakarak, çocukluk döneminin mutlu anlarıyla bağdaştırdığı ve dolayısıyla bulunduğu mekânda mutlu olduğu söylenebilir. Çocukluk dönemiyle alakalı olarak burada alıntıladığımız ev tarifinden başka evin kaç odalı olduğu, evin düzeni, odası, bahçesi veya yaşadıkları mahalle yahut semt hakkında bilgi bulunmaz.

Evinden sonraki mekân olarak okuyucunun karşısına Vietnam çıkar. Bursu karşılığında ordudaki görevini Vietnam'da yapmaktadır.

“... Vietnam'daydım. Hem de savaşın tam ortasında. Birleşik Devletler yenilinceye kadar da orada kaldım.”(Ümit, 2010a, s.146)

Vietnam'da tam olarak ne kadar süre kaldığı açık değildir. Tek kesin olan savaşın sonuna kadar kaldığıdır. Savaşın Timothy üzerinde ciddi etkileri olduğu görülür. Bu konuda bilgiler Timothy'nin ağzından okuyucuya aktarılır:

“Korkunç şeyler yaşamış olmalısın,” diye üsteledi Esra.
 Timothy onu onaylarcasına başını salladı:
 “Ama bir sürü şey de öğrendim. Savaş, bedeli çok ağır ödense de dünyanın
 en iyi okullarından biridir.””(Ümit, 2010a, s. 147)

Vietnam’da çevre olarak, ev, baraka, orman veya başka fiziki mekânlar yoktur. Vietnam’da nerelere gittiği, hangi hava şartlarında yaşadığına dair bilgi de verilmez. Vietnam’da karşımıza sadece savaş çıkmaktadır. Savaş Timothy’nin düşünce tarzında değişimlere yol açmıştır. Bu değişim bilişsel durumun incelendiği başlıkta ele alındığından tekrar edilmemiştir.

Vietnam sonrası yaşanan diğer ülke ise Irak’tır. Ancak Irak hakkında hiçbir bilginin olmadığı görülür. Sadece Türkiye’nin de dahil olduğu Mezopotamya bölgesinin ortak kültür olduğu görüşü verilir. Timothy Irak’tayken de sık sık Türkiye’ye geldiğini belirtir. Bölgedeki inanışlar ve insanların olumlu yapısından bahsedilir. Fakat bu dönemlerde tam olarak yaşadığı yerler, şartları veya diğer herhangi bir ayrıntı hakkında veri yoktur.

Irak’tan sonra çalışmalarına ara verdiği ve Türkiye’ye geldiği bilinmektedir. Bu dönemde çoğunlukla Gaziantep şehrinde kaldığı açıkça söylenmemektedir. Ancak romandaki diğer kişilerin diyaloglarından öğrenildiği kadarıyla muhtemelen bu dönemdeki tüm zamanı Gaziantep ve çevresinde geçmiştir. Gaziantep Amerikan Hastanesi başhekimini ikna ederek kırsal alandaki halk için sağlık taraması organize ettiği, bölgedeki halkın Timothy’i sevdiği diğer kişilerin diyaloglarından öğrenilen bilgilerdir. Fakat daha önceki dönemlere ait mekân hakkındaki bilgi azlığı bu dönemde de aynıdır. Bu dönemde yaşadığı ev, semt veya şehir hakkında bilgiler olmadığı gibi gidip gezdiği yerler hakkında da bilgi yoktur.

Kazı sürecinde ise yaşanan mekân hakkında önceki mekânlara göre daha ayrıntılı bilgi bulunur. Kazı ekibinin yaşadığı bölgenin genel bir tasviri vardır:

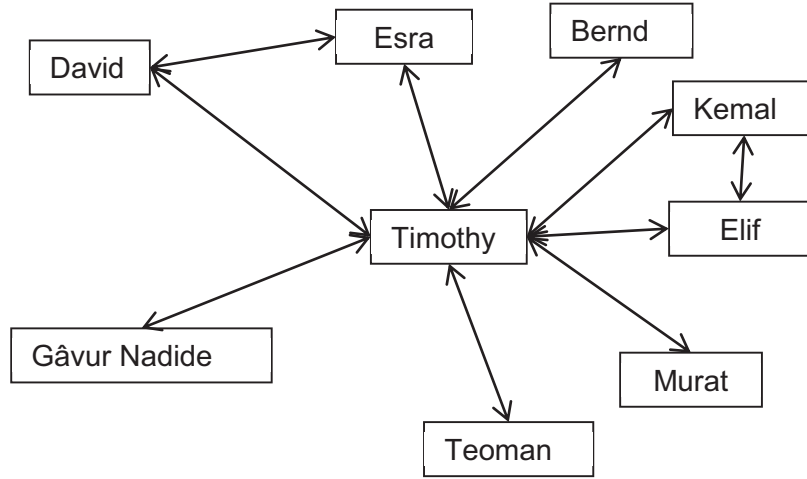
“Güneş yeterince yükselmemişti ama sıcak bütün ovayı kaplamıştı. Buralarda sabah serinliği bir kahvaltı süresi kadar çabuk geçiyordu. Gecenin insanı titreten ayazından sonra siyahtan kül rengine, kül renginden turuncuya dönüşen tanyerinin ucundan güneş burnunu gösterince, yaşanan kısacık serinlik son bulur, aniden cehennemi sıcak başlardı.”(Ümit, 2010a, s. 13)

Bölgenin en sıcak dönemlerinden birinde oldukları açıktır. Uzun süre aynı iklime sahip bölgelerde yaşadığı bilinen Timothy, kampın kurulduğu okulda “bahçeye bakan, aydınlık dersliği” odası olarak seçmiştir. Öteki odaların durumu hakkında da bilgi olmaması odanın pozisyonu açısından karşılaştırma imkânını elimizden almaktadır. Diğer yandan odasının düzeni hakkında da bilgi yoktur. Oda düzenini nasıl değiştirdiği yahut değiştirmedeği, dağınık veya düzenli olduğuna dair bilgi bulunmaz. Dolayısıyla kişiliğinin bu mekâna yansması yahut mekânın kişiliğine etkisinin olup olmadığını değerlendirme imkânı bulunmamaktadır.

2.3.2.4. Sosyolojik Yapı

Timothy'nin geçmiş yaşantısındaki ilişkileri hakkında bir bilgi yoktur. Tek bilinen karısının Belçikalı genç bir arkeoloğa kaçtığıdır. Ancak kaçış sebebi hakkında (aşk, kötü giden ilişki gibi) herhangi bir bilgi verilmez. Dolayısıyla bu veri herhangi bir sonuç için yeterli değildir. Olay zamanındaki iletişimde olduklarına bakıldığında kazı ekibi, başhekim ve halası Gâvur Nadide karşımıza çıkar.

Kazı çalışmaları sırasında gördüğümüz Timothy iletişime açık biri olarak karşımıza çıkar. Kazı grubunda herkesle iletişimi vardır. Sadece Elif'e aşık olan Kemal ile ilişkisi gergindir; onun sebebi de Kemal'in Timothy'yi kıskanmasıdır.

Şekil 4 Patasana iletişim şeması

Romanda soruşturmayı yürüten Jandarma Yüzbaşı Eşref bulunmakta ise de asıl dedektif Esra'dır. Timothy ile Yüzbaşı Eşref'in ortak alanlarda tesadüf etmekten başka hiçbir iletişimi yoktur. Yüzbaşı Eşref kazı ekibinden sadece Esra ile iletişindedir demek mümkündür. Esra ile Yüzbaşı, iş ilişkisi haricinde duygusal olarak da ilişki içerisindedirler. Yüzbaşı, kazı ekibinin geriye kalan tüm üyeleri ile mesafelidir. Diğer yandan bölge halkından olan ve soruşturma için Esra'ya bazı bilgiler de veren Halaf vardır. Fakat Halaf'ın ekibin diğer üyeleri arasındaki ilişkisi de Yüzbaşı'nın iletişimiyle benzerlik gösterir. Bu sebeplerle ikisi de tabloda gösterilmemiştir.

Timothy ailesini kaybetmesi, Vietnam Savaşı ve PKK tarafından kaçırıldığı zaman maruz kaldığı olaylar sonrası yaşadığı travmalarına rağmen kazı ekibiyle çok uyumludur. Yemeklerde diğer üyelerle şakalaşmaktadır. Kendisinden yaş olarak çok küçük olan ekip üyeleri onu "Tim" olarak çağırarak kadar benimsemişlerdir. Timothy aynı zamanda bölgedeki halk tarafından da çok

sevilmektedir. Bölge halkına Amerikan Hastanesi'nce ücretsiz sağlık taraması yapılmasını bile sağlamıştır.

Tüm olumlu ilişkilere rağmen Timothy'nin kazı ekibinden yahut bölge halkından kimselerle iletişimi farklı değildir. Okuyucunun karşısına en çok konuştuğu kişi olarak Esra çıkar. Ancak bu iletişim daha çok Esra'nın olaylar sonrası tecrübeli olarak gördüğü Timothy'e danışmak istemesi sebebiyledir.

Timothy'nin kazı ekibindeki diğer kayda değer iletişimi ise Kemal iledir. Bu iletişimin gergin olduğu görülür. Ancak bu iletişimin de kaynağı Kemal'dir. Kemal'in sevgilisi Elif Timothy'e ilgi duymaktadır. Timothy bu ilgiye cevap vermese de açıkça reddetmemesi Kemal ile Timothy arasında küçük bir şiddet patlamasına sebep olmuştur. Sonunda ekipçe yapılan bir sohbette Timothy açıkça Elif'e ilgi duymadığını anlatır.

Timothy ile ekip dışından iletişimi olan tek kişi Amerikan Hastanesi başhekimisi David'dir. Timothy Türkiye'ye geldikten sonra oluşan yaklaşık beş yıllık bir arkadaşlıkları vardır. Bu arkadaşlığı sayesinde halka ücretsiz sağlık taraması yaptırabilmiştir. David ile Esra'nın görüşmelerinden anlaşıldığı üzere David Timothy'i takdir etmekte ve sevmektedir. Ayrıca romanda Timothy'nin terör örgütü tarafından kaçırıldıktan sonra girdiği bunalım anlarına şahit olan tek kişi de David'dir.

Sonuç olarak bakıldığında romanda kalabalık bir kişi kadrosu olsa da Timothy'nin iletişim kurdukları arasında David, Esra ile Kemal-Elif ikilisi önemli kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. David ile birebir iletişimi okuyucuya verilmese de Esra – David diyalogu üzerinden bu iletişim hakkında bilgi verilmektedir. Kemal-Elif ikilisi ile iletişimi ise Timothy'nin duygusal durumu hakkında önemli bilgi kaynağı olarak

karşımızdadır. Ancak genel olarak bakıldığında Esra'nın rolü öne çıkar. Bazı iletişimler hakkında bilgiler Esra üzerinden verilmekte, Timothy'nin ağzından verilen bilgiler de Esra ile diyalogları üzerinden verilmektedir. Romanda Timothy'nin diyaloglarında doğrudan şahit olunanların çoğunluğu Esra iledir.

2.3.2.5. Bilişsel Yapı

Bilişsel yapı için diğer yapılara oranla daha fazla bilgi bulunmaktadır. Bu bilgilerin önemli bölümü Timothy'den öğrenilse de bazı çıkarımlar yapılabilecek kadar doğru bilgiler olduğu anlaşılmaktadır. Timothy'nin bilişsel durumunu iki bölüme ayırmak doğru olacaktır. Birincisi sadece Timothy HURLEY olarak yaşadığı dönem ikincisi ise Armenak PAPAZYAN olduğunu dönemdir.

Timothy iken üniversitede ordunun sağladığı burs sayesinde okuyabilmiştir. Burs sebebiyle de orduda görev yaptığı zaman Vietnam savaşına katılmıştır. Bu katılım burs karşılığı mecburi hizmet olsa da Timothy'nin savaşa karşı bir eylemi veya düşüncesinin olmadığı görülür:

“Henüz bir amacım yoktu. Kendimi göstermek istiyordum. O sıralar Vietnam Savaşı'na karşı protesto hareketleri yeni başlamıştı. Onların arasında yer almadım...”(Ümit, 2010a, s. 147)

Savaşa katılmadan önceki durumu savaş sırasında gördükleriyle beraber değişir. İnsan öldürmeye karşı olmaya başlaması ve dolayısıyla savaş karşıtlığı romanda birden fazla yerde Timothy'nin söylemleri vesilesiyle zikredilmektedir. Fakat savaşa karşıtlığı siyasi erkleri protesto için mitingler yapmaktan farklıdır:

“...süngüyü saplayan, tetiği çeken, bombayı atan, tankı kullanan sıradan insanlardır. Yani üniforma giymiş halktır. Bugüne kadar çok az asker buna karşı durmuştur. Savaşan iki ordunun askerlerinin birleşip, 'Artık yeter, biz

savaşmak istemiyoruz,' deyip, silahlarını attıkları kaç olay vardır tarihte?"(Ümit, 2010a, s.148)

Halkın silahlarını atarak savaşmayı reddetmeleri konusunda Esra, ölüm cezası alacaklarını söylediğinde söylemini bir adım daha ileriye de götürür:

"Savaşta zaten ölmeyecekler mi? Daha doğru bir amaç uğruna, barış için ölmeleri daha anlamlı olmaz mıydı?" (Ümit, 2010a, s. 148)

Timothy sadece protesto çekilmek yerine daha ileriye gider. Tepki göstereceklerden öldürmeye karşı çıkmak için gerekirse kendi hayatlarından vazgeçmeyi önermektedir. Savaşa karşı bu duruş aslında Timothy'nin kendi durumuna uymaktadır. Savaş öncesi protesto etmediği gibi savaşa da katılmıştır. Savaşın gerçek ve açık yüzünü görmesine rağmen karşı duruş sergileyemediği savaşın sonuna kadar kalmasından anlaşılmaktadır. Savaşa gitmeden önce protesto etmek yerine savaş anındaki insanların da savaşı bırakabileceklerini söylerken kendini eleştirmiş olmalıdır.

Vietnam savaşından sonra akademik çalışmalarına devam etmesi ile kendini feda etme olmasa da savaşa bulaşmama inancı doğrultusunda yaşadığı söylenebilecektir.

Timothy'nin sessizliği yahut geç tepki verışı Kemal ile olan gerginlikte de kendisini gösterir. Kazı ekibinden Kemal'in bütün baskılarına da yumuşak başlılıkla mukabele etmesi veya görmezden gelmesi de bu minvaldedir. Ancak bakıldığında Kemal'in Elif'i sevdiği romanın başlarından itibaren açıkça belirtilir. Elif'in Timothy'e olan ilgisi de belirtilmektedir. Romanın sonlarında Timothy Elif'e karşı hislerinin olmadığını anlatır. Fakat baştan itibaren Elif'e karşı ilgisizliğini belirtebilecekken herhangi bir eylemde bulunmaz. Kemal kıskançlık krizlerine

girip Timothy'e açıkça cephe aldığı durumlarda bile Timothy'nin herhangi bir eylemi görülmez. Timothy'nin romanın sonuna kadar gösterdiği tek şiddet fiili Kemal'in kendisine açıkça saldırması sonrası Kemal'in yakasını öfkeyle tutmasından ibarettir ki daha sonra bu davranışından ötürü özür dileyecektir. Timothy'nin ikinci defa olay sonuçlanmadan tepki göstermediği görülür. Şahsı ile ilgili konularda etken rolünden çok edilgen rolü benimsediği açıktır.

Timothy'nin savaşa katılması sadece idealler açısından bakılmamalıdır. O dönemde yaşadığı şartların da kişiliğini ve hayatını yönlendirdiği düşünülmelidir. Vietnam savaşına gitmeden önce savaşa karşı olanlarla ilgili farklı düşüncelere sahip olmasından çıkarılabilmektedir:

“Pek girişken bir çocuk da değildim. Henüz bir amacım yoktu. Kendimi göstermek istiyordum. O sıralar Vietnam Savaşı'na karşı protesto hareketleri yeni başlamıştı. Onların arasında yer almadım, belki çekingenliğim yüzünden, belki protestocuların başındaki çocukları sevmediğimden. Onların esrar çekip toplu seks partilerine katılan, uzun saçlı sorumsuz serseriler olduklarını düşünüyordum.”(Ümit, 2010a, s. 147)

Savaşa gidiş sebebi ideallerden çok savaş karşıtları olarak gördüğü kişilerin hayat tarzına yahut kişiliklerine tepkidir. Çekingenliğini belirtmesinden yola çıkarak Timothy'nin protestocuların hayat tarzına dâhil olmak istediği ancak girişken olmaması sebebiyle dışarda kaldığı düşünülebilir. Fakat bu değerlendirmeyi yaparken Timothy'nin o sıradaki maddi durumu gibi diğer etkenlerin de detaylıca bilinmesi gerekmektedir. Tüm bu değişkenler haricinde Timothy'nin kişisel tepkiyi daha sonra idealleştirdiği görülür:

“Biraz da onlara tepki olsun diye Amerikan yurtseverliğini kanıtlamak için isteyerek gittim savaşa.”(Ümit, 2010a, s. 147)

Savaş dönüşü bunalım geçirerek tedavi görmesi bu bilgiler ışığında yaşadığı travma için farklı sebepler bulunabilir. Katılmak istediği hayat tarzına katılamaması sonrası savaşta gördüğü olaylarla travma yaşaması olabileceği gibi savaşın gerçek yüzünü görerek yaşadığı vahim olaylar sonrası içine düştüğü travma da olabilir. İki durum yahut romanda verilmemiş olan başka sebeplerle de birleşerek travmalar yaşanmış olabilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun savaş sonrası tedavi görmesi, savaşın Timothy üzerinde ne derece etkisi olduğunun önemli bir göstergesidir.

Tedavi sonrası sürece bakıldığında öz annesinin Timothy'yi bulması önemli bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkar. Eğitimine devam edecek finansal kaynak bulduğu gibi asıl ismi ve kökenleri hakkında bilgi edinmesi de bu buluşma neticesidir. Timothy, Armenak Papazyan olduğunu ve kökenlerini öz annesi sayesinde öğrenir. Fakat bu dönemden Türkiye'deki kaçırılma olayına kadar neler yaptığı açıkça belirtilmediğinden yeni durum ve bilgiler sonrası Armenak Papazyan'ın değişimi yahut gelişimi hakkında bilgi edinilemez.

Timothy iken yaşadığı Vietnam'daki şiddete maruz kalışı şekil değiştirmiş halde Türkiye'de PKK terör örgütü vesilesiyle başına gelir. Türkiye'de PKK terör örgütü tarafından kaçırılır ve suçsuz insanların hayatlarının değişimine şahit olur. Burada Timothy'nin edilgen yapısı bir daha karşımızdadır. Asteğmen teröristlerce öldürülürken engellemek adına hiçbir eylemi yoktur. Her hâlükârda sadece öldürülmek üzere olmak veya ölüme şahit olmak bile ciddi bir travma sebebidir. Her ikisini de yaşayan Timothy için bu durumun daha önce yaşanan Vietnam bunalımıyla daha da ağır olacağı açıktır. Fakat bu sefer Esra ve David'in diyaloglarından öğrenildiği kadarıyla profesyonel yardım almadan hayatına devam edebilmeyi başarır.

Tüm bu verilere rağmen Timothy'nin ideallerinin ne olduğu, ne tür bir yaşam seçtiği açık olarak verilmez. Timothy'nin ateist olduğu romandaki en eski arkadaşı David tarafından söylenmektedir. İyiliksever ve herkesle oturup konuşabilen alçak gönüllü ve o oranda derin bilgiye sahip olduğu da söylenmektedir. Bu değerlendirmeleri destekleyecek başka bir veri olmasa da bölge halkı tarafından sevilmesi, bahsedilen düşünceleri destekler niteliktedir. İnançlarında katı olmadığı görülür. Başkalarının inançlarına saygılıdır. Fakat saygının tamamen içten mi geldiği konusu açık değildir.

“Onların inancı böyle. Biz onların konuğu olduğumuza göre, saçma da gelse inançlarına saygı göstermeliyiz.” (Ümit, 2010a, s. 27)

Söylemi saygılı olduğunu açıkça gösterse de eski bir kazıda başına gelenleri anlattığında farklı durum karşımıza çıkar:

“Halkın kutsal saydığı çivi yazısı tabletlerini toplamak istedik. Ama yerliler, bu tabletlerin kendilerini beladan koruduğunu söyleyerek vermek istemediler. Kazı başkanı olan Profesör Andre, hükümete başvurdu. ... üstümüze ateş açıldı. Kazıyı bırakıp kaçmak zorunda kaldık. ... Bizim işin en kötü yanı, yöre halkıyla ters düşmektir. Bu duruma düştüğümüz an, ... kazının sonu gelmiş demektir.”(Ümit, 2010a, s. 29)

Söylemine bakıldığında Timothy'nin başkalarının inanışlarına işi dolayısıyla saygı duyduğu izlenimi oluşmaktadır. David ile tanışma zamanına bakıldığında çalışmayı bırakıp sadece kökenlerini öğrenmeye geldiği zamanlarına denk gelmektedir. Dolayısıyla bilgi almaya ihtiyacı vardır. İhtiyacı sebebiyle de saygı göstermiş olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Romanın sonunda itiraflarında da belirttiği üzere toplantı olması için kazının durdurulmasına karşı çıkmıştır. Bu minvalde bakıldığında Esra'yla yaptığı kazının sürdürülmesi konulu sohbette söyledikleri daha anlamlı olacaktır:

“Kimse bize saldırmaya cesaret edemez. Yüzbaşının yanımızda olduğunu biliyorlar.”(Ümit, 2010a, s. 145)

Örnek verdiği kazıda halkla karşı karşıya olmamayı öğütlerken, mevcut kazılarında devam etmeyi öğütlemektedir. Devam etmeyi öğütlerken Kazı başkanı olan Esra’ya kolluk kuvvetleri ile görüşürken bazı bilgileri saklamasını tavsiye etmesi de Timothy’nin görüşleri için manidardır:

“Bana sorarsan, kazı meselesini hiç açmayalım. Güvenliğimizi sağlamalarını isteyelim, yeter.”(Ümit, 2010a, s. 149)

İki farklı durum Timothy’nin başka inançlara saygılı olmaktan çok amacına uygun hareket ettiğini göstermektedir.

2.3.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.3.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Timothy’nin sakın bir insan olduğunu söylemek imkânsızdır. Kazı ekibiyle arlarındaki yaş farkına rağmen herkes onu Tim diye çağırılmaktadır. Romanda verildiği kadarıyla kazı ekibinin topluca yediği akşam yemekleri ve sabah kahvaltılarında esprileri ile sohbetlere katıldığı görülür. Ekibin sıkıntılı bir akşam yemeğinde:

“Balığın yanında içki yok mu?” diye soran Timothy’nin kalın sesiyle bozuldu masadaki sıkıcı sessizlik. (Ümit, 2010a, s.72)

Söylemi ile sıkıntılı bir ortamı yumuşattığı ve hareketlendirdiği görülür. Timothy istediği zaman sohbetlere katılmanın yanı sıra ortamı hareketlendiren davranışlar da sergilediğinden canlı bir kişiliğe sahiptir.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin gençlik döneminde çekingen olduğu bilinmektedir. Romanda gördüğümüz güncel Timothy hakkında çekingen olduğunu söylemek imkânsızdır. Diğer yandan girişken olduğuna dair bilgiden ziyade küçük veriler vardır. Halkın Timothy'yi kazı ekibinden daha çok tanıdığı ekipten Kemal'in serzenişinde açıkça verilir:

“Fırat kenarında bilmediği köy, ahbab olmadığı köylü yok.” (Ümit, 2010a, s. 47)

Bölgedeki ilişkilerini arttırması, kendi geçmişini öğrenmesi ve cinayetleri planlaması için de gereklidir. Dolayısıyla buradaki girişkenliğin kişilikten dolayı mı yahut iş sebebiyle mi olduğu kesin değildir. Fakat ekip içerisindeki durumu ile beraber düşünülünce Timothy'nin girişken bir yapıya sahip olduğunu söylenebilir.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin yalnızlığı sevdiğine dair bir bilgi yoktur. Fakat aksi yönde de bir bilgi bulunmaz. Ekip içerisindeki uyumlu davranışları, katılımları olsa da ekipten hiç kimseyle iş gerekleri haricinde özel bir iletişime geçtiği görülmez. En çok görüştüğü kişi olan kazı başkanı Esra ile iletişimi de kazı için istişare merkezli görüşmelerdir.

2.3.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Bilişsel yapının incelendiği bölümde ayrıntılı şekilde irdelendiği üzere Timothy'nin diğer inançlara karşı saygılı olduğu açık değildir. Tek sıkıntı yaşadığı kişi Kemal'dir. Onun da bazı saldırılarına karşılık vermediği yahut yumuşak mukabele ettiği görülür. Fakat amacının kazı sonundaki toplantıda cinayetlerini açıklamak olduğu düşünülünce Kemal ile arasındaki gerginliği arttırmamak için elinden geleni yapmış olacağı da akla gelmelidir. Dolayısıyla hoşgörülü olup olmadığına dair kesin bir kanıya varmak mümkün değildir.

Öfkeli / İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin seçim yapmak zorunda kaldığı bir durum yoktur. Sadece Kemal'le bir gerilim yaşar. Burada da gerilimi oluşturan ve yükselten değildir. Diğer yandan Timothy'nin de gerilimi düşürecek herhangi bir davranışı olmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Fakat kazıya cinayetleri işlemek üzere katıldığı göz önüne alındığında gerilimi düşürecek bir şeyler yapması menfaati gereğidir.

“ “Bağırma,” diyerek iki eliyle Kemal'in yakasına yapıştı Timothy. Güçlü elleriyle genç adamı yukarıya doğru kaldırdı.” (Ümit, 2010a, s. 181)

Planlarının sağlıklı işleyebilmesi için buradaki öfke patlamasını yaşamaması gerektiği açıktır. Tek başına sonuç için yeterli olmasa da menfaatlerine rağmen öfke patlaması yaşamaması Timothy'nin öfkeli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Timothy herhangi bir tartışmada veya menfaat çatışmasında taraf olmamıştır. Dolayısıyla uzlaşmacı yahut karşıt olduğuna dair herhangi bir kanı oluşturacak bilgi yoktur.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Amerikan Hastanesi başhekimisi David'in verdiği bilgilere göre doğrudan yardımsever hatta fedakâr bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ancak Armenak olduğunu bilerek geldiği, o çevreden geçmişi ile ilgili bilgi toplamaya çalıştığı düşünülünce yaptığı yardım ve fedakârlıkların bir araç olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu şüpheyi kaldıracak bir bilgi de bulunmadığından bu başlık hakkında bir kanaate ulaşmak imkansız olmaktadır.

2.3.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Timothy birden fazla ülke gezmiştir. Fakat bu ülkelerde nerede kaldığı ile yaşam tarzı hakkında bilgi yoktur. Kazı sırasında kaldığı odası hakkında da yeri haricinde bilgi bulunmaz. Yaptığı iş olarak baktığımızda ise kazı ekibinde dil uzmanı olarak görev yaptığı bilinmektedir. Fakat çalışmalarını nasıl bir sistemle yürüttüğüne dair bir bilgi yine yoktur. Dolayısıyla düzenlilik konusunda bir tanımlama yapılamamıştır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin bir süre askerlik yaptığı kişisel geçmişinin incelendiği başlıkta işlenmişti. Uzun yıllar boyunca arkeolog olarak çalıştığı da bilinmektedir. Askerlik sisteminin katı kurallara sahip olduğu bilinen bir durumdur. Fakat Timothy'nin askerliği Vietnam Savaşı'nda geçer. Kendisinin de anlatımlarına göre savaşta çok sayıda uygun olmayan olaylar şahit olmuş, katılmış ve sonunda psikolojik tedavi görme zorunda da kalmıştır. Uygun olmayan davranışların kurallar gereği mi yoksa sistemdeki askerlerin ferdi davranışlarından mı kaynaklandığı bilinmemektedir. Kendisinin de buradaki hangi kurallara uyduğu veya uymak zorunda kaldığına dair bilgi yoktur.

Arkeolog olarak çalıştığı döneme bakıldığında ise uzun yıllar çalışması önemlidir. Kurallar konusunda sorun yaşamayan biri olarak düşünülebilir. Ancak dalında alternatiflerinin olup olmadığı bilinmemektedir. Ayrıca eski kazılarıyla ilgili açıkça olumsuz bilgi bulunmadığı gibi aynı olumlu bilgi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla geçmiş yaşantısında, askerlik ve meslek hayatında kurallara uyan biri olup olmadığına dair bilgi yoktur.

Kazı çalışmalarına bakıldığında ise toplantı için kısa vakit kaldığında bile istirahat gününde istirahat ettiği görülür. Fakat bu veri tek başına kurallara bağlı olup olmadığını belirleyecek bilgi değildir. Elimizdeki veriyi destekleyen yahut çürüten başka bir veri de bulunmaması bizi sağlıklı bir bilgiye götürmemektedir. Dolayısıyla kurallara bağlılığı konusunda bir kanaat oluşmamaktadır.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Kazı sürecinde Timothy'nin göreviyle ilgili olumsuz bir bilgi bulunmamaktadır. Tabletlerin çevrilmesi işi Timothy sayesinde diğer ihtimallerden daha kısa sürede

çözömlenmektedir. Nitekim Esra'nın konuşmalarında da bu durum açıkça belirtilir:

“Düşönsenize Tim olmasaydı, tabletler üniversiteye gidecek de, oradaki Akkadca bilen biri tarafından çözülecek de ... Bulduğumuz metinleri günü gününe öğrenebilmek büyük bir ayrıcalık. Ondan her gün kazının başına gelmesini bekleyemeyiz. O bir uzman.”(Ümit, 2010a, s. 48)

Kazıya diğlerleri gibi katılmamakla beraber üstüne düşen görevleri yerine getirdiği açıktır. Diğler yandan toplantıya az vakit kaldığından dolayı Esra'nın serzenişi görülür:

“Ama bugün tabletleri çözsse iyi olacaktı... Tatil gününde kitabı için çalışmak istedi anlaşılan. Neyse, adamın bu kadcarcık lüksü olsun.”(Ümit, 2010a, s. 48)

Serzenişte bulunulan gün ekibin istirahat günüdür. Daha sonra Esra'nın bu isteğini öğrenen Timothy'nin rahatli gününde çözülemeye devam ettiği de görölmektedir. Dolayısıyla sorumlu-kararlı yapıda olduğu söylenebilir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Timothy uzun bir süre işleyeceği cinayetlerle ilgili plan yapmış biridir. Cinayet zamanı kısa bir süreye sığdırılmak zorunda kalınsa da yaklaşık bir yıl bu konuda hazırlık yapılmıştır. Ancak bir insan öldürmek basit bir işlem olmadığından bu durum tedbirliliğin kanıtı olarak yeterli değildir. Bu konuda tek ihtimal Kemal'le girdiği tartışmadır. Fakat Timothy'nin tartışmanın yaşanmaması için herhangi bir eylemde bulunmadığı da görülür. Diğler yandan eylemde bulunmaması heyecan arayan bir yapısı olduğundan da değildir. Çünkü Kemal ile gerilimin sebebi olan Elif'in davranışlarını tetikleyecek bir eylemi de yoktur.

Geçmiş yaşamına bakıldığında ise asker olup Vietnam savaşına katılması, heyecan arayan bir yapıyı çağrıştırabilir. Fakat macera için değil öncelikle aldığı burs sebebiyle gitmek zorundadır. Diğer yandan protestoculara karşı olduğu ve Vietnam Savaşı'nda savaşmayı vatandaşlık görevi olarak düşündüğü Timothy'nin ağzından okuyucuya aktarılmıştır. Dolayısıyla Timothy hakkında bu başlık için de kesin bir yargıya varmak imkansızdır.

2.3.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Timothy için en önemli gerilim unsuru uluslararası basın toplantısıdır. Bu toplantı iki sorun oluşturur. Birincisi toplantı tarihine kadar planlanan cinayetlerin sorunsuzca yerine getirilmesidir. İkincisi ise toplantıyı iptal edebilecek ihtimalleri bertaraf etmektir.

Kazı yeri bölge halkı inanışları için sıkıntılıdır. Bu durumda cinayetler Timothy için ikinci sorunu doğuran önemli sebeptir. Nitekim halktan gelen bazı tepkiler sebebiyle kazı başkanı kazıyı durdurmayı da düşünmüştür. Kazı durduğu zaman ise Timothy hedefine ulaşamayacaktır. Bu durumda Timothy'nin başarılı bir şekilde kazı başkanını kazıya devam etmesi için yönlendirdiği görülür. Bu yüksek gerilim altında Timothy'nin cinayetleri işlemesi, cinayetler sonucu oluşacak gerilimi bertaraf ederek kazının devam etmesini sağlaması ve toplantıya yakalanmadan katılabilmeyi başarması gerekmektedir. Bu Timothy için çok yüksek bir gerilimdir.

Tüm bunların üstüne Kemal'in Timothy'i kıskanması ekstra bir sorun olarak ortaya çıkar. Kemal'in oluşturduğu sorun sadece kıskançlık krizi değildir. Planlanan son

cinayete şahit olmuş ve Timothy onu öldürmek zorunda kalmış ve son ana kadar da saklamıştır. Tüm bu oyunlar sırasında Timothy'nin herhangi bir duygusal tutarsızlığına rastlanmaz.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin kazı çalışması süresince cinayetleri planladığı ve toplantı gününe kadar soğukkanlılığını hiç yitirmediği bilinmektedir. Açıkça ortada olan bu duruma göre rahat yahut diğer uçta olan endişeye yatkın sıfatlarının Timothy'i tanımlamadığı kesindir. Dolayısıyla bu başlıkta ortada yani rahat/endişeye yatkın olduğu söylenecektir.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Kemal'in plan dışı öldürülmesi ayrı bir gerilimdir. Cinayetler devam ederken kazının durmaması için Timothy'nin taktiği cinayetlerin kazı ekibine sıçramaması üzerine kuruludur. Kemal'in ölmesi yahut kaybolması bile kazının durması için yeterli olacaktır. Fakat bu durumu bile Timothy'nin kıskançlık krizine bağlayarak öteleyebilmesi Timothy'nin yaptığı işten emin olduğunu göstermektedir. Tüm işlemler olurken ise Timothy'de herhangi bir tereddüt, bocalama görülmemesi kendine güvenen bir yapıya işaret etmektedir.

2.3.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Timothy HURLEY akademisyendir. Başlığımız altında değerlendirebileceğimiz iki sahne vardır. Birisi Esra ile tartıştığı, savaş dolayısıyla insanoğlunun kötülük dolu olduğu tartışmasıdır.

“Ama bir sürü şey de öğrendim. Savaş, bedeli çok ağır ödense de dünyanın en iyi okullarından biridir.”

...

“İlk söylediğinde haklısın. Savaşlar sınıfların, devletlerin çıkarları için yapılmıştır. Ve yapılmaktadır. Ama sonuçta süngüyü saplayan, tetiği çeken, bombayı atan, tankı kullanan sıradan insanlardır. Yani üniforma giymiş halktır. Bugüne kadar çok az asker buna karşı durmuştur. Savaşan iki ordunun askerlerinin birleşip, ‘Artık yeter, biz savaşmak istemiyoruz,’ deyip, silahlarını attıkları kaç olay vardır tarihte? Oysa öldürmekten zevk alan, bunu meslek haline getiren insanların yer aldığı binlerce örnek gösterebilirim sana.”

“İyi de,” diye itiraz etti Esra, “Silahlarını bırakırlarsa suç işlemiş olurlar. Belki de vatan haini diye kurşuna dizilirler.”

“Savaşta zaten ölmeyecekler mi? Daha doğru bir amaç uğruna, barış için ölmeleri daha anlamlı olmaz mıydı?” (Ümit, 2010a, s.148)

Bu sahnede Timothy somut olaylardan somut sonuçlara gitmektedir. Olay ve sonuçların değişik açılardan değerlendirilmedikleri de görülür. Romanın sonunda da Timothy’nin insanlığa ders vermek niyetiyle cinayetleri işlediğini anlatması da tek açıdan olaya bakıldığını göstermektedir:

“Oysa Patasana’nın tabletleri her yerde yok. Onu gün ışığına çıkarırsak, bütün insanlık Patasana’yı tanıyacak, yeryüzünün resmi olmayan tarihinin ilk belgelerini okuma olanağı bulacak.”(Ümit, 2010a, s. 150)

Timothy’nin bu söylemine göre tabletler konularında dünyada ilk kalıntılardır. Bu derece önemli bir ürün Timothy’nin bakış açısına uygun kullanılabilecekken cinayetlerle adam öldürmenin kötü olduğunu anlatmaya çalışır. Analitik düşünceye sahip birisi mutlaka da cinayetleri de işlemek istiyorsa cinayetleri ve tabletleri beraberce kullanabileceği bir sonuç için çabalaması daha makuldür.

Ancak Timothy tabletlerle ilgili basın toplantısını sadece cinayetlerini açıklamak için kullanmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında Timothy HURLEY'in analitik düşünce yapısına sahip olduğunu söylemek imkânsızdır. Timothy son derece somut düşünen bir yapıdadır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin hassasiyeti konusunda ise tek veri Elif ve Kemal ile aralarındaki aşk konulu gerginliktir. Kemal'in sözlü saldırılarına Timothy'nin hiç cevap vermediği görülür. Aşk ilişkisi hakkında söylemleri ise ancak olay açıkça ortaya çıktığında gerilimi düşürmek amaçlıdır. Olgun ve tecrübeli birinin bu olayları çok daha önceden önleme imkânları olmalıdır. Gerilimin başladığı zamanlarda Elif ile uygun bir şekilde konuşarak gerilimi başından sonlandırmak yerine kendi haline bıraktığı görülmektedir ki bu durumun duyarlılıkla alakası yoktur. Ancak bu durum tek başına Timothy'nin hassas olmayan yapısı olduğunu da kanıtlamamaktadır. Cinayetlere ve oluşan sorunlara odaklanmış olan Timothy'nin bu duygusal durumu fark etmemiş olabileceği de düşünülmelidir.

Bu başlık hakkında elimizde başka veri olmaması sebebiyle hassasiyet durumu hakkında yorum yapılamamaktadır.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Timothy'nin akademisyen olması sebebiyle yeniliğe açık olması gerektiği düşünülebilir. Fakat Timothy'nin kazı başkanı Esra ile zaruri konuşmalarından başka diyalogu yok gibidir. Diğer diyaloglar ortak yaşam alanındaki kısa

konuşmalardan ibarettir. Dolayısıyla yeniliğe açık olduğu yahut muhafazakâr olduğuna dair bir kanaate varmak imkânsızdır.

Tablo 3 Patasana Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı			Canlı
Çekingen/girişken			Girişken
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen		Ortada	

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/ YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ılımlı	Öfkeli		
Karşit/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Yok	Yok	Yok

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı	Yok	Yok	Yok
Gevşek/sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli	Yok	Yok	Yok

	TUTARLI DUYGUSAL	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine Güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen	Somut Düşünen		
Hassas olmayan/ duyarlı	Yok	Yok	Yok
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Yok	Yok	Yok

2.3.4. Genel Değerlendirme

Romanın sonunda karşımıza katil olarak Timothy Hurley çıkmaktadır. Gerçek ismi Armenak PAPAZYAN olan Timothy planlayarak üç cinayet işlemiş ve hakkında hiçbir delil ve şüphe yokken çalıştığı kazı sonuçları hakkında yapılan bir basın toplantısında işlediği cinayetleri sebepleriyle anlatmıştır. Kişilik analizi modelimizdeki ilk basamak olan Beş Yapı analizine bakıldığında:

Timothy Hurley olay zamanında karşımıza elli bir yaşında çıkmaktadır. İri cüsseli olan Timothy yaşına göre gayet dinç bir yapıya da sahiptir. Ayrıntılı olarak verilen yüz tasvirinden anlaşıldığı kadarıyla gayet yakışıklıdır. Ebeveynlerinden annesi ile görüşmüş olsa da annesi hakkında daha bir yaşını bile doldurmamış bebeğini terk etmesinden başka ayrıntı yoktur. Babası ise 1921 yılında Gaziantep'te katledilen papaz Kirkor'un oğlu Dikran'dır. Dikran'ın tasvirine bakıldığında iri yapılı, güçlü ve yakışıklıdır. Anlaşıldığı kadarıyla Timothy fiziksel yapısını, büyük ölçüde babasından gelen genlere borçludur.

Dikran hakkında verilen diğer bilgi ise bir buhran yaşayıp psikolojik tedavi görmesidir. Dikran daha küçükken babasının öldürülmesine şahit olmuş ve Amerika Birleşik Devletlerine kadar bir göç yaşamıştır. Uzun süre direnmesine rağmen evlenen Dikran'ın çocuk sahibi olduktan sonra çocuğunu kaybedeceği korkusuyla bir buhran yaşadığı belirtilmektedir. Timothy'e bakıldığında Vietnam savaşı vesilesiyle buhran yaşadığı ve psikolojik tedavi gördüğü bilinmektedir. Psikolojik olarak hassasiyetleri benzerlik gösteriyor olsa da Dikran ve Timothy'nin yaşadıklarının gerçekten ciddi olaylar olduğu düşünüldüğünde ortak durumu kesin olarak kalıtıma bağlamak imkânsızdır.

İkinci yapıda; Timothy'nin olay zamanına kadar olan süreçteki yaşamına bakıldığında da karşımıza zor bir hayat çıkar. Evlatlık olarak bir ailede büyümüş

fakat anlaşıldığına göre evlatlık olduğunu bilmemiştir. Katıldığı Vietnam savaşı akabinde tedavi görmüş ve tedavi sonrası öz annesiyle tanışma şansına kavuşmuştur. Öz annesi onu bulduktan sonra kökenlerini öğrenebildiği gibi eğitimine devam edebilmek için gerekli finansal kaynağa da sahip olur. Eğitimi sonrası çalıştığı Irak ve sonrasında Türkiye’de yaşadığı süre boyunca öz annesi ile iletişimi olup olmadığı bilinmemektedir. Türkiye’de iken kökenlerini araştırdığı bilinen Timothy bu sırada yaşadığı savaş tecrübesinin benzerini yaşar ve bir kişinin daha ölümüne şahit olur. Olay sonrası psikolojik tedaviye ihtiyaç olmadan yaşamına devam edebilirken kazı ekibine dahil olduğu bilinmektedir. Kazı ekibindeyken bölgede Gâvur Nadide lakabıyla bilinen halası Nadya ile karşılaşır ancak ona yeğeni olduğunu hiçbir zaman açıklamamıştır.

Çevresel yapıya bakıldığında ise çok az bilgi ile karşılaşılır. Timothy’nin çocukluğunun geçtiği şehir, mahalle yahut semt ile alakalı bilgi yoktur. Yaşadığı ev hakkında ise çok az bilgi verildiği görülür. Benzer durum daha sonraki yaşadığı mekânlarla ilgili de aynıdır. Vietnam, Irak ve Türkiye’de nerelerde kaldığı bilinmemektedir. Kazı sırasında bile kaldığı oda hakkında yok denecek seviyede bilgi vardır. Mekân olarak Timothy hiç yaşamamış gibidir.

Sosyolojik yapıya bakıldığında da çevresel yapıdan çok da farklı bir durumla karşılaşılmamaktadır. Romanda en çok kazı başkanı olan Esra ile diyalogları vardır. Bu diyaloglar özellikle kazı sorunlarıyla alakalı istişareden öteye gitmemektedir. Grup içerisinde diğerlerinden kendini açıkça soyutladığı görülmez. Hatta ekiptekilerle yaş farkı çok olmasına rağmen akran gibi ona Tim diye hitap edip konuşulduğu görülür. Fakat bu diyaloglardan kazı ekibinden biriyle yakın iletişime geçerek özel alandaki duygu ve düşüncelerini paylaştığına şahit olunmaz. Timothy adeta grup içerisinde olup fark ettirmeden kendisini gruptan soyutlamış gibidir.

Bilişsel yapısına bakıldığında ise daha fazla bilgi ile karşılaşılır. Gençlik döneminde Vietnam savaşı protesto eden grupların yaşam tarzında yaşamadığı bilinmektedir. Ancak bu durum tam olarak onlara karşı olduğundan değildir. Daha önce de alıntılı olduğu üzere Timothy o dönemde çekingen olduğunu belirtmektedir. Fakat burs ile üniversiteyi okuması, kendi yolunu kendi çizmek yerine akıntıya uygun olarak yaşayan bir yapısı olması sebepleriyle mi o gruba dahil olmadığı açık değildir. Vietnam savaşı sırasında yaşadıkları Timothy'nin bir travma yaşamasına sebep olmuş ve tedavi de görmüştür. Esra ile diyaloglarından alıntılı olduğumuz savaş karşıtı düşünceleri de bu evrede oluşmuş olmalıdır. Savaşta kendi ölümüne sebep olacak olsa bile silahını bırakma tezini kendisinin uygulamadığı açıktır. Türkiye'deyken de öldürmeye şahit olmuştur fakat tezine uygun olarak o olayda da öldürmeyi engellemek için hayatını feda etmeye teşebbüs etmediği görülür. Dolayısıyla Timothy olay anında tepki verebilen bir yapıya sahip olmamalıdır. Nitekim Kemal ile yaşadığı sorun ve öfke patlaması da bu yapının sonucu olarak karşımıza çıkar. Cinayetlerini rahatça işleyip kazının da devamı için ekipte sorunsuzluğu hedeflemiş olması gerekirken ciddi bir sorunun baş müsebbibi olması başka şekilde açıklanamayacaktır.

Beş faktör analizine baktığımızda ise; birinci faktördeki üç sıfatın hepsine cevap bulunabilmiştir. Sıfatlara baktığımızda ikisi dışa dönük özelliği gösterirken üçüncüsü ortadadır. Dolayısıyla Timothy dışadönük özelliği ağır basan bir kişidir.

İkinci faktörde ise dört sıfattan sadece bir tanesine cevap bulunabildiği görülür. Sadece öfkeli olduğuna emin olunabilmiştir. Bu sebeple dik başlı özelliğe sahiptir demek gerekecektir. Ancak burada unutulmamalıdır ki öteki sıfatlarla desteklenmediğinden en uçta bir dik başlılık düşünülmemelidir. Burada kanımızca daha çok kendi bildiğini yapan biri gibi düşünmek daha makul olacaktır.

Üçüncü faktörde de ikinci faktörle benzer durum karşımızdadır. Dört sıfattan sadece birine cevap bulunabilmiştir. Sorumlu-kararlılık sıfatıyla Timothy yüksek öz denetimi olan bir kişi görünümündedir. Ancak yine unutulmamalıdır ki tüm sıfatlarda bu özelliğin çıkmaması, yüksek öz denetiminin seviyesinin yüksek olmadığını göstermektedir.

Duygusal tutarlılıkla ilgili dördüncü faktöre bakıldığında üç sıfatın üçüne de cevap bulunabildiği görülür. İki sıfatın da duygusal tutarlılığı göstermesi, bir sıfatın ise ortada kalmasından dolayı Timothy'nin duygusal tutarlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Son faktöre bakıldığında yine üç sıfattan sadece birine cevap bulunabildiği görülür. Buradaki sıfat somut düşüncedir. Her ne kadar açıkça somut düşünen sıfatı çıksa da daha önce de belirttiğimiz üzere somut düşüncenin en uç tarafını düşünmemek gerekecektir. Burada tek emin olunan Timothy'nin analitik düşünceye sahip olmadığıdır.

Karakter – karakterizasyon ilişkisi bakımından Timothy Hurley kişisine bakıldığında, karşımızda varlık içerisinde yaşamamış bir kişi bulunur. Tam olarak yokluk içerisinde değilse de son yıllarına kadar yaşamak için emeğine muhtaç olduğu açıktır. Bu durumdayken Vietnam Savaşına katılmış ve savaş sebebiyle bir buhran da geçirmiştir. Evlatlık olduğunu öğrenirken geçmişiyile alakalı olarak dedesinin öldürüldüğü, babasının Amerika Birleşik Devletleri'ne göçtüğü, buhran geçirdiğini ve yıllar önce öldüğünü de öğrenmiştir. Bunca sıkıntıları yaşamış olan Timothy güngörmüştür. Daha önce de alıntılarda görüldüğü üzere içinde bulunduğu savaş, psikolojisini bozduğu gibi hayata bakış açısını da değiştirmiştir. Öldürmemek için ölmeyi bile göze alacak ideallere ulaşmış insancıdır. Bu idealini açıkça kazı başkanı olan Esra'ya anlatmıştır.

Israrla üstünde durduğu öldürmemek için ölmek düsturu konusunda bazı tereddütler hasıl olmaktadır. Kazıya katılmadan kısa bir süre önce Türkiye’de terör örgütü tarafından bir asteğmenle beraber kaçırılmıştır. Asteğmen öldürüleceği zaman da Timothy’e yalvararak yardım istemiştir. Fakat Timothy’nin söylemlerine göre elinden geleni yapsa da cinayeti engelleyememiştir. O olaydan sonra insancıl düşüncelerini değiştirerek insanların kötü olduğunu belirtir:

“Ulaştığım sonuç klinikte tedavi görürken doktorum Jerry’nin bana söylediklerinden farklı değildi: İnsanoğlu vahşetten hoşlanan, acımasız bir yaratıktır.” (Ümit, 2010a, s. 387)

Bu durumu insanlara anlatabilmek için de onların kötülüğünün yüzlerine vurulması gerektiğine karar verdiğini de kendisi anlatmaktadır:

“İnsanların dikkatini kendilerine, sürekli saldırganlık ve vahşet üreten yüreklerindeki o karanlık bölgeye çekmeliydim... ben yapacağım uyarının işe yaramasını istiyordum. Bu yüzden insanları en çok etkileyen yöntemi, yani ölümü seçtim. Ama zekice, hayret uyandıracak, geçmişini anımsatacak ölümler olmalıydı bunlar.”(Ümit, 2010a, s. 387)

Burada sorun fikirleri değil fikirlerini değiştirdiği zamandır. Timothy kaçırılma olayından yıllar önce Türkiye’ye gelmiş ve kökenlerini araştırmıştır. Aynı dönemde halasını bulduğunu kendisi söylemektedir:

“Buraya geçici olarak yerleştim. Tanıyınca insanları daha çok sevdim, onlara ısındım. Bu arada halam Nadide’nin izini de bulmuştum. Kimliğimi gizleyerek onunla görüşmeye başladım. Onun kırış kırış olmuş yüz çizgilerine bakarak, hiç görmediğim babamı kafamda canlandırmaya çalıştım.” (Ümit, 2010a, s. 386)

Halasını gördüğünde kimliğini neden gizlemiştir? Başta tam olarak kim olduğundan emin olmak için ise, sonradan emin olduğunda neden kimliğini açıklayıp yeğeni olduğunu söylememiştir. Daha önce de alıntılarla Timothy’nin;

hiç tanımadığı insanlar için sağlık taraması yaptırdığı, onlara yardım ettiği bahsedilmişti. İnsancıl bir ideale sahip ve bu yönde yaşamını sürdürdüğü eylemleriyle ortadayken öz halasına kim olduğunu hiç açıklamaması onunla hasret giderip beraber yaşamaması yahut herhangi bir yardımda bulunmaması tutarlı gözükmemektedir. Öz halasından kimliğini saklayarak bir yabancı pozisyonunda kalması sadece daha önceden cinayetleri işlemeyi planlayan biri için makuldür.

Timothy ile halası arasındaki iletişimine olay örgüsü çerçevesinde bakıldığında tutarsızlık daha açık görülür. Yukarıdaki alıntıya bakıldığında Timothy bölgede dolaştığı zamanlarda Nadide'yi gördüğünü, hatta onun yüzüne bakarak hiç göremediği babasını tasavvur ettiği belirtilmektedir.

“Nadide'ya yıllar sonra Amerika'daki abisinden bir mektup gelmiş. Mektupta bir adres varmış. Nadide de oğlunu dizinin dibine oturtup abisine mektup yazmaya başlamış. Ama sonradan Amerika'dan mektup gelmemeye başlamış. Dile kolay, tam elli yıldır abisinden haber alamamış. Bu garip de bizim Tim'i buldu ya. 'Ona sorsam kardeşimi bilir,' diyerek, yardım istemeye gelmiş.” (Ümit, 2010a, s. 141)

Fakat yine Timothy'nin olan bu söyleme bakıldığında sanki Timothy ile Nadide ilk defa kazı zamanında görüşmüşlerdir. Mektuptan bahseden diyalog romanda diğer diyalogdan çok daha öncedir. Karakter – karakterizasyon ilişkisinde tutarsızlık olarak belirtilen bu durum olay örgüsünde de farklı bir tutarsızlıkla beraber karşımıza gelir.

Nadide'nin ilk defa görüyormuş gibi gelebilmesi ve bölge halkının aralarındaki ilişkiyi bilmemeleri için Timothy ile anlaşmış olması gerekmektedir. Bu durum ise Timothy'nin cinayetler için kaçırma olayından önce plan yapmaya başladığını

göstermektedir. Dolayısıyla kişilik değişimlerinden bir safha olarak gördüğümüz kaçırma olayında aslında kişilik değişimi olmamıştır.

Kişilik değişimindeki görülen tutarsızlığın olay örgüsündeki gerilim sürecine bakıldığında anlamlı gelmektedir. Timothy'nin Armenak PAPAZYAN olduğu bilinmiş olsa okuyucunun şüpheleri doğrudan onun üzerine yoğunlaşacaktır. Fakat kimliğin gizlenmesi olay örgüsündeki katilin kim olduğu gizeminin devam etmesi ve gerilimin yüksek tutulmasında fayda sağladığı aşikârdır.

Timothy ile halası arasındaki ilişkinin tutarsızlığı başka bir kişilik tutarsızlığını da ortaya çıkarır. Timothy'nin gayet iyi bir organizasyonla halasını da planlarına dahil etme ihtimali de mevcuttur. Ancak bu işlem için çok iyi bir plan yapması gerekmektedir. Dolayısıyla çok tedbirli olması gerekmektedir. Beş faktör analizine bakıldığında Timothy'nin tedbirli olduğuna dair bir bilgi yoktur.

Roman kişilerinden Esra ile Yüzbaşı aralarındaki duygusal yakınlaşmayı diğerlerine hissettirmeden ilerletmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu yakınlaşmanın Timothy'nin gözünden kaçmadığı Esra ile Timothy'nin kazının durdurulması konusundaki diyaloglarında anlaşılır:

“Yüzbaşı, ‘Kazıyı durdurun, sizi koruyamam,’ derse?” Timothy'nin kara gözlerinde çapkın bir parıltı belirdi:
 “Bunu yapacağını sanmıyorum. O daha çok senin ne diyeceğine bakıyor.”
 Esra'nın yüzü kızardı, demek yakınlaşmalarını o da sezinimişti.(Ümit, 2010a, s.149)

Timothy etrafındakileri gözlemlemekte ve gizlenmeye çalışılan bir yakınlaşmayı bile görebilmektedir. Fakat Kemal ile Elif arasındaki aşık aşık ilişkisinden, Elif'in kendisine gösterdiği ilgiden habersizdir. Öncelikle etrafını bu kadar iyi gözlemleyebilen birisinin Kemal'in de kıskançlıkları ve hırçınlıkları açık cephe

alışları da varken Elif'in ilgisi hakkında bilgisinin olmaması makul değildir. Nadide'yi de organize eden bir yapının bu konuda kulaklarını bu derece kapatması, herhangi bir olaya sebebiyet vermemek için bir önlem almaması ise ciddi bir tutarsızlık oluşturmaktadır:

“Ömer korkuyla bana sarıldı. Ben de onu ayaklarından yakalayarak bırakmamaya çalıştım. Ama kollarıma dipçiklerle vurarak benden kopardılar. Sürükleyerek götürdüler.

Vietnam'da da buna benzer çok olay görmüş, yaşamıştım. İnfazlara katıldığım bile olmuştu. O zamanlar kendimi, 'Bu bir savaş' diye avutuyordum. Sivil yaşama dönünce her şey normalleşecekti. Peki bu yaşadıklarım neydi?

Bir gün sonra yine hiçbir açıklama yapmadan aşağıdaki karayoluna indirerek beni serbest bıraktılar. Ama artık öldürseler de fark etmezdi. Bir ay boyunca bütün hislerimi yitirmiş gibi dolaştım. Sonra düşünmeye başladım. Kiliseden atılan büyükbabam, aklını kaçıran babam, yanımda öldürülen o genç asteğmen, onun iri gözlü, küçük kızı ve kendim hakkında düşündüm. Savaşta öldürdüğüm insanlar geldi gözümün önüne, yaptığım kazılarda bulduğumuz vahşet izlerini anımsadım, bildiğim ne varsa hepsini teker teker gözden geçirdim. Ulaştığım sonuç klinikte tedavi görürken doktorum Jerry'nin bana söylediklerinden farklı değildi: İnsanoğlu vahşetten hoşlanan, acımasız bir yaratıktır.

Kendimi onların dışında tutmuyordum. Ben de demokrasiyi savunmak gibi, komünizmi yenmek gibi bir takım ülküler adına savaşa katılmıştım, insan öldürmüştüm. Herkes kadar ben de sorumluydum. İşte beni cinayet projesine iten ilk adım bu düşünce oldu.” ” (Ümit, 2010a, s. 387)

Romanın sonunda Timothy'nin toplantıdaki söylemlerinden bu parçaya bakıldığında, cinayetlere başlama sebebinin kaçırılma olayı olduğunu da açıkça dile getirilmektedir. Böyle olunca da romanın başından sonuna kadar Timothy'nin kişiliğinin değişiminin başta söylediğimiz yönde kurgulandığı da açıktır. Dolayısıyla iki yönden hangisinden bakılacak olursa olsun Timothy'nin kişiliğinde çok ciddi bir tutarsızlık karşımızdadır. Bu derece ciddi bir tutarsızlık varken Timothy kişiliği oluşturulmuş bir karakter olduğunu söylemek imkânsızdır.

2.4. KUKLA

2.4.1. Ana Çizgileriyle Olay

Uzun yıllar gazetecilik yapmış olan Adnan Sözmen usulsüzce işten atılmıştır. Adnan alkol bağımlılığı olan biridir. Karısından boşanmış ve eski acar gazetecilik dönemleri çoktan geride kalmıştır. İşten atıldığı gün üvey kardeşi Doğan bir markette karşısına çıkar. İşten kovulmasıyla beraber emekliliğe kendini alıştırmaya çalışırken bu karşılaşma Adnan'ın gazetecilik hayatında yeni bir maceraya yelken açmasına sebep olur.

Adnan'ın solcu görüşleri aksine Doğan muhafazakâr milliyetçi görüşlere sahiptir. Doğan 1980 döneminde siyasi cinayetler işleyecek kadar çatışmalara dahil olmuştur. Siyasi çalkantıların olduğu dönemden sonra gizli teşkilatlarla işbirliği yaparak hayatını devam ettiren Doğan, Adnan'a bazı önemli bilgiler vermeyi teklif eder. Hayatının tehlikede olduğunu belirten Doğan vereceği bilgilerin tehlikeli olduğunu söyleyip bir daha buluşmak üzere ayrılır. Adnan kesin bir karar verememişken Doğan görüşmeden kısa bir süre sonra öldürülmüştür.

Araba yangını sonucu ölen Doğan'ın cesedi tanınmayacak derece yanmıştır. Cesedin kesin teşhis edilememesi sebebiyle DNA incelemesi yapılacaktır. DNA sonuçları beklenirken çeşitli bilgilerle beraber şüpheler ortaya çıkmaya başlar. Doğan'ın ölmemiş olması en büyük şüphedir. İsteğiyle olmasa da Adnan kendisini, Doğan'ı arama veya gerçeği ortaya çıkarma görevinin tam ortasında bulur. İlginç ilişkiler ortaya çıktıkça cinayetler de işlenmeye başlar. Bilgiler ortaya çıktıkça polis olarak soruşturmayı yürütenler dahi şüpheliler arasına girer. Adnan bir anda kendisini gizli teşkilatların çatışmalarının ortasında yaşam mücadelesi verirken bulmuştur. DNA incelemesinden cesedin Doğan'a ait olduğu bilgisini öğrenir. Bu sırada Adnan, Doğan'ın eski bir arkadaşına ve dolayısıyla da bir aile

yadigârı olan sandığa ulaşmıştır. Sandığın içinden yüksek miktarda para çıkar. Paranın ortaya çıkmasından hemen sonra Doğan Adnan'la iletişime geçer. Doğan ölmemiştir ve olaylar üzerindeki gizem parayı almaya gelen Doğan'la beraber son sahnede çözülür. Doğan emeklilik vurgunu yapmak istemiştir ve olaya dahil olan gizli teşkilat üyelerinin hepsi paranın peşindedir. Doğan ve gizli teşkilattaki hocası Müfit bu görüşmede birbirini öldürür ve Adnan sağ olarak kurtulur.

2.4.2. Beş Yapı Analizi

2.4.2.1. Fiziksel Yapı

Romanda katil olan Doğan Sözmen'in yaşı kesin olarak verilmemektedir. Doğan'ın üniversite kazandığı ancak gidemediği bu dönemlerde siyasi olaylara karıştığı ve cezaevine girdiği de bilinmektedir. Bu sürecin ne kadar sürdüğü kesin olmasa da ağabeyi Adnan Sözmen'in Doğan'ı cezaevinde birkaç defa ziyaret ettiği ve son görüşmesinin yirmi yıl önce olduğu değerlendirildiğinde, Doğan'ın kırklı yaşlarda olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

“Siyah saçları iyice beyazlamıştı, çekik gözlerinin uçlarında, ağız kıvrımlarında kırışıklıklar oluşmuştu .” (Ümit, 2014c, s. 11)

Saçların beyazlaşması ve yüzdeki kırışıklar da Doğan'ın kırklı yaşlarında olduğunu destekler niteliktedir. Kırışıklıklar, saçların beyazlaşmış olması sebebiyle Doğan'ı çökmüş biri olarak düşünmemek gerekir. Doğan uzun boylu ve yeşil gözlü olması ile beraber birden fazla yerde yakışıklılığına vurgu yapılır:

“... çok iyi tanıdığım, ama bir an çıkaramadığım, uzun boylu, kır saçlı, yakışıklı adama.”(Ümit, 2014c, s. 11)

Yakışıklılığının yanı sıra Doğan'ın; atak, zeki ve cesur olduğu kadar maddi durumu da iyi olduğu görülür:

“Demek Doğan'ın bir sevgilisi vardı. Olmasa şaşardım zaten, yakışıklı çocuktü. Dahası, iyi konuşurdu, ataktı, zekiydi, cesurdu. Eh, parasının olmadığı da söylenemezdi.”(Ümit, 2014c, s. 215)

Alıntılarda görüleceği üzere Doğan çekiciliği yüksek olgun erkektir. Fakat sadece yakın tanıdıklarının anlayabileceği farklılıklardan da bahsedilmektedir. Muhtemelen bu, bilişsel yapısının değişiminin dışarı vurumudur.

“Siyah saçları iyice beyazlamıştı, çekik gözlerinin uçlarında, ağız kıvrımlarında kırışıklıklar oluşmuştu, ama beni şaşkınlığa uğratan değişiklik bakışlarındaydı; bir zamanlar insana uzlaşmaz inatla, ölmeye öldürmeye giden bir savaşçının kararlılığıyla bakan yeşil gözleri yumuşamış, yenildiğini anlayan, bundan da utanç duymayan bir adamın kalender bakışlarına dönüşmüştü.”(Ümit, 2014c, s. 11-12)

Doğan'ın yirmi yahut otuzlarında olmadığı açıktır. Yaşlanmasına rağmen yakışıklılığından bir şey kaybetmediği belirtilse de bilişsel değişim daha baskın olarak verilir:

“Yakışıklılığını hâlâ koruyan yüzündeki eziklik öyle sahiciydi ki” (Ümit, 2014c, s. 22)

Defalarca üstünde durulmasından anlaşıldığı kadarıyla Doğan görüldüğünde bir daha bakılacak yahut hemen fark edilecek derecede yakışıklı biri olmalıdır. Genel olarak bakıldığında ise Doğan kırklı yaşlarında, uzun boylu, yeşil gözlü, yaşı gereği kırılmış saçlar ve yüzünde oluşan kırışıklarla beraber yakışıklılığını hâlâ koruyan birisidir.

Ebeveynlerine bakıldığında annesinin gençliğinde güzel olduğu bilinmektedir. Yaşlılık döneminde ise kanserden ölür. Fakat iki defa evlenmiş olan Keriman Hanım'ın ayrıntılı fiziksel tasviri yoktur. Tam olarak tarih verilmemiştir ancak ilk eşi muhtemelen Doğan on yaşlarındayken vefat etmiştir. Daha sonra ikinci evliliğini yapan Keriman Hanım'ın ikinci evliliğinde Doğan'ın aileden uzaklaştığı anlatılırken Doğan'ın öz babası hakkında hiçbir bilgi verilmez.

2.4.2.2. Kişinin Geçmişi

Doğan'ın geçmişine bakıldığında muhtemelen on yaşlarındayken öz babası vefat etmiştir. Ölüm olayından sonra annesi Keriman Hanım ikinci evliliğini yapmıştır. Ancak öz babanın ne zaman öldüğü kesin olmadığı gibi ikinci evlilik zamanı da kesin değildir. Romanda ikinci evlilik döneminde Doğan'ın ortaokul ikinci sınıfta olduğuyla ilgili bir bilgi geçmektedir. Keriman Hanım'ın ikinci evliliğini eşi öldükten kısa süre yaptığı değerlendirilerek bu yorum yapılmıştır. Burada tek kesin olan ikinci evlilikte başlarından itibaren Doğan'ın üvey ağabeyi Adnan ile sorunları olduğu ve bu dönemde Doğan'ın ortaokulda okuduğudur.

Bu dönem hakkındaki tüm belirsizlikler zamanların verilmemesiyle kısıtlı değildir. Doğan'ın öz babasının olduğu dönemle ilgili tek kelime bilgi yoktur. Aile olarak geçmişleri, memleketleri, babasının ne iş yaptığı, nerede yaşadıkları bilinmektedir. Tek bilinen öz babasının bir trafik kazasında öldüğüdür. Dede, dayı, hala, teyze veya diğer akrabalar konusunda da tek kelime bilgi bulunmaz. Doğan ikinci evlilikten itibaren okuyucunun karşısındadır. Üvey babasının Kuzguncuk'taki müstakil iki katlı evinde yaşamaya başlar. Ancak buradaki yaşamı da uzun sürmez. Yatılı okula gittiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi verilmediğinden liseyi yatılı okulda bitirdiği anlaşılmaktadır. Belirsizlikler burada da devam eder. Doğan'ın, nerede, hangi yatılı okula gittiği ve nasıl bir eğitim aldığı bilinmez. Tek

bilinen bu dönemde ülkücülerle beraber olduğu ve o görüşü benimsediğidir. Dönemindeki siyasi olaylara katıldığı bilinmekle beraber yine ayrıntılar verilmez. Sadece daha sonra cezaevine girmesine sebep olan bir cinayeti iki arkadaşıyla beraber işlediği anlatılır. Cezaevine girişi Doğan'ın hayatındaki akışın da değişim noktasıdır. Devlet tarafından organize edilen gizli bir teşkilata dâhil olur. Gizli teşkilat sayesinde cezaevinden çok kısa sürede çıkıp bu örgüt adına eylemlerde bulunduğu belirtilir. Ancak bu eylemler hakkında da ayrıntılı bir bilgi yoktur. Cezaevine girmeden bir yıl önce Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nü kazanmıştır. O dönemde okul solcu öğrencilerin kontrolünde olduğu için gidemediği belirtilirken daha sonra okula gittiğine dair bilgi yoktur. Sonraki zamanlarda muhtemelen girdiği teşkilat ve işleri sebebiyle üniversiteye gidememiştir.

Örgüte dâhil olduktan sonra Almanya'ya gittiği, İsviçre'de para işlerini organize eden bir Yahudi ile bağlantı kurduğu ve daha sonra birden fazla kere İsviçre'ye gidip geldiği bilinmektedir. Bu dönemle ilgili açıkça verilmiş tek bilgi yaklaşık yirmi yıllık bir süreç olduğudur. Son yirmi yıllık zaman aralığında yurtdışında ve yurtiçinde teşkilat içerisinde çeşitli eylemlerde bulunduğu belirtilmekle beraber bu operasyonlar içerisinde hangi pozisyonda olduğu yahut ne işlemler yaptığına dair açıklayıcı bir bilgi yoktur. Bilgiler daha çok o dönemde devlet eliyle yapılan illegal eylemleri anlatmaktadır.

2.4.2.3. Çevresel Yapı

Doğan yaşamı boyunca birden fazla yer dolaşmıştır. Yaşadığı çevreyi çocukluk dönemi ile sonraki dönemler olmak üzere iki döneme ayırmak mümkündür. Çocukluk döneminde öz babası ve üvey babasının evi olmak üzere iki ayrı evde

geçirirken, ikinci dönemin başında yurttta kaldığı bilinmektedir. Yatılı okul sonrasında, yurtiçinde ve dışıında çok sayıda yerde olduğu bilinmektedir.

Çocukluk döneminde, öz babası ölene kadar nerede yaşadığına dair bilgi yoktur. Annesinin yeniden evlenmesiyle Kuzguncuk denen bir semtte bir süre yaşamıştır. Buradaki evi iki katlı ve ahşaptan yapılmış olup müstakildir. Doğan'ın odası giriş kattadır. Doğan'ın bu odayı seçtiği belirtilse de annesi Keriman ve üvey ağabeyi Adnan arasındaki konuşmalardan odanın iyi bir mevkide olmadığı anlaşılmaktadır. Evin bazı yerlerde tadilata ihtiyacı olduğu anlaşılrsa da muhtemelen maddi imkânsızlıklardan dolayı yapılamamıştır. Yaşanılan sokak veya mahalle hayatı hakkında ise hiçbir bilgi yoktur. Semtte yakın olunan arkadaş, gönül ilişkisi yahut çocuk kavgalarından bahsedilmez. Okul veya okulları hakkında da açıklayıcı bir bilgi yoktur. Ne kadar süre sonra olduğu belirtilmese de lise eğitimi için yatılı bir okula gittiği belirtilir.

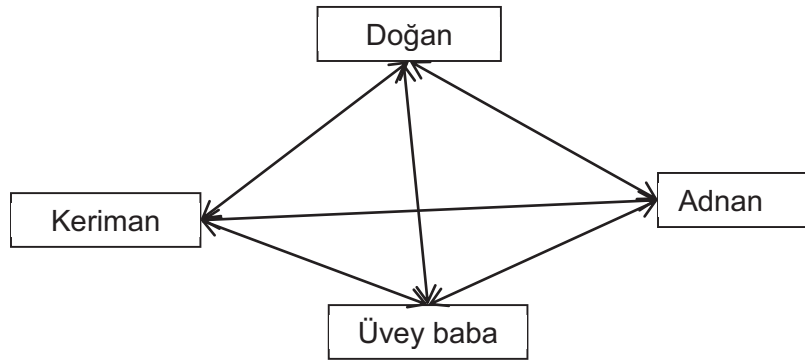
Çocukluk sonrası döneme bakıldığında; yatılı okul ile başlayan muğlaklık giderek artar. Bu dönemde yaşananlar net bilinmediği gibi mekânlar da net değildir. Yatılı okulu hakkında bilgi olmadığı gibi buradaki eğitimi, sınıf arkadaşları, koğuş arkadaşları, öğretmenleri gibi hayatında önemli olan diğer kişilere yahut onlara ilişkileri hakkında da bilgi verilmez. Okul bittikten sonra nerede yaşadığı da bilinmez. Sadece birkaç ayda bir de olsa üvey babasının evine geldiği bilinmektedir. Bu dönemde tek kesin bilgi askeri cezaevine girişidir. Sol görüşlü bir öğrenciyi öldürmekten hüküm giyen Doğan kısa bir süre sonra cezaevinden çıkmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra yaklaşık yirmi yıllık süreçte yurtiçinde nerelerde yaşadığı açık değildir. Fakat diğer roman kişilerinin diyaloglarından anlaşıldığı kadarıyla Almanya ve İsviçre'de yaşamıştır. Ancak bu ülkelerde ne zaman ve ne kadar süreyle nerelerde yaşadığına dair bir bilgi bulunmadığı gibi yaşadığı şehir, ev veya farklı bir mekân bilgisi de yoktur.

İkinci dönem için kesin olarak bilinen tek yaşam alanı Ataşehir semtinde bulunan evidir. Ancak bu evde gerçekten yaşayıp yaşamadığı hakkında da kesin bir kanaate varmak imkânsızdır. Doğan'ın planladığı ölüm oyunu için kullandığı belgelerin sunulması için hazırlanmış bir mekân olması ve orada yaşadığına dair açık bilgi verilmemesi sebepleriyle o mekândan bir sonuca ulaşmak da imkansızdır.

2.4.2.4. Sosyolojik Yapı

Doğan'ın ilişkilerine bakıldığında çevresel yapının incelendiği gibi iki dönem karşımıza çıkar. İlk dönemde ilişkiler aileyle kısıtlı kalırken ikinci dönemde iletişim ağı büyümektedir.

Şekil 5 Kukla iletişim şeması

Çocukluğunun ilk döneminde Doğan'ın öz babası ölmüştür. Ancak bu dönem içerisinde babasıyla veya annesiyle yahut başka herhangi biri ile iletişimi hakkında hiçbir bilgi yoktur. Annesinin yaptığı ikinci evlilikle Doğan'ın hayatına

üvey baba ve bir de üvey abi girmiştir. Bu süreçte bazı bilgilerin verildiği görülür. Üvey babasıyla ilişkileri konusunda az bilgi varken daha çok üvey ağabeyi Adnan ile iletişimi hakkında bilgi verilir. Aktarılanların büyük çoğunluğu romanda anlatıcı pozisyonunda olan üvey ağabey Adnan Sözen'in bakış açısıyla verilir.

Doğanın üvey babasının Adnan üzerinde otoritesinin olduğu Adnan'ın ağzından birden fazla zikredilmektedir. Ancak bu otoritenin çocuklar üzerinde baskı şeklinde olduğuna dair bir bilgi de bulunmamaktadır. Adnan üzerinde otoritesinin aksine üvey babasının Doğan'a karşı otoriter davrandığına dair bir bilgi verilmemiştir. Hatta Doğan'ın evde kendisinden daha fazla serbest olduğu ağabeyi Adnan'ın serzenişinde açıkça belirtilir.

Doğan'ın annesiyle ilişkisi hakkında da ayrıntılı bilgi bulunmaz. İletişiminde gerginlik yahut aşırı ilgi veya benzeri hiçbir bilgi yoktur. Tek kesin veri Doğan'ın ailesinde irtibatının en kuvvetli olduğu kişi annesidir. Fakat onunla da gerektiğinde yıllarca görüşmediği ya da onu durumundan haberdar etmediği de olur.

Doğan'ın aile bireyleri arasında ilişkisinin durumu hakkında en fazla bilgi üvey ağabeyi Adnan ile olan iletişimidir. Çocukluk dönemlerinde Adnan'ın dört yaş büyük olmasından dolayı Doğan üzerinde otoritesinin bulunmasını istediği fakat Doğan'ın bu otoriteye boyun eğmediği görülür. Bu sorunlu iletişim aralarındaki bir kavga ile gelişme göstererek mesafeli bir hale evrilir. Kavga sonrası taraflar diğerinin alanına girmez.

Son bölüme kadar bu ilişkiler hakkındaki tek bilgi kaynağı romanın da başkişisi olan Adnan'dır. Dolayısıyla Doğan hakkında Adnan üzerinden elde edilen bilgilere tarafsız bir bilgi olarak bakmak imkânsızdır. Nitekim son sahnede

diyaloglara bakıldığında Doğan evden kovulmaya kadar giden bir tavır silsilesi ile muhatap olduğunu belirtir. Adnan'ın bu konuda özür dilemesi ise Doğan'ın ağzından öğrenilen bilginin doğru olduğunu bize teyit ederken Adnan'ın verdiği bilgilerin sağlıklı olmadığını da kanıtlamaktadır.

Doğan'ın anlatımları ve sonrasında Adnan'ın özür dilemesine bakıldığında Doğan'ın yeni evinde olması gerektiği kadar sıcak karşılanmadığı ve sağlıklı ilişkiler kuramadığını göstermektedir. Diğer yandan aynı dönem içerisinde Doğan'ın mahalle veya okul arkadaşlıkları hakkında hiçbir bilgi bulunmaması duruma farklı açılar veya yeni bilgiler ışığında bakılmasını engellemektedir. Doğan'ın diğer ilişkileri okuyucuya Adnan'ın soruşturması vesilesiyle anlatılmaktadır. Doğan'ın yatılı okula gitmesinden sonra ülkücü görüş etrafında bazı illegal faaliyetlere beraber girdiği iki arkadaşı okuyucunun öğrendiği ilk ilişkilerdir. Doğan'ın aile dışı tüm ilişkileri Türkiye'de ve dünyada yaşanan faili meçhul olaylar etrafında anlatılır. Ancak diyaloglarda daha çok olaylar anlatılmakta olup Doğan'ın kişiliği hakkında çok az bilgi verilir.

Yatılı okul ile beraber Doğan'ın kurduğu ilişkilere bakılacak olursa ilişkilerinin olumsuz ya da zayıf olduğuna dair bir bilgi yoktur. Ancak olumlu yönde de bilgi bulunmaz. Daha önce de belirtildiği üzere bu döneme ait Doğan hakkında anlatılanlar 1980'ler ve 1990'lardaki Türkiye'de olan olayların anlatımı şeklindedir. Doğan çok sayıda illegal operasyonun içerisinde bulunmuştur. Faaliyetlerde tek bilinen Doğan'ın verilen her görevi sorunsuz hallettiğidir. Doğan hakkında öğrenilen tek kesin şey iletişim kurduğu hiç kimsenin onun hakkında kesin bilgi sahibi olmamasıdır. Bu durum; ya Doğan'ın gereğinden fazla kimseyi kendisine yaklaştırmadığını ya da bu konularda romanda okuyucuya bilgi verilmediğini göstermektedir.

2.4.2.5. Bilişsel Yapı

Doğan'ın hayatına bakıldığında bilişsel yapısını etkileyebilecek birden çok travma yaşadığı görülür. Küçük yaşlardayken babasını kaybetmiş ve bir süre sonra da üvey baba ve üvey kardeş hayatına girmiştir. Yatılı okul ile aileden ayrılma ve sonrasında ülkede yaşanan önemli olayların etkisi hissedilir. Bu olaylar sonrası seçilen yahut girilen yolda yaşanan ölümler, tek başına bırakılmalar da ayrı travmalara yol açmış olmalıdır.

Doğan küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Ancak kaybın anlamını anlayacak ve bazı etkilerini hissedebilecek bir bilinç seviyesindedir. Yetişkin bir insanda bile ebeveynlerden birini kaybetmek önemli bir travmayken bilinçli ve daha çocuk olan bir insanın ebeveynini kaybetmesi göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Doğan'ın babasıyla beraberken neler yaşadığı aktarılmamıştır. Babasını sevip sevmediği, iletişimlerinin ne seviyede olduğu belirtilmez. Babasını kaybettikten sonra yaşadıkları da aktarılmamıştır. Bu konulardaki bilgi yoksunluğu sarsıntının boyutunu tahmin etmeyi imkânsız hale getirmektedir.

Doğan'ın çocukluk döneminde yaşadığı ikinci büyük problem ise üvey baba ve üvey kardeşe sahip olmasıdır. Tek çocuk olan Doğan'ın, yeni evinde her ne kadar yeni bir kardeşi olsa da evde tek olduğu görülür. Roman'ın başkişisi olan Adnan'ın ağzından Doğan'a iyi davranıldığı söylene de Adnan'ın Doğan ile kavga etmiş olması üvey kardeşler arasında ciddi bir gerilim olduğunu gizleyemez. Nitekim Doğan ile Adnan'ın son sahnedeki diyaloglarından Doğan'ın üvey ailesinin davranışlarından kendisini istemediklerini hissettiğini belirttiğinde Adnan bu durumu inkâr bile etmemiştir. Annesiyle iletişiminin de azlığı göz önüne alındığında ikinci evde yaşadıkları Doğan'ın yalnız hissetmesine sebep olmuş olmalıdır.

Yatılı okula gidiş de aileye uyum gösteremediğinin ayrı bir göstergesidir. Anlatıcı da olan Adnan'ın ağzından bu durumun tamamen Doğan'ın isteğine bağlı olduğu söylene de evde bu konuda tartışmaların olduğuna dair söylem bulunmaması üvey baba ve kardeşinin de Doğan'ı tam olarak kabullenemediğini göstermektedir. Babasının kaybeden Doğan ikinci ailesinde tek başına kalmış ve sonrasında yatılı okula giderek ev ortamından kendini soyutlayıp tek başına hayata atılmıştır.

Doğan'ın hayatındaki sabit olan tek başına kalması ve sorunlarına tek başına çözüm bulmasıdır. Yatılı okul ve sonrası dönemde de ciddi sorunları vardır. Eserde anlatıldığına göre ülkede ideolojik çatışmalar şiddeti içerecek seviyeye çoktan ulaşmıştır. Doğan da bu fırtınaya katılmış ve en az bir cinayet işlediği açıkça belirtilmiştir. İşlediği suç sonrası cezaevine girdiği bilinmektedir. Cezaevinde iken hayatıyla ilgili tek başına başka bir karar daha vermiştir. Bu süreçte bir önceki döneme göre farklılık, Doğan'ın gideceği yolu bilinçli olarak seçtiğidir. Cezaevindeyken devlet kontrollü illegal bir yapılanmaya girmeyi Doğan seçmiştir. Artık tek kalmak Doğan'ın içine düştüğü durumdan ziyade seçim haline gelmiştir. Fakat bu konuda tam özgür irade ile seçim olduğunu söylemek imkânsızdır.

Doğan arkadaşlarını bırakarak soyut bir varlık olan devlet sandığı mekanizma ile beraber olma seçimini yapar. Fakat Türkiye'de ve yurtdışındaki bazı operasyonlarla beraber devlet diye isimlendirdiği mekanizmayı da insanların çalıştırdığını ve orada da tek başına olduğunu anlamasıyla Doğan'ın yeni bir seçimi karşımıza çıkar. En son içine girdiği mekanizmadan da çıkıp yeni bir hayat kurmayı tercih etmiştir. Bu seçimi de tek başına yaptığı gibi yeni hayatı da muhtemelen tek olacaktır.

Romanda Doğan'ın bir sevgilisi de bulunmaktadır. Hatta sevgilisinin onunla bağını güçlendirmek için isteyerek hamile kaldığı görülür. Burada Doğan çocuğu aldırmayı seçer. Bu seçimin her ne kadar bulunduğu pozisyonda güvenlik sebebiyle olabileceği düşünülse de Doğan'ın tek başına bir hayatı tercih etmiş olma ihtimali yüksektir.

Diğer yandan romanın sonunda Doğan'ın kendisini öldü gibi gösterirken arkadaşlarını da öldürmüş olması kendisinden başka kimseye güvenmediği gibi tek başına yaşamı ne derece benimsediğini de göstermektedir. Üvey ağabeyi Adnan'la da sadece pozisyonu için görüşmüş olması planında onu da kullanması bu durumu teyit eder niteliktedir.

2.4.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.4.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Doğan'ın diyalogları sadece Adnan ile dir. Diğer kişiler ile arasındaki iletişim başka kişilerin anlatımından öğrenilir. Anlatılanlara bakıldığında ise Doğan'ın bulunduğu grupta pasif olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir. Ancak sakin – canlı sıfatlarından canlı tarafında olduğuna dair somut bilgi olmadığı gibi aksi yönde de bilgi yoktur. Dolayısıyla sakin/canlı olarak ortada bir yapı ile tanımlanabilir.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın girişkenlik durumu hakkında az veri bulunur. Ağabeyi Adnan ile çocukluk dönemlerindeki ilişkilerine bakıldığında çekingen bir yapı görülmez:

“Babası bir trafik kazasında ölmüştü. Annesinden başka kimsesi yoktu. Artık başka bir adamın evinde yaşayacaktı. Ama sanki bunlar Doğan'ın hiç umurunda değilmiş gibiydi. O soğuk yeşil gözleriyle dünyayı ben yarattım dercesine bakıyordu çevreye. Ne çekingenlik ne de tedirginlik vardı yüzünde. Bizim evimizde benden daha rahat dolaşıyordu. İstedığı odaya girip çıkıyor, istediğı eşyalara rahatça dokunuyordu.”(Ümit, 2014c, s. 14)

Adnan'ın anlatımına bakıldığında çocukluk dönemindeki bu girişkenliğı ilerleyen yaşlarda sevgilisi ile iletişimde de görülmektedir. Gizli servislerle çalıştığı sıradaki iletişimlerinde ise çekingenlik ya da girişkenliğini gösterir açık bir bilgi yoktur.

Doğan'ın çocukluk dönemi ve ilerleyen yaşlardaki gönül ilişkisine bakıldığında girişken yapıda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Roman'da Doğan her olayda tek başınadır. Çocukluk dönemi dışındaki hayatı illegal bir yapıda geçmesi ise bu konudaki seçimin kendisi tarafından yapılıp yapılmadığı sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun şüpheye yer bırakmayacak cevabını bulmak eldeki verilere göre imkânsızdır.

Çocukluk döneminde üvey kardeşinin onu kabullenmediğı çok açıktır. Doğan'ın bu durumu tersine çevirmek için bir eylemi de verilmemiştir. Diğer yandan Doğan'ın yaşadığı bir gönül ilişkisinde, kadın evlenebilmek için hamile kaldığında da evlenmeyeceklerini açıkça belirttiğı görülür.

Çocukluk dönemi ile ilgili yeterli bilgi olmaması karar vermeyi zorlaştırmaktadır. Verilen gönül ilişkisinde ise Doğan'ın evliliği reddedişinin sebebi kişisel seçim olabileceği gibi illegal yapılanmalar içerisinde olması ve hayati tehlikenin sürekli bulunduğu bir ortamda evlilik ve çocuğun durumunun daha da tehlikeli hale getirebileceği değerlendirildiğinde seçimin tamamen Doğan'a ait olmadığı da söylenebilir. Tüm bu veriler ışığında Doğan'ın yalnızlığı sevip sevmediği hakkında bir şey söylemek imkânı yoktur.

2.4.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Doğan sadece üvey ağabeyi Adnan ile iletişim kurmaktadır. Bu iletişimde hoşgörüsüz olduğuna dair bir veri yoktur. Fakat hoşgörülü olduğunu söylemek de imkânsızdır. Adnan'la görüşmelerinde Doğan'ın planının kilit adamı olan Adnan'a karşı hoşgörüsüz davranamayacağı değerlendirildiğinde Doğan'ın bu sıfatlardan hangisi ile tanımlanabileceğini söylemek imkânsız olmaktadır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Doğan hakkında değerlendirmeye alınacak en iyi veri son sahnededir. Özellikle Adnan'ın öldürüleceği aşikâr olduğu andan itibaren bile Doğan'ın herhangi bir öfkeli tavır sergilediği görülmez. Ancak ilimli diyebilmek için de bir veri bulunmamaktadır. Ortada bir yapı sergilediğini söylemek eldeki verilere göre en makul olanıdır.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de bahsedildiği üzere Doğan'ın içinde olduğu iletişimler çok azdır. Adnan ile çocukluk dönemindeki yaşadıkları gerginliğe bakıldığında Doğan'ın uzlaşmacı olduğunu söylemek imkansızdır. Ancak bu dönemde öncelikle çocuk olduğu, kısa bir süre önce öz babasının vefat ettiği bilinmektedir. Tartışma yaşadığı kişinin üvey kardeşi de olduğu değerlendirildiğinde bu psikolojik etkiler altındaki bir davranıştan genel bir kanıya ulaşmanın makul olmayacağı ortadadır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Doğan sadece illegal yapılanmalar içindeki faaliyetleri ve tavırlarıyla anlatılmaktadır. Dolayısıyla çocukluk dönemi haricindeki ikinci kaynaktan öğrenilen bilgiler ve Doğan'ın diyalogları ile öğrenilen bilgiler de illegal yapılanma içerisindeki tehlikeler çerçevesinde olacaktır. Doğan'ın sevgilisine yardım edışı yardımsever bir yapı gösterir. Fakat Doğan içerisinde bulunduğu illegal işler vesilesiyle tanışmış ve verilen işi yerine getirmiştir. Doğan'ın yardım sever bir yapıda olduğunu söyleyebileceğimiz bir veri bulunmamaktadır. Diğer yandan Doğan yaşamak için de olsa beraber çalıştığı arkadaşlarını öldürmüştür. Hatta Lise çağlarından itibaren arkadaşı olan ve yaptıkları hakkında bilgisi olmayan arkadaşını da delil bırakmamak için öldürmüştür. Hatta romanın son sahnesinde üvey ağabeyi Adnan'ı da öldürmeyi planladığı görülür. Her ne kadar bulunduğu yapılar ve yaptığı iş için normal görünse de bazılarını öldürmeden de hedefine ulaşabileceği değerlendirilebilir. Ancak öldürmese bile bu durumdan Doğan'ın yumuşak kalpli olduğu kanaati çıkmayacaktır. Dolayısıyla Doğan'ın kendine dönük yapıda olduğunu söylemek daha makul görülmektedir.

2.4.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın yaşadığı mekânlar ayrıntılı tasvir edilmemektedir. Delilleri vermek için kullandığı adresle ilgili tasvirler de düzenlilik hakkında bilgi vermekten uzaktır. Evin gerçekten Doğan'ın yaşamını sürdürdüğü bir yer olup olmadığı bile belli değildir. Dolayısıyla Doğan'ın düzenli olup olmadığı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın hayatı boyunca girdiği operasyonlar şahitlerin veya bilgi sahiplerinin ağzından anlatılır. Anlatımlar Doğan'ın kuralları hiçe sayan bir yapıda olduğunu belirtmemektedir. Diğer yandan kurallara harfiyen uyduğunu gösteren bir söylem de bulunmaz. Yorum ile elde edilebilecek tek sonuç Doğan'ın problem çıkartmadığıdır. Problem çıkartmayan birisinin kurallara bağlı bir yapıya yakın olduğu söylenebilir.

Gençlik dönemindeki öldürme olayı bu konuda bize biraz da olsa ışık tutacak bir veri sağlamaktadır. Kaçırdıkları öğrenciyi öldürmeden önce bir süre işkence etmişlerdir. İşkenceyi doğrudan Doğan yapmıyor olsa da itiraz etmediği açıktır. Kurallara katı bir şekilde uymadığını gösteren bu vaka gençlik dönemi olması sebebiyle tek başına yeterli değildir. Diğer yandan yaklaşık yirmi yıl boyunca Doğan'ın gizli servislerle illegal görevlerde çalıştığı bilinmektedir. Kuralları hiçe sayan bir yapının bu kadar uzun süre hayatta kalması gibi katı şekilde kurallara bağlı olan bir yapının da birden fazla servisle çalışarak hayatta kalması imkânsız olmalıdır. Dolayısıyla Doğan'ın ortada bir yapı gösterdiğini söylemek en makul olanıdır.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın illegal yapılanmadaki uzun süren görevlerine bakıldığında yaptığı işiyle güvenilir olduğu açıktır. Nitekim sonradan sevgilisi olan kadının eski eşiyle ilgili sorunda ortak tanıdıkları olan bir Emniyet müdürünün “Delikanlı çocuk” olduğunu söyleyerek Doğanı güvenilir biri olarak tanıştırmayı önemli bir görev olarak gördüğüne dair bir ses kaydıyla ilgili olarak Adnan, Doğan'ın sevgilisi ile konuştuğunda da kayıtsız şartsız güvenle karşılaşıyor:

““Doğan bıraktığı kasette öyle söylüyor.”
 “Doğan söylüyorsa doğrudur” dedi.
 Sesindeki kesinlik nedense beni ürküttü. Bu nasıl bir güvendi? Doğan'ın yalan söylemediğinden ya da yanlış yapmadığından nasıl bu kadar emin olabiliyordu?” (Ümit, 2014c, s.363)

Sevgilisinin Doğan'ın mesajına hiç şüphe etmeden inanması da Doğan'a olan güveni göstermektedir. Dolayısıyla Doğan'ın sorumlu bir yapıda olduğu ortadadır.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın illegal yapılanmaya girmesinin heyecan arayan bir yapıya işaret ettiğini söylemek mümkündür. Fakat bu durum tamamıyla kontrolü bırakan bir yapıya işaret etmez. Doğan bulunduğu illegal yapıdan başka bir yapıya geçmiştir. Bakıldığında bu faaliyetleri kısa süreli değildir. Hayatının önemli bölümünde bu faaliyetlerde çalışmıştır. Tedbirli olmayan birisinin öyle bir hayatta sağ kalması imkânsıza yakındır.

Doğan'ın tedbirliliğine diğer delil ise romanın da konusunu oluşturan kurgusudur. Son operasyon sonrası öldürüleceğini anlamış ve sistemden kurtulmak için arkadaşlarını da öldürdüğü kurguda başarılı da olmuştur. Kendisini öldürmek isteyen Binbaşı lakaplı Müfit bile son ana kadar Doğan'ın yaşadığını anlamamıştır. Bu ise Doğan'ın çok iyi bir plan yaptığını göstermektedir. Sadece

başarılı bir plan kurgulayıp onu son ana kadar uygulayabilmesi Doğan'ın tedbirli bir yapıda olduğunu göstermek için yeterli görülmektedir.

2.4.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın gerek girdiği operasyonlarda gerekse ilişkisinde duygusal tutarsızlığa dair hiçbir veri bulunmamaktadır. Aksine bu konuda gayet güçlü bir yapıya sahip olduğu söylenir:

““Hangi birini anlatayım abi? Paris'te Ermenilerin toplantı yaptığı salonu basıp, adamları silah elde en kalabalık caddede önüne katıp kovalamasını mı? Bizim aşiretin başına geçip, askerinin, özel timin çıkamadığı dağı üç günde PKK'dan temizlemesini mi? Memleketin en ünlü kabadayısını, İstanbul'un göbeğindeki bir kumarhanede, herkesin gözü önünde çatır çatır tokatlamasını mı? Hangi birini anlatayım abi? Ben böyle yiğit bir adam görmedim. Düşman ordusunun içine girer, burnu bile kanamadan adam alıp çıkar. Kimse ona silah sıkmaya cesaret edemez abi.” (Ümit, 2014c, s. 314)

Doğan hakkında alıntıda belirtilen olaylar sorumlu ve tutarlı bir yapısının olduğunu belirtir. İkinci şahıslardan elde edilen bilgiler haricinde karşımızda bizzat şahit olduğumuz kurgu bulunmaktadır. Örgütten kurtulmak için yaptığı plan ve onun her aşamasındaki uygulamaları Doğan'ın duygusal olarak gayet tutarlı bir yapıda olduğunu açıkça göstermektedir. Son sahnede ağabeyi Adnan ile konuşmasında da duygusal tutarsızlık yaşadığı görülmemesi duygusal tutarlılığını gösteren önemli örnektir.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de söylendiği üzere Doğan'ın girdiği operasyonlarla ilgili olumsuz bir bilgi bulunmamaktadır. Rahat bir adamın yapacağı hatalar olmadığı gibi aşırı endişeli birisinin oluşturacağı sorunlardan da bahsedilmez. Doğan romanın başından sonuna kadar kurguladığı komploda hiçbir endişesinin görülmemesi de göz önüne alındığında Doğan'ın ortada bir yapıya sahip olduğu söylenebilmektedir.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın kendine güvenen bir yapıda olduğu olgusu hiçbir şüpheye yer bırakmaksızın ortadadır. Çocukluğunda üvey ağabeyiyle yaşadığı sürtüşmeler kendine güvenen yapının çocukluğundan itibaren olduğunu gösterir. Sevgilisiyle olan ilişkisi ve öldüğünü kurguladığı oyunu da kendine güvenen bir yapının açık göstergesidir.

“ “Ukala bir tavrı vardı, ama bu ona çok yakışıyordu. Güçlüydü, kendinden emindi ve bunun farkındaydı. Daha ilk gördüğüm anda etkilenmişim ondan.””(Ümit, 2014c, s. 225)

Sevgilisinin bu anlatımına bakıldığında kendine güvenini göstermekten de çekinmeyen bir yapı karşımızdadır. Dolayısıyla kendine güvenen bir yapının karşımızda olduğuna hiçbir şüphe bulunmamaktadır.

2.4.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Doğan birden fazla illegal yapılanmaya girmiş ve toplumda uzun süre faaliyet yürütmüştür. Cezaevindeyken bir gizli servise geçmeye karar vermesi sonra

başka bir yapıya geçmesi içinde bulunduğu sistemi ve kuralları sorguladığı yahut belirli oranlarda esnetme kabiliyetine sahip olduğunu gösterir.

İllegal yapılanmalarda uzun süre bulunabilmek için sadece tedbirli, kendine güvenen ve sorumlu bir yapıya sahip olmak yetmemektedir. Doğan kuralları uyguladığı gibi gözlemlemeyi de bilen bir yapıda olmalıdır. Çünkü içerisinde bulunduğu yapı legal bir devlet kuruluşu değildir. İllegal yapıda her an farklı gelişmeler olabilecektir. Doğan ne kadar sağlam iş yaparsa yapsın içerisinde bulunduğu yapının değiştiğini ve kendisini infaz edeceklerini öngörebilmiştir. Bu öngörüsü çerçevesinde kusursuz bir plan kurduğu da değerlendirildiğinde analitik düşünen yapının karşımızda olduğu açıktır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Doğan'ın duyarlılığının görülebileceği iki durum vardır. Birincisi sevgilisiyle iletişimindedir.

Sevgilisi Demet iş için ilk buluşacaklarında dışarda buluşmayı istemiştir ve Doğan hiç itiraz etmemiştir. Sonrasında Demet'in talebini olumlu şekilde çözümlendiğinde duyarlılığı açıkça görülür:

“Teşekkür edip bu iyiliğin altından nasıl kalkabileceğimi sordum.
 ‘Bana borcunuz yok’ dedi.
 ‘Neden?’ diye sordum.
 ‘Anneler kutsaldır. Sizin gibi güzel bir anne daha da kutsaldır’ dedi.
 ‘Hiç değilse buyurun bir kahvemizi için’ diye eve davet ettim.
 ‘Unuttunuz mu’ dedi iğneleyici bir tavırla, ‘evinizin uygun olmadığını söylemişsiniz.’
 Utanmıştım, ne söyleyeceğimi bilemedim. Uzanıp elimi tuttu, avucuma, bir kâğıt sıkıştırdı.

'Canınızı sıkmayın' dedi. 'Bana gerçekten de hiç borcunuz yok. Ama benimle frambuazlı pasta yiyip, kapuçino içmek isterseniz, telefonum avucunuzun içindeki kâğıtta yazılı.'" (Ümit, 2014c, ss. 223-224)

Diğer durum ise üvey ağabeyi Adnan'la iletişimidir. Onunla tüm iletişiminde Adnan'a empati ile yaklaştığı görülür. Fakat buradaki iletişimde Doğan'ın Adnan'a ihtiyacı vardır. İhtiyacı olduğundan duyarlı davranmış olması muhtemeldir. Ancak özellikle Demet'le iletişiminden Doğan'ın duyarlı bir yapıya sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Doğan'ın tutucu olduğuna dair hiç veri yoktur. Aksine Doğan risk alan ve yeniliğe açık bir kişidir. Ailesinden ayrı bir yaşamı göze alarak yatılı okula gitmesi çocukluk dönemindeki göstergedir. Doğan'ın kendi başına yaptığı bir seçim olarak görülmeyebilecek bu durumdan sonra da seçimler bulunur. Cezaevine girdikten sonra başka bir illegal yapılanmaya geçmesi tamamen Doğan'ın kendi seçimidir. Buradan da mevcut yapıyı sorguladığı ve daha iyi olacağını değerlendirdiği başka yapıya geçme kararlılığını göstermektedir.

Farklı servislerle çalışması da yeniliğe açık olduğunu göstermektedir. Doğan'ın bir komploya maruz kalacağını anladıktan sonra yaptığı kurgu en önemli gösterge olarak karşımızdadır. Mevcut durumu sürekli sorgulayıp değerlendirmeler yaptığı açık olmasının yanı sıra düşünce tarzına tamamen aykırı bir komplo organize etmek de yeniliğe açık bir yapının ürünüdür.

Tablo 4 Kukla Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı		Ortada	
Çekingen/girişken			Girişken
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen		Ortada	

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ilımlı		Ortada	
Karşıt/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Kendine dönük		

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı		Ortada	
Gevşek/ sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli			Tedbirli

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine Güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen			Analitik düşünen
Hassas olmayan/ duyarlı			Duyarlı
Muhafazakâr/yeniliğe açık			Yeniliğe açık

2.4.4. Genel Değerlendirme

Doğan Sözman kırklı yaşlarda illegal örgütlerde bulunmuş bir katil olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütü tarafından öldürüleceğini anlayınca ekip arkadaşlarını öldürüp kendisini de kazayla ölmüş olarak göstererek kurtulmayı planlamıştır. Yeni bir hayat kurmak için yaptığı kurgusunda ağabeyi Adnan Sözen'i başrole koyarak kullanır. Ancak her şey istediği gibi sürmeyince örgütünün üst düzey mensubu tarafından öldürülen Doğan hakkındaki kişilik analizimizin ilk basamağı olan beş yapı analizine bakıldığında:

Doğan'ın kesin olarak yaşı söylenmese de muhtemelen kırklı yaşlarının ikinci yarısındadır. Uzun boylu ve anlatımdaki ısrardan anlaşıldığı üzere standartların üzerinde yakışıklıdır. Yılların ve yaşadığı zorlukların belirtileri yüzünde ve gözlerinde hissedilse de yakışıklılığında bir değişiklik olmadığı belirtilir. Öz babası hakkında hiçbir bilgi yoktur. Annesi hakkında ise güzel olduğu ve iki defa evlendiğinden fazla bilgi yoktur. Eşi ve çocuğu olmadığından kalıtım yoluyla ulaşılabilecek bir sonuç bulunmaz.

Doğan'ın kişisel geçmiş yapısına bakıldığında da fazla bilgi yoktur. Üvey babasının evinden önceki dönemde hiç yaşamamış gibidir. Bu durum üvey babasının evindeyken de farklı değildir. O dönemde üvey ağabeyi ile geriliminden başka bilgi yoktur. Daha sonra muhtemelen liseyi yatılı okulda okuyan Doğan'ın daha sonraki dönemi hakkında da benzer durum vardır. İlegal yapılanmalara dahil olup dönemin siyasi çatışmalarında cinayet de işlese ayrıntılı olarak ne yaptığı bilinmez. Uzun yıllar yurtdışında yaşamak zorunda kaldığı ve sonunda Türkiye'ye döndükten sonra da ölümünü kurguladığı bildirilmektedir.

Çevresel yapıya bakıldığında edindiğimiz bilgi önceki iki yapıyla paralellik arz eder. Üvey babasının evi Kuzguncuk'tadır. Ev hakkında yok denecek seviyede

tasvir varken, Doğan'ın odası, okulu, mahalle ve semt hakkında hiçbir bilgi yoktur. Okuduğu yatılı okulun durumu da benzerdir. Cezaevine girse de uzun kalmamış; sonrasında illegal örgütlenmelerle Türkiye ve yurtdışında faaliyetler yürüttüğünden başka nerede kaldığı, arkadaşları, yaşadığı yerler hakkında bilgi yoktur. Tek açık verilen özel mekân Doğan'ın Ataşehir'deki evidir. Fakat o evde yaşandığına dair bir bilgi olmayıp sadece kurgu için gerekli materyallerin tutulduğundan Doğan hakkında buradan da bir bilgiye ulaşmak imkânsızdır.

Sosyolojik yapıya bakıldığında da benzer durumla karşılaşılır. Okuyucu, Doğan'ın diyaloglarına sadece Adnan ile buluşmaları ve romanın sonundaki görüşmelerine şahit olur. Adnan'la buluşmasından sonra kurgusal olarak ölen Doğan'ın ilişkileri hakkında diğer roman kişilerinden bilgi alınabilir. Ancak bu iletişimlerinin de Doğan hakkında fazla bilgi içermediği görülür. Onların da Doğan'ın iş ilişkileri oldukları değerlendirildiğinde bilgilerin yorum için güvenilebilirliği kalmamaktadır.

Bilişsel yapıya gelindiğinde ise diğer yapılara nazaran daha fazla bilgi bulunduğu görülür. Doğan'ın çocukluğunda ciddi bir travması vardır. Bilincinin olduğu dönemlerde yetim kalmıştır. Kısa bir süre sonra da üvey baba evinde yaşamaya başlaması ise başka bir travmadır. Tüm bunların üstüne üvey ağabeyiyle yaşadığı çatışmayla bu travmalar Doğan'ın kişiliğinde önemli etkilere sebep olmuş olmalıdır. Nitekim Doğan yatılı okula gitmiş sonra da dönemin siyasi kaosuna aktif bir rolle katılmıştır. Ancak tüm kararlarını alırken kimseye danışmadığı ve kimseyi de beraberinde götürmediği görülür. Doğan her zaman okuyucunun karşısına tek başına çıkar. Kararları, eylemleri, yaşamıyla kimseye muhtaç ve bağılı olmayan bir yapı olarak karşımızdadır.

Beş faktör analizine bakıldığında bilgi azlığının sonuçları burada da görülmektedir. Birinci faktörde sadece girişkenliği konusunda karar verilebilmiş

diğer iki sıfatta ortada kaldığı şeklinde değerlendirme yapılabilmektedir. Bu verilere dayanarak şüphesiz ki Doğan dışa dönüktür. Fakat dışa dönüklük derken ortadaki yapıdan uzak olmayan bir dışa dönük kişiliğin düşünülmesi gerekmektedir.

İkinci faktörde ise iki sıfat hakkında yeterli bir bilgiye ulaşılamadığı görülür. Diğer iki sıfattan birinde ortada kaldığına karar verilebilirken kendine dönük/ yumuşak kalpli sıfatlarından kendine dönük özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu veriler ışığında dikbaşlılığın daha ağır bastığı söylenebilir.

Üçüncü faktör olan özdenetim konusunda dört sıfattan üçüne karar verilebilecek veriye ulaşılabildiği görülür. Sorumlu-kararlı ve tedbirli sıfatlarını üstünde barındırdığı görülen Doğan'ın kurallara uyma konusunda ortada oluşu bize yüksek öz denetimi olduğunu göstermektedir. Fakat burada da bir sıfat hakkında bilgi olmaması, bir sıfatta da ortada olduğuna karar verilmesinden dolayı yüksek öz denetiminde aşırı uçta olmadığı gözden kaçırılmamalıdır.

Dördüncü faktöre baktığımızda tüm sıfatlar için karar verilebildiği görülür. İki sıfatta duygusal tutarlı tarafındaki sıfatları taşıyan Doğan'ın üçüncü sıfatta ortada olmasından dolayı duygusal olarak tutarlı bir yapının karşımızda olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Son faktörümüzde ise; hiç şüphe götürmeyecek şekilde üç sıfatta gelişime açık yapıyı işaret etmektedir. Faktörler içerisinde tüm sıfatların bir yönü gösterdiği tek faktördür.

Genel olarak karşımızda geçmiş hakkında çok az bilgimizin olduğu bir kişi vardır. Doğan'ın çocukluk döneminde iki önemli travma geçirmiş sonrasında ise

ailesinden uzakta yatılı okulda yaşamış biridir. Fakat bu dönemdeki duygu ve düşünceleri hakkında doğrudan bilgi verilmediği gibi çevre, sosyal ilişkiler gibi dolaylı yollarla elde edilecek veriler olmadığından değerlendirme yapma imkânı da yoktur. Romanda en açık verilen Doğan'ın zeki oluşu ve beş faktör analizinden de görüldüğü üzere yeniliğe açık yapı özelliklerini gösterdiğiidir.

Karakter – karakterizasyon ilişkisine bakıldığında Doğan'ın neredeyse Adnan ile buluşmayla var olduğu görülür. Yetim kalan, annesin evlenmesi üzerine üvey baba evinde yaşamaya başlayan bir çocuk vardır. Liseyi okumak için yatılı okula gitmesiyle duygusal olarak ayrı olduğu ailesinden fiziksel olarak da ayrılan bir Doğan karşımızdadır. Tüm seçimlerini tek başına yapmış veya yapmak zorunda kalmış, babasız yani kılavuzsuz bir kişidir. Anlaşıldığı kadarıyla danışıp fikir alabileceği kimsesi yoktur. Bu durumda tüm kararlarını tek başına veren ve sadece kendine güvenen bir yapı illegal örgütler içerisindeki olaylarda zekâsı sayesinde ayakta kalabildikçe güçlenmiş olmalıdır. Zor şartlar altında hayatta kalmayı başarabilmiş Doğan'ın son manevrası ise romanın kurgusu olmuştur. Burada gördüğümüz yapıyla tutarsızlık olarak görülen tek nokta Doğan'ın geleceğini kuracağı parayı cezaevi arkadaşına teslim edişidir. Üvey ağabeyi Adnan bu arkadaşına ulaşmış ve tesadüf eseri Doğan'ın ayırdığı parayı bulmasıyla Doğan'ın kurgusunu çözmüştür. DNA incelemesinden kurtulabilmek için öldüreceği arkadaşının annesi ile kendi annesinin mezarını bile değiştiren ve kurgusuyla örgütteki hocasını bile kandırabilen Doğan'ın parayı herkesin ulaşabileceği birinde saklaması tutarlı gözükmemektedir. Parayı verdiği arkadaş sadece Adnan'ın bileceği özel bir arkadaş değildir. Cezaevinde beraber kaldığı kişidir ki bu kayda içinde bulunduğu yapıda herkes ulaşabilecektir. Herhangi bir yere koymak varken herkesin ulaşabileceği bir irtibatına bırakması yaşadığı onca badireden sağ salim kurtulmuş olan böyle kıvrak zekâyaya sahip biri için makul değildir.

Karakter - olay örgüsü ilişkisine bakıldığında olay örgüsü Doğan'ın kurguladığı yönde son sayfalara kadar devam eder. Doğan ölü olarak görüldüğünden olay örgüsünde son sayfaya kadar da bizzat bulunmaz. Doğan'ın hatası olay örgüsünde de gerilimi yükseltmeye ve son sahnede çözüme ulaşılmasını sağlamaktadır.

Genel olarak bakıldığında Doğan hakkındaki bilgilerin azlığı ilk göze çarpan durumdur. Beş yapı analizinde verilerin azlığı, beş faktör kişilik analizinde de kendisini gösterir. Bilgi azlığı karakterizasyonda görülen tutarsızlık ile beraber değerlendirildiğinde derinlemesine bir kişilik oluşturulamadığını göstermektedir. Olay örgüsü merkezli bir kişilik oluşturulduğu ve olay örgüsünden bağımsız bir kişilik oluşturulamadığı görülmüştür.

2.5. BEYOĞLU RAPSODİSİ

2.5.1. Ana Çizgileriyle Olay

Aynı zamanda anlatıcı olan başkişi Selim'in ve iki yakın arkadaşının İstanbul'da yaşadığı bir macera konu edilmektedir. Üç kişiden biri olan Kenan Sorgun gerçek cinayetleri yeniden canlandırma yoluyla fotoğraflayıp ün kazanmak istemiştir. Bu istek ise daha sonra bazı cinayetlerin çözümlenmesine ve Kenan'ın ölümüne sebep olacaktır.

Üç arkadaştan en zengin olanı Kenan'dır. Kenan sadece en zengin değil aynı zamanda en yakışıklı ve en uçarlı olandır. Grubun lideri olan Kenan aynı zamanda grubu sürekli maceralara sürükleyen yegâne kişidir. Anlatıcı olan Selim, üç arkadaş arasında en iri olanı ve aralarındaki mantık abidesidir. Selim maddi olarak da gayet iyi durumdadır ancak Kenan'dan daha zengin de değildir. Üç

arkadaştan maddi olarak en kötü durumda olan Nihat'tır. Evli ve çocuğu olan Nihat bir sahaf işletmesine rağmen bu iş geçimine yetmediğinden diğer iki arkadaşının maddi desteğiyle yaşamını devam ettirir.

Romanda olaylar maceradan maceraya atlayan Kenan'ın son macerası olan pilotluk sevdasında geçirdiği kaza sonrası fotoğrafçılığa yönelmesiyle başlar. Kenan ünlü bir sanatkâr olarak ölümsüzleşmek ister. Fakat sergileri beklediği başarıyı elde edememiştir. Sonunda ölümü konu edinen bir sergi açmayı planlar. İstanbul'da gerçekleşmiş olan cinayetlerin bilgilerini alarak gerçeğe yakın mizansenlerle ölümü anlatacak böylece herkesin dikkatini çekecektir. Kenan'ın sevgilisi Katya bu çalışmanın tehlikeli olacağını düşünür. Katya bu düşüncesinde yalnız değildir. Selim de çalışmaya itiraz eder. Ancak üç arkadaşın en zayıf halkası Nihat endişeleri olsa da Kenan'ın yanında yerini alınca itiraz edenler de yavaş yavaş ekibe katılır.

Kenan tüm itirazlara rağmen kararından vazgeçmez ve özel ilişkileri sayesinde bazı cinayetlerle ilgili olay yeri fotoğrafları elde etmeyi başarır. Sergi için polisten aldığı olay yeri fotoğraflarıyla çalışırken iki cinayetin birbirine benzediğini fark eder. Sergiye başından beri karşı olan Selim, Kenan'ı engelleyemeyeceğini anlayınca çocukluk arkadaşını yalnız bırakmak istemez. Beyoğlu'nda atıl durumda bulunan aile yadigârı üç katlı apartmanı arkadaşına stüdyo olarak kullanması için verir. Selim'in bu katkısından sevinen Kenan elindeki fotoğrafları Selim'le de paylaşır. Kenan şüphelendiği iki olayın ayrıntılarını da Selim'le konuşmasıyla Selim kendisini Kenan'la beraber iki olayı soruştururken bulur. Öldürülenlerin aşk ilişkileri, uyuşturucu ve bilinmeyen yurtdışı irtibatları araştırılır. Bu araştırmalar sırasında kirli işlerle iştigal edenlerin ortasında kalan üç arkadaş ciddi tehlikelere maruz kalırlar. Bu tehlikelerden Selim sayesinde birkaç küçük yarayla kurtulurlar. Hiçbir bilgiye ulaşamadığı düşünülürken Selim sayesinde

öğrenilen bir konuyu Kenan daha ayrıntılı araştırır. Kenan bu sayede maktullerin evindeki bir kitabı bulur ve kitaptaki bilgiler onu Fransa'ya götürür. Selim Fransa'daki iş ortağı ile görüşerek Kenan'ın işlerini kolaylaştırır. Ancak bu arada Kenan garip davranmaya başlamış ve Selim'den bilgi gizlemeye başlamıştır. Türkiye'ye döndükten sonra bilgileri birleştiren Kenan iki cinayetin katilini bulur ve son sahnede katili açıklar.

Öldürülenlerden Aysun ihtilalle beraber Rusya'dan İstanbul'a kaçan ailesinden haber alamayan bir kadınla Fransa'da tanışmıştır. Aysun topladığı bilgilerden Rus ailenin Selim'in babası tarafından öldürüldüğünü öğrenmiştir. Çift, Selim'e şantaj yapmaya kalkışmış ve Selim, Aysun ile sevgilisini ayrı ayrı öldürmüştür. Kenan'ın bu açıklamasını reddedemeyen Selim Kenan'ı öldürür.

2.5.2. Beş Yapı Analizi

2.5.2.1. Fiziksel Yapı

Selim olay zamanı ellili yaşlardadır. Uzun boylu ve iri cüsselidir. Ela gözlü ve seyrek kumral saçlı olarak tasvir edilmektedir. Fiziksel olarak açıkça bilinen diğer husus ise Selim'im hep olgun gözüktüğüdür. Kişilik yapısı kadar kıyafet seçimleri ve kıyafetlerinin durumunun da görüntüsünü desteklediği söylenebilir:

“Tıpkı özenli giysilerim gibi, ağırbaşlılığım da o yıllardan bu yana taşıdığım bir özelliktir. Bu yüzden hep olduğumdan daha yaşlı gözükürüm.”(Ümit, 2010b, s. 2)

Kardeşi olmayan Selim daha küçük yaşlardayken annesi vefat etmiştir. Ancak annesinin hastalığının ağırlaştığı yıllar Selim'in hangi yaşlarına denk geldiği açık değildir. Tek bilinen yatılı okula başladığında annesinin hayatta olduğudur.

Dolayısıyla yatılı okul yıllarında annesinin hastalığı ağırlaşmış olabileceği gibi daha erken de olabilir:

“Şeker hastalığının erittiği ince bedeni, tıpkı benim gözlerim gibi açık renkli gözlerinde giderek kaybolan yaşama isteği, en mutlu anlarında bile dudaklarının solgunluğunu yenip bir türlü ortaya çıkamayan gülümsemesiyle kendi annem...” (Ümit, 2010b, s. 3)

Ağır hastalığı sebebiyle tek çocuklarının bakım ve terbiye yükü babadadır. Babasıyla daha uzun yıllar beraber olduğu bilinse de babası veya annesinin fiziksel yapıları hakkında ayrıntı görülemez. Ne zaman öldükleri dahi açık değildir. Selim'in babası Ali Rıza Bey'in varlığı fiziksel varlıktan çok bilişseldir.

Eşi ve çocuklarına bakıldığında da benzer durum görülür. Eşi Gülriz veya oğlu Burç hakkında da ayrıntılı tasvirler yoktur. Eşi hakkında tek kesin bilgi, akrabası olmadığıdır. Çocuğu hakkında ise verilen tek bilgi oğlu Burç'un down sendrom hastası olmasıdır. Burç'un fiziksel yapısı hakkında bilinenler kumral saçlı ve alnının geniş olmasından ibarettir.

Ebeveynlerinin fiziksel durumu hakkında neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Annesi de kendisi gibi renkli gözlüdür fakat şeker hastalığı vardır. Babasının herhangi bir rahatsızlığına dair bilgi yoktur. Hatta ömrünün son anlarına kadar da şirketinde çalışmış olabileceği söylenebilir. Ali Rıza Bey hakkında başka bilgi verilmez. Selim'e bakıldığında, herhangi bir hastalığından söz edilmemektedir. Selim'in fiziksel yapısını değerlendirecek bir bilgi ebeveynleri hakkında verilen ayrıntılardan elde edilemez. İnce telli kumral saçlı ve renkli gözlü olan Selim yaşı sebebiyle de saçlarının iyice seyrekleşmiş ve iri cüsseli biri olduğu bilgilerinden daha ayrıntılı fiziksel yapıyı anlatan bilgi yoktur.

2.5.2.2. Kişinin Geçmişi

Selim İstanbul'da Beyoğlu semtinde doğmuştur. Çocukluğu dâhil olmak üzere neredeyse hayatının tamamının Beyoğlu'nda geçtiği anlaşılmaktadır. Çocukluğu Ayhan Işık Sokak'ta bulunan üç katlı binada geçmiştir. Evine neredeyse üç sokak uzaklıkta olan Galatasaray Lisesi'nde yatılı olarak okur. Babasının tekstil şirketi olmasına rağmen İstanbul Teknik Üniversitesinde Mimarlık Fakültesini bitirir. Ancak okuduğu mesleği yapmayıp babasının şirketinde çalışır. Selim'in söylemlerine göre tekstil sektöründe başarılı olmuş ve babasından devraldığı şirkete AZYA adında bir marka ekleyerek büyütülmüştür.

Çocukluk dönemi hakkında tek bilgi annesinin hasta olmasıdır. Şeker hastası olan annesi yüzünden yetiştirme sorumluluğu babasının üzerinde kalmış ve bu sebeple de yatılı okula verilmiştir. Fakat bu konularda başka bir kaynaktan bilgi verilmediğinden doğruluğu veya bilginin ayrıntıları hakkında bir yorum yapılamamaktadır.

Selim'in lise yılları hakkındaki bilgileri ise sadece yakın arkadaşları Kenan ve Nihat ile olan birliktelikleridir. Okulda diğer öğrenciler veya hocalarla oluşan herhangi bir iletişimden bahsedilmez. Sanki okulda sadece üç öğrenci okumuş gibidir. Üniversite dönemine bakıldığında ise süreç tamamen karanlıktır. Okuduğu üniversite ve bölümden başka tek kelimelik bilgi verilmez. Hâlbuki Selim romanda mimarlığı sevdiğini birden fazla yerde söylemektedir.

Aile geçmişine bakıldığında burada da çok az bilginin olduğu görülür. Osmanlı döneminde dedesinin Bulgaristan'ı terk ederek İstanbul'a göçtüğü belirtilir. Fakat bu göçün sebebi hakkında bilgi verilmez. Anlaşıldığı kadarıyla varlıklı değillerdir ki dedesi çalışmasına rağmen babasına borçtan ve bir saatten başka şey

bırakmamıştır. Zenginlikleri, Selim'in babası Ali Rıza Bey'in çalışmalarıyla sıfırdan olduğu açıktır. Ancak bu dönemlerle ilgili de ayrıntı yoktur.

Selim'in aile geçmişi hakkında bilginin azlığı, çocukluk dönemiyle ve üniversite yıllarıyla paraleldir. Bu bilgi yoksunluğu olay zamanına kadar gelmektedir. Lise yılları ve iki arkadaşıyla ilişkilerinden başka tek bilinen Selim'in Gülriz isminde bir bayanla evlenmesi ve bir çocuklarının olmasıdır. Oğlu Burç'un yaşı da kesin bilinmemektedir. Ancak arkadaşı Nihat'ın kızı Dize'nin on dokuz yaşında olduğu verilmektedir. Çok önem verdiği işi hakkında da ayrıntı verilmediği görülür. Babasının ne zaman işten uzaklaştığı veya öldüğü; işi tamamen devraldıktan sonra nasıl büyüttüğü hatta kendisinin bir parçası olarak gördüğü AZYA markasını nasıl oluşturduğu hakkında dahi bilgi verilmez. Dolayısıyla olay zamanı itibarıyla Selim'in geçmişi hakkında yok denecek kadar bilgi vardır. Tek bilinen lise yıllarından iki yakın arkadaşı olduğu, bilinmeyen bir zamanda evlendiği ve yaşı kesin olarak bilinmeyen down sendromlu bir oğlu olduğudur.

2.5.2.3. Çevresel Yapı

Selim'in yaşadığı mekânlar konusunda bazı bilgiler olsa da bunların ayrıntıdan uzak bilgiler olduğu görülür. Genel olarak Beyoğlu semti Selim'in hayatının geçtiği yerdir. Selim'in hayatındaki mekânlara bakıldığında ikamet ve iş yeri olmak üzere ikiye ayrılabilir. İkamet olarak babasının evi, eşi ve oğluyla yaşadığı ev olarak iki ev görülür.

Babasının evi, olay zamanında da Selim'in sahip olduğu ama içinde yaşamadığı evdir. Üç katlı binada Selim'in dünyaya geldiği ve çocukluğunu geçirdiği bilinmektedir. Ancak doğduğu ve büyüdüğü evin iç yapısı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Beyoğlu'nda babası Ali Rıza Bey'in satın aldığı sonradan eklediği bir katla

üç katlı olan bina annesinin ölümüne de şahitlik etmiştir. Selim'in ne zamana kadar bu evde yaşamını sürdürdüğü verilmemiştir. Babasının ise ne zaman öldüğü gibi ne zamana kadar bu evde yaşadığı da bilinmemektedir.

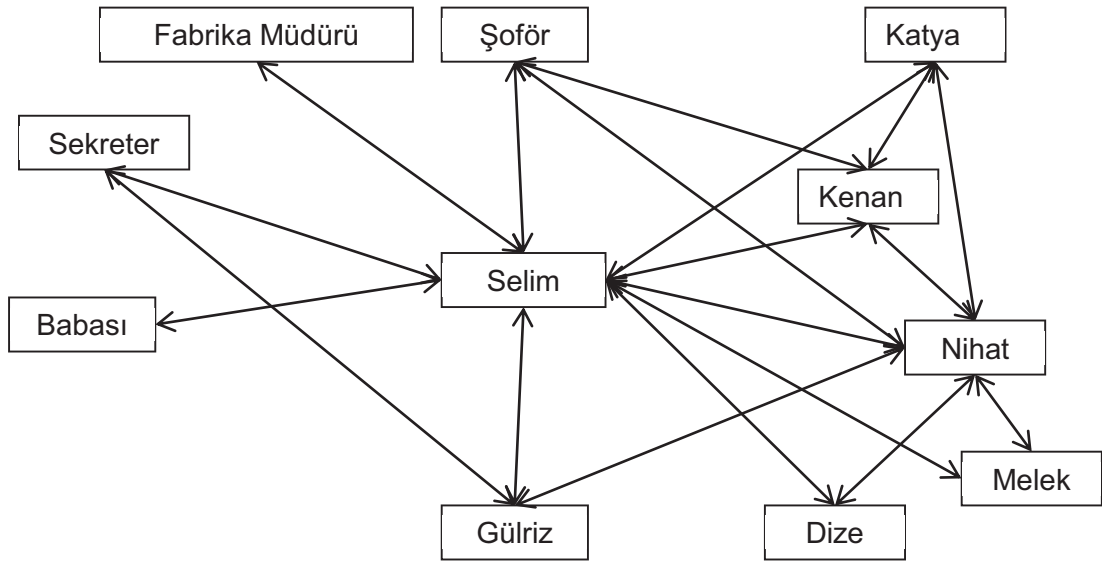
Çocukluk dönemini geçirdiği babasının evinin bulunduğu Beyoğlu hakkında da bilgi yok denecek seviyededir. Tek bilinen üç katlı evlerinin karışışındaki muhallebicidir. O dönemde Beyoğlu'ndaki yaşam tarzı, çocukluğuna etki eden olaylar veya çevredeki bina veya ortamlarla ilgili bilgi de yoktur. Yatılı olarak okuduğu Galatasaray Lisesi'nin evlerine çok yakın olduğu bilinmektedir. Fakat okuldaki yaşamı hakkında bilgi yoktur. Kaldığı odası, oda arkadaşları, okulun yapısı ve eğitimi, idarecilerin baskıları yahut teşvikleri gibi yönetim şekilleri yahut başka herhangi bir bilgiye rastlanılmaz. Liseden sonra İstanbul Teknik Üniversitesinde Mimarlık Fakültesinde okuduğu bilinse de o dönemle ilgili tek kelime bilgisi yoktur.

Eşi ile yaşadığı eve bakıldığında ise bilgi yoksunluğu burada da devam eder. Boğaz manzaralı olduğundan başka bilgi verilmez. Evin düzeni, mobilyaları yahut mimar olan Selim'in evde herhangi bir yapı değişikliğine gittiğine dair bilgi yoktur. Mevcut evine ne zaman taşındığı dahi verilmemiştir.

İş yerinde az da olsa daha fazla ayrıntıya vakıf olunur. Fabrika ve şirket yönetiminin bulunduğu iki bina karşımıza çıkar. Fabrika babasının döneminden kalmakla beraber İstiklâl caddesindeki diğer binanın Selim'in çalışmaları sayesinde olduğu bilinmektedir. Selim'in ofisi de yeni binadadır. Fakat yine yeni binaya Selim'in ne zaman geçtiğine dair bir kayıt yoktur. Kesin olan tek şey yeni binanın babası Ali Rıza Bey'in yaşadığı zamanlarda alınıp kullanıldığıdır. Ofisinin binanın üst katında olması ve ofisinde duş imkânının da olmasından başka ayrıntı yoktur.

2.5.2.4. Sosyolojik Yapı

Selim'in romanda diğer kişilerle iletişimine bakıldığında çok sayıda kişi ile iletişimi verilmektedir. İletişimlerini yakınlık seviyesine göre ailesi, arkadaşları, arkadaşlarının aileleri, iş yerinde çalışanları olarak dört gruba ayırmak mümkündür.

Şekil 6 Beyoğlu Rapsodisi iletişim şeması

İlişkilerine bakıldığında Selim'in iş ilişkilerinde yakın çalıştığı üç kişi; sekreteri, şoförü ve fabrika müdürü görülür. Personeliyle iletişimde mesafeyi titizlikle korumaktadır. Fabrika müdürü ve sekreteri ile iletişimi iş çerçevesinden hiç çıkmazken şoförü ile iletişimi biraz daha farklıdır. Şoförün birkaç sahnede koruma görevini de yerine getirdiği görülür. Bu pozisyon kendiliğinden gelişmemiştir.

Selim iş ile alakalı olmayan, tamamen özel ve hayati tehlikenin de olabileceği olaylar için şoföründen korumalık yapmasını istemiştir. Bu durum babasından gelen alışkanlıkları hiç terk etmeyen Selim için zorluklar doğurur. Personeliyle mesafeyi koruma düsturunu zedeleyebilecek davranıştır ki şoförü koruma görevi vesilesiyle oluşan yakınlaşmayı hemen hissettirir:

“ “ Kenan Bey iyi bir adama benziyor. Ben sevdim.”
 Kim sevmez ki diye geçirdim içimden, bir de makul olsa...
 “Biraz delidir ama iyidir.”
 Gevrek gevrek güldü Orhan.
 “Delilik de lazım Selim Bey.”
 “Kendine, ailene, arkadaşlarına zarar vermediğin sürece,” dedim.
 Resmikleştigimi fark eden Orhan anında toparlandı.” (Ümit, 2010b, s. 380)

Görüldüğü üzere Selim bu yakınlaşmaya anında tepki vererek mesafeyi korumayı sürdürür. Bu durum, Selim’in babasından görerek kurduğu iş arkadaşlarıyla arasındaki mesafeyi her durumda koruma azminde olduğu açıktır. Personeliyle ne derece mesafeli olduğu onlarla düzenli yemek yeme konusundaki babasının tavsiyesini anlatırken daha açık görülür:

“ “ Öğle yemeğini fabrikada idari personelle birlikte yedim. Bu da babamdan kalan alışkanlıklardan biriydi. Çalışanlarıyla son derece mesafeli, saygıya dayanan bir ilişki kurardı. Zaman zaman da onlarla birlikte yemek yiyerek, ben de sizden biriyim mesajını vermeye çalışırdı. Bu davranışın personel üzerinde ne kadar etkisi olurdu bilmiyorum; yine de babamın ölümünden sonra birçok davranışı gibi bunu da sürdürmeye çalışıyordum.” (Ümit, 2010b, s. 286)

Anlaşıldığı üzere Selim sebebini bilmediği tutum ve davranışları sadece babasından gördüğünden dolayı uygulamaktadır.

Aile ilişkilerine bakıldığında ise çocuğu ve eşi ile de sorunsuz bir iletişim içindedir. Eşi ile arasında herhangi bir tartışma yaşanmadığı gibi uyumlarının da yüksek

olduğu görülür. Oğulları Burç kavga sonrası hastanedeyken eşinin kendisini kaybedip Burç'u kibarca fırçalarken çevrede kötü görüntü olduğunu düşünerek Selim'in sadece dokunarak eşini uyarabilmesi güzel bir örnektir. Karı koca ilişkileri açısından da sözsüz iletişimleri güçlüdür:

“Bugüne kadar benimle sevişmek istediğini açıkça hiç söylememişti, bunu davranışlarıyla belli ederdi. ... terasın kapısına dayanmış dururken, gözlerindeki ışıktan, dudaklarındaki utangaç gülümseyişten benimle birlikte olmak istediğini anlıyordum.” (Ümit, 2010b, s. 154)

İletişimlerinin iyi olması sadece uzun süreli beraberliklerinden dolayı değildir. Selim'in ağzından eşi Gülriz'in sevdiği huyları aktarıldığında kişilikleri arasında da uyum olduğu okuyucuya aktarılır. Eşinin oğullarına kahvaltı için isteklerinde müdahale ettiği anı anlatırken karısının sevdiği özelliklerini de bize bildirir:

“Poğaç mı, badem ezmesi mi? Ne istiyorsan, söyle onu aldırırım.”
Karımın en sevdiğim yanlarından biri buydu: İstedüğimizi alabilme gücüne sahip olduğumuz halde en küçük bir savurganlığa bile tahammülü yoktu. Bu yanıla babama çok benziyordu. ... İşte bu yüzden Gülriz'in aynı yöntemle oğlumuzu yetiştirmesinden büyük bir memnuniyet duyuyorum.” (Ümit, 2010b, s. 146)

Eşinin özellikle parasal konuda tutumlu olması Selim'i çok sevindirdiği açıktır. Bu konuda eşinin geçmişinin de etkili olduğunu övünerek anlatmaktadır:

“Kocam daha çok para kazansın, daha iyi yaşayalım diye düşündüğünden değil, iflas etsem, elimizde avucumuzda ne varsa kaybetsek, belki biraz zorlanırdı ama eminim karım, o koşullara da ayak uydururdu. Gülriz görmüş geçirmiş bir ailenin kızıydı.” (Ümit, 2010b, s. 153)

Selim eşinin tutumlu olduğu ve Selim'inki gibi aileden gelen bir özellik olduğu da yine kendisinden öğrenilir. Fakat tutumluluk önemli bir özellik olsa da en önemli unsurun başka olduğu sezdirilir:

“Kayınvalidem akli başında bir insandı. Kibardı, kendi sınırlarını çok iyi bilirdi, bir gün bile ilişkimize müdahale ettiğini hatırlamıyorum. Hepsinden önemlisi ise insan sarrafıydı. Zekâsı, görgüsüyle kızına da yol göstermiş, onu çok iyi yetiştirmişti. Böyle bir terbiye alan Gülriz de benim işimin, kendi sınırları dışında olduğunu, bu alana müdahale etmemesi gerektiğini biliyordu.” (Ümit, 2010b, s. 153)

Selim’in eşinde en çok sevdiği özelliğın sınırları bilmesidir. Selim işini en özel alanı olarak görmektedir. Yoğun çalışması, maddi durumlarının gayet iyi olmasına rağmen eşinin işine müdahale etmemesi, bakıma muhtaç oğluyla ilgili destek istemeyerek ona yük olmaması Selim’in asıl ilgilendiği yön olarak karşımıza çıkar.

Diğer yandan eşinin sekreteri ile sıkı iletişim içerisinde olduğu da görülür. Fakat dikkatle incelendiğinde bu iletişimin Selim’i kontrol etmek amaçlı değil onu bilgilendirme yahut hayatını kolaylaştırma yönünde olduğu açıktır.

Selim’in iletişim içerisinde olduğu diğer grup olan arkadaşlarına bakıldığında ise biraz daha farklı durum karşımıza çıkar. Onlarla çok daha yakın olmasına rağmen iş ve özel hayat ayırımına dikkati gözden kaçırmaz. Ayrıca diğer gruplardan farklı olarak bu gruptaki ilişkisinde bir rekabet görülür. Çocukluklarından itibaren Kenan’la kendisini karşılaştırdığı defaten verilmektedir. Selim ile Kenan arasındaki rekabette Kenan heyecanı seven, atılgan, zeki ve aynı zamanda zengin olandır. Selim Kenan’dan zengin olmadığını açıkça belirtirken zekâ konusunda da Kenan’a yetişemediğini belirtir. Ancak Selim, tedbirli ve kontrollü olması dolayısıyla daha olgun olması sayesinde gruptaki liderlik konusunda Kenan’ın tek rakibidir. Fakat bu rekabette sürekli kazanan Kenan’dır. Diğer yandan tüm bu rekabet veya küçük çatışmalar Selim’in özel hayat ile iş hayatı arasındaki katı ayırımını bozmamaktadır.

Üç kişilik grup içerisinde rekabete dâhil olamayan pasif unsur Nihat'tır. Selim için Nihat belirli dönemlerde yardım yapılan bir arkadaşdır. Maddi durumundan dolayı daha çekinik bir yapıda olan Nihat'ın üçlü grup içerisindeki tek önemi Kenan'a kayıtsız kalamaması ve sonunda Kenan'a katılarak onun liderliği elde etmesine de vesile olmasıdır. Selim'in Nihat ile iletişimde Kenan'dan farklı olarak aile bulunmaktadır. Aile konusunda özellikle çocuklar etkilidir. Selim Nihat'ın kızı Dize'yi gördükten sonra kız çocuğunun olmasını istemektedir. Fakat erkek çocuğu olmuş o da down sendromlu olarak doğduğundan ikinci çocuk yapmaya cesaret edememişlerdir. Selim kız çocuğu hevesini Nihat'ın kızı ile gidermektedir. Diğer yandan Selim'in oğlu Burç ile Nihat'ın iletişimi çok iyidir. Kenan'ın aksine Nihat çocuğa karşı oldukça sıcak ve ilgilidir. Fakat bu yakınlıkların iki kişi arasındaki iletişimi ne yönde etkilediğine dair bir veri bulunmaz.

Bahsettiğimiz üç grup haricinde babası ile de bir iletişim mevcuttur. Fakat bu iletişim eşzamanlı diyalog veya alışveriş ile değildir. Babayla olan ilişki sebep sonuç ilişkisi içerisinde Selim'in tutum ve davranışlarını açıklaması sırasında görülmesi dikkate değerdir.

Sonuç olarak bakıldığında Selim'in çevresindeki insanlarla ilişkisinin iş ve özel hayat olarak ayrıldığı görülür. Üç grubun neredeyse birbirlerine hiç ilintilenmediği söylenebilir. Arkadaşları ve ailesiyle ilgili bağlantının zayıflığı daha çok Selim'in hasta oğlu yüzünden olduğu hissettirilse de ailelerin toplanarak yaptıkları bir faaliyetten de bahsedilmez. Tek istisna Nihat'tır fakat bu konu kısa bir bahisten öteye geçmez. Herkesle belirli bir mesafeyi koruduğu görülen Selim'in iletişimlerinde sorun yahut çatışma yoktur. Kenan'la olan iletişimde görülen rekabet daha çok Selim merkezli ve tek yönlü olan liderlik rekabetidir ki bu arkadaşlıklarını yahut hayatlarındaki başka bir durum veya akışı etkilemeyen bir çatışmadır. Babasıyla da çatışmasız hatta katılımlı bir iletişim içinde olduğu

görülür. Sevdiği ve eğitimini aldığı mimarlığı yapmayıp babasının işlerini devam ettirmiştir. Hayatında kurduğu ilişkilerin temelinde babasından aldığı tavsiyeler bulunmaktadır ki bu durum daha çok bilişsel olduğundan sonraki başlıkta tartışılacaktır.

2.5.2.5. Bilişsel Yapı

Selim'in çocukluğundan itibaren en bariz özelliği mantığıyla hareket etmesidir. Kendisini "Mantık abidesi" olarak tanımlamaktadır. Bu yorum sadece Selim'in kendi hakkındaki söylemi değildir. Arkadaşı Kenan'ın da birden fazla yerde aynı tanımı yaptığı görülür. Bu tavrın en büyük sebebi Selim iç dinamikleridir. Bu dinamikler ise babası ve Kenan vesilesiyle açığa çıkar.

Selim'in aktardığı babasıyla konuşması ve romanın sonunda Kenan'dan öğrenilen bilgilere bakınca Selim'in dedesi Osmanlı döneminde İstanbul'a göçmüştür. Bu göçün sebebi bilinmemektedir. Tek bilinen Selim'in dedesi İstanbul'a geldiğinde varlıklı olmadığı gibi öldüğünde miras olarak borç bırakmıştır:

"Herkes onun iyi biri olduğunu söylerdi, ancak öldüğünde anneme ve bana dünya kadar borç ile bu saati bıraktı. Bu saate her baktığımda babam gibi olmamam gerektiğini hatırlarım. Bu gerçeği unutmadığım için ayakta kalabildim, yoksul bir adamken servet yapabildim."(Ümit, 2010b, s. 46)

Babasının Selim'e öğütleri arasındaki bu söyleme bakıldığında; Selim'in babası, çocukluğunu yokluk içerisinde geçirdiği gibi Selim'in büyükbabası öldükten sonra da ciddi bir yük altında çalışmak zorunda kalmıştır. Sıkı çalışmalar sonrası Selim'in liseye gittiği dönemlerde ailenin refah düzeyinin gayet iyi olduğu görülür. Ancak bu refaha ne zaman ulaştıklarına dair bilgi yoktur. Selim'in bu yokluk dönemini görüp görmediği ise kesin değilse de öğütlerden yola çıkarak yokluk

dönemini görmediği söylenebilir. Diğer yandan ailenin, refah döneminde de harcamaları sıkı kontrol altında tuttuğu görülür:

“Harcamalar konusunda son derece dikkatli olan rahmetli babam bile, aldığım harçlığın kısa sürede suyunu çekmesinden kuşkulanarak, beni sıkı bir sorguya çekip, paraları Nihat’la paylaştığımı öğrendiğinde bırakın öfkelenmeyi, harçlığıma zam yaparak bu davranışımı ödüllendirme yolunu seçmişti.” (Ümit, 2010b, ss. 7-8)

Babasının harçlık konusunda görüşmesi harcamaların basit bir kontrolden öte, çok sıkı kontrol altında tutulduğunu göstermektedir. Bu durumda ailenin bilinen geçmişten Selim’e kadar sıkıntı içerisinde yaşamasının payı büyük olmalıdır. Göçe mecbur kalmak önemli bir travma olduğu gibi göçün kendisi de ciddi bir travmadır. Selim bu travmaları yaşayan bir babanın elinde büyümüştür. Babası da oğlunu her fırsatta hayatın zorluklarına hazırlamaktadır:

“Hayat kudurmuşçasına akan bir ırmağa benzer, insanoğlu ise bu ırmağın azgın sularında yolculuk yapan bir dal parçasına. Bu yolculukta değişmeyen iki olgu vardır, ilki yalnız olduğun, ikincisi ise ne kadar uzun sürse de yolculuğun ölümle sınırlı olması... Pek iç açıcı sözler söylemediğimin farkındayım ne var ki, gerçek bu. Gerçeği bilersen daha hazırlıklı olursun, fırtınalar kadar, sahte sükunetlere de karşı koyabilirsin. Yani yolculuğun daha iyi geçer. Boş hayallere kapılıp, sık sık düş kırıklıklarına uğramazsın. Sadece kendine güvenebileceğin için, insanların seni aldatmasına izin vermezsin. Kendi ayakları üzerinde durmayı başaran, güçlü bir insan olursun.” (Ümit, 2010b, ss. 45-46)

Yokluk sadece paranın yokluğu değildir. Babası, Rusya’nın yıkılışı ile Türkiye’ye kaçanların yaşadıkları sıkıntıları da görmüştür. Göç ile gelen zafiyeti Ruslarda görülmesi Selim’in babasının düşüncelerinde pekiştireç rolü üstlenmiş olmalıdır. Selim ellili yaşlarına gelmesine rağmen yukarıda verilen söylemi desteklediği görüldüğünde bu bilinç durumunun, babasından birebir aktarım olduğunu söylemek mümkündür. Bilinç aktarımının Selim’in yorumu olan son hali iç monologda açıkça görülür:

“Fakat yaşamımı asla onlara dayanarak kurmam. Ne onlara, ne Gülriz’e ne de başka birine. Yeryüzünde yalnız olduğumu bilirim, bu nedenle de öncelikle kendime güvenirim.”(Ümit, 2010b, s. 46)

Sadece kendine güvenerek yaşama felsefesini kullandığı çok açık olan bir insanın hata yapma payı da yok denecek seviyededir. Hata yaptığı zaman yaslanacağı bir dayanağı olmayacaktır. Dolayısıyla sıfır hata zorunluluğu maksimum mantığı gerektirir. Parasal varlık, hatasızlık yahut sıfır sorun sayesinde güçlü olunacaktır. Bu konuda Selim’in denk geldiği bir vaka sonrası düşünceleri çok açıklayıcıdır:

Selim bir gün yolda çıplıklar içerisinde çıplak bir erkek çocuk ve kendisine tecavüz ettiğini söylediği yaşlı bir esnafın karıştığı küfürlü tartışmaya denk gelmiştir. Bu olaya müdahale eden polisin daha önce de o tür olaylara karıştığı bilinen yaşlı adamı dövmesi üzerine şöyle düşünür:

“Aralarında gerçekte neler geçtiğini bilmesem bile, o çıplak çocuğun da, Cahit denen o adamın da güçsüz oldukları için ezildiklerini, aşağılandıklarını, horlandıklarını çok iyi biliyordum. Beyoğlu’nda gönlünce davranan, cinsel tercihlerinden dolayı aşağılanmayan kadın, erkek birçok eşcinsel biliyordum. Hak ettikleri gibi saygın bir hayat sürüyorlardı. Fakat hepsinin parası, işi, konumu vardı. Aşağılanmamak, horlanmamak için tek çare, güçlü olmaktı. Babam bunu küçük yaşlarda anlatmıştı, başarısının altında yatan sır buydu.”(Ümit, 2010b, s. 52-53)

Konuyu gayri ahlaki bir cinsel ilişki açısından irdelemediği göze çarpar. Olayı dünyadaki sistem karşısında iki tarafın da ezilmesi olarak algılar. Yaşamı bir varlık mücadelesi olarak gördüğü açıktır. Varlık mücadelesi verdiği dünyada güçlü olabilmesi, yere düşmemesi için parası ve statüsü olduğunu bilmektedir. Ayrıca tüm bunlar için güveneceği tek şeyin kendisi olduğunu düşünür. Kimseye dayanmadığı sürece hayatında zayıf halkalar olmayacaktır:

“Ayağını daha sağlam yere basabilmek ve seni yok etmek için hazır bekleyen dünyaya kafa tutmanın verdiği güven. Varlığını sürdürmekle, elindekini korumakla, daha fazlasına sahip olmakla ilgili bir duygu.”(Ümit, 2010b, s. 53)

Sürekli mücadelenin olduğu yerde güçlü olabilmek için Selim’in, kimseye dayanmayan bir yapının varlığı konusunda babasına katılmakla kalmayıp fikri yapısının temelini oluşturduğunu bizzat Selim anlatmaktadır. Selim’in zengin olmasına rağmen tutumlu olmayı sürdürmesi ve eşinin de tutumluluğunu sevmesi bu fikirlerle uyuşur. Dolayısıyla refah düzeyinin yükselmesine rağmen harcamalarda değişiklik yaşandığına dair bir bilginin de görülmemesi Selim’in cimrilikten dolayı değil gücünü devam ettirebilmek veya yükseltebilmek için gerekli gördüğü parayı çoğaltma çabasını göstermektedir.

Çocukken bile çok mantıklı olduğu bilinen Selim’in mimarlık okuduktan sonra babasının işine devam etmesi; riske girmeyerek işleyen bir sistemde daha da güçlü olmayı seçmesi güç stratejisine uygun davrandığını göstermektedir.

Selim’in bilişsel durumunu anlamamıza yardımcı olan diğer konu, Kenan ile aralarındaki rekabet hissidir. Romanda Selim’in sürekli Kenan’la bir mücadele içerisinde olduğu görülür. Üç kişilik gruplarında liderlik hep Kenan’da kalmıştır. Ancak bu mücadelenin iki taraflı olduğuna dair veri yoktur. Kenan’ın liderlik için bir çabası görülmez. Kenan Selim’in sahip olmadıklarına sahiptir:

“Hiç kuşkusuz Kenan’ın en büyük şansı annesi Neyire Hanım’dı. Kenan’a her sarıldığında - ki arkadaşımız annesinin bunu bizim yanımızda yapmasından nefret ederdi - onun yerinde olmak için neler vermezdim. Dalgalı kızıl saçlarının bukle bukle çevrelediği oval yüzüne tuhaf bir yumuşaklık veren, iri, ela gözleri, tombul, beyaz parmakları vardı. O parmakların dokunduğu her nesneye; Kenan’ın kıvrıkcık saçlarına, kahve fincanının kulpuna, masadaki dantel örtüye, özellikle benim daha o yaşlarda bile bir ayı pençesi gibi iri ellerime neşe kattığını, dokunduklarını mutlu kıldığını düşünürdüm..

Şeker hastalığının erittiği ince bedeni, tıpkı benim gözlerim gibi açık renkli gözlerinde giderek kaybolan yaşama isteği, en mutlu anlarında bile dudaklarının solgunluğunu yenip bir türlü ortaya çıkamayan gülümsemesiyle kendi annemi Neyire Hanımla kıyasladığımda içime hep hüzün çökerdi.”(Ümit, 2010b, s. 3)

Selim'in anne sevgisi göremediği diğer yandan Kenan'ın yaşadığı sevgi dolu yaşama şahit olduğu açıktır. Bu durumun Selim'in kendisini Kenan'a karşı zayıf hissetmesini arttırdığı düşünülebilir. Selim'in rekabet hissini alevlendiren tek durum anne değildir. Baba sevgisi ve ilgisi konusunda da farklılıklar görülür.

“Kalın kaşları daima çatıkmiş gibi duran, bu yüzden adı aksi adama çıkan, ama altın gibi yüreği olan bir babası vardı. Nur içinde yatsın, Müjdat amca sadece Kenan'a değil, bize karşı da sevecendi. Ne zaman yan yana gelsek, sanki yetişkin insanlarmışız gibi bize de arkadaşça davranırdı.” ” (Ümit, 2010b, s. 3)

Kenan'ın babasını sevgi ve ilgi odaklı anlatan Selim kendi babasını anlatırken yetişkinlikten bahisle sevgiden çok ona sorumluluk sahibi bir yetişkin gibi davrandığı görülür:

“Çocukluk yıllarım hariç –ki o zamanlar da sorumluluğunu bilen, ağırbaşlı bir çocuktum- hiçbir zaman kendimi çocuk gibi hissetmedim. Bunda, babamın çok büyük etkisi olduğunu gizleyecek değilim. Zavallı anneciğim hastalıklarla boğuştuğu için küçük oğluyla ilgilenmek babama düşmüştü. Babam ortaokul yıllarından itibaren bana bir yetişkinmiş gibi davrandı.” (Ümit, 2010b, s. 45)

Selim daha küçükken annesinin hasta olduğu bilinmektedir. Babasının Selim'i evlerine çok yakın olan Galatasaray Lisesi'ne yatılı olarak gönderdiği de bilinmektedir. Selim'in ailede sevgi göremediği yahut Kenan ile karşılaştırıldığında ailesinden daha az sevgi gördüğü açıktır. Selim annesinden veya babasından bahsederken onlardan sevgi ve şefkat gördüğüne dair tek bir cümle yoktur.

Kenan ile Selim arasındaki diğer rekabet unsuru ise güç için gerekli görülen paradır. Kenan'ın ve ailesinin harcamalarda çok rahat olması Selim'in babası tarafından da dile getirildiğini Selim'in ağzından duyarız:

“Dünyada bunları bulamayan kaç kişi var sen biliyor musun? Diye başlardı azarlamaya. Benim de arkadaşşıma benzeyeceğimden korkuyor olacak ki, her fırsatta Kenan'ı da, babasını da savurganlıkları nedeniyle eleştirirdi. “Sigortacılıktan para kazanmak kolay olduğu için kıymetini bilmiyorlar. Malı mülkü kaybettiklerinde anlayacaklar Hanya'yı Konya'yı. Zaten bu kafayla çok sürmez evi barkı satar bunlar,” derdi. .... yaptığı uyarılarla babam da, benim tutumlu bir adam olmamı sağladı. İyi ki de yapmış; bir zararını görmedim.”(Ümit, 2010b, s. 146)

Ancak Kenan'ın ailesi fakirleşmemiş aksine zenginleşmiştir. Kenan'da ve ailesinde görülen Selim'e göre savurganlık olan durum, Selim'in babasından aldığı temel düstura aykırıdır. Güç için ana unsur olan paranın kontrolsüzce harcanması Selim'in babası ve dolayısıyla Selim için mantık dışı bir davranıştır.

Kenan'la ilgili sorunlar maddiyatla da bitmemektedir. Kenan'ın çılgınlıkları Selim için sorumsuzluklar bitmek bilmez. Kenan'ın pilotluk zevki ve sonrasında ölümsüzlük hayaliyle ünlü bir fotoğraf sanatçısı olmak istemesi sorumsuzlukların bir parçasıdır. Kenan'ın bu istekleri mantık abidesi Selim için kesinlikle makul olmayan bir davranıştır. Kenan bekârdır, hesapsız yaşar ve sorumluluk konusunda zerre kadar derdi olmaması, mutlu olması ve zenginliğini devam ettirip güçlü olması Selim'in düsturuna tamamen aykırıdır.

“Kenan böylesine yaşamaktan mutluymuştu. Öylesine mutluymuştu ki, karım Gülriz'i hâlâ sevmeme rağmen ben bile zaman zaman onun yaşamına imrenirdim. Parası vardı, yaşamayı biliyordu, hesap vereceği kimse yoktu. Daha fazlasını istemek nankörlük olurdu.” (Ümit, 2010b, s. 5)

Kenan'ın bu yaşam biçiminden mutlu olması, Selim'in de bunları yapamıyor olması kıskançlığı güçlendiriyor olması da muhtemeldir. Kenan'ın ölümsüzlük isteğiyle fotoğrafa yöneldiğinde Selim'in iç monoloğunda Kenan'ı daha ayrıntılı eleştirdiği de görülür:

“Bana sorarsanız, Kenan'ın bu konulara kafayı takmasının altında yatan neden, gerçek sorunlarının olmayışydı. Evet, onun parasızlık, hastalık, mutsuzluk, başarısızlık gibi gerçek sorunları olmamıştı hiçbir zaman.”(Ümit, 2010b, s. 2)

Selim'in Kenan'ı para ve mutluluk konularında kıskandığı açıktır. Gerek Annesinin hastalığı gerekse tek çocuğunun hasta olması eleştirideki ayrıntılardan hastalığı da eklemesine sebep olmalıdır. Dolayısıyla Selim Kenan'ı birçok yönden kıskandığı açıktır. Nitekim Kenan'ı kıskandığını Nihat ile olan bir diyalogda açıkça dile getirir:

“... onun Kenan'ı kıskanacağını hiç düşünmemiştim.
 “Demek sen de kıskanırdın Kenan'ı?” diye mırıldandım.
 “Kıskanırdım mı?” Gülmeye başladı. “Şimdi bile kıskanıyorum, ama aynı zamanda seviyorum da iti. Tıpkı senin gibi. Öyle değil mi?”
 Şaşmaz bir gerçekliği o kadar yumuşak bir üslupla söylemişti ki, “Haklısın” diye onayladım başımı usulca sallayarak.”(Ümit, 2010b, s. 44)

Genel olarak bakıldığında Selim'in probleminin Kenan vesilesiyle ortaya çıktığı görülür. Selim'in ailesi hep zorluklardan geçmiştir. Göçe mecbur kalınmış, göç yaşamış ve yokluk ilk nesli tüketmişken ikinci nesil yokluğu görerek zenginleşmiş ve bu durumu üçüncü nesil olan Selim'e aktarmıştır. Aileden gelen zorluğun yanı sıra Selim'in annesinin hasta olması, evlerinin çok yakınında yatılı olarak liseyi okuması ve bunların üstüne babasının da ona çocuk gibi değil de yetişkin gibi davranması, Selim'in sevgisiz büyümesini ve çocukluğunu yaşayamadan erken yaşta yetişkinliği de göz ardı edilmemelidir. Tüm bu unsurlarla beraber Selim'in hayata bakış açısında öncelik zorluklar olmuş ve

kendisini zorlukları önlemek için tedbir almaya şartlamaktan hayatı yaşayamamıştır. Kenan'ın defaten yaptığı hatalara rağmen Selim'in hiç hatası olmaması da bu durumu teyit etmektedir.

Zorluklara düşmemek için Selim babasından aldığı bilgileri geliştirerek bir davranış şablonu oluşturmuştur. Fakat Kenan bu şablona neredeyse tamamen ters bir hayat yaşamasına rağmen Selim'in hedeflediği başarıyı, gücü ve mutluluğu elde etmektedir. Dolayısıyla Kenan Selim'in negatif formu olarak karşımızdadır.

2.5.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.5.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanın başkişisi olan Selim çok sayıda ortamda iletişim içerisinde görülür. İş yerinde, arkadaşlarıyla ve diğer sosyal ortamlarda aktiftir. İş yerinde iletişimin merkezindedir fakat bu durum patron olmasından dolayıdır. Diğer yandan arkadaşlarıyla ve diğer sosyal ortamlarda hareketliliğin merkezi veya ateşleyici unsuru olduğu görülmez. Ailesi ve iş yerindeki tutum ve davranışlarına bakıldığında sakin bir yapı karşımıza çıkar. Nitekim arkadaşlarıyla olduğu zamanlarda da yatıştırıcı rol üstlenmektedir. İçki içip sarhoş olduklarında bile arkadaşlarına katılmayıp onları ara sokaklardan kimseye görünmeden gidecekleri yere götürmeye gayret eder. Dolayısıyla Selim iki sıfattan daha çok sakin olan taraftadır.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Selim'in sosyal hayatta yeni ilişkiler kurduğuna şahit olunmaz. Bu konuda en önemli örnek Katya kişisidir. Selim Katya'yı ilk defa gördüğünde çekici bulmasına rağmen tanışıp konuşmakta tereddüt eder. Bu duruma sebep olarak Selim'in evli olması gösterilebilir. Selim, yakın arkadaşı Kenan ile Katya'nın sevgili olduklarını öğrendiğinde çekingen tavırlarının devam ettiği görülür. Arkadaşının sevgilisinden iş ile ilgili veya arkadaşıyla ilgili bir konuyu görüşmek istediğinde bile rahatça konuyu açmamaktadır. Dolayısıyla Selim'in çekingen yapıda olduğu açıktır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in geçmişine bakıldığında sadece okul döneminde edindiği arkadaşları Kenan ve Nihat'tla iletişimlerinden bahsedilir. Daha sonraki dönemlerine bakıldığında geç yaşta evlendiği de söylenemez. Arkadaşlarıyla da ilişkisini hiç kesmediği de düşünüldüğünde yalnızlığı sevmeyen bir yapının karşımızda olduğu söylenebilir. Ancak eşyle her şeyini paylaşmadığı gibi arkadaşlarıyla da her şeyi konuşmadığı görülür. Evde eşyle beraber otururken aktarılan iç monoloğuna bakıldığında düşüncelerini eşyle paylaşmadığı görülür:

“ ... Down sendromlu bir çocuk için en küçük bir hastalık bile üzerinde önemle durulması gereken bir vakadır. Ama balkonda oturmuş, bir yandan tavşan kanı çayımı yudumlar, bir yandan da Gülriz'in anlattıklarını dinlerken, kendime şaşarak oğlumun rahatsızlanmasının bu kez beni çok da fazla tedirgin etmediğini fark ediyorum. Son günlerde yaşadıklarımın mı, oğlumun durumunu artık kanıksamış olmamın mı, Gülriz'e duyduğum aşırı güvenden mi bilmiyorum. Belki de şu soruşturma beni değiştirmeye başlamıştı. Ölümler üzerine düşünmek, cinayetler içinde yaşamak belki de yüreğimi sertleştirmiş, beni katı bir adam yapmıştı. Fakat bu sonsuza kadar sürmeyecekti; bu soruşturma çok da uzak olmayan bir gelecekte sonuçlanacaktı. Tek dileğim bu süreç içerisinde Gülriz'in bendeki değişiklikleri anlamamasıydı. Sonra... Sonra nasıl olsa düzelirdim. Bütün bu yaşananlardan sonra düzelebilir miydim? Neden olmasın, değişen koşullara en yüksek düzeyde ayak uydurabilen canlı organizma insan değil midir?

Yoksa evrimin en üst basamağında olabilir miydik?” (Ümit, 2010b, s. 320-321)

Yakın arkadaşlarıyla durum benzerdir. Beraber içki içip eğlendikten sonra Kenan'ın stüdyosuna geldiklerinde bile yalnızlığı seçtiği görülür:

“Gözlerimi kapatmam iyi olmuştu. Karanlığı seviyordum, onların uzaklaşan seslerini seviyordum, uzandığım divanın yumuşaklığını seviyordum, kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyordu.” (Ümit, 2010b, s. 128)

Dolayısıyla fiziksel olarak yalnız kalamadığı zamanlar bile bilişsel olarak yalnız kalmaya çalışan Selim'in yalnızlığı sevdiğini söylemek daha doğru olacaktır.

2.5.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in arkadaşlarıyla diyaloglarına bakıldığında aralarında sorun denebilecek bir durum hiç yaşanmamıştır. Dolayısıyla hoşgörülülük konusunda kanaat oluşturacak bir çatışma yoktur. Kenan'ın yaptığı işlerle ilgili itirazını yapıp sebeplerini söyledikten bir süre sonra kendisi de olayların içine girdiği görülür. Selim'in başlığımızdaki sıfatlardan hangisini taşıdığını değerlendirebileceğimiz kesin bir olayı görülmemesi dolayısıyla bir kanaate varılamamıştır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in öfkeli olduğuna dair açık bir bilgi yoktur. Sinirlendiğine şahit olunan tek olay soruşturmanın son safhasında Kenan ile arasında gelişmiştir. Kenan soruşturma sırasında yeni deliller bulduğunda onunla paylaşmadığı gibi bu

bilgiler sebebiyle Paris'e gittiğinde de gelişmelerden bilgi vermemesinin Selim'i kızdırdığı görülür. Fakat bu kızgınlık dışa hiçbir zaman vurulmaz. Dolayısıyla Selim'e öfkeli demek yanlış olacaktır. Gerek ailesi gerekse diğer kişilerle olan durumlarda ılımlı olmayı tercih ettiği söylenebilir. Oğlu hastalandığında eşini yatıştıran bir Selim görülür:

“... Burnunu çekti. “Belki de yanlış yaptık Selim,” diye söylendi.
 “Hangi konuda?”
 “Burç'u normal bir okula vermemeliydik. Kendini sağlıklı çocuklar gibi sanıyor. Onlar gibi koşturup, oynamak istiyor.”
 Gülriz'in sözleri canımı sıkıyordu.
 “Bizim oğlumuz zaten sağlıklı. Her çocuğun başına gelebilir bu.”
 Gülriz ıslak kirpiklerinin arasından, inatla bakan açık kahverengi gözlerini yüzüme dikti.
 “Bizim oğlumuz Down sendromlu Selim... Bizim oğlumuz öteki çocuklar gibi değil. Ona fazla yükleniyoruz...”
 Gülriz neden bunları söylüyordu şimdi? Bunları hatırlatmanın ne gereği vardı?
 “Ben de aksini söylemiyorum.” Sesimin sert çıktığını fark ettim, yumuşatarak sürdürdüm: “Ama Burç, öteki çocuklar gibi yaşayabilir. Daha doğrusu yaşaması gerek. Hayatı tanınması lazım...” (Ümit, 2010b, s. 84)

Buradaki uyumluluğu karşısındakinin eşi olmasından dolayı söylenebilir. Ancak Kenan'la biraz önce bahsedilen gerilimi çözmek için tartışmak yerine beklemeyi seçtiği de görülür. Öfkeli olduğuna dair bir vaka olmaması ve yukarıda belirttiğimiz durumlar göz önüne alınarak Selim'in ılımlı bir yapıya sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in karşıt veya uzlaşmacı olduğunu gösteren tek durum Kenan'ın soruşturması hakkındaki tutumudur. İlk başta soruşturmanın tehlikelerinden bahsederek katılmaya hatta soruşturmanın yapılmasına bile karşı çıkmıştır. Ancak buradaki karşı çıkış Selim'in aşırı tedbirliliğindedir. Sonuçta cinayet

soruşturması en iyimser bakış açısıyla bile tehlikelere gebe dir. Dolayısıyla Selim'e sadece bu vaka sebebiyle karşıt demek yanlış olacaktır.

Diğer yandan Selim'in uzlaşmacılığı hakkında da şüpheler vardır. Öncelikle sorunların kendi söylediği yönde çözülmesini istemektedir. Kenan'ın soruşturmasına karşı çıkmasına rağmen arkadaşları soruşturmaya başlamışlardır. Süreç Selim'in takdir ettiği gibi yürümez. Sözü dinlenmediğinde yani mecbur kaldığında ekibe katılmaktadır. Nitekim Kenan'a soruşturma konusunda yardıma başladığında Katya ile tartışır ve sebebini açıklar:

“ “ Ben kimseye teslim olmadım.” Sesim sert çıkmıştı. “Hâlâ bu işi onaylamış değilim. Ancak bu saatten sonra Kenan'ı da yalnız bırakmam.” (Ümit, 2010b, s. 278)

Bu söylemi gördükten sonra Selim'e uzlaşmacı demek de yanlış olacaktır. Tüm bu sebeplerle Selim'in ortada bir yapı gösterdiğini söylemek en makul olanıdır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Uzaktan bakıldığında Selim gayet yardımsever biri olarak görülür. Çok önem verdiği AZYA markasının kapısında yazdığı şirket binasının önündeki çingene ye de çiçek satışı yapmasına izin verir. Maddi durumu kötü olan arkadaşı Nihat'a maddi yardımda bulunmaktadır. Hatta Nihat'ın eşinin ihtiyaç olmayan isteklerine dahi maddi destek sağlamaktan çekinmez. Kenan'a tehlikeli soruşturmasında dahi yardımda bulunur. Ancak ayrıntılı bakıldığında farklı bir tablo karşımızdadır. Arkadaşı Nihat'a yardım ederken yardımseverlik huzuru yoktur:

“ “Anladım, bugün benden para istemeyecekti. Bu, Kenan'ı deneyecek anlamına geliyordu. Doğrusu da buydu. Üst üste aynı kişiden borç almak hiç

de adil değildi. Bir benden, bir ondan almalıydı. Çok deşmemeye karar vererek, kadehime büyük bir dikkatle iki parmak rakı doldurdum.” (Ümit, 2010b, s. 26)

Diğer yandan yardımını etrafa duyurduğunu da anlatmaktadır:

“ “Nihat’a yaptığımız yardım, ikimiz için de önemli miktar oluşturmuyordu. Kendi adıma konuşacak olursam, açıkçası bu yardımı yapmaktan gizliden gizliye gurur da duyuyordum. Arada bir Nihat’a verdiğim paraları ağızımdan kaçırdığım bile oluyordu. “Kaçırdığım” dediğime bakmayın, çoğunlukla bilinçli olarak bu konudan bahsediyordum. Evet, varsıl bir adamım ama gördüğünüz gibi iyilik yapmayı da biliyorum, demek için.” ” (Ümit, 2010b, s. 12)

Görüldüğü üzere Nihat’a yardımının asıl sebebi ne kadar zengin ve lütfkâr olduğunu çevresindekilere anlatacak örnek olması içindir. Bu durum bile başlı başına kendine dönük yapıya işaret etmektedir.

Şirketinin önünde çiçek satan çingeneye izin vermesi de yardımseverlik duygusundan dolayı değildir:

“Güldane Kadın, babamın yadigârıydı. Bana kalsa onu asla mağazanın köşesine oturtmazdım. Zaten yıllar önce de, onu kaldırmaya niyetlenmişken, babamın uyarısıyla durmuştum.
“Bu kadına ilişme. Çingene kadınların bedduasını almak iyi değildir. Hem bize bir zararı yok. Vitrini de kapatmıyor, duvarın köşesinde otursun, uğur sayılır.”(Ümit, 2010b, s. 175)

Babasının önceki tavsiyelerine kayıtsız şartsız uyan Selim çingene konusunda da babasına uymaktadır. Yukarıdaki bilgiler ışığında Selim’e yardımsever demek imkânsızdır. Karşımızda tamamen kendine dönük bir yapı bulunmaktadır.

2.5.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Selim'in tamamen bireysel olarak yönettiği bir mekân tasvir edilmemektedir. İş konusunda iletişimine ve yönetim şekline bakıldığında ise belirli bir sistem yahut düzen içerisinde hareket ettiği görülür:

“...uzun bir seyahatin ardından, mağazayı bu saatte bırakıp gitmeme en çok sekreterim Yeşim şaşırmış, sanırım içten içe de sevinmişti. Çünkü seyahat dönüşlerimde, açığı kapatmak için, o da benimle birlikte geç saatlere kadar çalışmak zorunda kalırdı.”(Ümit, 2010b, s. 175)

Bir seyahat sonrası her zamankinden farklı bir davranış sergilemesiyle ilgili düşüncelerine bakıldığında; Selim'in planlı bir şekilde çalıştığı ve işlerini ertelemek gibi bir alışkanlığı olmadığı görülür. Sadece bu durum bile hayatını belirli bir düzen içerisinde sürdürdüğünü göstermektedir.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in kurallara aykırı yaşam sürdürdüğüne dair bilgi yoktur. Aksine hayatını belirli bir düzen içerisinde yürüttüğü bilinmektedir. Bu düzen dışardaki bir kuvvetin oluşturduğu kurallar bütününden ziyade iç dinamikleriyle oluşturduğu kurallar bütününden kaynaklanmaktadır. Babasının tavsiyelerine katı bir şekilde uyduğu defaten Selim'in ağzından okuyucuya iletilir.

Kurallara bağlılığı konusunda iki aykırı durum karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Kenan ile beraber maceralara katılmasıdır. Fakat bu durum çocukluğundan itibaren vardır. Ayrıca mantıklı olmayan maceralara katılmayıp sonradan

arkadaşlarını kurtarmak amacıyla katıldığı Selim'in söylemlerinden öğrenilir. Diğer aykırı durum ise soruşturmaya başladıklarında silah taşıması ve şoförü ile yakınlaşmasıdır. Silah taşıması ile alakalı makul bir sebep romanda okuyucuya verilmezken şoförün mesafeyi koruyamadığını gördüğü an Selim'in müdahale ettiği görülür. Dolayısıyla Selim'in kurallar sistemi içerisinde hareket eden biri olduğu kesindir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle Selim'in bir kurallar sistemi içerisinde hareket ettiği bilinmektedir. Buradaki önemli husus kurallar bütünü kendi iç dinamikleriyle oluşturulmuş olmasıdır. Yani uymak için dışardan bir baskı yoktur. Bu davranış şekliyle Selim'e gevşek sıfatını layık görmek imkânsız olmaktadır.

Selim'in iş ve ev ile ilgili sorumluluk olarak gördüğü her şeyi eksiksiz yapmaktadır. Olay zamanı bazı istisnalar da bulunur. Arkadaşlarını korumak için kurallarını esnettiğinde bile karar vermede ve kararlarını uygulamada tereddüt göstermediği görülür. Dolayısıyla sorumlu-kararlı bir yapıya sahiptir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in mantık abidesi olduğu birden çok yerde zikredilir:

“Kenan'ın uçarı, serüvenci havasının aksine, ben oldukça mantıklı bir çocuktum, yaşamım boyunca da öyle kaldım zaten.” (Ümit, 2010b, s. 6)

Bu durum sadece Selim'in söylemlerinde değildir. En yakın arkadaşı Kenan'ın söylemlerinde de “mantıklılık” vurgulanır:

“Selim en mantıklıdır. Daha kısa pantolonlu çocukken bile, kerli ferli adamların aklına gelmeyecek laflarla bizi beladan korumaya çalışırdı.” (Ümit, 2010b, s. 118)

Selim’in mantıklılığı güç odaklı görüşünün neticesi olduğu da açıktır:

“...güçlü olmak, mantıklı olmak benim içimde vardı. Babamın sözlerinin aklımda, yüreğimde yankılanmasının nedeni de buydu. Aradan geçen otuz küsur yıldır da tersini hissetmedim, düşünmedim. Hep mantıklı davrandım, hep güçlü oldum, hep kendi ayaklarımın üzerinde durdum.” (Ümit, 2010b, s. 46)

Güç odaklı görüşü çerçevesinde oluşmuş olan mantıklılık Selim’de tedbirliliği de oluşturmaktadır. Selim’in soruşturma sırasında silah taşımaması da tedbirliğinin ürünü olarak da görülebilecektir.

2.5.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Selim’in duygusal tutarlılığını inceleyebileceğimiz çocuğu ile ilgili acil durum anı ve cinayet soruşturmasındaki tutum ve davranışları olarak iki durum bulunur.

Selim’in çok sevdiği oğlunun hastanede olduğunu öğrendiğinde bile duygusal olarak kendini kaybetmediği görülür. Hatta hastanede can havliyle olsa da oğluyla sert konuşmaya başlayan eşini bile kontrol etmektedir:

“Gülriiz yarı uyarı, yarı azar niyetine Burç’a veriştirmeye devam edecekti ki, doktorların yanında bunun yakışık almayacağını düşünerek karımın koluna dokundum. Gülriiz sustu.” (Ümit, 2010b, s. 85)

Ailesi söz konusu olduğunda soğukkanlı davranabilen Selim soruşturmada da benzer tavır sergiler. Kenan projesinin mizansenleri için aldığı resimlerde Selim katili olduğu iki olayı da hatırlamış olmalıdır. Fakat olayları soruştururken başından itibaren duygusal olarak tutarsız bir tavrı görülmez. Hatta romanın sonlarında Kenan bazı bilgileri saklayarak soruşturmaya devam ettiğinde bile Selim'de en ufak duygusal değişkenlik görülmez. Dolayısıyla duygusal olarak gayet tutarlı bir yapının karşımızda olduğu açıktır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle Selim'in kurduğu kurallar bütünü içerisinde yaşadığı bilindiğinden rahat bir yapıda olmadığı kesindir. Çeşitli konularda endişeleri bulunur. Özellikle Kenan'ın cinayet soruşturmasına girmesinde gereğinden fazla endişelendiği düşünülebilir. Fakat endişesi panik boyutunda veya herhangi bir aşırılıkta değildir. Mantık abidesi olduğu bilinen ve kendi kurallar sistemi içerisinde yaşayan Selim için cinayet soruşturması gibi işler her zaman risklidir ve bu durumdan endişe duyması normaldir. Endişeli olması evhamlı olarak da düşünülmemelidir. Selim oluşma ihtimali olan risklere karşı önlemini almaktadır. Dolayısıyla Selim'in burada ortada bir yapı gösterdiğini söylemek daha makuldür.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in hiçbir iletişimde kendine güvenmediğine dair bir emare yoktur. İşini büyütmek için çalışmalarını bile kendine güveninin örneğidir. Diğer yandan Kenan'ın soruşturma macerasına karşı çıkışı sonrasında ona katılması okuyucuyu Selim'in kendine güvenmeyen bir yapısı olduğunu düşünmeye itebilecektir. Fakat soruşturmaya karşı çıkması olayın tehlike içermesidir. Nitekim soruşturma sırasında birden fazla yerde saldırıya uğramışlardır. Bu saldırılardan

da Selim'in tehlikeyi öngörerek silah taşınması sayesinde kurtulabilmişleridir. Dolayısıyla Selim'in kendine güvenen bir yapıya sahip olduğu açıktır.

2.5.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Selim'e bakıldığında çocukluğundan itibaren rastgele yaşamayan bir kişidir. Her hareketini etraflıca düşünüp uygulamaktadır ki arkadaşları onu mantık abidesi gibi görmektedir. Ancak mantık yürütürken tek bir yoldan gittiği söylenemez:

“ “Belki de bu köpekler gibi olmalıyız,” dedi Kenan. Hâlâ dalgındı, hâlâ düşünceliydi. “Yaşadığımızın farkına varmadan yaşamalıyız. Sadece bedensel ihtiyaçlarımızı karşılayıp anın tadını çıkarmalıyız. Belki daha mutlu olurduk.”

“Kesinlikle daha mutlu olurduk.”

Durdu, ciddi misin gibilerden baktı.

“Niye şaşırdın?” diye sordum.

“Senden böyle bir cevap beklemiyordum. Sen her zaman mantıklı bir adam olmuştundur.”

“Eee?”

“Eee'si, az önce, keşke köpekler gibi olsak dedim, sen de bu sözlerimi onayladın.”

“Ne var bunda?”

“Benim bildiğim Selim, az önce söylediklerimi asla onaylamazdı. İnsan olmanın köpek olmaktan daha iyi olduğunu anlatırdı. Üstelik haksız da sayılmazdı.”

“Ama sen köpekler gibi olmalıyız derken, aslında şu an içinde bulunduğun durumdan kaçmak, kendini daha iyi hissetmek isteğini dile getiriyordun. Benim durumum da farklı olmadığı için, seni çok iyi anlıyor, bu yüzden onaylıyordum.”

“Yani mantık dışına çıkmadın...”

“Öyle...” (Ümit, 2010b, s. 365-366)

Kenan'la bu konuşmalarında mantık yürütmelerinin tek bilinmeyenli denklem gibi sabit olmadığını açıkça göstermektedir. Dolayısıyla Selim analitik düşünen yapıya daha yakındır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in bu başlığımız için örnek olan en önemli olayı cinsel istismar sonrası oluşan kargaşayı gördüğündeki düşünceleridir. Daha önce de alıntılanan olayda Selim'in cinsel istismara uğrayan çocuğa üzülmemekte yahut tacizci yaşlı adama kızmamaktadır. Olayda tek kızdığı nokta polisin tacizciyi dövmesidir. Dövme fiilini de sadece zayıf olanın güçlü tarafından ezilmesi olarak algılamasıdır.

“Yaşlı insanların dayak yemesine dayanamam. İçim bir tuhaf oldu. Hızla döndüm, olayı hâlâ şehvetli bir merakla izleyen kalabalığı yarararak, yeniden Sakız Ağacı Caddesi'ne çıktım.

Tadım kaçmıştı; hızlı adımlarla yürümeye başladım. Yürürken bir kez daha babamın haklı olduğunu düşünüyordum. Aralarında gerçekte neler geçtiğini bilmesem bile, o çıplak çocuğun da, Cahit denen o adamın da güçsüz oldukları için ezildiklerini, aşağılandıklarını, horlandıklarını çok iyi biliyordum. Beyoğlu'nda gönlünce davranan, cinsel tercihlerinden dolayı aşağılanmayan kadın, erkek birçok eşcinsel biliyordum. Hak ettikleri gibi saygın bir hayat sürüyorlardı. Fakat hepsinin parası, işi, konumu vardı. Aşağılanmamak horlanmamak için tek çare, güçlü olmaktı.” (Ümit, 2010b, s. 52-53)

Burada Selim'in olaya dahil olanların hiç birinin durumuyla empati kurmadığı sadece kendi düşüncesi çerçevesinde baktığı görülür. Dolayısıyla duyarlı bir yapının varlığından söz etmek imkânsızdır. Selim hassas olmayan bir yapıya sahiptir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in babasından devraldığı işi büyüttüğüne daha önce de değinilmişti. Yeni bir marka kurması ve şirketini uluslararası seviyeye çıkarmaya çalışması yeniliğe açık olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu gelişimin şirkette ne tür bir yenilikle yapıldığına dair veri bulunamaz. Yapılanların daha önceki işin yani kumaş

üretiminin bir üst basamağı kumaşı modaya uygun işleyerek katma değeri daha yüksek ürünler elde etmekten öte olduğuna dair bilgi yoktur.

Selim'in iş yerinde hangi kuralları değiştirdiği veya hangi yeni sistemler kurduğuna dair bilgi yoktur. Selim romanın başından sonuna kadar babasını hiç eleştirmemektedir. Onun kurallarını değiştirmeden uyguladığı açıkça verilmektedir. Dolayısıyla mevcut verilere göre, iş konusunda yaptığı her şey mevcut durumunu korumak veya güçlendirmekten ibarettir. Bu bilgiler ışığında da Selim'in muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu söylemek hata olmayacaktır.

Tablo 5 Beyoğlu Rapsodisi Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı	Sakin		
Çekingen/girişken	Çekingen		
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yalnızlığı seven		

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ilımlı			İlımlı
Karşıt/uzlaşmacı		Ortada	
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Kendine dönük		

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli			Düzenli
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı			Kurallara bağlı
Gevşek/sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli			Tedbirli

	TUTARLI DUYGUSAL	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine Güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen			Analitik düşünen
Hassas olmayan/ duyarlı	Hassas olmayan		
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Muhafazakâr		

2.5.4. Genel Değerlendirme

Romanda karşımıza anlatıcı olarak çıkan Selim aynı zamanda katildir. Okuyucunun bu durumu ancak son sahnede öğrenebileceği şekilde romanın kurgulandığı görülür. Her zamanki gibi arkadaşı Kenan'ı korumak için yardım eden Selim sonunda kendi işlediği cinayetin ortaya çıkmasıyla en yakın arkadaşını kendi elleriyle vurur. En yakın arkadaşıyla beraber üç kişinin katili olan Selim'in beş eksenli kişilik analizi modelinin ilk basamağı olan beş yapı analizine baktığımızda:

Fiziksel yapıda, soy ismi bilinmediği gibi yaşı da kesin bilinmeyen bir Selim karşımızdadır. Açıkça söylenmemesine rağmen Kenan hakkındaki düşüncelerinde "Herif elli yaşındaydı..."(Ümit, 2010b, s.30) şeklinde bahsetmesinden yola çıkarak ellili yaşlarında olduğu söylenebilmektedir. Ebeveynlerinin fiziki yapısı hakkında çok az bilgi vardır. Dayı, amca, Teyze, hala veya büyükbabaları, büyükanneleri hakkında da bilgi bulunmaz. Eşinin fiziksel yapısı hakkında da bilgi yokken tek oğlu Burç hakkında down sendromlu olduğundan başka Selim hakkında yorum yapabileceğimiz bilgi yok denebilir. Tek açık olan Selim'in iri yapılı olduğu ve gençliğinde bile olgun gösterdiği.

Kişisel geçmiş yapısına bakıldığında ise ailesinin Balkanlar'dan göçerek İstanbul'a geldikleri görülür. Fakat bu göç hakkında ayrıntı yoktur. Tek bilinen Selim'in göçü bizzat yaşamadığıdır. Selim'in çocukluk ve gençlik dönemine bakıldığında çok farklı bir durum yoktur. Çocukluğu, yatılı okuldan önce ne yaptığı bilinmediği gibi yatılı okul dönemi ve sonrasında üniversite hayatı hakkında da bilgi bulunmaz. Olay zamanına kadar yaşadıkları hakkında da ayrıntı yoktur. Babasından işini devraldığı ve geliştirdiğinden başka hiçbir ayrıntı verilmez.

Çevresel yapıya bakıldığında daha az bilginin olduğu görülür. Olay zamanına gelene kadar içine girdiği, yaşadığı çevrelerle ilgili bilgi yoktur. Yaşadığı semtteki çocukluğu, okul dönemindeki yaşam çevresi ve olay anına gelene kadar yaklaşık otuz yıllık yaşamı boyunca içinde yaşadığı evler, mahalle veya semtler yahut bulunduğu diğer yerler hakkında hiçbir bilgi yoktur. Tek bilinen çocukluğunun geçtiği binanın olay zamanında üç katlı olan bina olduğu ve olay zamanında eşiyile beraber başka bir evde yaşadığıdır.

Sosyolojik yapıya bakıldığında diğer yapılara göre çok fazla verinin olduğu görülür. Bu yapıda Selim'in iletişim kurduğu kişileri iş, aile, arkadaşlar olmak üzere üç ayrı gruba toplamak mümkün olduğu görülür. Gruplar arası iletişimin sifıra yakın olduğu da göze çarpan ilk durumdur. Diğer önemli durum ise iletişimini sorunsuzluk üzerine kurgulamış gibidir. Mümkün olduğunca sorun çıkartmayacak iletişim kurmayı amaçladığı ve muhtemelen sorunsuz iletişim düsturu sebebiyle de gruplar arası bilgi akışını kontrol ettiği görülür. İş arkadaşlarıyla mesafeli olduğu ve onları mecbur kalmadıkça ailesi veya arkadaşlarıyla görüştürmemektedir. Aynı şekilde ailesi ve arkadaşlarıyla da işinin ayrıntıları veya çalışanları hakkında konuşmaz.

Bilişsel yapıya bakıldığında ise Selim'in babasının önemli etkileri görülür. Bu etkinin kökeninde muhtemelen ailenin yaşadığı göç bulunmaktadır. Göç sonrası yaşanan sıkıntılar ailenin yokluk içerisindeki yaşamı Selim'in babası Ali Rıza Bey'in aile reisliğini devraldıktan sonra değiştiği anlaşılmaktadır. Sonunda refah düzeyleri yüksek olmasına rağmen para konusunda Ali Rıza Bey'in ve sonrasında Selim'in tutumlu davrandığı gözden kaçmaz. Selim'in iç monologlarına bakıldığında bu durumun merkezinde güç yatmaktadır. Hayatı sürekli mücadele olarak gören görüşlerinde güçlü olmanın tek kurtuluş olduğu ve güç için en önemli unsurun para ve onun vesilesiyle sağlanan statü olduğu açıktır.

Roman'ın başından itibaren defaten verilen Selim'in "mantık abidesi" özelliği de bu görüş çerçevesinde oluşmuş bir özellik olmalıdır. Girilecek riskler için değerlendirme kriterinin de güç ve para ikilisi merkezinde olduğu görülür. Güç ve para ikilisine uyan mantıklı risklere girilmektedir. Nitekim Selim işlediği ilk iki cinayet de gücü ve statüyü kaybetme korkusuyla işlenmiştir.

İkinci basamak olan beş faktör kişilik analizine baktığımızda ise sıfatların neredeyse tamamına cevap bulunabildiği görülür. Dışadönüklük faktöründe Selim kesinlikle dışadönük değildir. Fakat üç sıfatın da içedönüklüğü göstermesinden Selim'in içe dönüklüğü uçta yaşadığı da anlaşılmalıdır. Yalnızlığı sevse de kendini soyutlamaya çalışan bir Selim görülmez. Öteki sıfatlarda durum benzer olduğundan Selim'in ortadaki duruma yakın bir içe dönük olduğunu düşünmekte fayda varır.

İkinci faktöre bakıldığında dört sıfattan birisine cevap verilememiştir. Diğer üç sıfat ise iki ayrı uçta ve ortada olmak üzere üç farklı konumda cevaplar görülür. Selim'de aşırı bir şekilde kendine dönüklük görülür. İlimlilik sıfatına bakıldığında ise pasif bir pozisyondan çok, sorunları mümkün olduğunca yumuşak bir şekilde çözme stratejisi sonucu ilimlilik görülür. Fakat tüm bu değişkenlere rağmen Selim'e dikbaşı demek imkânsızdır. Dikbaşılığa yakın olsa da Selim'in iki sıfata göre ortada olduğunu söylemek daha makuldür.

Üçüncü faktöre bakıldığında dört sıfatın dördünün de yüksek öz denetimi gösterdiği görülür. Bu sebeple hiçbir şüpheye düşmeden Selim'in yüksek öz denetime sahip biri olduğu söylenebilir.

Dördüncü faktöre bakıldığında üç sıfatın üçüne de cevap bulunabildiği görülür. Sıfatlardan ikisi duygusal olarak tutarlı olduğunu gösterirken bir sıfat ortada

durumu göstermektedir. Dolayısıyla Selim'in duygusal olarak tutarlı olduğu görülür.

Son faktöre bakıldığında ise üç sığata da cevap verilebilmiştir. Fakat bir sıfat yeniliğe açık olduğunu gösterirken diğer iki sıfat somut-pratik düşünene yapıya işaret etmektedir. Dolayısıyla Selim'in somut-pratik düşünene biri olduğunu söylemek gerekecektir.

Genel olarak bakıldığında; Selim, Balkanlardan Türkiye'ye göçen ve sonradan zengin olan bir ailede doğmuştur. Büyürken refah içerisinde olsa da harcamalarının sıkı kontrol altında tutulduğu bir ailede büyür. Annesinin hastalığı sebebiyle yatılı okumuştur. Mimarlık okusa da sonrasında babasının işini devralarak daha da büyötmüş işinde başarılı biridir. Galatasaray Lisesi'nde edindiğı iki arkadaşıyla sıkı ilişkilerini devam ettiren bir arkadaştır. Ayrıca evli ve bir çocuklu olan Selim'in huzurlu bir ailesi olduğu görülür. Hayatındaki tek sorun çocuğunun down sendromlu olmasıdır. İşini daha da geliştirmeye çalışırken arkadaşı Kenan'a yardım etmekten de çekinmez. Romanda açıkça ve defalarca belirtilen en önemli özelliğı mantık abidesi olmasıdır.

İki basamakta incelemeye çalıştığımız Selim kişisine karakter – karakterizasyon ilişkisi çerçevesinde bakıldığında olay zamanına kadarki süreci hakkında çok az bilginin verildiğı görülür. Selim'in birey olarak hayatına bakıldığında ise durum belirsizdir. Yaşadığı mekânlar, insanlarla iletişimi veya kişiliğini etkileyecek yahut anlamamıza yardım edecek durum ve olaylar verilmemektedir. Olay zamanındaki sosyolojik yapısı ve çoğunlukla iç monologlarla elde edilen Selim'i etkileyen babası ile ilgili verilerle Selim'in kişiliğı okuyucunun zihninde canlanmaktadır.

Selim'i etkileyen tavsiyelere bakıldığında ise Selim'in hayatını mücadele üzerine kurduğu ve bu mücadele için güçlü olunması gerektiğidir. Güç için paranın olmazsa olmaz olduğu ve bu yüzden de tutumlu olduğu görülür. Nitekim işlediği iki cinayeti de bu sebeplerle işlemiştir. Babasının Rus ortaklarını öldürerek zengin olduğu gerçeğinin ifşa edileceğini öğrendiğinde şantajcıları öldürmek gücü kaybetme riski değerlendirildiğinde Selim için mantıklıdır. Fakat bu olay sonrası Kenan'ın soruşturmasına dâhil olması ve Kenan'a Rusların cesetlerinin bulunduğu binayı çalışması için vermesi mantıklı değildir.

Öncelikle Kenan'ın projesinde Selim'in işlediği cinayetlerin de olacağı bilinemeyeceğinden Selim'in soruşturmaya ilk katıldığı zamanları tartışmak yersizdir. Fakat kendi işlediği cinayetler soruşturulmaya başlandığında Selim tehlikeli diyerek geri çekilebilecekken çekilmemiştir. Soruşturmaya dâhil olmak ancak soruşturmayı başka yöne çekmek için makul olacaktır. Ancak adli olarak işlemleri bitmiş olayların yeniden incelenmesine yardımcı olmak Selim'in mantıklılığına tamamen aykırıdır. Cezaevine girerse tek düsturu olan gücü tamamen kaybedecektir. Güç için cinayet işledikten ve sonra kapandıktan sonra bu işe girmek Selim gibi tedbirli olan birisi için bile kabul edilemeyecek risk içermektedir.

Diğer yandan soruşturma kilitlendiğinde sonuca ulaşılmasına vesile olan yine Selim'dir. Nihat'ın kızı Dize'den öğrendiği bir konuyu Kenan ile paylaşarak cinayetdeki gizemin çözülmesinde kritik katkı sağlamıştır. Her ne kadar kendine güvenen biri olsa da heyecan arayan yapıda olmaması, hareket etmeden önce defalarca düşünen ve gereksiz risklere kesinlikle girmeyen Selim için yapılabilecek bir hata değildir. Ayrıca son elde edilen bilgiler üstüne Kenan Fransa'ya gittiğinde Selim oradaki bağlantıları aracılığıyla yardımcı olmaya

devam etmiştir. Saydığımız tüm yardımlar Selim'in güç düsturu ve mantık abideliğine aykırıdır.

Diğer nokta ise Ali Rıza Bey'in öldürdüğü Rusların cesetlerinin olduğu eski binayı Kenan'ın kullanımına vermesidir. Romanda defaten söylendiği üzere Kenan Selim'den daha zengindir ve Selim'in yer konusunda yardımına muhtaç değildir. Cesetlerin de o binada olduğunu bilen Selim'in onca yıl boş tuttuğu binayı Kenan'a bu konuda açması da Selim'in mantıklılığına tamamen zıttır.

Selim'e karakter – olay örgüsü ilişkisi bağlamında bakıldığında romanın son sayfalarına kadar cinayetlerin Selim'in ve babasının işlediği okuyucuya verilmez. Bu durum gerilimi romanın sonuna götürmek için uygundur. Fakat olay örgüsüne bakıldığında sanki Selim de cinayet işlediğini bilmemekte yahut hatırlamamakta gibidir. Yukarıdaki analizde elde edilen sonuçlara göre her işini mantık süzgecinden geçiren ve gireceği işte mümkün olan bütün riskleri hesap ederek sonuç mantıklı ise giren Selim adeta hafıza kaybına uğramış gibidir. Soruşturmanın başında kendi cinayetleri olduğundan haberdar olmasa da sonradan öğrenmiştir. Öğrendikten sonra soruşturmayı farklı yönlere götürecektir herhangi bir çaba sarf etmediği görülür. Hatta soruşturma kilitlendiğinde düğümü çözen bilgileri Kenan'a veren de Selim'dir. Soruşturmaya dâhil olanların hiç biri katili bilmediğinde bu durum olay örgüsü için makuldür. Gerilimin ve olay örgüsündeki heyecan unsurunun artırılmasına okuyucunun dikkatini çekmesine yardımcı da olacaktır. Fakat Selim işlediği cinayetleri biliyorken, soruşturmayı başka taraflara yönlendirmeye çalışmaması kişilik açısından tutarlı değildir.

Sonuç olarak Selim kişisine bakıldığında hayatı mücadele olarak gören bir yapısı vardır. Mücadelede güçlü olmak gerektiği ve bu gücün merkezinde paranın olduğu düsturu açıkça görülür. Benmerkezci bir yapıda olan Selim hayatını bu

düster üzerine kurar. Evliliği, iş ilişkileri hatta arkadaşlarıyla iletişimlerin bile bu düster için sorunsuzluk kriterine göre yürütür. Hayatındaki tek sorun babasının işlediği cinayetlerdir. Bu cinayetler sonrası zengin olabilmişlerdir. Sonra çıkan ikinci büyük sorun cinayet konusunda şantaj yapmaya çalışanlardır ki Selim çareyi onları öldürmekte bulmuştur. Tüm bu gelişmeler birbirleriyle tutarlılık arz eder. Fakat Kenan'ın fantazisi sonrası gelişen soruşturmaya dâhil olması sorunludur. Soruşturulan cinayetler Selim'in işlediği cinayetlerdir. Burada Selim'in kişiliğine uygun olan iki yoldan biri soruşturmada çıkmasıdır ki zaten soruşturulmuş ve bitmiş vakada Kenan bir yere varamayacak yahut varsa da kesin delil elde edemeyecektir. Böylece Selim statüsünü rahatça koruyabilecektir. Kişiliğe uygun olan ikinci yol ise soruşturmayı başka yönlere götürmektir. Selim burada tam tersini yapıp tüm gizemin çözülmesinde kritik rol oynar. Bu, romanın başından itibaren verilen Selim kişiliğine tamamen aykırı durumdur. Selim'de adalet duygusu yok iken vicdan azabı çekerek kendi kendini yakalatması makul değildir. Nitekim romanın sonunda arkadaşı Kenan'ı vurur. Ancak vicdanen yakalanmak isteyen birisi Kenan'ı öldürmeyecektir. Tüm bu tutarsızlıklar olay örgüsünde gerilim unsurunu besleyip okuyucunun dikkatini çekmekte ise de Selim kişinin sağlıklı bir kişi olarak oluşturulmadığını göstermektedir.

2.6. KAVİM

2.6.1. Ana Çizgileriyle Olay

Romanda dedektif rolünde olan Başkomiser Nevzat aynı zamanda anlatıcıdır. Olaylar, 2005 yılının kış aylarında Yusuf AKDAĞ isimli birisinin ölü bulunmasıyla başlar. Olay yeri incelendiğinde Hristiyanlık ile alakalı ilginç bilgiler soruşturmayı yönlendirir. Can Nusayr Türkgil ise Yusuf'un sık görüştüğü arkadaşlarından biridir. Can Hristiyanlık tarihi hakkındaki bilgileriyle aynı zamanda soruşturma ekibinin bilgisine başvurduğu kişi olacaktır. Soruşturma derinleştikçe gizli ilişkiler

ve illegal olaylar çıkar. İkinci cinayet sonrası elde edilen bilgilerle ilk öldürülen kişinin Yusuf Akdağ olmadığı anlaşılır. Romanın sonlarında sürpriz gelişmelerle sürekli olarak tarih bilgisine başvurulmuş Can'ın cinayetleri işlediği ortaya çıkar.

Bilinen kimliğiyle 1970 Midyat doğumlu Yusuf Akdağ'ın evinde ölü bulunmasıyla olayların başladığı görülür. Yusuf Akdağ bilinmezlerle dolu bir geçmişe sahiptir. Geliri, yaşamı, arkadaşları ve geçmişi hakkında açık bir bilgi yoktur. Sevgilisi Meryem, arkadaşı Can ve fikir danıştığı büyüğü olarak görünen Malik gizemin çözülmesinde başvurulacak kaynaklardır. Yusuf'un ölümü sırasında İncil'de yazılı olan Mor Gabriel yazısı, Yusuf'un Hristiyanlık ve Süryaniler hakkında bilgi edinmeye çalışıyor olması ve bunların üstüne reenkarnasyona inanan Malik'in kendini Pavlus sanması sebebiyle Başkomiser Nevzat ve ekibi Hristiyanlığın doğuş zamanlarına dair bazı bilgiler edinir. Bu konuda en önemli bilgi kaynakları akademik bilgiye sahip olan Can Nusayr TÜRKGİL'dir. Soruşturmaya Yusuf'un sevgilisi dolayısıyla içinde bulunduğu mafya ilişkileri de dahil olur. Soruşturma ekibi için önemli bilgi kaynaklarından biri olan Malik'in öldürülmesiyle soruşturma yön değiştirir. Cinayetlerin Mor Gabriel manastırından çalınmış olan Diatessaron isimli İncil ile alakalı olduğu ve Malik ile Yusuf'un bu konuda alışverişleri ortaya çıkmıştır. Bu bilgiler araştırılırken ilk cinayetteki maktulün Yusuf Akdağ olmadığı ortaya çıkar. İkinci Cinayette Başkomiser Nevzat'ın müdürünün üzerindeki şüphelerin artması soruşturmayı hızlandırır. Bir gecede Yusuf Akdağ kimliğini kullanan kişinin eski bir komiser olduğu, Başkomiser Nevzat'ın müdürüyle beraber çalıştığı ve o dönemde asıl Yusuf Akdağ'ın kayıplara karıştığı öğrenilir. Müdür'ün katil olduğu zannıyla yakalama çalışmaları yürütülürken Can'ı öldürmeye çalışan Müdür çatışmada ölü olarak ele geçirilir. Ancak çatışma sırasında edinilen bilgiler ekibi şüpheye götürür. Aynı gün yapılan kütüphane çalışmalarıyla beraber soruşturma sırasında bilgi desteği aldıkları öğretim görevlisi olan Can'ın katil olduğu tespit edilir. Yeterli delil olmadığından savcılıkça

serbest bırakılan Can adliye binasının çıkışında Yusuf Akdağ'ın sevgilisi Meryem'in adamları tarafından öldürülür.

2.6.2. Beş Yapı Analizi

2.6.2.1. Fiziksel Yapı

Romanda katil olan Can Nusayr Türkgil İstanbul'da Mimar Sinan Üniversitesi'nde Yardımcı Doçent olarak çalışmaktadır. Fiziksel yapısı hakkında toplu olarak verilmiş tasvire rastlanılmaz. Tasvirlerle bakıldığında da Can'ın ayrıntılı olarak anlatılmadığı görülür. Ebeveynleri hakkında ise, Can yaklaşık dokuz yaşlarındayken öldürüldüklerinden başka bilgi verilmemesi Can hakkında dolaylı olarak da olsa bilgi edinmemize imkân vermez.

Can'ın yaşı romanda açıkça belirtilmemektedir. 1979 yılında ebeveynlerinin öldürüldüğü ve o sırada dokuz yaşında olduğu bilinmektedir. Bu tarihlere göre Can 1969 veya 1970 doğumlu olmalıdır. Olay zamanı yaklaşık olarak 2005 yılı olduğu göz önüne alınınca Can'ın otuz beş yaş civarında olmalıdır. Bir üniversitede Yardımcı Doçent olarak görev yaptığı değerlendirildiğinde otuzlu yaşlarında olmalıdır. Sarışın, dalgalı saçlı ve ela gözlüdür. Anlatıcı tarafından bir yerde düzgün dişleri olan ve yakışıklı olarak tarif edildiği de görülür. Ayrıntılı tasvirleri bulunmasa da, Can hakkında romandaki kişilerin sıkça "oğlan" kelimesini kullanmaları dikkati çeker.

"Yüzü kız gibi, kimse şüphelenmez oğlandan..." (Ümit, 2013a, s. 259)

Romanın anlatıcısı rolünde olan ve aynı zamanda dedektif rolünü üstlenmiş olan Nevzat da benzer sıfatlarla Can'ı tanımlar:

“Ali'nin keyfi yerine gelmiş, pek de hoşlanmadığı bu “entel” oğlanla oynamayı sürdürüyor.” (Ümit, 2013a, s. 27)

Oğlanlık kelimesi cinsel tercihi de akla getirebilecektir. Fakat Can'ın cinsel tercihi hakkında romanda hiç bilgi bulunmaz. Diğer tasvirlerle de bakıldığında bu tabirin cinsel tercihten ziyade genç göstermesiyle ilgili olduğu görülür.

“...Sarışın, bebek yüzlü bir genç.” (Ümit, 2013a, s. 267)

Bu tasvirleri yapan kişiler cinayetlerin işlendiği bölgede kahve işleten, mafya içerisinde bulunan ve bunlarla uğraşan polislerdir. Can bu insanların alışık olmadığı bir tipte olmalıdır. Anlatıcının gözü ile “Hafifçe kambur” duran “Hımbıl” veya “Dayanaksız bir hanım evladı.” (Ümit, 2013a, s. 47) olarak da tanımlandığı değerlendirildiğinde Can'ın bu insanların alışkın olduğu tiplerden daha farklı olduğu açıktır. Bu tanımlamalarla beraber genç görüldüğü düşünüldüğünde “oğlan” tabiri daha anlaşılır olur.

Can'ın genç göstermesinin yanı sıra bedensel olarak görünüşü tasvirleri yapan kişilere göre cevval olmayan genç birini anımsatıyor olmalıdır. Can bekâr ve çocuğu da olmadığından ailesi hakkında bilgi yoktur.

2.6.2.2. Kişinin Geçmişi

Romanda Can'ın geçmişi hakkında çok az bilgi bulunur. Can'ın Arap kökenli ve memleketinin Hatay olduğu açıkça verilmektedir. Annesi ve babasının da Arap olduğu belirtilir. Fakat inanış farklılıkları vardır. Ailesinin inançları Can'ın anlatışıyla şöyledir:

“Annem Hıristiyan'dı, babam ise Nusayri, yani Arap Alevisi.”(Ümit, 2013a, s. 155)

Can'ın dayısı, aynı zamanda Antakya Katolik kilisesi başpapazı olan, Daniel'in bütün itirazlarına rağmen Can'ın annesi ve babası evlenmiştir. Ancak anne ve babasının yaşamı uzun sürmemiş, Babası Emir Türkgil ve annesi Elizabeth Türkgil İstanbul'da öldürülmüşlerdir. TÖB-DER üyesi oldukları bilinmektedir. Can'ın “külüstür bir araba”(Ümit, 2013a, s. 157) olarak tanımladığı Murat 124 model arabalarında silahlı saldırıya uğramışlardır. Kökenleri ve siyasi görüşleri belirtilen anne ve babasının fiziksel yapısı hakkında ise bir bilgi verilmemektedir.

Can ailesinin öldürülmesi üzerine dayısının himayesine girer ve Hatay'da yaşamaya başlar. Fakat bu tarihten üniversiteye gidişine kadar herhangi bir bilgi yoktur. Can üniversiteye gidecek yaşa geldiğinde dayısının onu Roma'ya ilahiyat eğitimi almaya gönderdiği bilgisi verilir. Burada eğitim görürken gönül ilişkisinin de etkisiyle fikir değiştirerek Sanat Tarihi okuyup mezun olmuştur.

İtalya'daki lisans eğitimi sırasında âşık olmasından başka bir ayrıntı verilmemiştir. Lisans eğitimi bittikten sonra nerede yaşadığı hakkında bilgi olmadığı gibi yüksek lisans ve doktora eğitimlerini nerede yaptığı ve nerelerde yaşadığına dair bilgi de yoktur.

2.6.2.3. Çevresel Yapı

Can'ın yaşamı boyunca yaşadığı yerler İstanbul, Roma, Hatay olmak üzere üç şehir görülür. Kronolojik olarak bakıldığında dokuz yaşına kadar geçen sürenin İstanbul'da geçtiği bilinmektedir. Fakat bu dönemde nerede yaşadıkları bilinmediği gibi, ev, mahalle veya semt yaşamı hakkında da bilgi yoktur.

Ailesi öldürüldükten sonra Hatay şehrine dayısının yanına gitmiş olan Can'ın bu şehirde Üniversiteye gidene kadar kaldığı da kesindir. Ancak yaklaşık on yıl kaldığı bu şehirde nerede yaşadığı, ev, mahalle gibi yerlerin herhangi bir tasviri olmadığı gibi buralardaki yaşam hakkında da bilgi yoktur.

Lisans eğitimini Roma Üniversitesi'nde aldığı bilirse de yine burada nerede kaldığı ve yaşamı hakkında da bilgi verilmemiştir. Lisans eğitiminden olay zamanına kadar olan süre tamamen karanlıktır.

Olay zamanına gelindiğinde ise çalıştığı yer hakkında da bilgi yoktur. Romanda Can'ın yaşam çevresi olarak verilen tek bilgi evidir. İstanbul'da Sarıyer ilçesinde oturmaktadır.

“ Sarıyer tepelerinde büyükçe bir arsanın içinde, iki katlı bir binanın üst katında oturuyor Can. Arsanın içinden eve toprak bir yol uzanıyor.”(Ümit, 2013a, s. 314)

Geniş bir arsa içerisinde olan iki katlı bir evi vardır. Giriş katı heykel atölyesi olarak kullanılırken yapılmış olan bazı heykellerin evin dışına da yerleştirildiği görülür. Heykeller; “Alt kattaki komşuların bahçeye çıkmış galiba.”(Ümit, 2013a, s. 314), sorusunu sorduracak kadar bahçeye yayılmış ve bir düzineye yakın sayıdadır.

Heykellerin arkasında modeli bilinmeyen eski ve yeşil renkli bir Volkswagen araba da bulunmaktadır.

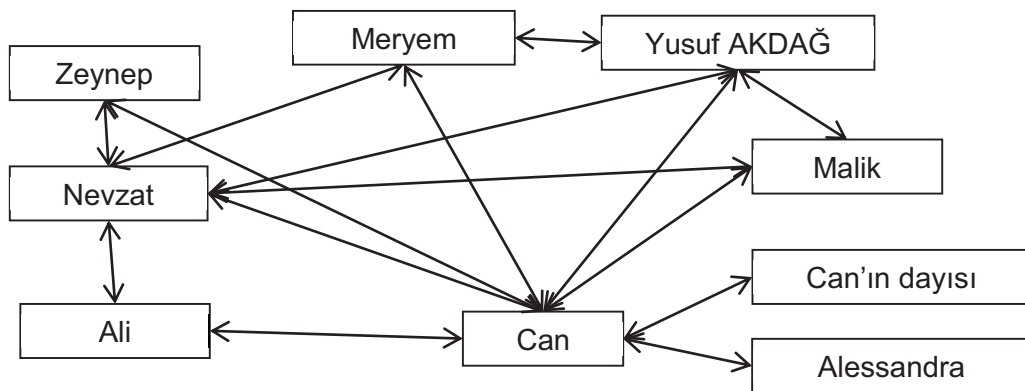
Can'ın evinin içi hakkında ise operasyon sırasında bilgi verildiği görülür.

“Arkadaki küçük bahçeden içeri açılan kapının camı kırık. ... içerdeki eşyaları seçmeye başlayınca, girdiğimiz yerin kiler olduğunu anlıyoruz. Hafif adımlarla kilerden çıkıyoruz. Geniş bir salon açılıyor önümüzde. Islak toprak, küf karışımı bir koku geliyor bir yerlerden salonun orta yerinde büyükçe bir tezgâh var, etrafta işlenmemiş mermerler, demir kalıpları, ağzı açık çuvallar, bir sürü ıvır zıvır.” (Ümit, 2013a, s. 344)

Tasvirde sadece atölye olarak kullanılan giriş kat anlatılmaktadır. İkinci kat hakkında bir bilgi bulunmaz. Atölyenin düzenli olduğuna dair bir bilgi bulunmasa da dağınık olduğu açıkça belirtilmemektedir.

2.6.2.4. Sosyolojik Yapı

Romanda Can başkişi olmamasına rağmen neredeyse kişi kadrosunda bulunan her bir bireyle iletişimi vardır. Fakat iletişimler hakkında okuyucuya açık bir bilgi verilmez.

Şekil 7 Kavim romanı iletişim şeması

Can'ın üniversite yıllarına kadar nasıl bir hayat yaşadığı ne tür ilişkiler kurduğuna dair bilgi yoktur. Tek bilinen dayısıdır. Ancak onunla beraber nasıl bir hayat yaşadığı anlatılmamıştır. Tek bilinen, dayısının Can'ı Roma'ya ilahiyat okuması için gönderdiği, sonradan Can Sanat Tarihi okumak istediğinde de onunla tartışmadan durumu kabul ettiğidir. Bu sebeple Can'ın iletişim dünyasını üniversite yılları ve olay zamanı olarak iki kısma ayırarak incelemek mümkündür. Dayısıyla benzer şekilde üniversite yıllarındaki sevgilisi Alessandra ile ilişkisi hakkında da ayrıntılı bilgi bulunmaz. İlişkiyi başlatan ve sonrasında bitirenin de Alessandra olduğu belirtilir. Bu ilişkide okuyucuya verilen yegâne bilgi Can'ın Alessandra vesilesiyle Sanat Tarihi'ne yöneldiğidir.

Olay zamanına baktığımızda ise; Malik, Yusuf ve Yusuf'un sevgilisi Meryem ile iletişimi bilinmektedir. Ancak romanda Malik ile birebir görüşmesi hiç verilmez. Yusuf da romanın başında öldüğünden ancak kişilerin söylemlerinden yola çıkılarak bilgi edinilir. Birebir iletişimi verilen tek kişi Yusuf'un sevgilisi Meryem'dir. O da sadece bir sahneden ibarettir. Meryem yeni iş yerinin düzenlenmesi sırasında Can ile tanışmıştır. Başkomiser Nevzat'ın Meryem ile görüşmeye gittiğinde Can'ın da mevlit sebebiyle oradadır ve daha çok soruşturma ekibi ile Meryem'in görüşmesine şahit olmaktan daha ileri değildir.

Okuyucunun görebildiği Can'ın romanda asıl iletişim kurduğu kişiler sadece soruşturma ekibindekilerdir. Anlatıcı olan Başkomiser Nevzat'ın düşüncelerine göre ekipteki Zeynep Can'a ilgi duyar. Ekibin diğer üyesi olan Komiser Ali Zeynep'i sevmektedir ve bu durumun Can ile Ali arasında gergin bir iletişim ortamı oluşturacağı anlatıcı olan Başkomiser Nevzat'ın iç monologlarıyla okuyucuya aktarılır. Fakat Komiser Ali, Can ile ilk karşılaştıkları andan itibaren gergin ve sert biçimde yaklaşmıştır. İlk karşılaşmalarında Zeynep yoktur. Dolayısıyla bu iletişimde gerilimin tek kaynağı Ali'dir ve bu gerilimin sebebi Zeynep değildir.

Ali'nin sert tutum ve davranışlarına rağmen Can'ın ilk konuşmalarında gayet sakin ve çekingen şekilde mukabele ettiği görülse de diyalogun ilerleyen yerlerinde Ali'nin tavrına sertçe ve meydan okur şekilde tepki verdiği de görülür. Ancak bu tepkilerinin kişiliğinden mi kaynaklandığı yoksa katil olduğunu gizlemek için rol mü yaptığı açık değildir.

Can'ın soruşturma ekibinden Zeynep ile iletişimine bakıldığında Ali ile olan gerilimli iletişimin aksine gayet sakin bir iletişim vardır. Ancak burada Zeynep'in Can'a bir şüpheliden ziyade bilirkişi gibi davrandığı göz ardı edilmemelidir.

Can ile Başkomiser Nevzat'ın iletişimlerinde de gerginliğin aksine gayet sakinlik hakimdir. Fakat burada Nevzat'ın Can'ı sorgulamadığı, sadece soruşturma için Hristiyanlık tarihi ile ilgili Can'ın bilgilerine başvurduğu gözden kaçırılmamalıdır.

2.6.2.5. Bilişsel Yapı

Can hakkında bilinenlerin çok büyük bölümü soruşturma ekibiyle görüşürken kendi hakkında anlattıklarından ibarettir. Daha önceki yapılarla paralellik bilişsel yapıda da görülür. Can hakkında değerlendirme yapacak bilgi çok azdır. Kronolojik olarak bakıldığında çocukluk dönemi hakkında tek verilen bilgi 1979 yılında Can daha dokuz yaşlarındayken, anne ve babasının gözleri önünde silahlı saldırıyla öldürülmesidir. Bu durumun ciddi psikolojik sonuçları olmalıdır. Fakat romanda bu olay ve sonrası hakkında başka bir veri bulunmaz. Duygusal olarak etkileyebilecek diğer olay ise üniversite yıllarındaki sevgilisinden ayrılmasıdır. Ancak Can'ın diyaloglarından anlaşıldığı üzere bu ilişkinin Can için duygusal problem oluşturacak bir derinliği yoktur. Yahut daha önce de defaten dendiği üzere tek bilgi kaynağımız Can'dır ve bu ilişki sonrası yaşadığı problemi gizlemiş de olabilecektir.

Olay zamanına gelindiğinde ise Can'ın yaşadığı yer şehir merkezi değildir. Müstakil bir evde tek başına yaşar. Bu durumda kendini soyutlamış denebilir fakat Can'ın sosyal hayatı hakkında başka veri okuyucuyla paylaşılmadığından bu konuda kesin bir kanaat belirtmek imkânsız hale gelir.

Can hakkında verilen diğer bilgi ise inanışıdır. Can agnostiktir. Fakat dini inancı sebebi ile herhangi bir tartışma yaşamadığı gibi bu konuyla alakalı bir tutum veya davranış sergilediği de görülmez. Soruşturma sırasında çoğunlukla bilgisine başvurulmuş kişilerin bir çatışma yaşamamasını engeller. Diğer yandan yaşanacak olaylarda katil olduğunu gizlemek için kişiliğini ve bilgilerini saklayacağından dolayı da sağlıklı bir sonuca ulaşmak için farklı ortamlardan veriler elde etmek gerekmektedir. Fakat bu konuda hiç veri yoktur.

Can hakkında veri toplanabilecek en önemli durum soruşturmacılarla diyaloglarıdır. Bu iletişimde kesin olarak tek bilinen bazı gerçekleri bilerek sakladığıdır. Ailesi öldürülürken yanlarında olduğu ve katilin dövmesini bildiğini saklamıştır. Diğer yandan diyaloglara bakıldığında çoğunlukla Can'a Hıristiyanlık tarihi hakkında bilgi danışıldığı görülür. Buradan soruşturmayı Can'ın yönlendirmediği rahatça söylenebilir. Soruşturmada kişiliğe dair en önemli nokta görüşmelerde Ali ile yaşadığı çatışmalardır. Ali, Can hakkında şüphenin var olduğunu her görüşmesinde ifade eder. Ancak her diyaloglarında bu iddialara başta sakince cevap verirken şüphe sert şekilde aktarılmaya başladığı anda Can'ın da aynı şekilde mukabele ettiği görülür. Bu durum kişiliğiyle alakalı olabileceği gibi soruşturmada masum ve hakkını arayan birisi rolünü oynamak için de olabilir.

2.6.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.6.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın soruşturmacılarla görüşmeleri haricinde okuyucu sosyal bir iletişime şahit olamamaktadır. Soruşturmacılarla görüşmelerinde sakin bir tavır sergilese de katil olduğunu gizlemek için bu tavrı takınabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla başlığımızdaki sıfatlar hakkında bir kanaate varılamamıştır.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

İtalya'da başlatan karşı taraf da olsa bir ilişki yaşayan Can'ın daha sonra da bazı ilişkileri olduğu kendi ağzından açıklanır:

“Hem Alessandra gitti, yerine başka kızlar geldi.”(Ümit, 2013a, s. 160-161)

İlişkiler yaşaması girişken olduğunu kanıtlamasa da birden çok ilişki yaşamasından yola çıkarak Can'ın çekingen yapıya sahip olmadığı da söylenebilir. Tanışma süresi toplamda bir yıl bile olmayan Meryem'in yanında da gayet rahattır. Yusuf'un mevlidi yapıldığı sırada gelen Başkomiser Nevzatın gözünden ortamdaki durumu ve sonrasında konuşmaları anlatılır:

“Meryem... pencerenin önündeki koltukta oturuyor. Yanındaki koltuk Can tarafından parsellenmiş...”(Ümit, 2013a, s. 146)

Yine aynı ortamda konuşmalarında Can'ın söylemlerine bakınca Meryem'in yanında misafir gibi de durmadığı görülür:

“ “Yusuf Abi’yi, Bingöllü mü öldürmüş?” soruyu soran Can. Şaşkınlıkla bir bana, bir Meryem’e bakıyor. Olanları kendisine açıklamak istercesine söylüyor. “Sonra da Tonguç, Bingöllü’yü mü öldürmüş?” Gözlüklerinin ardındaki ela gözleri sitemle Meryem’e kayıyor. “Neden bunlardan benim haberim yok?”(Ümit, 2013a, s. 149)

Meryem’e neden haberinin olmadığını sorması da tek başına girişkenliğe işaret olmayabilecektir. Şaşkınlık sebebiyle oluşabilecek bir durumdur. Fakat Yusuf’la basit bir bilgi alışverişinden daha samimi bir haldedir. Onunla beraber uyuşturucu kullandığını da itiraf eder:

“Yusuf’la birlikte içtin mi?”
 “İçtim ama bir yere kadar. Ben nerede duracağımı bilirim.”(Ümit, 2013a, s. 167)

Can’ın Yusuf’la beraber uyuşturucu kullanacak kadar yakınlaşması çekingenlikten daha çok girişken yapıya sahip olduğu kanaati oluşur.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Can’ın sosyal hayatı hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Fakat müstakil bir evde yaşamaktadır. Ancak bu durum yalnızlığı sevip sevmediğine dair kesin kanaat oluşturacak bir bilgi değildir. İletişimde olduğu kişilere bakılınca ya öldürmek istediği kişiler için zaruri olan ilişkiler yahut soruşturmacılarla görüşmelerdir. Dolayısıyla yalnızlığı sevip sevmediğine dair kesin bir yorum yapmak imkânsızdır.

2.6.3.2. Yumuşak Başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Romanın sonuna kadar geçen olaylarda Can'ın mağdur olduğu durum sadece bir tanedir. Gözaltına alındıktan sonra geç serbest bırakılmasıdır. Burada ise serzenişte bulunmaktan daha ileri bir tepki göstermediği görülür. Fakat bu durum tek başına bir kanaat oluşturmak için yeterli değildir. Zira katil olduğunu gizlemek için duygu sömürsünde kullanabilmek için de bu mağduriyetine tepkisi yumuşak olacaktır. Dolayısıyla sıfatlardan hangisine yakın olduğu söylenememektedir.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Soruşturma sırasında Komiser Ali'nin, sözel baskının yanında şiddet uyguladığı da görülmektedir. Can'ın sözel baskılara ilk başta ılımlı cevap verdiği fakat uzadığında ya da açıkça ithamlara dönüştüğünde tepkisinin sertleştiği görülür. Tepkilere bakıldığında Can'ın öfkeli/ılımlı bir yapı gösterdiği söylenebilir. Ancak yine katil olduğunu gizlemek için kontrolü elden bırakmama ihtimali de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Romanın sonuna kadar Can'ın bir çıkar anlaşmazlığına yahut bir tartışmaya girdiği görülmez. Dolayısıyla karşıt yahut uzlaşmacı olduğuna dair bir kanaat oluşmamıştır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de söylendiği üzere Can'ın sosyal ilişkileri hakkında çok az bilgi verilmiştir. Ancak anlaşıldığı kadarıyla Can; Malik, Yusuf ve Meryem'e yardım etmiştir. Malik'e danışmanlık yaparken, Yusuf'a arkadaşlıkla beraber bilgi

paylaşımında bulunur. Meryem'in iş yerinin düzenlemesine de yardım etmiştir. Bu yardımlara bakınca Can'ın yardımsever biri olduğu söylenebilir.

Malik'e yaptığı danışmanlıktan ücret yahut herhangi bir menfaat temin etmediğine dair bilgi de yoktur. Diğer yandan Yusuf'un sevgilisinin yeni iş yerinin tasarımında yardım ederken Yusuf'a daha yakın olabilmek için yapmış olabileceği ihtimali yüksektir. Tüm bu bilgiler ışığında Can'a açıkça yardımsever demek hatalı olacaktır.

Fakat Malik ile ne kadar zamandır görüştüğü açık değildir. Yusuf'un gerçek kimliğini de bilip ona yakınlaşmak için Malik'e yakınlaşma ihtimali ise yoktur. Her ne kadar Malik'ten maddi menfaatler elde etme ihtimali olsa da ailesinin onu yurtdışında okuttuğu bilinmektedir. Can'ın herhangi bir maddi sıkıntı yaşadığına dair bilgi bulunmamasından yola çıkarak Malik ile ilişkisinin sadece menfaat ilişkisi olmayabileceği ortaya çıkar. Tüm bu bilgiler ışığında Can'ın sıfatlardan birini açıkça üstünde barındırdığı söylenemeyeceğinden ortada yapı gösterdiği düşünülebilir.

2.6.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın sahip olduğu mekân olarak sadece evinin tasvirleri vardır. Ancak evi hakkında da ayrıntılı bir tasvir yoktur. Evi hakkında ilk izlenimi verecek olan geniş bahçesinde heykellerin olduğu bilinmektedir. Ancak heykellerin simetrik veya konulu olarak belirli bir düzende yerleştirilmiş olduğu veya bahçenin genel olarak düzenli olduğuna dair bilgi yoktur.

Bu konuda Can'ın hiçbir malzemesini atmaya kıyamadığını belirtmesi önemlidir:

“Evet, söyledim ya Başkomiserim, eski eşyalarımı atamıyorum.”(Ümit, 2013a, s. 314)

Can'ın söylemlerine bakıldığında eski eşyalarıyla ilgili problemi basit değildir:

“Siz de eski eşyalarınızdan vazgeçemiyorsunuz demek. Yok, kınadığımı sanmayın sakın, ben de öyleyim. Eski hiçbir eşyayı atamam. Yaşlandığımda evim çöple dolu olacak herhalde.”(Ümit, 2013a, s. 308)

Can'ın evinin gelecekte bir çöp eve dönüşeceği söylemi iki farklı şekilde yorumlanabilir. Bu diyaloglarda konuştuğu kişi soruşturma ekibinin başı olan Başkomiser Nevzat'tır. Üzerinde oluşabilecek şüpheleri bertaraf etmek için kendisini şirin göstermeye çalışıyor olması muhtemeldir. İkinci yorum ise; kendini gizlemek için konuşmuyorsa bu durum düzensizliğine işaret eden bir veri olacaktır. Bahçesindeki heykellerin belirli bir düzen içerisinde olduğuna dair açık bir veri yoktur.

“Binanın önünde birtakım karaltılar görüyorum. İnsan silüetleri gibi. Başımın karanlıktaki görüntüleri işaret ediyorum:
“Alt kattaki komşuların bahçeye çıkmış galiba.” (Ümit, 2013a, s. 314)

Başkomiser Nevzat'ın şaşkınlığından sonra Can'ın heykellerin düzeni konusunda bir söylemde bulunmaması, kendi evi hakkında çöp ev yorumu yapmasından yola çıkarak karşımızda düzensiz bir kişinin varlığından söz edilebilir.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Can'ın geçmişi olarak verilen tek dönem üniversite dönemindeki sevgilisi ve Sanat Tarihi okuma talebidir. Gizlice bölüm değiştirmeye çalışmaktansa ailesine talebini iletmeyi seçtiği görülür. Olay zamanında çalıştığı üniversitede bir probleminden de bahsedilmemektedir.

Diğer yandan Yusuf ve Malik ile ilişkisine bakıldığında kanun dışı işlere bulaştığı görülür. Uzmanlık alanı sebebiyle farkında olmadan bulaşabilecek olması ve sonrasında gerek güvenlik gerekse ailesinin katillerinden birini öğrenmiş olması sebebiyle de bu işlere devam ettiği de söylenebilir. Ancak burada katilleri kendisinin öldürmek istemesi kurallara uyma konusunda farklı bakış açısının oluştuğunu da gösterir. Dolayısıyla iki sıfat için de yeterli veri bulunmadığından Can'ın ortada bir yapı sergilediği söylenebilecektir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanın sonuna gelindiğinde katil için somut bir delil bulunamamıştır. Bu durum Can'ın dikkatli bir şekilde plan yaptığını ve planını adım adım uyguladığını açık bir şekilde göstermektedir. Diğer yandan uzmanı olduğu konular hakkında da diğer kişilerden olumsuz bir tepki görülmemektedir. Hatta bilgilerine ve söylediklerine güvenildiği görülür ki soruşturma ekibi de romanın sonuna kadar Can'ın bilgilerine başvurmuştur. Bu sebeplerle Can'ın sorumlu-kararlı bir yapıya sahip olduğunu söylemek daha makul gelmektedir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın tedbirli olup olmadığına dair değerlendirme yapılacak iki konu bize veri sunmaktadır. Öncelikle sonradan planlanmış olma ihtimali yüksek de olsa ortada işlediği bir cinayet vardır ve arkasında hiçbir delil bırakmamıştır.

Diğer yandan Can'ın uyuşturucu kullandığı da bilinmektedir. Bu durum tedbirlilikten çok heyecan arayan birisini andırıyor olsa da kontrolü elden hiç bırakmadığı görülür:

Ben de içerim ama her zaman değil. Hani ortam filan olursa, canım da çekerse. Öyle kendimi kaybedecek kadar da değil. Herkes çekiyorsa, ben de çekerim..."(Ümit, 2013a, s. 167)

Uyuşturucu kullanımı her ne kadar kontrollü oluyor olsa da tedbirliliğe işaret etmediği de çok açıktır. Dolayısıyla Can'ın ortada bir yapı sergilediği değerlendirilmiştir.

2.6.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın duygusal tutarlılığı konusundaki en önemli veri kurguyu da oluşturan cinayet soruşturmasıdır. Sorgulamalarda defaten baskı altına girmesine rağmen hiçbir tutarsızlık göstermemektedir. Hatta öldürülmek üzere olduğunda ne kendisini öldürmek üzere olan kişiye karşı ne de kendisini kurtaran soruşturma ekibinin önünde duygusal değişkenlik yoktur.

Romanın sonunda soruşturma ekibi Can'ın katil olduğundan emin olmasına ve bunu Can'a açıkça ifade etmelerine karşın hakkında delil bulunamadığı ve kendisinin de serbest bırakılacağından emin olduğunda bile değişen bir tavır görülmez. Dolayısıyla duygusal olarak gayet tutarlı bir yapı karşımızdadır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Cinayet soruşturmasının hiçbir aşamasında Can'ın endişeye kapıldığı görülmemektedir. Ancak bu durum rahat olmasından dolayı da değildir. Planlarına sıkı bir şekilde uyan bir yapının sonucudur. Dolayısıyla Can rahat/endişeye yatkın olarak ortada bir durum sergilemektedir.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Romanın ilk sahnesinden son sahnesine kadar Can soruşturmacıların baskısı altındadır. Fiziki şiddetin de dahil olduğu bu baskı altında sorgu ve mülakatlarda kontrolünü kaybettiği hiç görülmez. Hatta karşı saldırıda bulunarak görüşmeyi kontrol ettiği de görülmektedir. Görülen, planına ve yaptıklarına inanan kendine güvenen bir yapının sergileyebileceği bir durumdur.

2.6.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Can bir cinayet işlemiş ve arkasında hiçbir delil bırakmamıştır. Ancak bu durum tek başına bir yorum yapmaya yeterli bir bilgi değildir. Ailesinin katillerini bulmuş ve intikam almıştır. Fakat cinayeti planlayıp planlamadığı yahut nasıl işlediğine dair bilgi de yoktur.

Cinayetle ilgili ayrıntılar olmayınca soruşturma sırasındaki tutum ve davranışları bir fikir verebilecektir. Fakat soruşturma sırasında soruşturmaya yön verecek herhangi bir müdahalesi yoktur. Cinayeti başka yöne sevk edecek bir müdahalesinin olduğuna dair veri de yoktur.

Can'ın işiyle alakalı çalışmaları verilmediğinden buradan yola çıkılarak karar verilemez. Romandaki diğer kişilerle iletişimlerinde de sıfatlar hakkında karar vermeye yarayacak bilgi bulunmaz. Dolayısıyla Can'ın somut veya analitik düşünen biri olup olmadığına dair kesin bir yorum yapılamamıştır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın etrafında olan kişiler çok da farklı görüşlere sahip kişiler değillerdir. Meryem'in Yusuf AKDAĞ için okuttuğu mevlit sırasında sabırla beklemesi duyarlılığına işaret ediyor denilebilecektir. Ancak Meryem'in illegal faaliyetlerinden haberdar iken orada sıkıntı çıkarma ihtimali yoktur. Bu çelişkili veri haricinde Can'ın duyarlılığını göstereceği bir durum da aktarılmadığından bir kanaate varılamamıştır.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Can'ın herhangi bir gelişimi veya değişimi görülmemektedir. Fakat bu durum değişim yaşamadığı anlamına da gelmez. Romanda Can'ın değişiminin görülebileceği bir olay veya olaylar zinciri verilmemiştir. Düşünce yapısına bakıldığında kendisini agnostik olarak tanımlamaktadır. Ancak düşünceler ile ilgili tartışmalar yoktur. Can sadece bilgisini paylaşmaktadır. Karşısındaki polislerde onunla tartışabilecek bilgi seviyesinde kimse bulunmaması dolayısıyla da bir veri elde etmek mümkün değildir.

Tablo 6 Kavim Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı	Yok	Yok	Yok
Çekingen/girişken			Girişken
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yok	Yok	Yok

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ılımlı		Ortada	
Karşıt/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli		Ortada	

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Düzensiz		
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı		Ortada	
Gevşek/sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli		Ortada	

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen	Yok	Yok	Yok
Hassas olmayan/ duyarlı	Yok	Yok	Yok
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Yok	Yok	Yok

2.6.4. Genel Değerlendirme

Mimar Sinan Üniversitesi'nde akademisyen olan Can Nusayr Türkgil katil olarak karşımızdadır. Dokuz yaşlarındayken bir silahlı saldırı sonucu anne ve babasının ölümüne şahit olmuştur. Otuz yaşlarındayken ailesinin katiline denk gelmiş ve onu bir şekilde öldürmüştür. Roman'ın başından itibaren bazı veriler hissettirilse de yeterli bilgi ancak romanın sonunda okuyucuyla paylaşılır. Soruşturma boyunca durumunu gizlemeyi başaran Can katil olduğu anlaşılrsa da delil olmaması sebebiyle serbest kalır. Serbest bırakılır bırakılmaz da öldürülen Can kişisi beş eksenli kişilik analizi modeline göre incelediğimizde elde edilen bilgiler şunlardır:

Beş yapı analizine bakıldığında fiziksel yapıda Can otuz beş yaşlarında olmalıdır. Tasvirlerde oğlan, genç gibi tabirlerin kullanılmasına bakıldığında yaşından daha küçük gösterdiği söylenebilir. İri cüsseli olsa da hımbıl gibi gözükütüğü söylemlerinden yola çıkarak kaslı bir yapısının olmadığı rahatça söylenebilir. Can sarışın ve renkli gözlülüğünden başka bilgi verilmez. Ebeveynleri hakkında da bilgi olmaması daha ileri yorumlara izin vermemektedir.

Kişinin geçmiş yapısına bakıldığında ise daha da az bilgi ile karşılaşılır. Can'ın çocukluğu, gençliği hakkında bilgi yoktur. Tek verilen detayın Roma'da üniversite okumasıdır. Üniversite sonrası yaşamı hakkında da bilgi yoksunluğu devam eder. Yüksek lisans ve doktora eğitimini nerede yaptığı, bu arada evlenip evlenmediği gibi hiçbir bilgi yoktur. Hatta ailesi öldürüldükten sonra ona bakan dayısından ne zaman ayrıldığı olmadığı gibi dayısı hakkında başka hiçbir bilgi verilmez.

Çevresel yapıya bakıldığında geçmiş yapıdan daha da az bilginin varlığı görülür. Can olay zamanına kadar hiçbir yerde yaşamamış gibidir. Yaşadığı şehirler; İstanbul, Hatay, Roma olduğu bilinse de buralardaki yaşamı hakkında hiçbir bilgi

yoktur. Gençliği Hatay'da geçmiştir. Roma'da muhtemelen en az dört yıl üniversite okumuştur fakat bu iki şehirdeki yaşamındaki çevre ile ilgili tek kelime veri yoktur. İstanbul'da dokuz yaşına kadar çocukluğu ve muhtemelen lisans sonrası hayatı da geçmesine rağmen tek öğrenilen evinin Sarıyer'de müstakil ve dubleks olmasıdır. Bahçesi ve birden fazla odası olduğu bilirse de daha fazla detay yoktur.

Sosyolojik yapısına bakıldığında gayet sosyal bir kişi karşımızda gibi görülür. Romanın kişi kadrosunda herkesle iletişimi vardır. Fakat iletişimlerin ayrıntılarına bakıldığında daha önceki yapılarda görüldüğü gibi veri yoksunluğu devam eder. Görülen iletişimlerin yapısı hakkında bilgi edinilemez. En uzun süre görüştüğü bilinen Malik'le iletişimlerinin bile ayrıntısı yoktur.

Beş faktör analizinde İçedönüklük/ dışadönüklük faktöründe üç başlıktan iki tanesi hakkında yorum yapabilecek bilgi bulunamadığı görülür. Tek karar verilebilen sıfat girişken olmasıdır. Ancak öldüreceği kişi hakkında bilgi toplayabilmesi ve cinayeti rahatça işleyebilmesi için yaklaşması gerekebileceğinden girişken sıfatı şüpheyle verilmektedir. Bu sebeple de Can hakkında açıkça içe dönük veya dışa dönük kişilik yapılarından hangisine dahil olduğu söylenememektedir.

Dikbaşlılık/ Yumuşak başlılık faktörüne bakıldığında ise bir önceki faktörün benzeri bir durum vardır. Dört başlıktan sadece ikisi hakkında yorum yapılabildiği görülür. İki başlıkla beraber ortada bir yapı sergilediği söylenebilir. Fakat geçmişiyile ilgili bilgiler içerisinde yorum yapılacak veri olmadığı ve değerlendirme yapılan bilgilerin sadece soruşturma sırasında elde edilen bilgiler olduğu unutulmamalıdır.

Öz denetim faktörüne bakıldığında ise tüm başlıklara cevap verilebildiği görülür. Sıfatların dağılımına bakıldığında ortada bir yapı ortaya çıktığından Can'ın dengeli bir özdenetimi olduğu rahatça söylenebilir.

Duygusal tutarsızlık/ duygusal tutarlılık faktöründe bir sıfat ortada yapıyı, iki sıfatın ise duygusal tutarlı yapıyı işaret ettiği görülür. Dolayısıyla Can'ın duygusal tutarlı bir yapıya sahip olduğu anlaşılır.

Gelişime açıklık/zeka faktörüne bakıldığında ise hiçbir sıfat hakkında yorum yapılamamıştır. Burada verilerin çokluğu veya çelişmesi durumu yoktur. Karar vermek için veri bulunamadığından bu faktör konusunda yorum da yapılamamıştır.

Karakterizasyon açısından bakıldığında ilk göze çarpan verisiziliktir. Okuyucu genel olarak romana baktığında Can'ı neredeyse her yerde görmektedir. Ancak beş yapı analizine bakıldığında yok denecek seviyede bilgi görülür. Beş faktör analizine bakıldığında ise on yedi sıfattan yedisine cevap verilememiştir. Faktörlerden ikisinde kanaat belirtilemiyorken ikisinde ortada yapı görülmektedir. Kişiliğinde öne çıkan tek nokta agnostikliği ve bu sebeple edindiği ayrıntılı Hristiyanlık tarihi bilgisidir.

Aynı zamanda anlatıcı olan Başkomser Nevzat'ın ona karşı sempatisinin açıkça belirtildiği Can, romanda pasif varlığı ile öne çıkar. Kendiliğinden yaptığı tek eylem öldürdüğü kişinin gerçek kimliğini bildiğini ve dolayısıyla katil olduğunu gizlemesidir. Soruşturma ekibi ölenin gerçek kimliğinin ne olduğunu Can'a hiç sormamıştır. Dolayısıyla bu konudaki bilgisini gizlemesi de pasif bir eylemdir. Kendisini gizlemek için sahte delil oluşturma veya delilleri yok etme gibi eylemleri yoktur. Soruşturmanın başından sonuna kadar soruşturma ekibiyle beraber

olmasına ve soruşturmayı yönlendirme imkânına sahip olmasına rağmen bu yönde bir eylemi görülmez. Tek yaptığı soruşturma ekibinin Hristiyanlık hakkındaki sorularını ayrıntılı olarak cevaplamaktır.

Karakter - olay örgüsü ilişkisi bağlamında incelendiğinde ise delil bulunamaması, anlatıcı olan Başkomiser Nevzat'ın sempatiyle yaklaşması katil olan Can'ın tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Bu sayede olay örgüsünün gerilimi yüksek tutulabilmiştir. Ancak burada gerilimin yüksek tutulmasında Can kişinin, ailesinin öldürüldüğü anda yanlarında olduğunu gizlemesini göz ardı ettiğimizde, hiçbir katkısı yoktur. Herhangi bir yeni delil oluşturmadığı yahut mevcut delilleri yok ettiği gibi bir eylemi yoktur. Soruşturma ekibine Hristiyanlık tarihi ile ilgili verdiği bilgilerde de yönlendirme görülmez.

Can'ın romandaki varlığı ile kişilik bilgileri ters orantılıdır. Kişiliği hakkında fiziksel yapısı haricinde neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Üniversite döneminde Can'ın agnostikliğinin bilinçli hale gelişi sırasında Hristiyanlık tarihi hakkında ayrıntılı bilgi edinmiş olması kişiliği hakkındaki yegâne bilgidir. Soruşturma ekibinin Hristiyanlık tarihi hakkında ihtiyaç duyduğu bilgileri vermekten başka hiçbir varlığı görülmez. Dolayısıyla soruşturma ekibinin Hristiyanlık tarihi ile alakalı bilgi kaynağı olabilmesi için Can'ın agnostikliğinin verildiği kanısı oluşmaktadır. Bu sebeplerle Can olay örgüsü merkezli gerekli olan bir yapı olarak oluşturulmuş, olgunlaştırılmamış bir kişi olarak karşımızdadır.

2.7. BAB-I ESRAR

2.7.1. Ana Çizgileriyle Olay

Konya'da İkonion Turizm adlı bir şirketin otelinde yangın çıkmıştır. Yangında iki kişi ölmüş ve milyonlarca sterlinlik maddi zarar meydana gelmiştir. Otel sigortalamış olan İngiliz sigorta şirketi bir soruşturmacı görevlendirir. Soruşturmacı Türk asıllıdır. Soruşturma sırasında kendi geçmişiyle de yüzleşecektir.

Yaklaşık olarak dört gün süren soruşturma bahar aylarının sıcak bir zamanında geçer. Aynı zamanda anlatıcı olan başkişi Karen Kimya Greenwood maddi zararın karşılanmasından sorumlu olan sigorta şirketinin görevlendirdiği kişidir. Annesi İngiliz, babası Türk olan Karen'in çocukluğu Konya'da geçmiştir. Müslüman olan babası tasavvufu meşgul olmuş ve daha sonra meşguliyetiyle alakalı olarak Pakistan'a gitmiş ailesini bırakmıştır. Otel yangınıni soruştururken otel sahibi Ziya Kuyumcuzade'nin babasının da derviş olduğunu öğrenir. Babaları aynı dergâhta olan iki derviştir ve birbirlerini tanıdıkları da öğrenilir. Soruşturma derinleşirken Karen'in başına ilginç olaylar da gelmeye başlar. Konya'ya geldiğinden itibaren hayaller gören Karen gündüz düşleri şeklinde ara ara Şems'i de görmektedir. Derviş olan Karen'in babası Karen daha çocukken onları terk edip gitmiştir. Gündüz düşleri vesilesiyle Konya'daki otel soruşturması Karen'in babasıyla arasında olan terk edilmişliğini sorguladığı süreç haline gelir. Bu hayaller arasında bocalarken otel yangının kaza olmadığı ortaya çıkar. Ziya, Karen'i kaçırıp ölümle tehdit eder. Hayal olarak gördüğü Şems'in yardımıyla kurtulan Karen babasıyla alakalı olan sırları da öğrenmiştir.

2.7.2. Beş Yapı Analizi

Eserde katil değil katiller vardır. Sigortadan para almak için çıkartılan otel yangınında kazayla iki kişi ölmüştür. Ancak yangını çıkartanlar bu işlemi emir olarak yapmışlardır. Onlara emri veren ve sonrasında da yönlendirmeleri yapan patronları Ziya Kuyumcuzade'dir. Ziya Kuyumcuzade'nin olayların merkezinde olması ve diğer katiller hakkında yok denecek miktarda bilgi olması sebebiyle suçlu olarak Ziya Kuyumcuzade incelenecektir.

2.7.2.1. Fiziksel Yapı

Romanda Ziya Kuyumcuzade karşımıza ilk olarak başkışı Karen Kimya ile şirketinde görüştüğünde çıkar. Kırk yaşlarında, orta boylu biridir. "...düz saçları briyantınle taranmış gibi parıldayan"(Ümit, 2012a, s. 61) tanımlamasına bakıldığında düz saçlı olmasından ziyade fiziksel olarak gayet bakımlı bir kişi karşımızdadır. Nitekim bakımlılık zindelik ile durumu daha sonra kendine güvenli bir yapının tarifinde belirtilirken "omuzları dikti"(Ümit, 2012a, s.61) tasviri ile de desteklenir. Romanda ilerleyen bölümlerde kısa da olsa Ziya ile ilgili tasvirler bulunur; esmer olduğu da belirtilir ancak hiçbir yerde yakışıklılığı veya saçlarında yaşının gereği oluşması beklenen kırışmalardan bahsedilmez.

Diğer yandan romanda Ziya'nın kilolu veya zayıf olduğuna dair bir tasvir de yoktur. Fiziksel yapısı hakkında fikir yürütebilmek için ebeveynlerine baktığımızda da kayda değer bilgi yer almaz. Babası, Kuyumcu İzzet Efendi olarak bilinen İzzet Kuyumcuzade'dir. Bir Mevlevi dervişidir. Fiziksel olarak "tarçın renkli" gözlerinden başka bir tasvir bulunmamaktadır. Ziya'nın annesi hakkında ise hiçbir bilgi yoktur.

Tüm bu bilgiler ışığında karşımızda bakımlı, iyi giyinen kırklı yaşlarında bir erkek olduğundan başka fiziksel durumu hakkında bir şey söylenemez.

2.7.2.2. Kişinin Geçmişi

Ziya Kuyumcuzade'nin geçmişi hakkında da bilgi yok denecek seviyededir. Yönetim kurulu başkanı olduğu şirketi maddi sıkıntı içinde olup batma eşiğindedir. Olay zamanına göre beş yıl önce de ortağı olduğu başka bir şirketin iflas ettiği verilir.

Konya'da doğduğuna dair kesin bir bilgi olmasa da farklı bir ilde doğup büyüdüğüne dair bilgi de yoktur. Baba ve anne taraflarının ticaretle iştigal ettiği bilinmektedir. Ziya'nın bir diyalogundan baba tarafının yüksek gelire sahip olmadığı beraber anne tarafının gelirinin iyi olduğu anlaşılır:

“ “Babam Konya'nın en usta kuyumcularından biriydi. Onun çırakları bile bugün şehrin en zengin insanları oldular, ama o kırk yıl önce nasılsa şimdi de öyle.” Manidar bir bakışla süzdüm.

...

“ “Osman Dedem, annemin babasıdır. Babam tarafı hep çulsuz olmuş. Osman Dedem olmasaydı biz de yoksulluk içinde yüzüyor olurduk. Allah rahmet eylesin, çok akıllı bir adamdı Osman Dedem. Peynir ticaretiyle uğraşır, iyi bir işadamıydı.” ”(Ümit, 2012a, ss.74-75)

Herhangi bir göç bilgisi verilmemesi ve ebeveynlerinin şehrin önde gelen ticaret adamlarından olduğu göz önüne alınınca Ziya'nın Konya'da doğmuş ve büyümüş olması ihtimali yüksektir.

Çocukluk, gençlik veya erişkinlik dönemi hakkında bilgi yoktur. Eğitim hayatı da dahil olmak üzere Ziya'nın olay zamanına kadar gelen geçmişiyle ilgili başka bir bilgi bulunmaz. Tek bilinen daha önce de başka bir şirketinin olduğu ve onun battığından ibarettir.

2.7.2.3. Çevresel Yapı

Ziya Kuyumcuzade'nin gizemi sadece geçmişinde değildir. Fiziksel yapısı gibi çevresel yapı hakkında da yok denecek seviyede bilgi vardır. Ziya'nın geçmişi ile ilgili bilgisizlik zaman çizelgesinde olay zamanından önceki çevre bilgisinin de yokluğunu getirmiştir. Olay zamanındaki bilgilere baktığımızda da çok kısıtlı bilgi olduğu görülür. Ziya'nın yaşadığı ev hakkında tek kelime bilgi yoktur. Konya'nın ne tarafında yaşadığı dahi bilinmemektedir. Tek bilinen İkonion şirketinin ofisidir.

Ofis şirketin yenilikçi bakış açısını simgeler. Eski Konya evlerinden birinin restore edilmiş halidir.

“Ahşap kapıya yöneldik. Kapının sol tarafındaki kerpiç duvarda eskitilmiş ahşap bir tabelanın üzerine kazınmış İkonion Turizm yazısı okunuyordu. Ahşabın eskiliği, yazının karakteri, yazılış biçimi o kadar ustalıkla tasarlanmıştı ki tabela sanki duvar yapıldığı ilk günden beri oradaymış izlenimini veriyordu. Kapıya kadar uzanan yol, sarı, kahverengi küçük taşlarla döşenmişti.” (Ümit, 2012a, s. 55)

Dış cephe şirket tabelası da dahil olmak üzere tarihi yapının orijinaline son derece sadık kalınarak yapılmıştır. Ancak içeri girildiğinde çok farklı bir manzarayla karşılaşılır. Gayet modern bir düzenleme yapıldığı anlatılır:

“... odaya baktım. Ve şaşkınlık içinde kaldım, sanki tarihi bir konakta değil de bir bilimkurgu filminin setinde gibiydim. Dışarıdaki kerpiç duvarlar, eskimiş ahşaplar, bükülmüş demirler birden yok olmuş, yerlerini koyu plastikler, parlak metaller, siyah kalın camlar, parlak boyalarla kaplanmış nesnelere almıştı. Odanın ortasında, gümüş renkli metal bir ayak üzerinde yükselen, siyah camdan yapılmış bir masa duruyordu, etrafında elips şeklinde, parlak deriyle kaplı koltuklar, ayna görünümünde pencere camları, çelik levhalardan yapılmış bir kütüphane, buz mavisi renginde seramik bir zemin vardı.” (Ümit, 2012a, s. 62)

İki tasvire bakılınca Ziya'nın bilinçli seçimlerle bir restorasyon ve iç düzenleme yaptığı anlaşılmaktadır. Düzenlemesinde anlatıcının dikkat çektiği diğer unsur ise Yunan mitolojisine gönderme yapan mozaiklerdir.

“ Birkaç adım sonra yolun üzerinde bir mozaik gördüm. Tam seçemedim resmi, eğilerek baktım. Önce kocaman bir papatya sandım. Gözlerimi kısarak baktım: Yok, bu bir baştı. Kıvrıkcık saçlı birinin başı. Hayır, hayır, bunlar saç değil birer yılanı!

"Medusa..." diye söylendim. "Medusa'nın başı..." " (Ümit, 2012a, s. 55)

Mozaikler sadece ofis olarak kullanılan evin bahçesinde değil gayet modern döşenmiş ofisin içinde de vardır:

“Ziya'nın masasının hemen arkasındaki duvara, binanın dışında gördüğüm Medusa mozağının aynısı işlenmişti. Ama bu mozaikte sadece Medusa'nın başı değil, onu öldüren savaşçı da resmedilmişti. Ve dışarıdakinden çok daha etkileyiciydi.” (Ümit, 2012a, s. 62)

Medusa miti ile ilgili mozaiklerin sebebi ise Ziya'nın yenilikçi turizm stratejisinden kaynaklandığı da yine diyaloglardan öğrenilir. Perseus'un Medusa'yı öldürme destanını anlatan Ziya Konya isminin de buradan geldiğini iddia etmektedir:

“ “Medusa'yı bir canavara çevirdi; saçlarını birer yılan haline getirdi, o güzel kız artık yüzüne bakanları taşa çeviren korkunç bir yaratık olmuştu. Ve bu canavar yaşadığı Toros Dağları'ndan sık sık kente inerek, insanları öldürüyor, çevreye zarar veriyordu. Kent halkı bir kahramanın çıkıp bu canavarı öldürmesini bekliyordu, ama kendisine bakanları taşa çeviren bir canavarı öldürmek hiç de kolay değildi. Bu belalı işe Zeus'un cesur oğlu Perseus talip oldu. Medusa'yı canavar haline getirmesine rağmen genç kıza duyduğu kıskançlığı hâlâ geçmeyen Athena da büyük bir hevesle Perseus'un yardımına koştu. Zorlu bir mücadelenin ardından Perseus, Medusa'nın başını keserek şehir halkını bu canavardan kurtardı. Halk bu kahramana duyduğu minneti şehrin her yanına onun ikonlarını dikerek gösterdi. Her yanı ikonlarla çevrilen bu kente de 'Ikonion' adı verildi.”

"İkonion" diye mırıldandım tatlı bir sürprizle karşılaşmış gibi. "Yani Konya..." Sözlerimi tamamlamama izin vermedi Ziya.

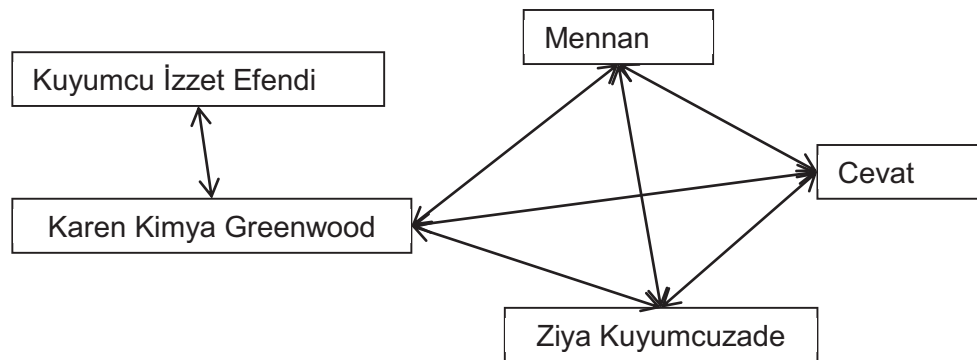

"Siz çok zeki bir kadınsınız Miss Karen. Doğru, Konya ismi İkonion'dan gelir. Bazıları İkonium'da demiştir. Ama efsanede adı geçen kent burası."(Ümit, 2012a, ss. 63-64)

Dolayısıyla Medusa mozaiklerinin restorasyon içerisinde olması sadece Ziya'nın turizm stratejisinden dolayıdır. Fakat buradaki düzenlemenin yeniden düzenlenen başka bir otel odasında tekrar edildiği yahut benzerinin olduğu da belirtilmemektedir. Restorasyonun tamamen ticari kaygıyla yapılmış olduğu açıktır. Ayrıca bu konuda başka mekânlarla ilgili bilgilerin olmaması sağlıklı bir yorum yapabilme imkanını elimizden almaktadır.

2.7.2.4. Sosyolojik Yapı

Ziya Kuyumcuzade'nin ilişkilerine bakıldığında özel hayatı ile alakalı edinilebilen tek bilgi babasıyla ilgilidir. Eş, komşu, okul arkadaşı veya iş ilişkileri hakkında da ayrıntılı bilgi bulunmaz. Okuyucunun tek görebildiği soruşturmacı Karen Kimya Greenwood, sigortacı Mennan ve çalışanlarından Cevat ile ilişkisidir. Ayrıca dolaylı yollardan Ziya'nın babası ile iletişimin seviyesi de verilir:

Şekil 8 Bab-ı Esrar iletişim şeması

Ziya ile babası Kuyumcu İzzet Efendi arasında romanda birebir diyalog hiç yoktur. Oğluyla ilişkisinin seviyesini de Karen’le diyalogunda açıkça dile getirdiği görülür:

“ "Evet, güzel kızım. Ziya benim oğlum olmasına rağmen artık benim ailemden değildir." ”(Ümit, 2012a, s. 349)

Ziya’nın Karen ile olan iletişimi ise iş görüşmesinden öte değildir. Gayet mesafeli olan iletişimleri son anda yangının kaza olmadığına ortaya çıkmasıyla şiddet içeren hale dönüşür. Ancak bu iletişim şiddet içerdiğinde bile mesafenin varlığı hissedilir.

Diğer karakter olan sigorta şirketinin Konya temsilcisi Mennan ile aralarında iletişimin daha samimi olduğu açıktır. Mesafeli bir iletişimi olan Karen’in yanında bile samimiyetin gizlenmediği de görülür:

“ Ziya laubaliliğe varan bir samimiyetle usulca vurdu hemşehrisinin sırtına. ”
(Ümit, 2012a, s. 62)

Ancak unutulmamalıdır ki bu tasvir Karen’in bakış açıсыyladır. Karen uzun yıllar İngiltere’de yaşamış farklı bir kültürü benimsemiş birisidir. Kültür farklılığı karşılaştığı iletişimi fazla samimi bulmasına sebep olabilir. Dolayısıyla Ziya Kuyumcuzade’nin Mennan ile ilişkisinde laubalilik seviyesinde olup olmadığı kesin değildir. Ancak aralarındaki diyaloglar ve esprilerine bakıldığında birbirlerine mesafeli oldukları da söylenemez.

Çalışanlarıyla iletişimine bakıldığında ise; okuyucu, Ziya’nın bir çalışanla iletişimine şahit olmaktadır. O iletişimde ise emir vermekten öte bir konu yoktur. Cevat ile diğer çalışanın sabıka kaydı olduğu bilinmektedir. Romanın sonunda

yangını da bu adamlar eliyle gerçekleştirdiği öğrenilen Ziya Kuyumcuzade'nin ortaklıktan çok mesafeli ve emreden pozisyonunda olduğu görülür.

Genel olarak bakıldığında Ziya'nın iletişim kurarken kişiye göre mesafeyi koruyabildiği söylenebilir. Kendisinin kontrol edebildiği iletişimlerinde senli benli iletişime yatkın olduğu; diğerlerinde ise karşı tarafın kriterlerine riayet ettiği görülür.

2.7.2.5. Bilişsel Yapı

Romanda Ziya Kuyumcuzade başkişi olmadığı gibi romanda varlığı da kısıtlıdır. Az sayıda olan diyalogları kendi başına bir zorluk vermekteyken diyaloglarının büyük bölümünün sigorta konusunda resmi görüşmeler olması da ayrı sınırlılıklar getirmektedir. Ziya hakkında bilgi elde edilebilen diğer iki kaynak ise sigortacı Mennan ve Ziya'nın babasıdır.

Ziya'dan elde edilen en önemli bilgi babasıyla ilgili görüşlerinde görülür:

"İnanın öyle. Babam Konya'nın en usta kuyumcularından biriydi. Onun çırakları bile bugün şehrin en zengin insanları oldular, ama o kırk yıl önce nasılsa şimdi de öyle." Manidar bir bakışla süzdüm.

"Ama gördüğüm kadarıyla sizin mali durumunuz hiç de kötü değil."

Sağ eli, kusursuz kesimli ceketinin pahalı kumaşını okşadı usulca.

"Şükür değil, Osman Dedem sayesinde." Duraksadı. "Osman Dedem, annemin babasıdır. Babam tarafı hep çulsuz olmuş. Osman Dedem olmasaydı biz de yoksulluk içinde yüzüyor olurduk. Allah rahmet eylesin, çok akıllı bir adamdı Osman Dedem. Peynir ticaretiyle uğraşır, iyi bir işadamıydı. Ben onun geleneğini sürdürüyorum." (Ümit, 2012a, ss. 74-75)

Derviş olan baba Kuyumcu İzzet Efendi'ye göre tamamen farklı bir yolu seçen bir Ziya görülür. Farklılık din veya inanış hakkında değildir:

"Olur mu canım, Osman Dedem de beş vakit namazında niyazındaydı. Biz de Müslümanız elhamdülillah. Yok, dinle ilgili değil, bu adamların mayası başka." (Ümit, 2012a, s. 75)

Ziya'nın farklılığı paraya önem vermesiyle başlamaktadır. Bu durumun dışardan gözlemlenebilecek verileri de bulunur. Ofis olarak kullandığı yerde ucuz malzeme kullandığına dair söylem yoktur. Ayrıca Ziya, maddi durumunu kıyafetiyle de gösterir:

"Gözleri gibi koyu renk, şık bir takım elbise giymişti. Elbise onu olduğundan daha uzun gösteriyordu. Geniş odasının kapısında karşıladı bizi." (44-45)

Ziya'nın zenginliğini göstermek yahut en azından gizlemek gibi bir çabasının olmadığı açıktır. Ancak maddi durumu sıkıntılıdır. Borçlarını ödemek için sigortanın ödemesine ihtiyacı vardır. Karen başına gelen hırsızlık olayından sonra bir komiserle görüştüğünde tesadüfen Ziya hakkında bir bilgiye daha ulaşmıştır.

"İkonion Turizm finansal açıdan oldukça zor durumdaymış. Apart otel yapacağım diye fazla açılmış. Bankalara beş milyon dolara yakın kredi borcu varmış. Eğer önümüzdeki altı ayda ödeyemezse, bütün mal varlığına haciz gelecekti. Üstelik bu, Ziya Kuyumcuzade'nin ilk zora düşmesi de değil. Bundan beş yıl önce de ortakları arasında onun da bulunduğu Konya merkezli bir limited şirket kendilerinin de Müslüman olduğunu söyleyerek Almanya'daki inançlı Türk vatandaşlarından toplanan on milyon euroyu batırmış. Yani Ziya Kuyumcuzade denen şahıs süttten çıkmış ak kaşık değil." (Ümit, 2012a, s. 329)

Bilişsel yapıyla ilgili ikinci derece kaynaklardan Ziya'nın ahlâkı ve paraya bakış açısına dair bilgi gelmektedir. Babası Kuyumcu İzzet Efendi oğluyla ilgili iletişimini belirtirken onunla ne derece farklı fikir yapısına sahip olduklarını da açıklar:

“ Allah, insanları onun şerrinden korusun. Biliyorum ki onunla iş yapıyorsunuz ama benim Ziya hakkında söyleyeceklerim bundan ibarettir; eğer bana iyilik etmek istiyorsan lütfen onu benden sormayın.” (Ümit, 2012a, s. 349)

Tüm bu verilere bakıldığında Ziya'nın, babasının yolundan giden biri olmadığı açıktır. Aksine paraya önem veren, para kazanmak için her şeyi yapan bir kişilik karşımızdadır. Ancak bu durumunu gizlemeyi de beceren bir yapı vardır. Paraya çok ihtiyacı olmasına rağmen Karen Kimya'nın soruşturmasının son aşamasına kadar herhangi bir tedirginlik görülmemektedir. Fakat para merkezli ahlaki yapısı beklediğini alamayacağını görünce şiddetin en uç seviyesi olan adam öldürmeye kadar gittiği de görülür. Fakat bu şiddeti uygularken de iletişimdeki mesafeyi koruması, aniden parlamaması göz önüne alındığında kontrol mekanizması gayet güçlü bir yapının karşımızda olduğu açıktır.

2.7.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.7.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Karen Kimya ve Mennan ile görüşmelerinde karşımızda gayet canlı bir yapının olduğu görülür. Sohbeti başlatan veya ilerleten olduğu gibi aktif katılımdan geri kalmadığı görülür. Fakat burada kesin yorumu yapmak için tek şüphe vardır. Ziya'nın sigortadan gelecek paraya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacın Ziya'yı Karen Kimya karşısında olumlu bir yapı çizmeye mecbur ettiği de düşünülmelidir. Fakat zorunluluklara rağmen Karen Kimya Konya'ya geldiğinde temsilcileri Mennan'a da güvenmemektedir.

“Ziya laubaliliğe varan bir samimiyetle usulca vurdu hemşehrisinin sırtına.

"Merak etme Mennancığım Türkçe konuşuruz. Sen de anlarsın ne konuştuğumuzu."

Bu yakınlık artık beni şaşırtmıyordu; kuşkularının teker teker gerçekleştiğini gören bir kâhinin sükûneti içinde olmaları bekliyordum. Gerçek tümüyle ortaya çıkıncaya kadar da beklemeyi sürdürecektim. Soruşturmanın sağlıklı yürümesi için bunu yapmak zorundaydım. Müşterimizle, yetkili acentemizin arasındaki bu sıcak ilişkiye hiç önem vermezmiş gibi görünerek odaya baktım." (Ümit, 2012a, s. 62)

Burada açıkça görülen şüphe Karen'in temsilcisi Mennan'ı da ayrıntılı gözlemediğini göstermektedir. Ayrıntılı gözleme rağmen romanın hiçbir yerinde Ziya'nın Mennan'a veya Karen'e karşı tutum ve davranışlarına karşı Mennan'da bir şaşkınlığın görülmemesi, Ziya'nın davranışlarının olağan olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla Ziya'nın canlı bir yapıya sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın Mennan ile iletişiminin yukarıdaki alıntılara da bakıldığında çekingen bir yapıda olmadığı aşikârdır. Fakat burada Mennan ile uzun süredir tanışıklığının olmasının rolü de yadsınamayacaktır. Fikir sahibi olabileceğimiz diğer iletişim ise Karen Kimya ile olan iletişimidir. Bu iletişimin mesafeli olduğu açıktır. Ancak diyaloglarda Ziya'nın çekingenlikten çok girişken bir yapıya yakın tavırları görülür. İki durum beraber değerlendirildiğinde Ziya'nın girişken yapıya daha yakın olduğu söylenebilir.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Ziya hakkında elde edilen bilgiler diğerk kişiler üzerinden elde edilen bilgilerdir. Bu bilgilere bakıldığında ise Ziya'nın yalnızlığı tercih ettiğine veya etmediğine dair açık bir bilgi bulunmaz. Ancak Ziya'nın evli olduğuna dair bir bilgi de yoktur. Yaşadığı ev ve hayat tarzı hakkında da bilgi yer almaz. Tüm bu bilgiler ışığında Ziya'nın yalnızlığı sevip sevmediğine dair kesin bir kanaate varmak imkansızdır.

2.7.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de defaten söylendiği üzere Ziya hakkında çok az bilgi vardır. Okuyucu tarafından görülen iletişimleri de Karen Kimya ve Mennan iledir. Bu iletişimlerinde ise karşı taraftan menfaati olduğu da bilinmektedir. Dolayısıyla herhangi bir tartışmaları bulunmaması şaşırtıcı değildir. Bu sebeplerle buradaki iletişimlerinden bir karara varmak imkansızdır.

Karen'in kaçırılma olayı gerginlik konusunda incelenebilecek yegâne durumdur. Ziya romanının sonunda Karen'i Cevat ile beraber kaçırdıklarında şoförlüğü ile ilgili Cevat'la iletişimde gerginlik görülür. Ancak burada bir kişiyi kaçırmakta ve öldürmeyi planlamaktadırlar. Bu sürüş sırasında normal olmayan bir durumla karşılaşıldığı da değerlendirildiğinde, yine hoşgörülülük bakımından kesin bir kanaate varılamamıştır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Ziya Kuyumcuzade romanının sonuna kadar gayet ilimli bir tavır gösterdiği açıktır. Ancak daha önce de değinildiği üzere şirketi maddi darboğazdadır ve gelen sigorta müfettişinin olumlu raporu sonrası alacağı tazminatla şirketini

kurtaracaktır. Dolayısıyla ılımlı tavrı menfaati sebebiyle de olabilir. Diğer yandan romanın sonunda Karen'i öldürmeye yeltenmesi ılımlılığa tamamen ters bir davranıştır. Ancak bu duruma bakıldığında artık yangının bir kaza değil kundaklama sonucu olduğu kesinleşmiş ve sigortadan para gelmeyeceği ortaya çıkmıştır. Her şeyini kaybeden bir insanın bile adam öldürmesi aşırı öfke göstergesidir. İki uçta davranışları görülse de adam öldürmeye teşebbüs Ziya'nın öfkeli sıfatına daha yakın olduğunu göstermektedir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın başlığımızdaki sıfatlar konusunda tartışılacak tek verisi sigorta görevlileri ile görüşmeleri ve çalışmasıdır. Müfettiş ile uzlaşmacı bir yaklaşım görülür. Her türlü yardımın yapıldığı gibi sorun çıktığında bile uzlaşmacı tavır göstererek sorunun giderilmesi için uğraşılır. Ancak sigortadan gelecek paraya ihtiyacı buradaki uzlaşmacı tavır hakkında şüphe doğurur. Nitekim istenilen raporun çıkmayacağı kesinleşince Ziya'nın tavırları değişir ve müfettişi öldürmekle sonuçlanacağı belli bir sürece girildiği görülür. Bu durum karşıt olduğunu göstermese de Ziya'nın uzlaşmacı tavrının mecburiyeti yüzünden olduğu şüphesini kayda değer şekilde arttırır. Dolayısıyla karşıt veya uzlaşmacı olduğuna dair kesin bir kanaate ulaşamamıştır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın sosyolojik yapısı incelendiğinde babasıyla ilişkisinin kötü olduğu görülmüştü. Bilişsel yapısı irdelenirken ise çok katılımlı sermayeye sahip bir şirket batırıldığı da bilinmektedir. Bu veriler kendine dönük bir yapı kanaati için önemli verilerdir. Diğer yandan yangınla ilgili raporun olumsuz olacağı kesinleştiğinde Karen'i öldürmeye yeltenmesi de bu konuda önemlidir. Bir insanın her şeyini

kaybedeceği zaman Şiddete varan eylemlerde bulunması makul denilebilirse de bir insanı öldürecek kadar olmasına makul demek imkansızdır. Kendi menfaati için adam öldürmek yumuşak kalpli yahut yardımsever bir yapıya taban tabana zıttır.

Adam öldürmeye teşebbüs etmek gibi çok aşırı bir tepkinin yanı sıra yardımseverliğini gösterir herhangi bir bilgi de verilmediği değerlendirildiğinde Ziya'nın kendine dönük bir yapıya sahip olduğu kanaati hasıl olmaktadır.

2.7.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Daha önce de değinildiği üzere Ziya'nın evi hakkında bilgi yoktur. Çevresel yapısı hakkında tek bilgi kullandığı ofistir. Ofisin dağınık olduğuna dair bilgi olmadığı gibi düzenli olduğuna dair bir söylem de bulunmamaktadır. Ancak ofiste hizmetleri gören bir görevlisi olduğu da bilinmektedir. Dolayısıyla ofisi düzenli tutacak bir görevlinin olması, anlatıcı bakış açısıyla verilecek düzenlilikle ilgili bilginin okuyucuda bir kanaat oluşturmak için yeterli olamayacağı da açıktır. Bu sebeplerle Ziya'nın düzenli yahut düzensiz olduğuna dair bir değerlendirmede bulunmak imkânsız olmaktadır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın kurallara bağlılığıyla ilgili tek veri yanında çalıştırdığı personel ve yangın çıkartma çabalarıdır. Adli sicili sağlıklı olmayan iki kişiyi bilerek çalıştırdığı açıktır. Bu durum Karen Kimya ile komiserin diyaloğunda açıkça belirtilir:

““Demek sabıkalıymış Serhad" diye öfkeyle söylendi Mennan. "Biliyordum zaten o herifte bir pislik olduğunu. Ya o titizlik manyağı Cavit'e ne demeli?" "Adam yaralamaktan girmişler içeri" diye sürdürdü Zeynep. "Antalya'da Kayıkçılar çetesinin üyesiymiş bu ikisi. Üç yıl yatmışlar, onlar da Solak gibi aftan yararlanıp çıkmışlar. Sonra da Konya'ya gelerek, Ziya Bey'in yanında işe girmişler." ” (Ümit, 2012a, s. 328)

Yanında çalıştırdığı kişilerin sabıkalı olması elbette Ziya'nın kurallara bağlılığıyla ilgili net bilgi değildir. Ancak yanına aldığı bu adamlar vasıtasıyla kendi otelini sigortadan para almak için yaktığı değerlendirildiğinde yanında çalışanların sabıkalı olması bir anlam ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında Ziya'nın kurallara uyan biri olduğunu söylemek imkânsız olmaktadır. Ancak burada kurallara bağlı olmamayı tamamen dengesiz şekilde hareket edildiği olarak algılamamak gerekmektedir. Buradaki yorumlar dışarıdan dayatılan kurallara göredir. Ziya'nın soruşturmacıyı kaçırap öldürmeye teşebbüs etmesi iç dinamikleri içerisinde değerlendirilmelidir. Fakat bu konuda para merkezli düşüncesinden başka veri olmaması sıkıntılıdır. Otel yaktırması, para için her şeyi yapabileceği anlamında değerlendirilebilecek olsa da ölümler kazadır. Yangının özellikle kimsenin olmayacağı zamana planlandığı da açıktır. Dolayısıyla öldürmek Ziya'nın başvuracağı bir yol olarak gözükmemektedir. Bu duruma rağmen soruşturmacıyı öldürme teşebbüsünün hangi duygu patlamasıyla oluştuğu hakkında veri yoktur. Dolayısıyla kurallara bağlı olmayan yapı kararında bu bilgilerin de göz ardı edilmemesi gerekir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Genel olarak bakıldığında Ziya başarılı bir iş adamı değildir. Bir şirketi batmış olay zamanında sahip olduğu ikinci şirketi İkonion Turizm de batmak üzeredir. Yangın çıkartarak sigortadan para temin edip batan şirketini kurtarmak için çabalamaktadır. Ancak bu iki şirketin durumu Ziya'nın gevşek yahut

sorumlu/kararlı yapılardan hangisine sahip olduğunu göstermemektedir. İkonion Turizm yeni yatırımlar yapmıştır. Ancak romanda yeni yatırım sebebiyle mi yoksa eski otelin kötü yönetilmesi sonucunda mı mali krize sürüklendiği bilinmemektedir. Şirketin batması ile ilgili şirket dışından sebepler (ekonomik kriz vb.) dahi belirtilmez. Bu açıdan bakıldığında ilk şirketin neden battığına dair bir bilgi de yoktur. Ziya'nın savurganlığı yahut bireysel başka alışkanlıkları veya hataları sebebiyle de batıp batmadığına dair bilgi de yoktur.

Tüm bu sebeplerle şirketlerinin maddi durumu vesilesiyle başlığımız altındaki bir sığata haiz olduğunu söylenemez. Ancak şirketinin batmak üzereyken yaptıkları değerlendirildiğinde bir sonuca ulaşılabilmektedir. Öncelikle şirketi batmak üzere iken riskli ve kanun dışı da olsa otelini yakmaya karar vermiş ve uygulamıştır. Sonraki süreçte beklenmeyen gelişmelerle beraber kundaklama eylemi ortaya çıkınca soruşturmacı olarak gelen Karen'i öldürmeye bile teşebbüs etmiştir. Bu iki fiili işlerken yahut işledikten sonra tereddüt görülmemesi de değerlendirildiğinde sorumlu/kararlı bir yapıya sahip olduğu anlaşılır.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Roman incelendiğinde Ziya'nın özel hayatıyla ilgili yok denecek kadar az bilgi vardır. Okuyucuya verilen tek bilgi İkonion Turizm'in batmasıdır. Yeni bir otelcilik konseptine geçiş yapmaya çalışan şirket maddi darboğaza girmiştir:

"Önce kocaman bir papatya sandım. Gözlerimi kısarak baktım: Yok, bu bir baştı. Kıvrıcık saçlı birinin başını. Hayır, hayır, bunlar saç değil birer yilandı! "Medusa..." diye söylendim. "Medusa'nın başı..." Yerdeki mozaği incelemeye başladığımdan beri ne yapıyor bu kadın diye yadırgayan gözlerle beni süzen Mennan'a döndüm.
"Medusa'yla İkonion Şirketi'nin ne ilgisi var?" " (Ümit, 2012a, ss. 55-56)

Karen'in yeni konseptte yapılmış binaya geldiğindeki şaşkınlığı, Ziya'nın yeni olduğu kadar görülmemiş bir konseptte geçiş yaptığını göstermektedir. Yeni ve ciddi yatırımı denenmemiş bir konseptte uygulamanın heyecan arayan bir yapıya işaret ettiği açıktır. Ancak burada Ziya Kuyumcuzade'nin heyecan arayışı kör bir arayış da değildir:

“Konya'da kebabçılar bile Mevlânâ ve islam figürlerini kullanıyor. Hem bizim hedefimiz iç turizm değil, yabancı müşteriler."
Şakayla karışık serzenişte bulundum.
"Çünkü parayı yabancı turistler getiriyor."
Koyu renk gözleri kurnazca aydınlandı.
"Ben yabancıların daha uygun müşteri profili olduğunu söyledim." " (Ümit, 2012a, s. 66)

Ziya belirli bir stratejiyle gitmektedir. Dolayısıyla her türlü tedbiri bırakarak heyecan peşinde koşan bir yapı olmadığı da açıktır. Tüm bu bilgiler ışığında Ziya'nın ortada bir yapı sergilediğini söylemek daha uygun olacaktır.

2.7.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın duygusal durumunu gözlemleyebileceğimiz olay yahut diyalog azdır. Bu konudaki tek veri Karen ile ilişkisinden elde edilir. Otel yangınını kendisinin çıkartmış olmasına rağmen son ana kadar görüşmelerinde en ufak bir duygusal değişkenlik görülmez. Karen Kimya'nın soruşturmayı derinleştirmeye başladığında bile Ziya'nın tutum ve davranışlarında farklılık görülmez. Fakat burada Ziya'nın sigortadan gelecek paraya ihtiyacı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ancak Ziya'nın kişiliğini gizleyemeyeceği kaçırma sahnesine bakıldığında Karen'la mesafeyi koruduğu görülür:

"Ziya hızla dönüp, sağ eliyle, sol kolumdan yakaladı. "Benimle oyun oynamayın." Gözleri gözlerimin içindeydi. "Çok bunaldım Miss Karen, inanın çok bunaldım. Sabahtan beri bankacılarla toplantı yapıyorum. Ama hiçbir işe yaramadı. Kredi vermiyorlar. Öz babam bile bana sırtını çevirdi. Her şeyimi alacaklar elimden. Sigortanın vereceği para tek umudumdu. Onu da siz engellemeye çalışıyorsunuz. Beni çaresiz bırakıyorsunuz Miss Karen. Anlıyor musunuz, beni köşeye sıkıştırıyorsunuz..." (Ümit, 2012a, s. 371)

Artık tartışmanın sonucunun ölüm olduğu açık olduğunda bile durumunda değişiklik gözlenmemektedir:

" "Bırakın maval okumayı" diyerek beni sertçe itekledi. Dengemi yitirerek sağa savruldu. Omuzum kapının koluna çarptı. "Ah!" Canım yanmıştı. "Ne yapıyorsunuz?" diye bağırdım. "Bu barbarlık... Durdurun cipi, durdurun ineceğim." Yanıt olarak aracı biraz daha hızlandırdı Cavit. Bunu yaparken dikiz aynasından pis pis sırtımayı da ihmal etmemişti. "Buradan çıkış yok" diye yeniden elini bana uzattı Ziya, vuracak sandım, sakındım ama vurmadı. Uzanıp emniyet kemerini aldı. Ne yapıyor bu dememe kalmadan, kemeri bağladı. Can güvenliğim için değil, cipten atlamamam için yapmıştı bunu. "Ya söylediklerimizi yapacaksınız ya da bu cip sizi ölüme götürecek Miss Karen." Miss Karen derken sesine vahşi bir tını yerleşmişti." (Ümit, 2012a, s. 371-372)

Kaçırma sahnesi Ziya'nın duygularını ve düşüncelerini gizlemediği, en açık olduğu sahnedir. Aynı zamanda Ziya için gerilimin zirvede olduğu sahnede herhangi bir değişkenliğin görülmemesi, duygusal olarak tutarlı olduğu fikrini oluşturmaktadır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Ziya kişinin endişeye yatkın olup olmadığı hakkındaki en önemli veri soruşturma sürecidir. Ziya, Karen'in soruşturmayı yürütmesini sıkı şekilde kontrol etmektedir. Soruşturma raporu sonucu gelecek paraya ihtiyacı olduğundan takip

etmesi normal sayılabilir. Ancak soruşturmanın sonlarına kadar Ziya'nın endişeye kapılarak yaptığı bir müdahale olduğuna dair açık bir veri yoktur. Diğer yandan soruşturmayı takip edişi ve sonunda olumsuz rapor çıkacağına dair kanaatin oluştuğunda da soruşturmacıyı öldürmeye çalışması rahat sıfatının yakıştırılmasına engeldir. Bu sebeplerle ortada bir yapı gösterdiğini söylemek en makul yorum olacaktır.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Ziya romanda ilk olarak anlatıcı olan Karen tarafından okuyucuya tanıtılır:

“...her halinden kendine duyduğu güven okunuyordu.” (Ümit, 2012a, s. 61)

Kıyafeti ve duruşuyla beraber kendine güvenen bir yapı okuyucuya lanse edilir. Ancak Karen soruşturmacıdır ve ilk andan itibaren temsilcisi de dahil olmak üzere karşısındaki kişilere şüpheyle yaklaşmaktadır. Ziya'nın Mennan ile iletişimde biraz samimi olduğu sahnede bu şüphe aktarılır:

“ Bu yakınlık artık beni şaşırtmıyordu; kuşkularının teker teker gerçekleştiğini gören bir kâhinin sükûneti içinde olacakları bekliyordum. Gerçek tümüyle ortaya çıkıncaya kadar da beklemeyi sürdürecektim. Soruşturmanın sağlıklı yürümesi için bunu yapmak zorundaydım. Müşterimizle, yetkili acentemizin arasındaki bu sıcak ilişkiye hiç önem vermezmiş gibi görünerek odaya baktım.” (Ümit, 2012a, s. 62)

Karen'in iç monoloğundan anlaşılacağı üzere önyargılı baktığı açıktır. Karen'in görüşlerini destekleyebilecek diğer bilgi ise şirketlerdir. Ziya'nın iki şirket kurduğu bilinmektedir. Daha önce alıntılardan da anlaşıldığı üzere iki şirketin de sermayeleri yüksektir. İlk şirketin çok katılımcı olduğu ve bu kişilerin ikna edilmesi gerektiği düşünüldüğünde Ziya'nın kendine güvenen biri olarak karşılına çıkmış

olması gerekecektir. Fakat şirketlerin nasıl büyüdüğü hakkında hiçbir bilgi olmaması bu konuda kanaat belirtme imkânını elimizden almaktadır.

Kendine güven konusunda Ziya'yı değerlendirebileceğimiz iki durumun da yeterli olmaması sebebiyle Ziya hakkında bir yorum yapılamamıştır.

2.7.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Bilindiği üzere Ziya iki şirketini de batırmıştır. İlk şirketi hakkında ayrıntılı bilgi olmadığından yorum yapılamaz. İkinci şirketine bakıldığında, romanda verilen bilgilerden yola çıkarak yeni bir otel konseptine geçişinde finansman sıkıntısı yaşaması sebebiyle batma aşamasına gelmiştir. Parasal kaynaklar bakımından şirketin darboğaza girişinin tek sebebi bu ise Ziya'yı analitik düşünen biri diye tanımlamak imkansız olacaktır. Ancak şahsi harcamaların veya dış kaynaklı başka faktörlerin olduğuna ya da olmadığına dair bir bilgi olmadığından bu şekilde yorum sağlıklı olmayacaktır.

Değerlendirilebilecek diğer durum ise yangın soruşturmasıdır. Yangında planlanmayan ölümlerin olduğunu Ziya bilmektedir. Olay hakkında hiçbir delil olmaması ve yangından kurtulanların tek şahit olduğu değerlendirildiğinde analitik düşünen bir yapının bu konuda bir takım önlemler alması beklenmelidir. Fakat Ziya'nın önlem olarak yaptığı bir eylemden hiç bahsedilmemektedir. Bir şahidin akli dengesinin bozulduğuna dair bilgiler de olsa kendi halinde bırakmak Somut düşünen bir yapının gerçekleştireceği eylem türlerine girmektedir. Fakat polis soruşturmasında söz konusu şahitten sağlıklı bilgi alınamaması Ziya'nın müdahil olmaması için yeterli de görülebilir.

Sonuçta adli soruşturmada sorun çıkmaması Ziya'nın herhangi bir müdahalede bulunmaması için geçerli bir sebeptir. Değerlendirilebilecek diğer nokta ise Ziya'nın turizm için yeni bir açılıma gitmesi incelenebilir. Yeni açılıma gitmek ve bu konuda ciddi bir yatırım yapmak basit bir iş olmamalıdır. Öncesinde uzun çalışmalar ve projeler için finansman ayarlamaları gerekir. Fakat gördüğümüz kadarıyla Ziya projesini tam olarak hayata geçirememiş ve ekonomik darboğaza girmiştir. Bu durum Ziya'nın analitik düşünceye sahip olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Ziya'nın somut düşünceye yakın bir kişiliği olduğu söylenebilir.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın özel hayatı hakkında bilgi olmadığı daha önce söylenmişti. Soruşturmacı ve sigorta temsilcisi ile iletişimde ise menfaat beklentisi bulunduğu göz önüne alınca buradan kesin kanıya varmanın imkânsız olduğu da açıktır. Başlığımız için değerlendirilebilecek iki konu olarak babası ve personeliyle iletişimi kalmaktadır. Yangında yaralanan personeli hakkında bilgisi olmasından onları takip ettiği anlaşılmaktadır. Ancak onlara yardımcı olduğu yahut kontrol altında tuttuğuna dair bilgi romanda verilmemiştir. Babası ile iletişiminin kötü olduğu da daha önceden belirtilmişti. Dünya görüşlerinin çok farklı olduğu da babasının söylemleriyle okuyucuya aktarıldığı görülmüştü. Ancak bu iletişim bozukluğunun sebebi hakkında ayrıntılı açıklamanın okuyucuya yapılmamış olması sorunun hangi taraftan kaynaklandığına dair kesin kanaat oluşmasına imkân vermemektedir. Dolayısıyla bu başlıktaki sıfat düzleminde nerede olduğuna dair kesin bir görüş verilememektedir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Ziya'nın yeniliğe açık olup olmadığına karar verebilmek için yine veriler azdır. Konu babasıyla ilişkisi ve şirketiyle ilgili yaptıkları olarak iki açıdan irdelenebilecektir. Sosyolojik yapıda ayrıntılı olarak incelendiği üzere babasıyla iletişimi yoktur. Bu ayrılığın sebebi ise anlaşıldığına göre dünya görüşü temellidir. Bu iletişimden Ziya'nın yeniliğe açık olduğuna dair bir değerlendirme yapmak imkansızdır.

Diğer açı ise şirkettir. Anlaşıldığı kadarıyla Ziya bir otel işletmektedir. Mevcut otelinin yanı sıra yeni bir otel konseptine geçiş yaptığı romanın ilk sayfalarından itibaren okuyucuya verilir. Konya'nın eski evlerini dış kısmını orijinal haline bağlı kalarak yenileme ile turizme kazandırmaya çalıştığı görülür. Buradaki önemli faktör Türk kültüründen ziyade Yunan mitolojisinden yola çıkarak konseptine Medusa'yı da katmasıdır. Daha önce alıntılarda da görüldüğü üzere Ziya yabancı turistler için bu seçimi bilerek ve isteyerek yapmaktadır. Bu seçim yenilikçi yaklaşıma sahip olduğunu düşündürebilir. Ziya'nın ofis olarak kullandığı yerde söz konusu Konya evlerinden bir tanesini iç tasarımında futuristik öğeler kullanıldığı göz önüne alındığında yenilikçi yapı daha da öne çıkmaktadır. Ancak burada unutulmamalıdır ki Konya evlerinden tasvir edilen sadece Ziya'nın ofis olarak kullandığı evdir. Müşterilerinin kalacağı evlerden herhangi biri dahi tasvir edilmemiştir. İç düzenlemelerinin ofisle paralellik gösterdiğine dair herhangi bir diyalogda bilgi de geçmemektedir. Dolayısıyla mevcut düzenlemenin tüm otel evlerine uygulandığı kesin değildir. Ofisin farklı düzenlenmiş olması muhafazakâr bir yapının karşımızda olmadığını gösterse de diğer Konya evlerinin düzenlemeleri hakkında bilgi olmaması ve konseptte uygun başka ne tür aktivitelerin olduğuna dair bilgilerin bulunmaması Ziya'nın yenilikçi yapıya sahip olduğunu kesin olarak söyleme imkânını elimizden almaktadır.

Söz konusu düzenlemeleri sadece daha fazla para kazanabilme hırsıyla yapabileceği de değerlendirildiğinde Ziya Kuyumcuzade'nin ortada bir yapı sergilediğini söylemek daha makul olacaktır.

Tablo 7 Bab-ı Esrar Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı			Canlı
Çekingen/girişken			Girişken
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yok	Yok	Yok

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ilımlı	Öfkeli		
Karşıt/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Kendine dönük		

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı	Kurallara bağlı olmayan		
Gevşek/ sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/ tedbirli		Ortada	

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Yok	Yok	Yok

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/ GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/analitik düşünen	Somut		
Hassas olmayan/ duyarlı	Yok	Yok	Yok
Muhafazakâr/ yeniliğe açık		Ortada	

2.7.4. Genel Değerlendirme

Karşımızda bir şirketi daha önce batmış ve ikinci şirketini batmaktan kurtarmak için bir otelini yakan Ziya Kuyumcuzade vardır. Parayı ve gösterişi seven ve muhtemelen gayet hırslı olan Ziya, yangını soruşturmaya gelen müfettişle iyi geçinip bir an önce sigorta bedelini almaya çalışır. Ancak soruşturmacı dikkatli çalışan biridir. Soruşturma sonunda istediğini alamayacağını anlayan Ziya soruşturmacıyı kaçırmaya teşebbüs eder. Ancak kaza sonucu kendisi ölen roman kişisi Ziya Kuyumcuzade'yi beş eksenli kişilik analizi modeline göre incelediğimizde şu bilgiler görülür:

Birinci basamak olan beş yapı analizine bakıldığında Ziya hakkında bilgilerin az olduğu görülür. Fiziksel yapı hakkında bilgi yok denecek seviyededir. Boyu, yapısı hakkında olmadığı gibi ebeveynleri ve yakın akrabaları hakkında da bilgi yoktur.

Kişinin geçmişinin incelendiği başlığa bakıldığında ise fiziksel yapıdan da az bilgi verildiği görülür. Nerede doğduğu, çocukluğunun nerede geçtiği bilinmez. Okul dönemi hakkında da bilgi yoktur. İyi derecede İngilizce bilen Ziya'nın üniversiteye gidip gitmediği veya olay zamanına kadar neler yaptığı da bilinmemektedir.

Çevresel yapıya bakıldığında geçmiş yapısı ile paralellik görülür. Olay zamanına kadar yaşadığı yerler, evi, odası veya bahçesi gibi bilgiler yoktur. Olay zamanında da nerede yaşadığı, evi veya özel mekânları hakkında da bilginin olmadığı görülür. Tek bilgi olay zamanı görülen ofisidir. Onu da yenilikçi anlayışına göre yeni düzenlediğinden başka bilgi yoktur.

Sosyolojik yapıya bakıldığında diğer yapılara göre nispeten daha fazla bilgi vardır. En azından Ziya sigortanın temsilcileriyle diyalog içerisinde. Soruşturmacı Karen ile gayet resmi ve mesafeli bir iletişim kurarken Konya temsilcisi olan Mennan ile aksi yönde gayet samimi iletişimi vardır. Ancak soruşturmanın sonucu işinin geleceğini de belirlediğinden bu iletişimlerinden sağlıklı bilgi edinmek zordur.

Bilişsel yapı ise en çok veri elde edilebilen yapıdır. Babası ile tamamen farklı düşünce tarzında oldukları şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirtilir. Babası bir dervıştır ve şehrin eski kuyumcularındandır. Yanında çalışanların bile sayılı zenginlerden olduğu belirtilirken Ziya'nın babasının zengin olmadığı belirtilir. Ancak Ziya babasının aksine paraya önem vermektedir. Gösterişi de sevdiği anlaşılan Ziya'nın dâhil olduğu bir şirketin battığı, ikinci şirketin de batmak üzere olduğu açıktır. Yangın sonrası almayı planladığı parayı almasını sağlayacak raporun olumlu olmayacağını anladığında soruşturmacıyı kaçırarak öldürmeye teşebbüs etmesi de para için her şeyi yapabileceğinin en açık göstergesidir. Ancak Ziya'nın düşünce yapısının temelleri hakkında yorum yapılamamaktadır. Daha önceki yapılardaki bilgi yoksunluğu bilişsel yapının temellerine inilmesine engeldir.

Beş faktör kişilik analizine baktığımızda ise on yedi sıfattan altısına karar verilememiştir. Cevapların herhangi bir faktörü etkileyecek yoğunlukta olmaması faktörler hakkında kanaatin oluşmasına engel olmamıştır.

İlk faktörümüzde üç sıfatın ikisine cevap verilebildiği görülür. İki sıfat da dışadönüklük sıfatını işaret etmektedir.

Dikbaşlılık / yumuşak başlılık durumunun irdelendiği ikinci faktörde ise dört sıfattan ikisine cevap verilebildiği görülür. Cevap verilemeyen iki sıfat hakkında yargıya ulaşacak seviyede bilgiye ulaşılamamıştır. Karar verilebilen sıfatlara bakıldığında iki sıfat da dikbaşlılığı işaret etmektedir

Öz denetimin incelendiği üçüncü faktörde ise dört sıfattan üçü hakkında karar verilebildiği görülür. Bir sıfat hakkında yeterli bilgi olmadığından karar verilememiştir. Cevap verilen sıfatlara bakıldığında üç ayrı noktada oldukları görülür. Birisi yüksek öz denetimi, diğeri düşük öz denetimi üçüncüsünün ise ortada olduğunu işaret eder. Hepsi beraber değerlendirildiğinde Ziya'nın bu faktörde ortada yapıya sahip olduğu söylenecektir. Fakat kurallara bağlı olmaması daha çok dış çevredeki kurallara bağlı olmamasıdır. Ziya'nın soruşturmacıyı öldürmeye karar vermesi başlı başına muammadır. Bu sebeplerle Ziya'nın öz denetim konusunda ortada yapıda olduğu söylenirken öldürmeye teşebbüs şüpheli bir durum olarak bekletilmelidir.

Duygusal tutarlılığın irdelendiği dördüncü faktörde üç sıfattan ikisinin yanıtının bulunabilmiştir. Duygusal tutarlılığı işaret eden cevap ve ortada yapıyı işaret eden cevaba göre Ziya'nın duygusal tutarlılığı ağır basan bir yapısı olduğunu söylemek gerekir.

Beşinci faktöre bakıldığında da dördüncü sıfatla benzer durum görülür. Dolayısıyla somut/pratik düşünce sistemi ağır basan bir yapının karşımızda olduğu söylenebilir.

Beş faktör kişilik analizine göre bakıldığında karşımızda dışadönük, dikbaşlı, orta seviyede öz denetime sahip iken duygusal tutarlılığı ağır basan ve somut/ pratik düşünce sistemine yakın bir Ziya bulunur.

Ziya Kuyumcuzade'yi karakterizasyon açısından incelediğimizde, okuyucuya yenilikçi yapıya sahip bir Ziya takdim edilir. İlk tasvirlerle şık, kendisine güvenen ve gösterişli bir Ziya görülür. Dış tarafı klasik, iç tarafı ise futuristik tarzda yenilenirken Yunan mitolojisi figürlerinin kullanıldığı ofis ayrıntılı tasvir edilir. Buradan okuyucuda otelin diğer evlerinde de benzer sistemin olduğu düşüncesi oluşturulur. Fakat yeni tip otel evleri yahut odalarının iç yapıları hakkında bir tane bile tasvir görülmez. Ziya'nın geçmişi ile ilgili neredeyse hiçbir bilginin verilmediği beş yapı analizinde açıkça görülür. Anlatıcı da olan Karen'in gözünden yapılan tasvirleri destekleyen başka bilgi olmaması karakterizasyonda zaafiyeti doğurmaktadır.

Romanda Ziya'nın dolandırıcı olduğuna dair hissin okuyucuda oluşturulmaya çalışıldığı görülür. Bu konuda Ziya'nın babasının Karen ile görüşürken, oğlunun şerrinden insanların korunması için dua etmesi verilir. Yine Karen'in çantasının çalındığı saldırı olayının Ziya'nın üstüne atılmaya çalışılması da vardır. Ancak öncelikle saldırı olayının Ziya tarafından organize edildiğine dair romanın sonuna kadar tek bir delil veya başka bir açıklama getirilmediği görülür.

Verilerdeki bu eksiklik romanın sonunda Karen'in kaçırılarak Ziya tarafından öldürülmeye teşebbüsü için önemlidir. Yukarıdaki paragrafa göre Ziya'nın Karen'i öldürmeye teşebbüsü mantıklı gelmektedir. Fakat Ziya'nın beş faktör kişilik analizine bakıldığında farklı bir durum görünür. Ziya duygusal tutarlılığı ağır basan ve somut/ pratik düşünen yapıya sahiptir. Bu özelliklere sahip olan birisinin soruşturmacıyı öldürmeye yeltenmesi şüphe uyandırmaktadır. Ziya'nın özdenetimi yüksek değildir ve duygusal bir patlama yaşayarak bu eylemi gerçekleştirdiği söylenebilir. Fakat daha önce çok paydaşlı bir şirketi olduğu ve onun battığı bilinmektedir. Yani Ziya daha önce sıfırı tüketmiş bu durumdayken yeni bir şirket kurup otel sahibi olmayı başarmış birisidir. Sıfırdan bu duruma

yükselebilen birisinin yeniden bu başarıyı gerçekleştirmesi imkânsız değildir. Ayrıca cinayet sonrası yakalanmayacak olsa da sigorta şirketinden parayı zamanında alabilme ihtimali olmayacağı çok açıktır. Ziya'nın ödemeleri için acilen paraya ihtiyacı varır. Şirketin yeni bir soruşturmacı göndermesi ve soruşturma sonucunda olumlu olsa bile parasını alması gecikecektir. Dolayısıyla somut/pratik düşünceye sahip biri için tutarlı bir durum değildir.

Diğer yandan Ziya'nın Karen'in soruşturmasını sıkı şekilde takip ettiği bilinmektedir. Tedbirlilik konusunda aşırı tedbirli olmasa da ortada yapıya sahip olduğu beş faktör kişilik analizinde de görülmüştü. Tek şüpheli bilgi verecek kişinin Karen'le görüşmesindenense akli dengesini yitirdiği söylenen kişinin intihar süsü verilerek öldürülmesi kolay ve makuldür. Bekleyip soruşturmacıyı öldürmeye çalışmak makul görülmemektedir. Karen'i öldürmeye çalışmak ancak bir duygu patlamasıyla olacaktır. Fakat daha önce tespit edildiği üzere Ziya öz denetimi ortada olsa da duygusal olarak tutarlı birisidir. Nitekim Karen'i kaçırdığında bile söylemlerinde mesafeyi koruduğu görülmesi öz denetimini kaybetmediğini gösterir. Duygu patlaması konusunda beş yapı analizine ve beş faktör kişilik analizine bakıldığında altyapıyı sağlayacak veri bulunmadığı görüldüğünden karakterizasyon konusunda sıkıntı olduğu açıktır.

Ziya kişisine olay örgüsü çerçevesinde baktığımızda ise: Romanda olay örgüsünün merkezinde Karen bulunmaktadır. Ziya'nın Karen ile diyalogları haricinde romanın sonuna kadar varlığı görülmemektedir. Tek istisna Karen'in çantasının çalınması olayıdır ki burada Ziya'nın dolaylı olarak varlığı bulunur.

“Çetelerle bağı olmayabilir ama Solak Kâmil'i üzerime salmakta hiçbir sakınca görmemiş.”

Yorgun gözleri haklısınız der gibi baktı.

“Evet, muhtemelen Solak'ı size saldırtan Ziya Bey'dir. Tabii bu işi de Serhad ve Cavit aracılığıyla yaptırmıştır.” (Ümit, 2012a, s. 328)

Karen ile Komiser Zeynep arasında geçen diyalogda açıkça Ziya hedef gösterilir. Ancak bu konuda kesin bir delil romanın sonuna kadar da verilmez. Hırsızlık olayının doğrudan veya dolaylı olarak Ziya'nın işine yaramamaktadır. Dolayısıyla somut/ pratik düşünceye sahip Ziya'nın böyle bir eyleme yönelmesi tutarlı değildir. Fakat hırsızlık olay örgüsündeki gizemi sürdürmek için önemli bir vakadır.

Gerilimin zirvede olduğu sahne romanın sonundaki kaçırma olayıdır. Beklediği gibi bir raporun çıkmayacağı kesinleşince Ziya Karen'i kaçırıp öldürmeye teşebbüs eder. Ancak daha önce de söylendiği üzere bu eylem Ziya'nın kişiliği ile tutarlı değildir.

Benzer bir durum Ziya karakterinin okuyucuya anlatıldığı ilk sayfalarda da görülür. Karen, Ziya ile ilk görüşmesinde tasvirlerin yanı sıra intibaları da verilir:

“Amerikan İngilizcesiyle konuşuyordu ama etkileyici bir ses tonu vardı; omuzları dikti, bakışı, mimikleri, duruşu, her halinden kendine duyduğu güven okunuyordu.” (Ümit, 2012a, s. 61)

Ancak beş faktör analizi içerisinde tartışıldığı üzere Ziya Kuyumcuzade'nin kendine güvenen bir yapıya sahip olduğuna dair başka bilgi yahut veri yoktur. Diğer yandan beş faktör analizinde Ziya'nın somut düşünen bir yapıda olduğu değerlendirildiği söylenmişti. Fakat Karen'e saldırıyı organize etmek somut-pratik düşünen bir yapıya uygun düşmemektedir. Zira yangınla ilgili olarak adli makamların soruşturma yaptıkları ve Ziya'nın aleyhine somut bir delil bulunmadığı açıktır. Ziya'nın soruşturmaya müdahil olmadığı da bilindiğinde başka entrikalar çevirmek ihtiyacını görmediği açıktır. Somut-pratik düşünce sistemine sahip birisinin de bu minvalde bir davranış sergilemesi de beklenecektir. Ayrıca anlatıcının bize tanıttığı gibi Ziya Kuyumcuzade kendine

güvenen bir yapıya sahipken Karen Kimya Greenwood'a herhangi bir saldırı organize etmesi makul değildir. Burada tek makul ihtimal Ziya Kuyumcuzade'nin duygusal tutarsız olması ve ani heyecana kapılarak bu fiili yaptırma ihtimalidir. Ancak Ziya beş faktör analizinde duygusal tutarlı olarak gözükmemektedir.

Sonuç olarak bakıldığında özellikle saldırı ve pasaportun kaybolması olayının Ziya Kuyumcuzade'nin işine yaramayacaktır. Kişilik yapısına bakıldığında da duygusal tutarlı, somut-pratik düşünen ve endişeye kapılmayan yapısı olduğu açık olan Ziya Kuyumcuzade'nin öyle bir fiil yapma ihtimali de yoktur. Ziya'nın yenilikçi yapı olarak lanse edilmeye çalışılması da değerlendirildiğinde Ziya eski kültürden tamamen uzak dünya ve menfaat peşinde koşanların kişileştirildiği yapıdır. Bu şekilde Şems – Ziya zıtlığı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu amaç üzerine Ziya Kuyumcuzade karakteri hakkında bahsettiğimiz hatalar yapılmıştır. Dolayısıyla olay örgüsü merkezli oluşturulan Ziya Kuyumcuzade'nin kişiliği sağlıklı bir şekilde oluşturulamamıştır.

2.8. İSTANBUL HATIRASI

2.8.1. Ana Çizgileriyle Olay

İstanbul'un tarihi yerlerine bırakılan cesetler ve avuçlarında sikkelerle bulunur. Soruşturma derinleştikçe İstanbul'un gayrimenkul işlerinde kirli ilişkiler öğrenilmeye başlanır. Soruşturma sonuçsuz kalmak üzereyken öğrenilen bir bilgi katillerin tespit edilmesini sağlar.

Roman bir cesedin bulunmasıyla başlar. İlk cinayetin gizemi araştırılırken bir cinayet daha aynı tarzda gerçekleşir. Tarihi eserlerin önünde ellerinde sikkelerle cesetler bırakılmaktadır. Soruşturma ekibi sikkelerin ipucu olacağı ümidiyle

soruşturmayı derinleştirir. Bu yönde ilerleyen cinayet soruşturmasında İstanbul'daki emlak rantı hakkında çeşitli bilgilere de ulaşılır. Gayrimenkul değerlerinin çok yüksek olması inşaat işlerinin artmasını sağlamıştır. Rant kaygısı yüzünden İstanbul'un güzelliğinin katledildiğini düşünen sivil toplum kuruluşları da karşı yönde mücadele etmektedir. İki taraf da incelenirken ortadaki yüksek meblağların çeşitli kirli ilişkileri de ürettiği öğrenilir ve ilginç bilgilere de ulaşılır. Her bilgi aynı zamanda yeni bir katil şüphesi ortaya çıkarır. Ancak tüm çabalar boşa çıkmakta ve bir katile ulaşılamamaktadır. Soruşturmadan ümit kesilmek üzereyken kirli ilişkiler sayesinde gerçekleştirilen bir usulsüzlüğün sebep verdiği ölümler hakkında bazı bilgilere ulaşılır. Başkomiser Nevzat'ın kadim arkadaşı Yekta Sancaklı'nın eşi ve çocuğunun öldüğü kazanın usulsüzlükler yüzünden olduğu ortaya çıkar. Şüphesiz arkadaşına giden Başkomiser Nevzat arkadaşlarının cinayetleri işlediği yeri öğrenir. Diğer çocukluk arkadaşı olan Demir'in de cinayetlere yardım ettiğini okuyucu Nevzat'la aynı anda öğrenir.

Katillerin yakalanacağı zaman çatışma çıkar. Çatışma sonunda Demir ölü olarak ele geçirilirken yaralanan Yekta cinayetleri nasıl ve neden işlediklerini de anlattıktan sonra intihar eder.

2.8.2. Beş Yapı Analizi

2.8.2.1. Fiziksel Yapı

Katil olan Yekta Sancaklı'nın yaşı hakkında açık bir bilgi bulunamaz. Ancak çocuğu 9 yaşındayken ölmüştür. Olay üzerinden de üç yıl geçtiği romanda defaten belirtilir. Üniversiteden mezun olduktan sonra evlendiği de bilinen Yekta'nın, bekârlık süresi, evlenme ve çocuğunun oluşu da hesaba katıldığında, kırklı yaşlarda olduğunu söylemek mümkündür.

Genel yapı olarak, iri olduğu söylenmediği gibi ufak tefek biri olduğu da belirtilmemektedir. Fakat özellikle belirtilen Yekta'nın zayıflığıdır. Muhtemelen orta boylarda olan Yekta çelimsiz sayılabilecek derecede zayıftır.

Romanda Yekta'nın mavi gözlerine ısrarla vurgu yapıldığı görülür. Koyu mavi gözleri sürekli üzüntülüdür. Eşini ve oğlunu kaybeden Yekta'nın hüznünün, acı kaybın üzerinden üç yıl geçse de azalmadığı gözlerinden anlaşıldığı birden fazla yerde başkişi Nevzat'ın ağzından verilir.

Yekta'nın babası Rauf Bey'in fiziksel yapısı hakkında tek kelime bilgi verilmemiştir. Annesi veya diğer akrabaları hakkında da bilgi yoktur. Yekta'nın eşi ve çocuğuna bakıldığında ise; eşi Handan'ın fiziki yapısı hakkında bilgi yoktur. Çocukları umut hakkında ise gözlerinin annesine benzediğinden başka bir bilgi bulunmaması Yekta'ya yönelik değerlendirme yapma imkanını elimizden alır.

2.8.2.2. Kişinin Geçmişi

Verilen bilgilerden çıkarım yaparak kırklı yaşlarda olduğu tahmin edilen Yekta Sancaklı'nın anlatıcı olan Başkomiser Nevzat'ın hayatına girdiği andan itibaren romanda varlığı görülür. Yekta ve Demir, okulda buldukları sınıf lağvedilince Nevzat'ların sınıfına gelmeleriyle arkadaşlıkları başlar. Nevzat, Handan ikilisine katılmalarıyla dört yakın arkadaş olmuşlardır. Handan, Nevzat, Demir ve Yekta dörtlüsünde merkezin Handan olduğu görülür. Üç erkek de Handan'a âşıktır. Ancak romanda bahsedildiği kadarıyla, beraber oldukları sürece kimse aşkını açığa vurmadiğı bu sayede arkadaşlıklarının korunduğu belirtilir. Handan'ın merkezde olmasıyla ilgili bilgiler haricinde öğrencilik hayatları hakkında başka bilgi yoktur.

Üniversite çağlarına gelindiğinde ise okul ve sonrasındaki iş hayatından kısaca bahsedilir. Yekta babasının baskısı olmadan kendi seçtiği mimarlığı okumuştur. Mimarlık yapmaktan çok akademisyen olmayı istemesine rağmen üniversitede kalmayı başaramadığı belirtilir. Ailesi zengindir ve mimarlık mesleğini de icra etmek zorunda kalmamıştır. Handan bu dönemde önemini korur ve Yekta'nın üniversiteden sonra kendisine evlenme teklif ettiği öğrenilir.

“Handan ise evine çekilmiş, adeta kismetini bekler olmuştu. Böylece bizim yokluğumuzda, daha doğrusu Demir'in yokluğunda ikisi yakınlaşmaya başlamışlardı. Bu yakınlaşmanın sonunda, Yekta daha fazla bekleyememiş, Handan'a evlenme teklif etmişti.” (Ümit, 2010c, s. 202)

Handan ile evliliğinden bir de oğlu bilinse de çocuğu Umut'un doğuşu veya onlar ölene kadarki dönemle ilgili herhangi bir ayrıntı yoktur. Aynı bilgi yoksunluğu Handan'ın ve Umut'un ölümü ve olay zamanına kadar geçen üç yıl için de devam eder.

Yekta'nın ailesine bakıldığında ise, göçmen oldukları veya başka şehirden İstanbul'a geldiklerine dair bilgi yoktur. Başkişi Nevzat'ın hayatına başka sınıftan gelerek girdiği değerlendirildiğinde yaşadıkları bölge olan Balat'ın yerlilerinden olma ihtimalleri yüksektir.

2.8.2.3. Çevresel Yapı

Romanda Yekta'nın İstanbul dışında yaşadığı bir yer bildirilmemektedir. Verilen tek mekân Balat'tır. Çocukluğu burada geçtiği gibi evlilikten sonraki hayatının da Balat'ta geçtiği bilinmektedir.

Kronolojik olarak hayatına bakıldığında ise; okul öncesi dönemle ilgili hiçbir bilgi olmadığı gibi okul dönemiyle alakalı olarak ortaokul ikinci sınıfa kadar da bilgi yoktur. Okuluyla alakalı tek kesin olan aynı okulda sınıf değiştirmesidir. Ancak okulunun ismi veya nerede olduğuna dair bilgi yoktur. Üniversite yılları hakkında da benzer durumla karşılaşılır.

Balat'taki yaşamına bakıldığında da bilgi azdır. Semt veya mahalle yaşamları hakkında bilgi yoktur. Yaşadıkları bölge hakkında çocukluk döneminde Handan yüzünden kavga etmelerinden başka bilgi verilmez. Sokak veya mahalledeki evlerin yapısı, sosyal ve ekonomik hayat ve benzeri hiçbir ayrıntı yoktur. Kavga vesilesiyle öğrenilen tek şey bölgede başka milletten insanların da yaşadığıdır. Ancak olay zamanı veya başka dönemlerde bölge halkıyla alakalı başka bilgi bulunmaz.

Yekta'nın yaşadığı mekân olarak bilinen tek yer olay zamanı da yaşadığı evdir. Eve bakıldığında yine kısıtlı bilgi verildiği görülür. Evin müstakil olup, üç katlı ve kapalı garaja sahip olduğu açıktır:

“... Yektaların üç katlı evi. ... Aralıklı demirlerden yapılmış bahçe kapısına yaklaştım. ...Yıllardır bakılmayan ağaçların, çalıya dönüşmüş dalların, kurumuş çiçeklerin ürkütücü bir görünüm kazandırdığı bahçede tek Allah'ın kulu bile yoktu. .... bastım zile... Aksilik bu ya, zil çalmıyordu. Yeniden denedim, hayır zil bozuktu. ... Ne yapacağımı bilmeden çaresizce, bahçeye bakınırken gördüm, garaj kapısının önündeydi, yere yatay olarak konulmuştu... Emin olmak için bahçe kapısının demirlerinin aralığına iyice sokuldum. Evet, yanılmamıştım, gördüğüm el arabasıydı...” (Ümit, 2010c, s. 530)

Burası dışardan bakıldığında bakımsız bahçeye sahip bir evdir. Ancak bu tasvirler olay zamanına aittir. Yekta ailesini kaybedeli üç yıl olmuştur. Evin içerisi hakkında da bazı tasvirler bulunur:

“... Mutfak aydınlanırken tuhaf bir duyguya kapıldım. Son kez Handan’la Umut’un taziyesi için gelmişim bu eve.. ... kimbilir ne kadar zamandır kullanılmayan tabaklarda, boş sürahide ....

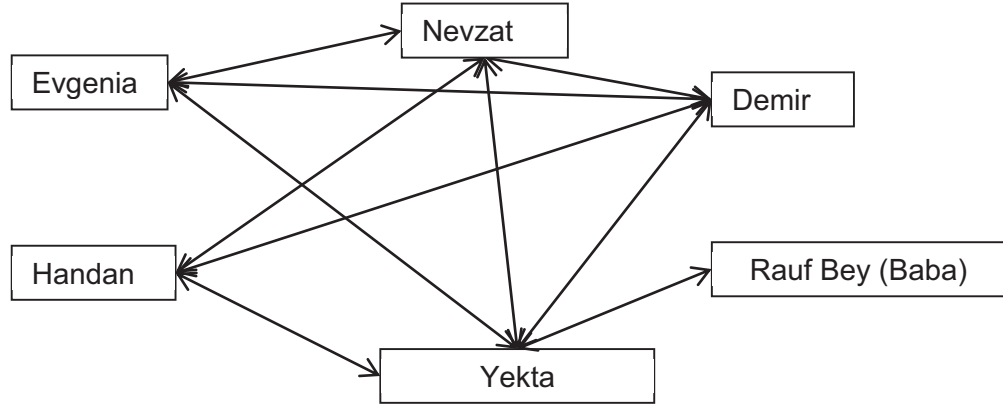
Sol taraftaki kapı salona açılıyordu. Işığı yaktım. Bal renginin baskın olduğu bir halı, tarçın renkli koltuklar, duvarı boydan boya kaplayan bir kitaplık... Yekta’nın alışkın olduğum salonu, sıra dışı hiçbir şey yok. Kitaplığın altındaki dolapları araştırmaya başladım. Fotoğraf albümleri, düğün resimleri, Umut’un bebekliği, okula gidişi, bisiklete binişi... daha fazla bakamadım, kapattım albümü... Başka bir dolap, tabak, çanak, el sürülmemiş içki şişeleri... Muhtemelen Handan’ın aldığı hiç açılmamış peçete paketleri... Hayır, kuşku uyandıracak hiçbir şey yok...

Salondan çıktım, yatak odasına girdim... Etajer, komodin, gardırop... Çıktım. Umut’un kapısı kapalıydı. Elim kapının kulpuna uzandı, açamadım, içeri giremedim. Kızımı kaybettikten sonra da günlerce girememiştim odasına... Tıpkı benim evimde olduğu gibi ana giriş kapısının açıldığı sofaya yöneldim. Yekta’nın şiirlerini yazdığı küçük odaya bakmak istiyordum ama hemen yanındaki garaja açılan koridor kapısının aralık olduğunu fark ettim.” (530-532)

Yekta’nın eşi öldükten sonra sadece bahçe değil neredeyse hiçbir şeye dokunmadığı tasvirlerde çok açıktır. Evin tüm katları ve düzenleri hakkında da bilgi yoktur. Ayrıntılı tasvirlerin olmamasının dışında evin düzeninin Yekta tarafından yapıldığına dair bilgi de olmaması Yekta hakkındaki yorumları kısıtlamaktadır. Açık olarak tek bilinen, evde bir süredir yaşam yokmuş gibi bahçenin bakımsız olduğu ve evin içinin tozlu ve düzenli olduğudur. Dolayısıyla Yekta’nın eşini ve çocuğunu kaybettikten sonra evde normal bir yaşamı bıraktığından daha fazlası söylenememektedir.

2.8.2.4. Sosyolojik Yapı

Yekta’nın geçmişine dair çok az bilgi verilmiştir. Verilen bilgiler kısa anılardan ibarettir. Yekta’nın etrafındaki insanlara bakıldığında merhum babası Rauf Bey, merhum eşi Handan ve oğlu Umut, Demir, Nevzat, Nevzat’ın sevgilisi Evgenia görülür.

Şekil 9 İstanbul Hatırası romanı iletişim şeması

Aileden olmayan ve dörtlü arkadaş grubunda olmayıp Nevzat'ın sevgilisi olarak Yekta'nın çevresine dâhil olan Evgenia ile iletişimi Nevzat'ın sevgilisi olmasından öte değildir. Ona karşı mesafeli, iltifatkâr ve kibar olduğu görülür. Herhangi bir menfaat ilişkisi olmadığı gibi bir anlaşmazlık oluşturacak başka bir durum da yoktur.

Ailesi olarak okuyucunun karşısında babası, eşi ve oğlu vardır. Olay zamanından üç yıl önce bir kazada ölen eşi Handan ve oğlu Umut'la iletişimi hakkında hiç bir bilgi yoktur. Tek bilinen eşi Handan'ı çok sevdiğidir. Aile içi iletişimiyle alakalı hiç bilgi olmadığından herhangi bir olumlu ya da olumsuz yorum yapmak imkânsız olmaktadır.

Babası ile iletişimi hakkında daha fazla bilgi verildiği görülür. Rauf Beyin şiiri sevmediği ancak şiirlerden bestelenmiş şarkıları sevdiği ve seslice okuduğu belirtilmektedir:

““Nevzat doğru söylüyor,” diye destekledi Demir. “Hele rahmetli bir de kafayı çektir mi, Münir Nurettin gibi asılırdı gazele. Valla bütün Balat susar, onu dinlerdi.”(Ümit, 2010c, s. 191)

Rauf Bey bu sevgisine rağmen Yekta'nın Mimarlık Fakültesinde öğretim üyesi olmayı başaramamasından sonra şairliğe yönünü çevirmesini hoş karşılamamıştır:

“ “Ama babam hiçbir zaman onaylamadı şair olmamı. Bir tek şiirimi bile okumadı.”
 “Belki sen görmemişsindir,” diye teskin etmeye kalktım. “Ne biliyorsun, belki senden gizli okumuştur.”
 “Yok, Nevzat, biliyorum, okumadı. Okusaydı anlardım. Okusaydı, iyi kötü birşeyler söylerdi. En azından başkalarına şairliğimden bahsederdi. Hiç yapmadı. Sanki hiç şiir yazmıyormuşum gibi davrandı. Hiç anlamadı neden şiir yazdığımı. Zaten edebiyatla, sanatla da uzaktan yakından ilgisi yoktu.”
 (Ümit, 2010c, s. 191)

Yekta ile babası arasında sorunların olduğu kesindir. Arkadaşları arasında lise sonrası seçimlerinde aile baskısı görmeyen tek çocuktur. Nevzat'ın söylemlerinde bu durum anlatılır:

“ “ Okul bitince yollarımız ayrıldı. Demir, babasının da zoruyla Almanya'ya okumaya gitti. Babası avukat olmasını istiyordu ama Demir veterinerlik okumayı seçti. Bana gelince, annem babam hiç istemese de polisliğe yöneldim. Yekta'yla Handan mahallede kalmışlardı. Yekta mimarlık okudu, söylediği gibi seviyordu da bu mesleği ama okuldaki öğretim üyeleriyle anlaşamadı. Belki de edebiyat sevgisi daha ağır bastı. Şiir yazıp dergilere göndermeyi, adı sanı duyulmamış yayınevlerinden kitap yayınlamayı mimarlığa tercih etti.” ”(Ümit, 2010c, s. 202)

Yekta'nın öğrenim gördüğü konuyla alakalı olmayan başka bir faaliyete girmiş olması babası tarafından hoş karşılanmadığı açıktır. Sesli şekilde şiirlerden bestelenmiş şarkıları okumasına rağmen oğlunun çalışmalarını takdir etmemesi yaptıklarını onaylamadığının bir göstergesidir. Ancak romanın sonuna kadar da Yekta'nın hevesinden vazgeçtiğine dair bilginin de olmaması Yekta'nın vazgeçmediğini de gösterir. Bu gerilime rağmen babası ile iletişimin kötü olsa da tamamen sonlandığına dair bilgi de yoktur. Babası, oğlu sanki böyle bir seçimi hiç yapmamış gibi tavır takınmıştır:

“Teşekkür ederin Nevzat...”

“Niye?”

“Babamı hatırlattığın için...” Mavi gözleri nemlenmiş miydi, bana mı öyle geldi, emin olamadım. “Daha doğrusu, babamın hakkını teslim ettiğin için. Benim gibi vefasız evlatlar aptalca davranabiliyor bazen.” (Ümit, 2010c, s. 192)

Yekta'nın bu diyalogu babasına karşı bir kırgınlığı olsa da onu yok sayan bir yapıya dönüşmediğini de göstermektedir. Babasıyla yaşadığı sorunu tartışma veya daha ileri seviyeye taşımadığı da akla yakın görünmektedir. Ailesi ve babasıyla ilişkilerine bakıldığında Yekta'nın aşırı tepki vermeyen ve ilişkilerinde ılımlılığı tercih eden bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Arkadaşlarıyla ilişkilerine bakıldığında ise başka yönleri görülür. Mahallelerinde diğer çocuklarla nasıl bir iletişimde olduklarını öğrenmek istediğimizde, bir grupta Handan yüzünden kavga etmeleri haricinde bilgi bulunamaz. Birbirleriyle yakın ilişkide olan Yekta, Nevzat, Demir ve Handan'dan başka bir çocuk yok gibidir. Demir ve Nevzat'la ilişkisinde merkez noktanın Handan olduğu defaten Yekta'nın ve Nevzat'ın söylemlerinden anlaşılır. Geçmişle alakalı veri elde edilen hatıraların da merkezinde sadece Handan vardır.

Üç erkek arasındaki iletişim hakkında iki durum göze çarpar. Aralarında Handan hakkında hiç dile getirilmemiş bir antlaşmanın varlığından bahsedilir. Kimse Handan'a sahip olmaya kalkmamaktadır. Fakat Handan'a karşı aşırı nezakette bulunmaktan da çekinilmediği Başkomiser Nevzat'ın söylemleriyle aktarılır:

“Lisenin son günleri, mezuniyet çayı... Salon kalabalık... Üçümüz yine aynı masadayız ama bu kez oturmuyoruz, hepimiz ayaktayız. Handan giriyor içeriye. ... Üçümüz de toparlanıyoruz onu görünce. Oturacağımız masa hemen yanımızda duruyor, insansız iskemleler bomboş. Önce Handan yerleşiyor masanın sağ ucundaki iskemleye. Ben bekliyorum, Demir ya da Yekta, artık içlerinden hangisi oturacaksa otursun diye karşısına. Ama onlar da oturmuyor, kimse fırsatçılık peşinde değil.” (Ümit, 2010c, ss. 480-481)

Diğer önemli durum ise Handan için karışılan bir kavgadır. Bu kavgada Yekta herkesi şaşırtarak iri yapılı bir çocuğun kafasına taş vurarak onun bayılmasına sebep olmuştur. Ancak diyaloglara bakıldığında Yekta'nın bu fiil için mecbur kaldığını belirttiği görülür. Kavgada Nevzat başka bir çocukla cebelleşiyorken iri çocuk Demir'i bir yerde sıkıştırmış ve boğmak üzeredir. Zayıf olan Yekta'nın ise bir taş alarak iri çocuğun kafasına vurmak suretiyle Demir'i kurtarmaya çalışması anlatılır. Yekta'nın çelimsizliğine rağmen kavgaya dahil olmasına şaşırlmamasıdır. Zayıf ve çelimsiz olan Yekta'nın muhtemelen başka kavgalarda da arkadaşlarının yanında olduğu anlaşılmaktadır.

2.8.2.5. Bilişsel Yapı

Romanda Yekta Sancaklı hakkında verilen bilgiler incelendiğinde bilişsel durumunu etkileyebilecek üç konu ile karşılaşılır. İş seçimi konusunda babasıyla yaşadığı sorun önemlidir. İkincisi ise Handan'la evlenerek Demir ve Nevzat ile olan arkadaşlığının bozulmasıdır. Üçüncüsü ise eşi ve çocuğunun ölümüdür.

Öğrenim gördüğü konuyla ilgili hiç çalışmayarak şiirle iştiğal etme seçiminin babası ile ilişkisini bozduğu açıktır. Burada ilişkinin tamamen koptuğu görülmez. Romanda Yekta'nın babası Rauf Bey'in bu seçim karşısında tepkisinin sadece durumu yok saymak olduğu belirtilmektedir. Burada Yekta'yı etkileyecek durum sadece sevgi bağı olmamalıdır. Yekta'nın kendisine ait herhangi bir gelir getirici faaliyetinden bahsedilmemektedir. Demir veterinerlik yaparken Nevzat polistir. Fakat Yekta'nın şairliği eserleri anlatılırken bunlardan gelir elde edebildiğine dair bir bilgi yoktur. Bu durumda Yekta'nın babasına maddi olarak bağımlı olduğunu göstermektedir. Maddi sıkıntı yaşadığına dair bilgi olmaması babasının ona maddi olarak baktığını da gösterir. Maddi olarak babasına bağımlı da olsa Yekta'nın seçiminden vazgeçmemiştir. Yekta'nın eşi ve çocuğunun yasını tuttuğu üç sene sonunda bile, sosyolojik yapının incelendiği başlıkta alıntılandığı üzere, babasıyla ilgili bu sorunu hissediyor olması sorunun Yekta için ne derece önemli olduğunu gösterir. Ancak bu sorunun sonuçları hakkında veri görülmez.

Handan ve arkadaşlarıyla ilişkisine bakıldığında yakın arkadaş olan üç erkek arasındaki tek hassas nokta Handan'dır. Üç arkadaşın da Handan'a karşı ilgileri olduğu açıktır. Diğerleri gibi Yekta da Handan'a ilgisini açıktan dile getirmez. Bunun sebebinin ise Nevzat ve Demir ile olan arkadaşlık bağının yok olma ihtimali olduğu romanda çok defa belirtilir. Ancak Demir ve Nevzat uzaklardayken Handan'la evlenmiştir. Evlilikle korkulan olmuş ve üç erkek arkadaşın arkadaşlık ilişkisi bozulmuştur. Nitekim bu pişmanlık yahut günah çıkarma durumu Yekta'nın söyleminde açıkça verilir:

“ “Çünkü,” diye içindikileri dökmeyi sürdürdü Yekta. “Çünkü Handan'a dokunmak yasaktı. Aramızda konuşmasak da gizli bir yemindi bu bizim için. Galiba ben o yemini bozdum.” Bizi değil de Evgenia'yı ikna etmeye çalışıyor gibiydi. “ama sadece ikimiz kalmıştık Balat'ta: Handan'la ben. Bu masadaki iki arkadaşımız, o zamanlar bırakıp gitmişlerdi bizi. Yaptığının alçakça bir davranış olduğunu bilsem de, başkasıyla evlenmesine göz yumamazdım onun...” ” (Ümit, 2010c, s. 485)

Arkadaşlarıyla kavgaya dahil olduğunda bir kişinin kafasına taşla vurmasında da mecbur kaldığını belirtmiştir. Mecburiyetlere dayatılsa da evlilik bir seçimdir. Seçimin sonucu olarak da Demir ve Nevzat'la korkunç kazaya kadar görüşülmemiştir. Yekta'nın tek başına olmaması, mutlu bir evliliği ve bir evladının olması arkadaşlarıyla yaşadığı sıkıntıyı atlatmasında yararlı olduğu da muhakkaktır.

Yekta'nın yaşadığı en önemli travma eşi Handan'ı ve çocuğunu kaybetmesi olmalıdır. Kazadan sonra Demir ile arkadaşlığı yeniden kurulmuş olsa da Nevzat ile kurulamamıştır. Nevzat'ın iç monoloğunda, başsağlığı ziyaretinden sonra Yekta'yı ziyaret etmediği belirtilir:

“Son kez Handan'la Umut'un taziyesi için gelmişim bu eve.. “ (Ümit, 2010c, s. 531)

Nevzat'la arkadaşlığı eski haline gelmese de Demir'in kazadan sonra sürekli Yekta'nın yanında olduğu bilinmektedir. Ancak bu durumun bile kazanın üstünden üç yıl geçmesine rağmen Yekta'nın acısını dindiremediği görülür.

Karşımızda üniversite sonrası seçimi sebebiyle babasıyla iletişimi bozulmuş, evlilik sonrası arkadaşlarını da kaybetmiş bir birey vardır. Yekta, eşi ve oğlunu kaza sonucu kaybetmesi ile hayatındaki son kalan değerleri de yitiren bir birey olarak karşımızdadır. Evinde yaşama dair verilerinin de bulunmaması göz önüne alındığında olay zamanına kadar da yaşam enerjisini tazeleyemediği açıktır. Yekta bu durumu ölmek üzereyken Nevzat'a itiraf eder:

“Evet yaşamak için bir neden kalmamıştı Nevzat...”(Ümit, 2010c, s. 553)

Hayata yeniden tutunma konusunda tek dayanağı çocukluk arkadaşı Demir'dir. Ancak Demir'in de Handan'ı sevdiği ve hiç evlenmediği değerlendirildiğinde Yekta'ya ihtiyacı olan destek yerine beraberce acı çektikleri de söylenebilir. Nitekim cinayetleri de beraber işlemeleri beraberken acılarını daha da arttırdıkları yorumunu desteklemektedir.

2.8.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.8.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Geçmiş ile ilgili verilen bilgilere bakıldığında Yekta'nın arkadaş grubunda lider pozisyonda olduğuna dair bir veri yokken tamamen pasif bir yapıda olduğuna dair bilgi de yoktur. Evgenia'nın da olduğu ortamdaki espri dolu diyaloglardaki aktivitelere bakıldığında Yekta'nın çekinik bir yapı sergilemediği de görülür. Dolayısıyla ortada bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın çekingenlik/girişkenlik durumu ile ilgili değerlendirme yapılabilecek tek durum Handan ile iletişimidir. Sonuçta üç âşık arasında Handan'a evlenme isteğini açmış tek kişi Yekta'dır. Bu davranış diğerlerine göre girişkenliğinin önde olduğunu gösterir. Diğer yandan Handan'a evlilik isteğini açışına bakıldığında; Demir ve Nevzat'ın uzun süre civarda olmamaları ve Handan'ın evinde talip bekler halde iken başkasıyla evlenme ihtimali evlenme teklifine iten sebepler olarak görülebilir. Dolayısıyla Yekta'nın tam olarak girişken olduğunu söylemek

imkânsızdır. Dolayısıyla ortada bir yapı sergilediğini söylemek daha doğru olacaktır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın yalnızlığı seven yapıda olduğunu söylemek imkânsız görünmektedir. Arkadaşlıklarını bozmamak için aşkını söylememesi bile bu konuda delil olabilir. Diğer yandan arkadaşları gidince evlenmesi de tek yaşamı tercih etmekten uzak olduğunu gösterir.

Fakat yalnızlığı sevmediğine dair en önemli bilgi kazadan sonra Demir'le olan iletişimdir. Başkomiser Nevzat ve Yekta'nın bir diyalogunda her gün Demir ile Yekta'nın kahvaltıyı beraber yaptıkları da okuyucuya aktarılır:

“ “Ondan değil be Yekta. Ne bileyim, aklıma gelmedi. Sizin her sabah kahvaltıda buluştuğunuzu bile bilmiyordum.” ” (Ümit, 2010c, s. 257)

Her ne kadar Demir'in gelmesi sebebiyle sıkı iletişimin kurulduğu söylenebilecek olsa da Yekta'nın Demir'in arkadaşlığına itiraz etmediği açıktır. Dolayısıyla Yekta'nın yaşadığı en büyük travmada bile yalnızlığı seçmediği görülür.

2.8.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Yekta açısından hoşgörülülük konusunda romanda çevresindeki kişilerle bir iletişimi yahut çatışması yoktur. Ancak eşinin ve çocuğunun ölümüyle ilgili olay sonrası olanlar durumuna biraz daha açıklık getirmektedir. Eşinin ve oğlunun

ölümüyle sonuçlanan kazanın sabotaj olduğunu öğrendikten sonra ilgilileri öldürmesi çok aşırı bir tepkidir. Her ne kadar bu tepkiyi tetikleyen hayatındaki en önemli iki kişiyi kaybetmesi de olsa aşırıdır. Tek başına bu durumdan dolayı kesin bir hüküm vermek imkânı olmasa da Yekta'nın ortada bir yapıdan çok hoşgörüsüz bir yapıya yakın olduğu söylenebilir.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Yekta'nın iki çatışması bulunmaktadır. Babasıyla şairlik konusunda yaşadığı çatışma ve Handan konusunda arkadaşlarıyla içine düştüğü durumdur.

Babasıyla karşı karşıya kaldığı durumda herhangi bir çatışmaya yöneldiğine dair bilgi yoktur. Dolayısıyla burada babasıyla ılımlı bir süreç içerisinde çözüme gittiği düşünülebilir. Fakat burada geçim için babasına muhtaçlığı göz ardı edilmemelidir.

Handan konusundaki çatışması ise ona açılmamasıdır. Bu durum, başkışı Nevzat'ın ağzından ve sonra Yekta'nın ağzında da verildiği üzere kendi aralarında açıkça söylenmemiş bir anlaşmadır. Yekta da bu anlaşmayı hiç çiğnememiştir. Çiğnediğinde ise kendince makul sebepleri vardır ve çatışma içerisinde değildir. Arkadaşlarına davetiyelerini de göndermiştir. Onların düğüne gelmemesi ve sonrasında hiç görüşmemeleri konusunda serzeniş dahi görülmez. Fakat anlaşmayı bozan kişinin Yekta olduğu da düşünüldüğünde serzeniş hakkına dahi sahip olmadığı da değerlendirilebilir.

Babası ile iletişimindeki ılımlılığı bir zorunluluktan doğmuş olabilir. Fakat eşi öldükten sonra Demir ve Nevzat ile iletişiminde ılımlılıkla ilgili bir zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla Yekta'nın ılımlı yapıya yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın uzlaşmacı olup olmadığıyla ilgili yegâne bilgi cinayetlerin sebebini Nevzat'a anlattığı son sahnedir:

““Onları hayatımıza bir anlam katmak için öldürdük... Yaşamımızın bir nedeni olsun diye...”(Ümit, 2010c, s. 553)

“Hayata anlam katmak” deyimini biraz daha açtığına düşünceleri de açıkça ortaya konur:

“Evet yaşamak için bir neden kalmamıştı Nevzat... Eğer senin yaptığını yapabilseydim, eğer yeniden hayata tutunabilseydim, eğer bunu başarabilseydim, inan bana önce sana gelirdim. Dosyayı önüne koyar, şu davayı bir soruşturalım, derdim... Katillerin hak ettiği cezayı alması yeterli olurdu benim için. Ama Handan'la Umut'un bir sabotaja kurban gittiğini öğrendiğimde, öfkeden çok, derin bir çaresizlik duydum içimde... Gözümün önünde birileri, karımı, oğlumun çalmıştı benden. Neşemi söndürmüş, hayatımı karartmıştı. O adamları hapse yollasak bile hayatımı geri alamayacaktım. Yaşama isteğimi sonsuza kadar kaybetmişim... Bunu biliyordum, bunu ta içimde hissediyordum. Ve elimden hiçbir şey gelmiyordu. Anlamsızlığın içinde debelenip duruyordum...” (Ümit, 2010c, s. 553-554)

Her ne kadar eşini ve çocuğunu kaybetmek çok büyük travma olsa da kazanın üstünden uzun süre geçmiştir. Acının dinmesi beklenmese de en azından daha mantıklı davranabilmelidir. Bu durumda mantıklı olanı ki Yekta kendisi söylemektedir, yapmamıştır. Dolayısıyla burada Yekta'nın uzlaşmacı bir yapıya sahip olduğunu söylemek imkânsızdır.

Diğer yandan karşıt tavırlarının görüldüğü bir durum da tespit edilemez. Romanda karşıtlık gösterebileceği hiçbir olay, konuşma yahut tartışma yoktur. Fakat gerek diyaloglardan, gerekse anlatılan hatıralardan Yekta'nın muhalif bir

yapıya sahip olduğuna dair bir his oluşmamaktadır. Dolayısıyla ortada bir yapıda olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın arkadaşlarına yardım ettiği tek durum gençken bir kavgada Demir'i kurtarmak için iri birisinin kafasına taşla vurmasıdır. Ancak burada kendisi de kavganın içinde olmasını Handan'a bağlamakta ve mecbur kaldığını söylemektedir.

Diğer yakın arkadaşı Nevzat eşini kaybettiğinde Yekta'nın başsağlığı ziyaretine gittiğine dair bilgi verilmemektedir. Nevzat çocukluk arkadaşı ve yakın komşusudur. Fakat görüşmelerinin neredeyse tamamında Nevzat'ın sevgilisi Evgenia'nın da yanlarında bulunmaları sebebiyle diyaloglarda Yekta'nın bu konuyla alakalı konuşmamış olma ihtimali göz ardı edilemez. Dolayısıyla Yekta'nın Nevzat'ın yanına gidip gitmediği açık değildir.

Tespit edebildiğimiz tek somut olay Nevzat'ın yaralı sokak köpeğini Demir'in evine getirdiğinde Yekta'nın içine düştüğü telaştır. Yardım etmek için çabaladığı görülür. Veteriner olan Demir'in ise çok sakin hatta kayıtsız tavırlarına bakınca Yekta'nın yardımsever biri olduğu düşünülebilir. Ancak Demir'in veteriner olması ve o tür vakalarla çok karşılaşmış olabileceği ve ciddi bir durum olmadığını öngörebileceği, Yekta'nın ise bu gibi bir durumla hiç karşılaşmamış olma ihtimali de değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler ışığında Yekta'nın sıfatlardan birini açıkça taşıdığına dair bir yorum yapmak imkânsız olacaktır.

2.8.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın yaşadığı mekânlar hakkında tek bilgi evi ile alakalıdır. Az da olsa elde olan bilgilere bakıldığında uzun süredir kullanılmamış bir ev karşımızdadır:

“Başka bir dolap, tabak, çanak, el sürülmemiş içki şişeleri... Muhtemelen Handan'ın aldığı hiç açılmamış peçete paketleri... Hayır, kuşku uyandıracak hiçbir şey yok...” (Ümit, 2010c, s. 531)

Diğer yandan aktif olarak kullanılan oda hakkında bilgi vardır:

“Son derece mütevazı bir odaydı Yekta'nın şiirlerini yazdığı yer. İki duvarı da kitaplıkla kaplı, pencereye dayalı küçük masanın üzerinde eski bir daktilo, bir iskemle, yerde eprimiş bir kilim... Kitaplığın olmadığı duvarların birinde ince uzun bir boy aynası. Aynanın yanındaki çerçevede Handan'ın gençlik fotoğrafı. Ama şimdi, içerisi aydınlanınca dikkatimi ilk çeken duvardaki harita oldu. Tarihi Yarımada'nın haritası.” (Ümit, 2010c, s. 534)

Yekta'nın odasının tasvirlerine bakıldığında odanın dağınık olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Bu durum en azından Yekta'nın düzensiz sıfatına haiz olmadığını açıkça göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki tasvir eden kişi romanın başkişisi Başkomiser Nevzat'tır. Ortamdaki düzensizlikleri görebilmek için tasvir eden kişinin düzen konusunda hassasiyetlere sahip olması da gerekecektir. Nevzat'ın düzenli veya düzensiz biri olduğu açık olmayınca onun tasvirlerinde düzensizliğe dair ibarelerin olmaması Yekta'nın düzenli olacağına ispatı olarak kabul edilemez. Dolayısıyla Yekta'nın düzenliliği konusunda kesin bir kaniye varılamamıştır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın üç durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Yekta üniversitede akademisyen olarak kalamamıştır.

“...ben öğretim üyesi olarak üniversitede kalmak istiyordum ama fakültenin başına çöreklenen akademisyen takımı izin vermedi.” (Ümit, 2010c, ss. 190-191)

Yekta'nın bu söylemine bakıldığında “akademisyen takımı izin vermedi” sözü akademik olarak yeterlilikten çok oradaki sisteme uygun olmadığı çıkarımı yapılabilir. Ancak açıklayıcı başka bilgilerin olmaması herhangi bir yorumu kullanma imkânı vermemektedir.

Ailesinin bir sabotaja kurban gittiğini öğrendiğinde çocukluk arkadaşının iyi bir polis olduğunu ve yetkili olduğunu bilmesine rağmen, Yekta'nın kanuni yollarla sonuca varmak yerine kendi imkânlarını kullanması kurallara uymakla sorunları olduğu kanaatini destekler niteliktedir.

Fakat Handan ile ilişkisine bakıldığında kendi aralarındaki gizli antlaşmaya son ana kadar uymuştur. Diğer adaylar uzaklardayken Handan'ın başka birisiyle evlenme riski makul bir sebeptir. Dolayısıyla Yekta hakkında bir sıfatın ağırlıklı olduğu söylenemediğinden ortada bir yapı gösterdiğini söylemek makul olacaktır.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Yekta'nın üç konuda üstüne düşenleri eksiksiz yerine getirdiği görülür. Gençlik dönemlerinde bir kavgada arkadaşının hayatının tehlikeye girdiğini gördüğünde çelimsizliğini ve diğer tarafın iriliğini hiç düşünmeden taş alarak müdahil olması kararlar alabilen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

İkinci konu ise Handan aşkı ile alakalı arkadaşları arasındaki dile getirilmeyen antlaşmadır. Demir ve Nevzat onları bırakıp döneceklerine dair bir emare de vermeyene kadar Yekta'nın Handan'a açılmadığı görülür. Handan'ı sevmesine rağmen beklemeyi tercih etmiştir.

Ancak Handan'la evlenmesinden dolayı arkadaşlarına karşı kendini suçlu hissettiği romanda defalarca belirtilirken, ölmek üzere olduğunda anlattıkları daha açıktır:

“ “Biliyorsun, Demir hiçbir zaman vazgeçmedi Handan'ı sevmekten... Handan'ın ölümüyle ilgili öğrendiklerimi paylaşarak galiba bir tür özür diliyordum ondan... Siz gittikten sonra Handan'la evlendiğim için...” Bir an kaçırdı bakışlarını. “Tamam, senden de özür dilemeliydim ama...””(Ümit, 2010c, s. 551)

Kendince makul sebeplere dayansa da harekete geçmesi ve sonunda alıntıda görüldüğü üzere özür dilemesi Yekta'nın sorumluluk ve karar alıp uygulama konusundaki tutarlılığını desteklemektedir.

Üçüncü durum ise cinayet işlemesidir. Cinayetleri ilk işlemeye başladığında karşılaştığı zorluğu anlatır:

“ “...Necdet Denizel'i öldürürken düşüp bayıldım, biliyor musun? Adam kendinde bile değildi ama bıçağın kestiği damardan fışkıran kanı görünce birden fenalaştım, olduğum yere yığılıp kalmışım...””(Ümit, 2010c, s. 554)

Karşılaştığı zorluk adam öldürürken karşılaşılan bir zorluktur. Bu derece ağır anda bile kararından dönmeyip sonuna kadar gitmeyi tercih ettiği görülür. Bu süreçte Nevzat'la görüşüklerinde konu hakkında hiçbir açık vermemesi de sorumlu-kararlı yapıyı destekler mahiyettedir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Yekta daha önce de irdelendiği üzere maddi durumu iyi bir ailedendir. Kendi isteği ile mimarlık okumuştur. İlk hedefi de üniversitede akademisyen olarak kalmaktır. Tüm bu davranış ve isteklere bakıldığında Yekta'nın heyecan arayan birisi olduğunu söylemek güçtür. Evlilik tercihi ve aile babası olması ve bu dönemde heyecan arayan yapıya işaret edecek bir faaliyetinden bahsedilmemesi de bu sıfattan arî olduğuna işaret etmektedir.

Diğer yandan Yekta'nın tedbirli bir yapıya sahip olduğuna dair işaret de yoktur. Cinayetleri soruşturan en yakın arkadaşıdır. Nevzat sadece arkadaşı değil komşusudur. Yekta ise kurbanlarını evinin garajında öldürmektedir. Tedbirli bir insanın planlı cinayetlerde bu tür bir riske girmesi makul değildir. Bu sebeplerle Yekta'nın ortada bir yapı gösterdiğini söylemek daha uygun olacaktır.

2.8.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Romanda okuyucunun Yekta ile tanıştığı zaman dilimi Yekta'nın eşinin ve çocuğunun ölüm yıl dönümüne denk gelmektedir. Nevzat, Nevzat'ın sevgilisi Evgenia, Demir ve Yekta'dan oluşan dörtlü iki defa beraber oturup eğlenmişlerdir. Bu eğlenceler sırasında Yekta'nın duygulandığı ve neşelenmeye çalıştığı anlar da mevcuttur. Fakat burada Yekta'da duygusal tutarsızlık görülmez.

Diğer yandan Yekta Nevzat'la görüştüğü zamanlarda cinayet işlemiş ve başka cinayetler de işlemektedir. Görüşmeleri sırasında cinayetler hakkında da konuşulduğu da görülür.

“Sahi Yekta, sen mimarlık okudun. Katiller nereye bırakabilirler bundan sonraki kurbanlarını?”

Hazırlıksız yakalanmıştı, şaşkınlıkla yanıtladı.

“Ne? Nasıl bilebilirim ki?”

“Yani Fatih’ten sonra hangi padişah olabilir? O padişahın yaptırdığı hangi anıt?”

Kumral kaşları çatıldı, alını kırıştı.

“Valla Fatih’ten sonra biliyorsun, oğlu II. Beyazıt var,” diye tahmin yürüttü.

“Onun külliyesi Beyazıt Meydanı’nda. Yavuz Selim var, onunki de Çarşamba civarında... Ve Kanuni Sultan Süleyman...” Mavi gözleri derinleşti. “Tabii, Kanuni’ye gelince işler çatallaşır. Çünkü Mimar Sinan dönemi başlamıştır. Eğer katiller Kanuni devrine gönderme yapacaklarsa Koca Sinan’ın elinden çıkma birçok başyapıt girer seçeneklerin arasına. Haseki külliyesi, Şehzade Camii, Mihrümah Sultan Camii ve Süleymaniye...”

“Sen olsaydın hangisini seçerdin?”

Kınayan gözlerle baktı.

“Katillğe mi yakıştırıyorsun arkadaşını?”

Alındığını sandım, durumu kurtarmaya çalıştım.” (Ümit, 2010c, ss. 487-488)

Ancak Yekta alınmamıştır ve aksine sohbetleri esprili şekilde devam eder. Bu diyalogun da açıkça gösterdiği üzere Yekta’da en ufak bir duygusal tutarsızlık yoktur.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Yekta’nın yedi cinayet boyunca endişeye kapılıp kapılmadığı açık değildir. Ancak soruşturma ekibinin tüm çalışmalarına rağmen somut delil bulamamıştır. Diğer yandan cinayetleri soruşturan kişinin komşusu ve çocukluk arkadaşı olması da Yekta’yı endişeye düşürecek sebeplerden olmalıdır. Bu veriler hem iyi planlanmış cinayetleri hem de katillerin endişeye kapılarak hatalar yapmadığını göstermektedir.

Yekta’nın Nevzat, Evgenia ve Demir ile beraber oturdukları ikinci eğlencede Nevzat soruşturma hakkında biraz bilgi verip bir sonraki cinayeti işlendiğinde cesedin nereye bırakılacağını ve dolayısıyla katilleri nerede yakalayacağını

bizzat Yekta'ya yani katile sormuştur. Eserde verildiği kadarıyla Yekta'nın söylemlerinde endişeye dair herhangi bir veri yoktur ve gayet rahat şekilde sohbet eder. Ancak buradaki durum rahatlıktan ziyade işinden emin bir kişinin tutumu da olabilir.

Diyalog başkişi Nevzat'ın görüşünden aktarılıyor olsa da Yekta'nın konuşmalarında konuyla ilgili en ufak bir endişe emaresi görülmemektedir. Endişeye yatkın olmadığı açıkça söylenebilirken rahat sıfatına haiz olduğuna dair bilgi de yoktur. Dolayısıyla burada ortada bir yapı gösterdiğini söylemek mümkündür.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Üniversitede okuyacağı bölüm konusunda ailesinden baskı görmediği açıkça belirtilen Yekta'nın akademisyen olamadığı zaman şiire yönelmesi de kendi seçimidir. Ancak bu seçimin babası tarafından olumlu karşılanmadığı birden fazla yerde Yekta'nın da ağzından olmak üzere okuyucuya aktarılmaktadır:

“ “Ne yapayım, ben de kendimi şiire verdim. Ama babam hiçbir zaman onaylamadı şair olmamı. Bir tek şiirimi bile okumadı.” ” (Ümit, 2010c, s. 191)

Geçimi için babasına muhtaçken şiirle meşgul olmayı bırakmadığı görülür. Hatta diyaloglardan anlaşıldığı üzere başka hiçbir işle uğraşmamıştır.

Baba oğul arası kan bağı sebebiyle şiirle uğraşması kendine güven konusunda yeterli delil olarak görülmesi de Nevzat'la görüşmeleri dikkate değerdir. Yekta cinayetleri işliyorken ve arkadaşı Nevzat komşularıyken, defalarca beraber oturup sohbetleri olur. Bu sohbetlerin ikincisinde özellikle cinayete ilgili konular

da konuşulmuştur. Ancak diyaloglarda şüphe çekecek en ufak bir emare görülmez. Bu durum ancak kendine güvenen birinin gösterebileceği bir davranıştır.

2.8.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın eşi ve çocuğu öldükten sonra nasıl vakit geçirdiğine dair bilgi yoktur. Düşünce sistemini değerlendirebilecek tek veri cinayetlerdir. Cinayet işleme şekli ve ayrıntıları anlatılmamıştır. Delil bırakmayacak şekilde plan yapıp hatasız uygulayabilmek önemlidir. Cinayetlere bakıldığında, Yekta'nın İstanbul mimarisi hakkında ileri seviyede bilgisinin etkileri görülür. Her maktul ayrı bir dönemin önemli eseri önüne bırakılır ve dönemler kronolojik olarak birbirini takip etmektedir. Dönemler, sikkelerle cinayetler daha karmaşık bir yapı arz eder. Diğer yandan cinayetler hakkında Yekta'nın itiraflarına bakıldığında:

“ “Bütün olayları yedi rakamıyla bağlamak istiyorduk. Tabii bu, benim fikrimdi.” (Ümit, 2010c, s. 555)

Yedi rakamına bağlama sebebini de Nevzat'a açıklar:

“ “Peki hiç vicdan azabı duymuyor musun?” diye bağırdım “Onlar beş kişiyi öldürmüşlerdi. Siz yedi kişiyi katlettiniz...”

Hiç alınmadı sözlerime.

“Yanıyorsun Nevzat,” diye sakince düzeltti. “Onlar da yedi kişiyi öldürmüşlerdi... Sadece Handan'la Umut'u ve ekmeklerinin peşinde olan o zavallı üç kişiyi değil, aynı zamanda Demir'le beni de öldürmüşlerdi. Onları yaşayan insanlar değil, öldürdükleri insanların hayaletleri katletti...” Acı bir gülümseme belirdi kanı çekilmiş dudaklarında... “Vicdan azabı diyorsun... Vicdan azabı duymaz mıyım? Ama inan bana Nevzat, vicdan azabı duymak bile anlamsız bir hayattan iyidir.” (Ümit, 2010c, s. 555)

Yedi rakamının sadece sabotaj sonucu yok olan hayatları yedi olarak hesaplamalarından ileri geldiği açıkça belirtilir. Cinayetlerin sebebi olarak ise:

“Onları hayatımıza bir anlam katmak için öldürdük... Yaşamımızın bir nedeni olsun diye...” (Ümit, 2010c, s. 553)

Açıklamalara bakıldığında, cinayetlerin temelinde sadece kısasa kısas durumu görülür. Bu durum ise somut düşünceye sahip kişilerin yapacağı bir fiil olarak karşımızdadır. Cinayetlerin işlenmesinde de kompleks bir yapı olduğuna dair veri bulunmadığından Yekta'nın somut/pratik yapıya sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Nevzat sevdiği sokak köpeğini yaralı olarak gördüğünde veteriner olan arkadaşı Demir'in evine götürmektedir. Burada heyecanlanan kişi Yekta'dır. Ancak bu durum hassas sıfatı için kanımızca yeterli değildir.

Diğer bir olay ise Handan ile evliliğidir. Yekta arkadaşlarının olmaması ve Handan'ı başka birisinin isteyip alması korkusuyla evlendiğini belirtmektedir. Düğün davetiyesini de arkadaşlarına göndermiştir. Fakat romanda üç erkekten hiç biri Yekta'nın bu davranışından önce izin aldığına veya haber verdiğiğine dair bir şey belirtmemektedir. Anlaşılan Yekta Handan'la evlilik konusunda hiç izin almadan yahut görüş sormadan kendiliğinden hareket etmiştir. Düğün davetiyelerinin ulaştığı da bilindiğine göre Yekta'nın arkadaşlarına ulaşma imkanına sahip olması da sormadan bilinçli bir hareket içerisinde olduğunu desteklemektedir. Bu durum Yekta'nın hassas olmayan yapıya sahip olduğunun göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Yekta'nın Balat'ta daha önce nerede yaşadığına dair bilgi yoktur. Dolayısıyla evini yahut evinin dizaynıyla ilgili değişime gidip gitmediği bilinemez. Diğer yandan şiirle iştigal ettiği açıkça belirtilse de sanatı hakkında gelişimini veya değişimini görebileceğimiz yeterli veri de yoktur. İstanbul mimarisinin mahvedilmesi hakkındaki düşünceleri de ayrıntılı olmadığı için buradan yeniliğe açık olup olmadığı hakkında yorum yapmak da imkânsızdır. Cinayet vakalarından da başlığımızdaki sıfatlar için bilgi alınamaz.

Yekta mimardır ama çalıştığına dair bir bilgi yoktur. Evlendikten sonra da bir işle uğraştığına dair bilgi de yoktur. Eşinin ölümünden sonra ise sadece Demir'le beraber gününü geçirdiği verilmektedir. Ne kadar zengin olduğu açıkça belirtilmese de anlaşıldığı kadarıyla yaşamak için çalışmak zorunda değildir. Rahat bir hayat yaşayabilecek kadar varlıklıdır. Fakat Yekta'nın hayatını değiştirmek için yaptığı bir hobi veya başka faaliyetten de bahsedilmez. Mevcut yaşamında herhangi bir değişikliğe gittiğine dair hiç bilgi bulunmaması Yekta'nın muhafazakâr bir yapıya yakın olduğu hissini uyandırmaktadır.

Tablo 8 İstanbul Hatırası Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı		Ortada	
Çekingen/girişken		Ortada	
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen			Yalnızlığı sevmeyen

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/ YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Hoşgörüsüz		
Öfkeli/ılımlı			İlimli
Karşıt/uzlaşmacı		Ortada	
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Yok	Yok	Yok

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı		Ortada	
Gevşek/sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/tedbirli		Ortada	

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/analitik düşünen	Somut düşünen		
Hassas olmayan/duyarlı	Hassas olmayan		
Muhafazakâr/yeniliğe açık	Muhafazakâr		

2.8.4. Genel Değerlendirme

Yekta Sancaklı romanda incelediğimiz suçlu kişidir. Normalinde cinayetleri yakın arkadaşı Demir ile beraber işlemiştir ancak fikrin kaynağı ve temel güç Yekta'dan kaynaklandığından Yekta Sancaklı incelenmiştir.

Beş yapı analizine bakıldığında Yekta Sancaklı hakkında ayrıntılı bilgi olmadığı görülür.

Yaşı ile ilgili kesin bilgi yoktur. Ölen oğlunun yaşı ve diğer olaylar göz önüne alındığında karşımızda kırk yaşlarında biri olduğu tahmin edilmektedir. Zayıf ve mavi gözlüdür. Ebeveynleri yahut çocuğunun fiziksel yapısı hakkında da bir şey bilinmemesi daha fazla yoruma imkân vermemektedir.

Geçmiş yapısına bakıldığında da benzer durum vardır. Ortaokuldayken Nevzat'ın sınıfına düşmüş ve Handan'ın merkez olduğu arkadaş grubunun üyesi olduğundan başka bilgi bulunmaz. Üniversite yılları da dahil öğrencilik dönemi hakkında bilgi yoktur. Evlilik vakası, ailesinin ölümü haricinde olay zamanına kadar neler yaşadığına dair bilgi de yoktur.

Çevresel yapı daha da az bilgi barındırır. Balat'ta oturduğundan başka hiçbir bilgi yoktur. Olay zamanında yaşadığı evin kısa bir tarifinden başka mekân ayrıntısı yoktur. Mahalle veya semtte yaşamı, iş veya sosyal hayatını geçirdiği mekânlar hakkında da bilgi yoktur.

Sosyolojik yapıya bakıldığında önceki yapılara nazaran daha fazla bilgi vardır. İletişimde olduğu toplam üç kişiden söz edilmektedir: Demir, Nevzat ve Nevzatın sevgilisi Evgenia, Demir ve Nevzat çocukluk arkadaşıdır ve aralarında kırgınlıklar

da olsa ileri derecede bir samimiyet vardır. Daha çok hatıraların konuşulduğu sohbetlerde Evgenia'ya karşı da saygılıdır.

Bilişsel yapıya bakıldığında Yekta'nın hayatı boyunca üç önemli sorunla boğuştuğu görülür. Babasına rağmen şair olmak, arkadaşlarına ihanet ederek Handan ile evlenmek ve en son olarak kaza sonucu ailesini kaybetmektir. İlk ikisi ile bir şekilde mücadele edebildiği fakat son travmayı atlattığı görülür. Çocukluk arkadaşı Demir'in desteği travmayı atlattığına yardımcı olamamıştır. Nitekim sonradan kazanın bir sabotaj sonrası olduğunu öğrenmesiyle cinayetleri işlemesi de travmayı atlattığını gösterir.

Beş faktör kişilik analiz incelemesine bakıldığında daha ayrıntılı bilgiler edinildiği görülür. On yedi sıfattan sadece ikisi hakkında kanaat belirtilememiştir.

Birinci faktörde üç sıfattan ikisi ortada yapıyı gösterirken bir tanesi dışadönüklüğü işaret etmektedir. Dolayısıyla Yekta hakkında dışadönüklüğü ağır basan bir kişi yorumunu yapmak doğru olacaktır.

İkinci faktörde ise dört sıfattan biri hakkında karar verilemediği görülür. Diğer üçü ise eşit dağılımdadır. Bu sebeple de Yekta'ya tam olarak hoşgörüsüz yahut ılımlı demek imkanı yoktur. Ortada yapı söylemi Yekta'yı daha iyi açıklamaktadır. Ancak hoşgörüsüzlük durumunun da katı bir hal olmadığı ortaya yakın olduğu da göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla ortada yapıda olsa da ılımlılığa yakın olduğu bilinmelidir.

Üçüncü faktöre bakıldığında bir sıfat hakkında görüş belirtilemezken, iki sıfatın ortada yapıyı işaret ettiği bir sıfatın ise yüksek özdenetimi işaret ettiği görülür.

Asıl olarak ortada yapı gösterdiği aşikardır. Ancak ihtiyacı olduğunda özdenetiminin üst seviyelere çıkabildiği görülür.

Dördüncü faktörde ise iki sıfat duygusal tutarlılığı gösterirken üçüncüsünün ortada yapıyı işaret ettiği görülür. Bu sebeple Yekta'nın duygusal tutarlı olduğu rahatça söylenebilmektedir.

Beşinci faktör ise tüm sıfatların bir özelliği gösterdiği tek faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yekta'nın somut/ pratik zeka'ya sahip olduğu hakkında en ufak bir şüphe yoktur.

Tüm faktörlere genel olarak bakıldığında Yekta yüksek öz denetime sahip, duygusal olarak tutarlı ve somut düşünen biridir. Dışa dönüklük ve yumuşak başlılık da değerlendirildiğinde etrafında sorun yaratmayan, başkalarıyla beraber olmayı seçen kontrollü bir yapının karşımızda olduğu görülür.

Yekta kişisine karakterizasyon açısından baktığımızda karşımızda, dedektif rolünde olan soruşturmacının çocukluk arkadaşı ve komşusu olan bir kişi çıkar. Yedi cinayeti de evinde işlerken aynı evde dedektifle kahvaltı bile yaptığı görülür. Yakın arkadaşlığını devam ettirirken cinayetler hakkında herhangi bir şey sezdirmediği görülür.

Bu bilgilere rağmen beş yapı analizine bakıldığında Yekta hakkında verilen bilginin azlığı görülür. Yekta'nın mimarlık okuması, Handan'la evliliği ve ailesini kazada kaybedişi geçmiş ile ilgili de verilenlerdir. Yekta'nın nasıl yaşadığı, neler yaptığı ve nerelere gittiği gibi hayatı hakkında bilgi verilmemiştir. Verilen bilgilerin de daha çok romanda ihtiyaç duyulan sebepleri oluşturduğu da değerlendirilebilir.

Yekta'nın hayatı hakkında bilgi yoksunluğunun karakterizasyonu zayıflattığı açıktır. Diğer yandan bu durum anlatıcı olan Nevzat'ın Yekta ile özellikle üniversite yıllarından olay zamanına kadar görüşmediğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Nevzat'ın iç monoloğunda Yekta'nın evine en son başsağlığı için gittiği verilir. Yani üniversite dönemi sayılmasa bile en az 13 yıllık dönemde Nevzat ile Yekta sadece bir defa görüşmüştür. Nevzat'ın ailesini kaybettiğinde Yekta'nın başsağlığı ziyaretine geldiğine dair olumlu ya da olumsuz bilgi de yoktur. Son üç yıllık dönemde hiç görüşmedikleri bilgisi, Yekta'nın her gün Demir ile beraber kahvaltı yaptığını bilmemesi bilgisiyle uyumaktadır.

Olay örgüsü penceresinden Yekta kişisine bakıldığında ise Yekta yine yok gibidir. Olay örgüsünün merkezinde Başkomiser Nevzat vardır. Nevzat'ın bakış açısıyla verilen üç arkadaş arasındaki ilişkinin merkezinde Yekta'nın eşi Handan görülür. Başkomiser Nevzat ile Handan ilişkisi üzerinden Yekta dahil edilir. Cinayetler işlenene kadar da Yekta'nın varlığı yok gibidir. Cinayetler sonrasında da Başkomiser Nevzat'la sık sık görüşmeye başlamalarına ve hatta Başkomiser Nevzat soruşturma ile alakalı fikir sormasına rağmen Yekta'nın olay örgüsünde önemli bir değişime veya gelişime müdahalesi görülmez. Nevzat ile görüşmelerinde soruşturmayı farklı bir yere sürükleyecek söylemlerde bulunmaz. Ayrıca soruşturma ile alakalı bilgi toplayıp cinayetleri bu bilgiler ışığında yakalanmadan gerçekleştirmeye çalıştığına dair çaba da görülmez. Bu tutumu beş eksenli kişilik analizi modeliyle elde ettiğimiz kişilik yapısına da uygundur.

Yekta Sancaklı kişisi, okuyucuya derinlemesine oluşturulmuş bir kişiliğin varlığını hissettirmemektedir. Ancak olay örgüsü merkezli bakıldığında Yekta olay örgüsünün merkezinde değildir. Olay örgüsünün başlatılması ve sonunda yakalanan kadar gerilimin sürdürülmesi için gerekli bir kişidir. Romanda tutum ve

davranışlarının kişiliğine aykırı olmaması da göz önüne alındığında olay örgüsü için gerekli minimum kişiliğin oluşturulduğu açıktır.

2.9. SULTANI ÖLDÜRMEK

2.9.1. Ana Çizgileriyle Olay

Roman, aynı zamanda başkişi olan Müştak Serhazî'nin arkadaşıyla buluşmaya gidecekken bilinç kaybı yaşaması ve kendine geldiğinde arkadaşını öldürülmüş bulmasıyla başlar. Eski sevgilisini kendisinin öldürdüğünü zanneden Müştak'ın iç çekişmeleri yaşarken soruşturma sonucunda katil de bulunur.

Nüzhet ÖZGEN, tarih Profesörü Müştak SERHAZİN'i akşam yemeğine davet eder. Nüzhet ÖZGEN de tarih profesörüdür ve Müştak'ın sınıf arkadaşısıdır. Tüm bunların yanında Müştak ile gençlik dönemlerinde bir süre sevgili olmuşlar, sonradan Nüzhet Müştak'ı bir Amerikalı için terk etmiştir. 21 yıl önce olan bu olaydan sonra da Müştak, Nüzhet'e olan ilgisini yitirmemiştir. Müştak davet saatinden hemen önce kendisini hiç unutamadığı eski sevgilisi Nüzhet'in evinde bulur. Fakat psikojenik füğ hastalığı yeniden nüksettiğinden oraya nasıl geldiğini, ne kadar sürede geldiğini ve bu süreçte neler yaptığını dahi hatırlamamaktadır. Evde Nüzhet'i öldürülmüş olarak bulur. Umutsuz aşkından dolayı hatırlayamadığı zaman içerisinde kendisinin Nüzhet'i öldürdüğünü zanneder. Delil olarak düşündüklerini temizleyip odadan kaçar.

Müştak cinayeti işleyip işlemediğini anlamaya çalışırken başka şüphelileri görüp onlar hakkında araştırmalar yapmaya başlar. Araştırmaları sırasında Nüzhet'in onu aradığı günden çok daha önce Türkiye'ye döndüğünü ve bir proje üstüne çalıştığını öğrenir. Proje konusunun Fatih Sultan Mehmet'in zehirlenerek

öldürölüp öldürölmediği olduğunu ise ancak romanın sonunda öğrenebilecektir. Yine araştırmaları sırasında Nüzhet ve kendisinin de hocası olan Profesör Tahir Hakkı BENTLİ'nin ve asistanlarının da projeden haberdar olduğunu ve tüm ayrıntıları Müştak'tan özellikle gizlediklerini de öğrenmiştir.

Araştırmaları sonunda katili bulamayan Müştak, katil olduğuna inanarak teslim olmaya gittiğinde katilin Nüzhet'in apartmanında temizlikçi olan Fazilet'in olduğunu öğrenir. Fazilet, Nüzhet'in evinden çaldığı kolyeleri sattığı andaki kamera görüntülerinden ele geçirilmiş ve suçunu itiraf etmiştir.

2.9.2. Beş Yapı Analizi

2.9.2.1. Fiziksel Yapı

Katil olan Fazilet'in yaklaşık 29 yaşında olduğu bilinmektedir. Kızıl yahut kınalı saçlı, yeşil gözlüdür. Gayet kadınsı tavırları "konuşurken sanki kırıtırıyor kadın." (Ümit, 2012b, 372) vardır. Fiziksel yapısı hakkında söylenen diğer ayrıntı ise diri kalçalarının bulunduğudur:

"ucuz mantosunun altından bile belli olan diri kalçalarını sallayarak bodrum kata inerken arkasından seslendi Sezgin."(Ümit, 2012b, s. 374)

Bu ayrıntı çok belirgin olmalı ki daha sonra Başkomiser Nevzat ile beraber güvenlik kamerasından Fazilet'in kolyeleri sattığı an seyredilirken de tekrarlanır:

"...yürürken diri kalçaları ucuz mantosunun altından bile belli oluyordu."(Ümit, 2012b, s. 503)

Şehvet içeren kadınsı halleri başka bir yerde “Kadının edepsiz bakışları, yuvarlak hatları beliriverdi gözlerimin önünde.” (Ümit, 2012b, s. 57) de belirtilmesi söylem sahibinin cinsellik odaklı baktığını göstermektedir. Diğer yandan Fazilet’in kadınlığını gizlemediği yahut kadınlığını kullanan biri olduğuna da işaret edebilir. Romanın sonunda Nüzhet’in yeğeni Sezgin ile cinsellik merkezli bir ilişkileri olduğunun öğrenilmesi Fazilet’in kadınlığını ön plana çıkarttığını destekler mahiyette algılanır. Ancak Fazilet’in apartmanın hizmetçisi olduğu, Sezgin’in apartmanın sahibi olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Annesinin Satı Kadın isimli biri olduğu belirtilir. Aynı apartmanda Nüzhet Hanım’ın yıllarca hizmetini görmüştür. Ancak Satı kadının fiziksel yapısı, tutum ve davranışları hakkında bilgi yoktur. Fazilet’in babası ve diğer akrabaları hakkında da bilgi verilmemiştir.

2.9.2.2. Kişinin Geçmişi

Fazilet’in memleketinin ismi verilmeyen bir köy olduğu bilinmektedir. Fakat annesi Satı kadın Nüzhet Özgen’in ve ailesinin sahibi olduğu apartmanda uzun yıllar hizmetçilik yapmıştır. Muhtemelen Fazilet çocukluğunun tamamını köyde değil apartmanda geçirmiştir. Ancak bu konuda yine de kesin bilgi yoktur. Fazilet’in apartmanda olduğu kesin olan dönemde eğitimi veya neler yaptığı hakkında bilgi verilmez. Okul dönemleri, mahallede arkadaşlarının olup olmadığına dair bilgi de verilmemiştir.

Yirmi dört yaşlarındayken köylüsü olan biriyle evlenerek gittiği ancak evliliğinin altı ay sürdüğü bildirilir. Anlatıcı, Fazilet’in geri gönderilmesinin sebebinin ise üstü kapalı olarak, Sezgin ile yaşadığı ilişki olduğunu belirtir. Daha sonra annesinin vefat etmesi üzerine de apartmanın tüm işlerini yapmaya başladığı bilinmektedir.

Ancak bu konuda da açık bir süre verilmez. Fazilet'in döndükten sonra da apartman işlerinden başka ne yaptığı hakkında da bilgi yoktur.

Fazilet adeta dünyada izole bir hayat yaşamış ve sadece apartmandakilerle irtibatı olmuş gibidir.

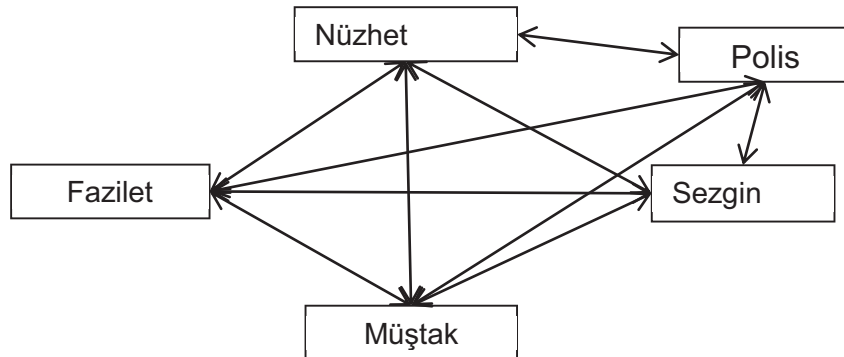
2.9.2.3. Çevresel Yapı

Fazilet'in memleketiyle ilgili tek bilgi, köy olduğudur. Fakat muhtemelen tüm hayatını Sathıyan apartmanında geçirmiştir. Yaşadığı apartman İstanbul'un Şişli ilçesinde Hanımefendi sokağında bulunmaktadır. Apartman Nüzhet'in ailesine aittir. Yirmi bir yıldan fazla bir süre asansörü olan bir bina olduğu kesindir. Kaç katlı olduğu kesin olarak belirtilmese de en az üç katlı bir bina olmalıdır. Fazilet'in binada bodrum katında yaşadığı verilir. Ancak evinin düzeni hakkında bilgi yoktur.

Fazilet'in yaşadığı daire hakkında da bilgi olmadığı gibi apartmanda yaptığı temizlik yahut kişisel düzenlemeler hakkında da bilgi bulunmaz. Apartman dışındaki mekânlara bakıldığında ise mahalle veya semt yaşamı hakkında da bilgi yoktur.

2.9.2.4. Sosyolojik Yapı

Diğer üç yapıya paralel olarak Fazilet'in ilişkileri hakkında da bilginin çok az olduğu görülür. Romanda sadece Müştak ve Nüzhet'in yeğeni Sezgin ile konuşması verilir. Nüzhet Özgen'le iletişimi ise ikincil kaynaklardan öğrenilir ki o da sadece cinayetin işlendiği an hakkında polis tarafından verilen bilgilerdir.

Şekil 10 Sultanı Öldürmek romanı iletişim şeması

Fazilet'in Sezgin ile cinsel münasebet seviyesinde bir ilişkisi olduğu bilinmektedir. Ancak bakıldığında müstakbel apartman sahibiyle ilişkisinde üçüncü şahıslara karşı mesafeyi koruduğu gözlenir:

“Temizlik istemiyorlar Sezgin Bey. Parmak izi mi ne silinirmiş... O yakışıklı polis fena tersledi beni.”
 Temizlikçi kızın sözleri, genç yeğeni telaşlandırmış gibiydi.
 “Tamam, tamam Fazilet, sen evine git. Polislerin işi bitince temizlersin...”
 “İyi,” dedi usulca başını eğerek. “İyi, ben gideyim o zaman...” Ama yanımızdan geçerken durdu. “Bi de o polis abi, şu yaşlı olanı, sizinle ilgili sorular sordu.” (Ümit, 2012b, s. 372)

Sezgin'le görüşmesinde Müştak'ı tanıyor olmasına rağmen işçi-patron ilişkisine uygun şekilde mesafeli konuştuğu görülür.

Aynı zamanda anlatıcı olan Müştak, Fazilet hakkındaki söylemlerinde “ucuz manto” , “ucuz bir parfüm kokusu” tanımlamalarındaki ucuz ifadesi bulunur. Ancak bu ifadeler kişilik yapısından daha çok Fazilet'in maddi durumunu gösteren bir veri olarak karşımıza çıkar.

2.9.2.5. Bilişsel Yapı

Daha önce de değinildiği gibi Fazilet başkişi değildir. Başkişiliğin yanı sıra kişi kadrosunda birinci halkaya giren kişiler arasında da değildir. Bulunduğu diyalogların çok az olması bilişsel yapısı hakkında değerlendirmeleri ikinci derecedeki kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Fazilet'in Sezgin ile ilişkisi daha önceki başlıklarda da belirtilmişti. Diyaloglara bakıldığında, başkalarının yanında bu ilişkiyi açığa çıkartmaya çalışan bir söylem yoktur. Dolayısıyla iş hayatı ile özel hayatını birbirine karıştırmayan bir bilince sahip olduğu açıktır.

Uzun yıllar ailenin yanında olması ve aksine bir söylem de olmadığından Fazilet'in işini kötü yaptığı söylenemez. Diğer yandan işini ne kadar iyi yapıyor olsa da maddi durumunun iyi olmadığı da açıktır. Fakat bu durumuna rağmen parfüm kullanmasından kişisel bakımına özen gösterdiği anlaşılır. Dolayısıyla karşımızda bakımlı ve çekici olmayı seven biri vardır.

Maddi durumu yerinde olmamasına rağmen aile apartmanında herhangi bir hırsızlığı olduğuna dair bilgi yoktur. Ancak romanın sonunda Fazilet'in Nüzhet'in gerdanlığının bir parçası olan kolyeleri çaldığı da verilir. Ucuz ve kalitesiz de olsa bir parfüm kullanıyor olmasından da yola çıkarak Fazilet'in geçim için hırsızlıktan ziyade, daha bakımlı yahut daha lüks şeyler için kolyeleri çaldığı düşünülebilir. Ancak elimizde başka veri olmadığından bu konuda kesin yorum yapmak imkânsızdır. Nüzhet'i öldürdükten sonra gerdanlığı da aldığı ancak yakalanma korkusuyla yeniden maktulün boynuna gerdanlığı taktığı da romanın sonunda okuyucuya anlatılmaktadır:

“Çünkü Fazilet yakalanmaktan korktuğu için yeniden yukarı çıkmış. Belki küpe fark edilmez ama koca gerdanlığın kaybolması dikkat çeker diye düşünmüş.”(Ümit, 2012b, ss. 503-504)

Nüzhet ile ne seviyede bir ilişkisi olduğunun açık olmaması, Fazilet'in sosyal hayatı hakkında da bilgi verilmemiş olması sebebiyle hırsızlık ve adam öldürme olaylarına hangi sorunların sebep olduğu kesin olarak bilinemez.

2.9.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.9.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Fazilet'in içinde bulunduğu diyaloglar kısa ve daha çok durum bildirme konuşmalarıdır. Geçmişte yaptıkları hakkında da ayrıntılı bilgi bulunmadığından Fazilet'in sakinliği yahut canlılığı hakkında değerlendirme yapılamamıştır.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Okuyucu Fazilet'in sadece Sezgin ve Müştak ile iletişimine şahitlik etmektedir. İkisini de uzun zaman öncesinden tanıdığı da bilinmektedir. Bu sebeple çekingenliği konusunda da bir değerlendirme yapma imkânı yoktur.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in kısa süren bir evlilik yaşadığı bilinmektedir. Sezgin ile ilişkisi de göz önüne alındığında yalnızlığı seven biri olmadığı değerlendirilebilir. Ancak Fazilet'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Sezgin ise apartman sahibinin

yeğenidir. Aralarındaki ilişkinin nasıl başladığı hakkında da bilgi olmaması bu konuda kesin karar verilmesini engellemektedir. Dolayısıyla Fazilet'in yalnızlığı sevip sevmediği bilinmemektedir.

2.9.3.2. Yumuşak Başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Fazilet'in çatışma oluşturan herhangi bir iletişimi verilmemiştir. Hoşgörülülükle alakalı değerlendirilebilecek tek konu soruşturma ekibiyledir. Kendisini tersleyen polis için "yakışıklı polis" ifadesini kullanması hoşgörülü olduğuna dair veri olduğu düşünülse de sosyal statüsü, polisin olay yerine müdahale edilmemesini istemesi ve otoritesi göz önüne alındığında bu söylemin içten mi mecburiyetten mi olduğu anlaşılabilir. Dolayısıyla sıfatlardan hangisine sahip olduğu söylenemez.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Sadece Nüzhet ile tartışması polisin anlatımıyla verilmektedir. Ancak burada öfke veya ılımlılığına dair bir veri yoktur. Diğer yandan cinayet mahallini temizlemek için gittiğinde polis tarafından kovulduğunu anlatırken öfke ile ilişkilendirilecek bir söylemi de bulunmamaktadır. Fakat bu söylem de yorum yapmak için yeterli bir veri değildir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Sıfatlar için kullanabileceğimiz Fazilet'in girdiği bir tartışma yoktur. Sadece öldürdüğü Nüzhet ile olan çatışma vardır ki o da hırsızlık ile alakalıdır. Ancak bu

vakadan da karşıt veya uzlaşmacı olduğuna dair kanaat oluşturmak imkanı yoktur.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in apartman sahibinin yeğeniyle ilişkisi olduğu açıktır. Evliliği de muhtemelen bu sebeple bitmiştir. Sezgin ile ilişkisinden kendisine fayda sağladığına dair veri yoktur. Tek tartışılabilir nokta Sezgin ile ilişkisini açığa vurmamaktır. Fakat bu davranışının Sezgin'e duyduğu sevgi dolayısıyla mı olduğu yoksa kendi menfaatini mi düşündüğü bilinmemektedir. Bu sebeplerle Fazilet'in hangi sıfatı taşıdığına dair bir karar verilememiştir.

2.9.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in içinde yaşadığı evi hakkında bilgi yoktur. Apartmandaki iş düzeni hakkında da bilgi bulunmaz. Dolayısıyla düzenliliği hakkında da bir yorum yapılamamıştır.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet, Sathiyen apartmanında Özgen ailesi için çalışmaktadır. Yukarıdaki alıntılardan da görüleceği üzere Sezgin ile konuşması işçi işveren ilişkisine uygun bir şekildedir. Sezgin'le cinsel münasebeti bulunmaktadır ve artık tek patron Sezgin'dir, ancak üçüncü kişilerin yanında statülerine aykırı hiçbir davranışı yoktur. Bu durumdan yola çıkarak kurallara bağlı bir yapı olduğu söylenebilir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet hakkında başlığımız altında yorum yapılabilecek tek bilgi yaptığı işler konusunda herhangi bir şikâyetin olmamasıdır. Sorumlu olduğu söylenebilecek olsa da Sezgin ile ilişkisi ve Nüzhet'in uzun yıllar apartmanda olmaması göz önüne alındığında şikâyet olmaması verisi güvenilirliğini yitirmektedir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

İş yerinin sahibiyle ilişki yaşamanın heyecan arayan bir yapıyı işaret ettiği söylenebilir. Ancak bu ilişkinin nasıl başladığına dair bilgi olmaması zorlamayla başlayıp başlamadığını bilme imkânını elimizden almaktadır. Diğer yandan soruşturma esnasında Sezgin'le ilişkilerini açığa çıkartacak bir tutum veya davranışı da görülmez. İşlediği cinayetin önceden planlanmadığı göz önüne alındığında Fazilet'in delil bırakmamış olmasını tedbirlilikle açıklanamaz. Dolayısıyla bu verilerle hangi sığata haiz olduğunu söylemek imkansızdır.

2.9.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet bir cinayet işlemiştir. Cinayet sonrası da soruşturma sırasında aynı mekânda yaşamıştır. Kuyumcu kameralarından küpeleri sattığına dair görüntüler elde edilene kadar da polise yakalanmamıştır. Bu durumun duygusal tutarlılığına işaret ettiği söylenebilir. Ancak bu süreçte Fazilet'in herhangi bir tutum veya davranışına ait bilgi bulunmadığından yapılacak yorum eksik kalacaktır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in suç konusunda başka kayıtları olup olmadığı bilinmez. Nüzhet'i panikle öldürmesi endişeye yatkın olduğuna dair bir gösterge olarak kabul edilebilir. Ancak panikle işlediği cinayet sonrası okuyucunun gördüğü diyaloglarda endişeye kapılmadığı aşikâr olduğundan rahat da denilebilir. Fakat romanda Fazilet'in varlığı neredeyse yoktur. Dolayısıyla onun hakkında yorum yapmamıza yarayacak başka veri bulunmadığından başlığımız hakkında değerlendirme yapmak uygun olmayacaktır.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in Cinayet sonrası paniklediğine dair veri yoktur. Soruşturma ekibine açık vermemesi de kendine güvenli olduğuna işaret eder. Ancak tüm bunları korkusundan dolayı da yapmış olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu sebeplerle kanaati destekleyecek yeterli veri bulunmadığından kesin bir yorum yapılamamıştır.

2.9.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Cinayetin planlı işlenmediği bilinmektedir. Dolayısıyla cinayetten analitik düşünce yapısına dair bilgi edinilemez. Nüzhet'in küpelerini olay anından daha önce çalıp sattığından dolayı sadece gerdanlığı yerine geri koymak da somut düşünceye yakınlığını gösterebileceği değerlendirilebilir.

“... Fazilet yakalanmaktan korktuğu için yeniden yukarı çıkmış. Belki küpe farkedilmez ama koca gerdanlığın kaybolması dikkat çeker diye düşünmüş.”(Ümit, 2012b, s. 503-504)

Ancak olay anında panik içerisinde olduğu düşünülürken gerdanlığın geri konması da panik sonucu olabilecektir. Başka veri de olmadığından somut/pratik veya analitik düşünceye sahip olduğuna karar verilememiştir.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Yorum yapılabilecek tek veri Sezgin ile ilişkisi ve başkalarının yanında onunla iletişimidir. Fazilet ilişkilerini ifşa etmemektedir. Bu durum duyarlı yapıya yakın olduğunu düşündürmektedir. Ancak daha önceki başlıklarda da olduğu üzere bu yorumu destekleyecek başka veri olmaması kesin bir yoruma imkan vermemektedir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Fazilet'in yaşamı hakkında bilgi olmadığından değişime veya geliştirmeye yönelik eylemi olup olmadığı bilinmemektedir. Evliliğinin kendi tercihi olduğuna dair de bilgi yoktur. Dolayısıyla herhangi bir sığata karar verilememiştir.

Tablo 9 Sultanı Öldürmek Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı	Yok	Yok	Yok
Çekingen/girişken	Yok	Yok	Yok
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yok	Yok	Yok

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/ YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ilımlı	Yok	Yok	Yok
Karşıt/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Yok	Yok	Yok

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı			Kurallara bağlı
Gevşek/ sorumlu-kararlı	Yok	Yok	Yok
Heyecan arayan/ tedbirli	Yok	Yok	Yok

	TUTARLI DUYGUSAL	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Yok	Yok	Yok
Rahat/endişeye yatkın	Yok	Yok	Yok
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Yok	Yok	Yok

	SOMUT- PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen	Yok	Yok	Yok
Hassas olmayan/ duyarlı	Yok	Yok	Yok
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Yok	Yok	Yok

2.9.4. Genel Değerlendirme

Romanda incelediğimiz suçlu kişi, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği apartmanın sahibini yaptığı bir hırsızlığı yakalaması üzerine paniğe kapılarak öldüren Fazilet'tir. Cinayeti itiraf etmemiş ve romanın sonunda polislerin bulduğu kamera kaydı sonrası yakalanmıştır. Romanda verilen bilgilerden yola çıkarak beş eksenli kişilik analizi modeline göre Fazilet kişisini incelediğimizde:

İlk basamız olan beş yapı analizine bakıldığında ilk karşılaşılan şey bilgi yoksunluğudur.

Fiziksel yapısına bakıldığında 29 yaşlarında, renkli gözlü, kızıl yahut kınalı saçlı olduğu belirtilir. Annesi Satı hanımın apartmanda hizmetçi olduğu bilinmekteyse de ne zaman öldüğü de dahil olmak üzere başka hiçbir bilgi yoktur. Baba ve diğer ebeveynlerin varlığından bile bahsedilmez.

Kişisel geçmişine bakıldığında ise durum pek de farklı değildir. Ne zaman doğduğu, apartmana ne zaman geldiği bilinmediği gibi olay zamanına kadar çocukluğu okul dönemi gibi bilgiler de yoktur. Okuyucuya tek anlatılan, evlendiği ve kısa bir süre sonra da döndüğüdür.

Sosyolojik yapıya bakıldığında da farklı bir durumla karşılaşılmaz. Kısa birkaç diyalogdan başka bilgi yoktur.

Çevresel yapı ise daha da azdır. Yaşadığı Sathiyen apartmanının ismi ve en az üç katlı olduğundan daha fazla ayrıntı yoktur. Fazilet'in apartman dışındaki hayatı hakkında hiçbir bilgi olmadığı gibi apartman içindeki yaşamı hakkında da bilgi

yoktur. Yaşadığı dairenin düzeni veya apartman içerisinde onu yansıtan bir dokunuşundan da bahsedilmez.

Bilişsel yapısı hakkında ise daha çok ikincil kaynaklardan elde edilen bilgilerle yorum yapılabilmektedir. Apartmanın sahibinin yeğeniyle ilişkisi olduğu ancak bu durumu dışarı ifşa etmediği de görülür. İlişkisi olan Sezgin'den muhtemelen maddi olarak da herhangi bir talebi bulunmadığı ucuz parfümler kullanmasından anlaşılmaktadır. Fazilet hakkında bilginin azlığı, muhtemelen babasız büyümüş olması, evliliğinin kısa sürmesi gibi travmatik olayların etkisi yahut etkisizliğini değerlendirme imkanını elimizden almaktadır.

Beş faktör kişilik analizine bakıldığında da ne yazık ki benzer durum görülür. Hangi sıfatlara haiz olduğunu tartışarak sonuca ulaşabileceğimiz birden fazla veri olmaması sıfatlar konusunda karar verilememesini sağlamıştır. Bakıldığında on yedi sıfattan sadece bir tanesi hakkında kanaat belirtilebilmiştir. Öz denetimin irdelendiği faktörde dört sıfattan birine cevap verilebilmiştir. Bu sıfat yüksek özdenetimi işaret etmektedir. Başka hiç bir bilgi olmaması zayıf da olsa Fazilet'in yüksek özdenetime sahip olduğunu söylememizi sağlar.

Karakterizasyon açısından Fazilet kişisine bakıldığında verisizlik yüksek seviyededir. Beş yapı analizine bakıldığında bu durum bir nebze hissedilirken beş faktör kişilik analizine bakıldığında sadece bir sığata cevap verilebilmiş olması durumu açıkça önümüze koymaktadır. Dolayısıyla kişinin herhangi bir gelişimi, değişimi, tutarsızlığı yahut tutarlılığını değerlendirecek bilgiye ulaşamaz. Fazilet'in kişi kadrosunda figüratif kadroda olduğu görülür.

Olay örgüsü çerçevesinden bakıldığında, Fazilet katil olsa da romanda merkezdeki kişiler arasında değildir. Olay örgüsünü başlatan cinayetin faili olsa

da romanın sonuna kadar olay örgüsüne herhangi bir etkisi görülmez. Olay örgüsünü yönlendirmediği gibi gerilimi yükselten veya düşüren bir rolü de yoktur. Olay örgüsü içerisindeki pozisyonu figüratif yapıdan daha ileriye gitmemektedir.

Sonuç olarak beş eksenli kişilik analizi modeline göre Fazilet kişisi hakkında yok denecek bilgi olduğu kesindir. Ancak Fazilet'in olay örgüsündeki varlığı da kişisel bilgilerinin azlığıyla paraleldir. Olay örgüsü için figüratif kadroda bulunduğu değerlendirildiğinde kişiliği ile alakalı bilgilerinin varlığı orantılıdır.

2.10. BEYOĞLU'NUN EN GÜZEL ABİSİ

2.10.1. Ana Çizgileriyle Olay

2012 yılının son gecesinde İstanbul Beyoğlu'nda bir cinayet işlenir. Soruşturma ekibi cinayeti soruştururken bölge halkının aralarındaki çarpık ilişkiler de öğrenilir. Çarpık ilişkiler bölgenin emlak rantıyla ilgili bilgiler sağlasa da katili açığa çıkartacak verilere ulaştırmaz. Romanın sonunda bir tesadüf eseri katil ile alakalı bilgiler ortaya çıkar ve katil yakalanır.

Cinayet Beyoğlu'nun yeni çehresinden olan sözde dernek özde ise kumar ve benzeri işler yapan bir derneğin önünde işlenmiştir. Cinayet Büro'dan Başkomiser Nevzat soruşturma ekibinin başındadır. Başkomiser Nevzat'ın bu olaydaki en önemli avantajı yıllar önce de Beyoğlu'nda görev yapmış olmasıdır. Bölgede yaşayanlardan eskileri çok iyi tanımaktadır. Cinayet soruşturmasının başında bölgede kumar oynatan iki derneğin bulunduğu ve sahipleri arasında bir husumet olduğu öğrenilir. Paylaşılmayan bir kadın husumetin ana sebebidir. Maktul Engin Akça sevgilisi Azize'yi kullanarak paylaşılmayan kadın konusunda kilit rol oynayarak rakiplerden kendisine yakın olan lehine yardımcı olmuştur.

Soruşturma ilerledikçe bölgede başka ilişkilerin de olduğu öğrenilir. Gayrimenkul rantının toplumun genel ahlâkına aykırı ama bölgede yaşayanlar için normal olan çarpık ilişkilerle paralel yürüdüğü görülür. Maktul Engin Akça'nın evli bir kadınla ilişkisi olduğu ve bu kadından aldığı paralarla gayrimenkul rantına dahil olduğu öğrenilir. Tüm bu ilişkilerden Engin Akça'nın sevgilisi Azize'nin haberi vardır. Şüpheliler birer birer irdelenirken tüm bu çarpık ilişkiler ayrıntılarıyla ortaya çıkar ancak katille alakalı bilgiye ulaşamaz.

Tüm çalışmalara rağmen soruşturma ekibi katili bulamamış ve ümitlerini de kaybetmişleridir. Buldukları her ipucu, bölgedeki başka kirli ilişkiye götürmüş ancak cinayet hakkında bir bilgi edinilememiştir. Soruşturma ekibinde bulunan Komiser Zeynep'in ailesinin daveti üzerine gidilen yemekte ailenin Bulgaristan'dan göçleriyle ilgili sohbet sırasında soruşturma için önemli bilgi edinilir. Bu bilgi şüpheliler arasında bile olmayan, Bulgaristan'dan göçtüğü bilinen, klarnetçi Sadri Klarnet'in katil olduğunu ortaya çıkarır. Sadri Bulgaristan'dayken hatayla kardeşini öldürmüş ve sonra dayanamayıp Türkiye'ye annesiyle beraber göçmüştür. Sadri'nin pavyonda çalışırken sorumluluğuna verilen ve kardeşi yerine koyduğu Azize'nin sevgilisi Engin ile ciddi bir tartışma yaşadıkları ve Engin'in Azize'ye zarar vereceğinden korkarak cinayeti işlediği öğrenilir.

2.10.2. Beş Yapı Analizi

2.10.2.1. Fiziksel Yapı

Sadri Klarnet romanda karşımıza Bulgaristan'dan göçmüş biridir. Bulgaristan'da zoraki olarak Sergey ismini kullanırken Türkiye'ye gelince Sadri ismini kullanmaya başlamıştır. Sadri kırklı yaşlarında roman kökenlidir. Romanlara özgü "tatlı esmerliğinin" (Ümit, 2013b, s. 238) uzun bir yüzle birleştiği anlatılır.

Yüzündeki vaktinden önce gelen yaşlılık ibarelerinin yanı sıra ince telli saçları da kırılmıştır. Alnına doğru düşen saçları da olmasına rağmen kapanmayan geniş bir alnı olduğu belirtilir. Uzun kirpiklerle süslenmiş iki iri siyah gözle başlayıp kalın dudaklar ile devam eden “kavruk” yüz sivri bir çeneyle bitmektedir.

Zamanından önce yaşlanmasının yanı sıra gülümsediği zaman belirttiği söylenen kırık dişler de Sadri'nin yokluk ve muhtemelen şiddetle dolu zorlu bir yaşam geçirdiğini göstermektedir. Zayıf olduğu da belirtilirken “... omuzları çökük, yine yüzü kederliydi.” (Ümit, 2013b, s. 403) tanımlamalarla da zorlu yaşamın fiziksel yansımaları belirtilmektedir.

Yokluk içerisinde olduğu kıyafetlerinden de bellidir. Dedektif pozisyonunda olan Başkomiser Nevzat, Sadri'yi iş yerinde iki defa, emniyette ve maktulün sevgilisi olan Aziz isimli roman kişinin evinde ayrı tarihlerde görmesine rağmen Sadri'nin üzerindeki eski siyah takım ve içindeki beyaz gömlek hiç değişmez. Tek fark emniyette ifade alma sırasında, “... koyu renk, eski paltosunu bırakıp saygıyla ayağa kalktı Sadri.”(238), görülen yokluğun bir göstergesi olan eski bir paltodur.

Zorlu bir hayat yaşadığının diğer bir kanıtı ise gençlik dönemiyle ilgili verilen bilgidir. Sadri Bulgaristan'da Sergey iken sirkte bıçak atmaktadır. Romanda bir karakterin anlatımına göre:

“Evet, bıçak atardı bu Sergey. Dalyan gibi gençti. Gözleri kartal gibi keskin, kolları kuvvetli, parmakları uzun...” (Ümit, 2013b, s. 400)

Sadri gençliğinde ne hantal ne de sıska denecek bir zayıflıktadır. “Dalyan gibi genç” ifadesinden yola çıkılarak yapılı bir vücuda sahip olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Ancak olay zamanına gelindiğinde dalyanlığı kalmamıştır. Yaşından dolayı çökmüştür. Ancak ;

“Sadri açtı kapıyı. Yüzünde gene aynı ezik tavır, dudaklarında hep o kederli gülümseme.” (Ümit, 2013b, s. 308)

Tasviri ve benzerleri birden fazla olduğu değerlendirildiğinde yaşının yanısıra yaşadıklarından dolayı da çökmüş olmalıdır.

Sadri'nin annesiyle beraber Türkiye'ye göçtüğü bilinmekteyse de annesinin fiziksel yapısı hakkında bilgi edinilemez. Ölen kardeşi ve babası için de durum benzerdir. Sadri bekâr olduğundan eşi ve çocuğuyla alakalı bilgi de yoktur.

2.10.2.2. Kişinin Geçmişi

Sadri Klarnet'in romanda varlığı azdır. Kendisi ve geçmişi hakkında bilgiler de romandaki varlığına paraleldir. Sadri'nin geçmişi hakkında romanda iki kaynaktan bilgi verilir. İlk kaynak Sadri'nin kendisidir. Diğer kaynak ise cinayeti araştırma ekibinde olan Zeynep komiserin karakterinin ebeveynleridir. İki kaynak birbirleriyle örtüştüğü gibi sonradan bilgi veren Zeynep'in ailesinin verdiği bilgiler Sadri'nin geçmişindeki sır perdesini kaldırarak katilin yakalanmasını sağlayacaktır.

Sadri tarafından verilen bilgilere bakıldığında Bulgaristan'dan göçen bir roman diğer bir deyişle çingene olduğu belirtilmektedir. Kardeşinin ismi Jenya'dır ve kendi aralarında ise ona Pembe ismiyle hitap etmektedirler. Diğer yakın aile bireyi ise bir yıl önce ölmüş olan annesidir. Sadri'nin babası hakkında verdiği tek bilgi babası ve dedesinin de sülalesi gibi klarnetçi olduğudur.

Kardeşini 1989 yılından önce kaybettiğini belirten Sadri, daha sonra annesiyle beraber Türkiye'ye göçtüklerini belirtir. Kızını kaybetme acısına dayanamayan annesinin ise olay zamanına göre bir yıl önce, yani romandaki zamana

bakıldığında 2011 yılında, vefat ettiğini anlatmaktadır. Fakat babası veya diğer akrabaları hakkında başka hiçbir bilgi vermemektedir.

Okuyucunun ikinci kaynağı olan Zeynep komiserin ebeveynlerinin verdiği bilgiye bakıldığında da ayrıntı yoktur. Sadri'nin ailesinin çingene olduğu ve akrabalarının çalgıcılık konusunda ünlü oldukları öğrenilir. Sadri'nin söylemediği ancak Zeynep'in ebeveynlerinin söylediği farklı ve önemli ayrıntı Sadri'nin aile geleneklerine aykırı olarak klarnet çalmak yerine sirklerde bıçak attığıdır. Kız kardeşiyle beraber gösterilere çıkan Sadri'nin büyük ustalığının kazayla kardeşini bir gösteride öldürmesine engel olmadığıdır.

Ancak Sadri'nin kardeşini kaybettikten sonra annesiyle beraber Türkiye'ye göçün başlangıcı ve sonrası hakkında hiçbir bilgi yoktur. Aradaki uzun yıllar neler yaşandığı, Sadri ve annesinin ne yaptıkları hakkında bilgi bulunmaz.

İki kaynaktan elde edilen bilgilere bakıldığında Sadri'nin aile geleneğine aykırı olarak sirklerde bıçak attığı ve bu işine kardeşinin de katıldığı öğrenilir. Bir gösteride kaza eseri kardeşini öldüren Sadri'nin hayatını bu olaydan sonra değiştirdiği görülür. Akrabalarını arkada bırakarak annesiyle beraber Türkiye'ye göçmüştür. Türkiye'de neler yaptığı hakkında bilgi yoktur. Tek bilinen aile geleneğine dönerek klarnet çalmaya başladığıdır. Ancak kardeşini öldürdüğü kaza öncesi neler yaptığı bilinmediği gibi göçleriyle olay zamanına kadar geçen sürede neler yaptıkları da açık değildir. Tek kesin bilinen çalıştığı yerde iken yeni gelen kızlardan birini ona teslim ettikleridir.

2.10.2.3. Çevresel Yapı

Sadri'nin yaşadığı mekânlar olarak romanda karşımıza, Bulgaristan ve Türkiye çıkar. Bulgaristan'daki mekânlar açık olmasa da Türkiye'de olay zamanında Beyoğlu'nda çalıştığı ve yaşadığı bilinir.

Bulgaristan'daki hayatı hakkında kesin olarak bilinen tek şeyin sirkte çalıştığıdır. Ancak sirkin gezici olup olmadığı, orada ne şartlarda yaşadığı yahut nerelere gittiği hakkında bilgi yoktur.

Türkiye'ye göçtükten sonraki yaşam alanları hakkında ayrıntılı bilgi olmasa da bir süredir Beyoğlu'nda çalıştığı ve yaşadığı okuyucuya verilir. Sadri'nin yaşadığı ev hakkında da hiçbir bilgi yoktur. Evi hakkında bilgi olmadığı gibi sokak veya mahalle yaşamıyla alakalı bilgi de yoktur. Beyoğlu semtindeki yaşamdan karamsarlığın sezildiği bazı kesitler verilir:

Beyoğlu'nun anlatıldığı tasvirlerle bakıldığında karamsarlık sezilir.

“Üzüntüyle baktım yanım sıra ilerleyen bu üç çocuğa. Aslında hiç de tuhaf görünmüyorlardı; yaşlı apartmanların sırt sırta vererek güçlülükle ayakta durduğu bu eskimişlik ve küf kokan sokağın bir parçası gibiydiler.” (Ümit, 2013b, s. 11)

Bakış açısı hiç değişmeden fakat kapsam biraz daha genişletilerek bölgenin tasviri yapılır:

“Köşeyi dönünce daha geniş, daha aydınlık bir sokak karşıladı bizi. Tarlabası'na açılan uzunca bir sokak. İstanbul'un göbeğinde yer alan ve bir zamanların en nezih semtlerinden biri olan, ama yıllar önce birilerinin kışkırtmasıyla, galeyana gelip, Rum, Ermeni, Yahudi hemşerilerimizin evlerini basan, dükkânlarını yağmalayan barbarların kalkışmasıyla ağır ağır

terk edilen, terk edildikçe tuhaf bir ıssızlık yoksunlukla kaplanan o sokaklardan biri. Zamanla, çok uzaklardaki mezarlarından, köylerinden zorla ta buralara kadar savrulup ayakta kalma mücadelesi veren yoksul kadınların, erkeklerin, yani hayatın çiğneyip tükürdüğü insanların sığındıkları bu düşmüş semtin köhne sokaklarından biri. Elbette uyuşturucu satılan bir yer, elbette kendi etini satarak ayakta kalmaya çalışan insanların yalancı renklerle süslü mezbahası, elbette suçun her türünün boy attığı bir bataklık.” (Ümit, 2013b, s. 24)

Anlatıcı bölgeyi “Bataklık” olarak isimlendirmektedir. Bataklıkta yaşayanların nasıl insanlar olacağı da anlatıcı tarafından gösterilir. Bataklığa düşmüş insanlar ve o bataklıktan medet uman insanlardır. Bu insanların panoraması ise bölgedeki bir lokanta tasvirinde verilir:

“Arkadaki küçük masaya iki kız oturmuştu. İki de balıketinden halliceydi, bildiğiniz tombul yani. ... İştahsızdı kızlar, ellerinde çatalları, fırın makarnayı didikleyip duruyorlardı. Yanlarındaki masada iki bıçkın, edepsiz gözlerle onları süzüyordu, bu meteliksiz delikanlılardan iş çıkmayacağını bilen kızlar umursamıyordu bile. Hemen sağlarındaki masada, siyah ceketleriyle olduğu kadar beyaz gömlekleri ve kırmızı kırıvatlarıyla bir örnek giyinmiş Dolapdereli dört müzisyen, hiç kimseye aldırmadan sanki birileri önlerindeki tabakları alacakmış gibi neredeyse nefes almadan yemeklerini mideye indirmekle meşguldü. Arkalarında, muhtemelen civardaki barların kapısında bodyguard olarak görev yapan üç genç irisi, sessiz sakin oturmuş siparişlerinin gelmesini bekliyorlardı. Pencere kenarındaki iki masa birleştirilmişti. Lokantanın en eğlenceli insanları oradaydı; rengarenk saçları, abartılı giysilerinin derin dekolteleriyle altı kişilik bir travesti grubu. Sanki bütün gece hiç sokakta değillermiş gibi hiç yorgunluk belirtisi göstermeden heyecanla bir şeyler tartışıyor, bir yandan da iştahla çorbalarını kaşıyorlardı.”(Ümit, 2013b, s. 27)

Beyoğlu'nun bu bölgesindeki insanların tasvirinde romanda çok yerde görülen yokluk, bitkinlik, eziklik sıfatları kullanılır. Anlatıcı, okuyucuyu bu bölgeden geçirdikten sonra Sadri'nin çalıştığı pavyona götürür. Oradaki manzara da farklı değildir.

“O cafcıflı tabelanın altında derin bir düş kırıklığı. Tarlabası'nda hep bodrum katlarında yer alan, ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın taşlarına kadar sinmiş küf

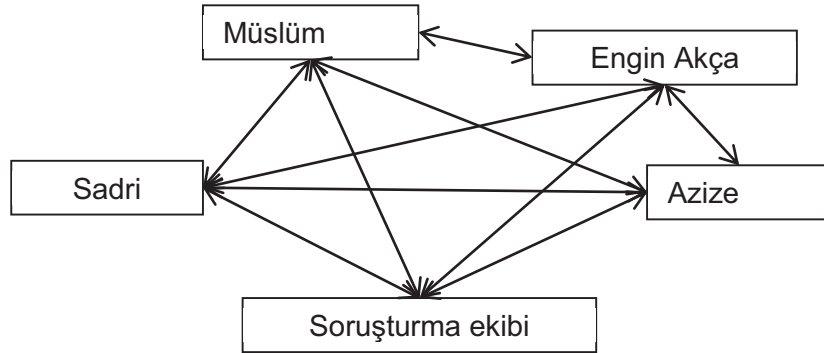
kokusundan bir türlü kurtulamayan şu batakhanelerden biri. Eğri büğrü basamaklardan inip dar kapısından içeri adım atar atmaz aynalarla kaplı bir salona düştük. Evet, laciverdimsi bir ışıkla aydınlanan pavyonun duvarları ve tavanı boydan boya aynayla döşenmişti. Tuhaftı, ama aptalca olduğunu söylemek zordu, çünkü burası basık olduğu kadar dardı da. Geçen yüzyılın başlarından kalan bu apartmanın kömürlüğüydü muhtemelen... Program başladığında farklı farklı ışıklar iyice renkli bir hale getiriyor olmalıydı burayı. Seksenli yılların disko dekoru burada hâlâ hayat buluyordu demek. ... Kederli bir klarnet sesi dağıttı dikkatimizi.”(Ümit, 2013b, s. 126)

Köhne bir bölgede; eski, dar bir iş yeri, eski moda bir bakımla ayakta durmaya çabalayan işyerinde çalışan insanlar panoraması sunar anlatıcı. Kederli klarnet sesinin sahibi Sadri'dir. Ancak bu pavyonda Sadri'nin bir odası veya özel alanı olduğuna dair bilgi verilmez.

Sadri'nin evi ve iş yerindeki mekânları hakkında bilgi verilmese de evi ve iş yerinin aynı bölgede olduğu bilinmektedir. Bilinen tek arkadaşı Azize de bu bölgede oturmaktadır. Dolayısıyla Sadri'nin dünyası da bu bölgedir. Sadri'nin bölge insanlarından farklı olmayacağı öngörülebilir fakat tasvirlerde Sadri'nin çevreyle herhangi bir iletişimi verilmemektedir. Mahallesinde veya semtte iş dışında nerelere gittiği, neler yaptığına dair bilgiler yoktur.

2.10.2.4. Sosyolojik Yapı

Diğer başlıklardaki bilgi azlığı sosyolojik yapı için de geçerlidir. Sadri'nin şahit olunan ve ikincil kaynaklardan elde edilen iletişimine göre soruşturmacı ekip, iş arkadaşları grubu - ki patronu ve Azize'den oluşmaktadır,- Azize sebebiyle Engin Akça olmak üzere üç grup içerisinde tasnif edilebilir.

Şekil 11 Beyoğlu'nun En Güzel Abisi iletişim şeması

Patron olan Müslüm ile ilişkisine bakıldığında basit patron çalışan ilişkisinden çok mesafe ve karşılıklı saygı durumu görülür:

“Başkomiserim...” Gülümsemeye çalışırken Ali’yle Zeynep’i fark etti. Öylece kaldı, sonra gülümsemesini topladı, ayaklarını sürükleyerek yaklaştı. “Hoş geldiniz...”
 Müslüm sessizce kalktı iskemlesinden.
 “Gel, gel Sadri, böyle otur,” dedi üzüntüsünü saklayarak. “Benim içerde işim var.”
 Minnet dolu bir bakış attı patronuna.
 “Sağ olun Müslüm Bey...”
 Usulca çöktü iskemleye.” (Ümit, 2013b, s. 405-406)

Her ne kadar bu sahnede Sadri’nin tutuklanacağı belli olmuş olsa da patronunun Sadri’ye duyduğu açıkça görülür.

Mesafeli ve saygılı tutum iki taraf için de geçerlidir. Bu saygılı tavır sadece Sadri’nin işini iyi yapmasından çok yaşı ve olgunluğu sebebiyle olduğu okuyucuya hissettirilse de açıkça söylenmemektedir. Söz konusu saygı ve güven sebebiyle de patronu Azize yeni geldiğinde Sadri’nin sorumluluğuna vermiş olmalıdır. Sadri ile Azize arasındaki iletişim ise menfaat ilişkisinden çok aile ilişkisi şeklindedir. Özellikle annesi Azize’yi çok benimser:

“Çok sevindi Azize’yi görünce. ... Gerçi bizim Pembe daha esmerdi Azize’ye göre, ama ne diyeceksin, ana yüreği. Hiç benzemese de ölmüş evladının yerine bir başka kızı koyuveriyor işte.” (Ümit, 2013b, s. 257)

Sadri’nin annesinin, Azize’yi kızı yerine koyduğu burada çok açıktır. Nitekim sonradan Sadri’nin de Azize’yi kardeşi yerine koyduğu görülür. Bu sevgi sonucu Engin Akça’yı öldürmüştür. Azize ile iletişimde patronuyla iletişimindeki gibi karşılıklılık görülür. Azize de aynı şekilde Sadri’ye güvenmekte ve saygı duymaktadır.

Soruşturma ekibiyle iletişimine bakıldığında da benzer durum söz konusudur. Mesafeyi daima koruyan, alttan alan bir tavırla görüşmelerde bulunur. Nitekim tutuklanacağı sahnede bile karşılıklı saygı görülür:

“Usulca çöktü iskemleye. Bir süre kimse konuşmadı masada. Bizim Ali’nin bile sesi çıkmıyordu.
 “Benim için geldiniz değil mi?”
 Evet, Sadri’ydi bozan sessizliği.
 “Senin için geldik,” dedim kederli bir sesle. “Seni götürmek için geldik.”
 Ne telaşlandı ne de inkâr etmeye kalkıştı.
 “Nasıl anladınız?”
 “Sen açık verdin,” dedim üzüntüyle. “Bulgaristan göçmeniyim, Dobruca’dan geldik dedin.” Başımın Zeynep’i gösterdim. “Annesi babası tanıyormuş seni... Daha doğrusu başına gelenleri duymuşlar... Jenya’yı diyorum, yani Pembe’yi... Kız kardeşinin balına gelen kazayı...”
 Sağ elini masanın üzerinden çekip sanki görmemizi istemiyor gibi karanlıkta kalan dizlerinin üzerine koydu.
 “Oradan anladınız yani...”
 “Oradan anladık...” (Ümit, 2013b, s. 406)

Soruşturma ekibinde tez canlı ve sanıkla ilgili hiç de kibar olmayan Ali’nin bile Sadri’ye saygılı davrandığı görülür. Ali’sin bu tavrı beraber çalıştığı Başkomser Nevzat’ı bile şaşırtır.

Sadri'nin Engin Akça ile iletişimi hakkında tek verilen bilgi Engin ile Azize'nin tartıştığı odada patronu ve kendisinin de bulunmasıdır. Buradaki iletişim şahitlikten öteye geçmez. Ancak tartışmanın şiddeti, daha sonra Sadri'ye cinayet işleteceğinden dolayı önemlidir.

2.10.2.5. Bilişsel Yapı

Sadri Klarnet sadece dedektif rolünde olan Başkomiser Nevzat'ın bakış açısıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Sadri'nin bilişsel durumu hakkında ifade işlemleri sırasındaki diyaloglarından başka birinci derece kaynaktan veri yoktur. Ancak ifadelerde de diyalogu yönlendiren Sadri değildir. Sadri'nin hayatına bakıldığında çok sayıda travma sebebi görülür. Kazayla da olsa kardeşini öldürmüştür. Annesiyle beraber göçmek zorunda kalmıştır. Meslek olarak istemediği halde klarnet çalmaya başlamıştır. Sonuncusu ise tüm bu sıkıntılarla beraber bilmediği bir yerde hiçbir yakını olmadan yaşam kurmaya çabalamasıdır.

Yukarıda saydığımız olayların her biri başlı başına bir insanın hayatını değiştirecek etki gücüne sahip olaylardır. Nitekim gerek kaza sonrası yaşanan psikolojik yıkım gerekse belirttiğimiz diğer olaylarla beraber Türkiye'de yaşadığı koşulların etkileri Sadri'de fiziksel çöküntü olarak da görülür. Sadri taşındığı bölgedeki kötü yaşam koşullarıyla beraber semt sakinleri gibi kaderine boyun eğen bir yapıya dönüşmüş olmalıdır.

Sadece Türkiye'ye taşındığı yerdeki çetin şartlar ve pavyondaki durum göz önüne alındığında Sadri'nin ağır baskı altında yaşam mücadelesi verdiği görülür. Annesiyle beraber tek başına gelmesi de göz önüne alındığında zorluklara karşı beraber mücadele edeceği kimsesinin olmaması bile Sadri'nin , “ezik bir tavır,” sahibi olması için yeterli görülmelidir.

Azize ile olan ilişkisine bakıldığında yukarıda görülen çekingen ve içe dönük tavırlara duygusallığın da katıldığı görülür. Azize'yi kardeşiyle özdeşleştirerek benimsemiş ve hayatına almıştır. Azize ile kurduğu bu sıkı bağ daha sonradan Azize'nin hayatı için tehlike olarak düşündüğü maktulü öldürmesi de ne derece duygusal olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bakıldığında Sadri, ailesinden farklı bir yol çizme iradesi göstermiş bir kişidir. Klarnet çalmaktansa sirkte çalışarak yaşadığı toplumdaki çıkıp başka bir hayat tarzına geçmek için ciddi şekilde çaba sarf etmiştir. Ancak yaşadığı kaza çok ağırdır. Kardeşini kazayla da olsa kendisi öldürmüştür. Bu durum tek başına ciddi bir travmadır. Yapmak istemediği ailesinin geleneksel işine dönmesi daha sonra da Türkiye'ye göç etmesi de iki büyük travma olarak karşımıza çıkar. Ailesinden ayrılarak göç etmesi göç travmasını daha da ağırlaştırmış olmalıdır.

Ayrıca tüm bunların üstüne kurtulmaya çalıştığı hayat tarzına mecbur kalması Sadri için taşınamayacak kadar ağır olmalıdır. Türkiye'ye geldikten sonra bahsettiğimiz tüm sıkıntıların sonuçlarını da olay zamanına kadar sürekli yaşadığı düşünülünce ezik yapısının ne kadar ağır baskı altında olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.10.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.10.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin geçmişinde çok sayıda sıkıntılar yaşadığı bilinmektedir. Ancak bu dönemdeki yaşam tarzı hakkında bilgi yoktur. Arkadaşları ile sohbet edişi veya

yaptıkları başka bir etkinlik de görülmemektedir. Ancak diyaloglara ve yukarıda da alıntılındığı üzere diyaloglardaki tutum ve davranışlarına bakıldığında Sadri'nin sakin bir kişiliğe sahip olduğundan şüphe edilmemektedir.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin diyaloglarında çoğunluğu soruşturmacılarla olsa da hepsinde yönlendirilen durumundadır. Romanda Sadri'yi gördüğümüz diyalogların neredeyse tamamında polis ve patron karşısında olduğu diyaloglardır. Karşı karşıya olduğu iki statü kendisinin üstünde ve ona karşı ciddi bir gücü olan statüler olduğu unutulmamalıdır.

Diyaloglarda tek aktif olduğu yer soruşturma ekibinin Azize'nin ifadesine başvurduğu andaki tavırlarıdır. Burada da daha çok Azize'nin anlatması için teşviki görülür:

“Çilem'i tanıyorsun değil mi?”

Kara gözlerini Sadri'ye çevirdi, Allah rızası için yardım et dercesine.

“Cevap versene Azize,” dedi klarnetçi. “Niye çekiniyorsun. Ali Komiserim yabancı değil.” (Ümit, 2013b, s. 241)

Bu sahnede çekingenlikten çok girişkenlik görülür. Ancak Sadri'ni katil olduğu unutulmamalıdır. Azize'den öğrenilecek kirlili ilişkiler sonrası soruşturmanın farklı yöne ilerleyebileceğinden bu davranışı göstermiş olmasıdır.

Azize ile olan diyalogu girişken olduğu kanaatini oluşturacak kadar yeterli bir bilgi değildir. Diğer yandan polis ve patronuyla görüşmeleri de şüpheye yer bırakmadan çekingen olduğunu gösterememektedir. Dolayısıyla bu sıfatlar hakkında kesin bir kanaat oluşmamaktadır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin geçmiş zamanlarında veya olay zamanlarındaki yaşantısında bir birliktelik veya arkadaş dost ilişkileri hakkında bilgi yoktur. Romanın tamamen Sadri'nin dışında bir minvalde yürümesi de bu konuda bilgi azlığına sebep olabilir. Sadri'nin uzun yıllar önce Türkiye'ye göç ettiği ve bir yıl önce de annesinin vefat ettiği belirtilmektedir. Fakat bu dönem içerisinde gerek Azize'den önce gerekse Azize'nin yaşamına girdiği süreçte Sadri'nin yaşantısına dahil olan herhangi biri görülmemiştir.

Tüm bu verilerden yola çıkarak karşı cins konusunda Sadri'nin yalnızlık içerisinde olduğu açıktır, fakat bu yalnızlığın tüm hayatına yansıyor yansımadağı açık değildir. Diğer yandan yalnızlığı sevmeyen bir yapıda olmadığı da kesin değildir. Dolayısıyla Sadri'nin yalnızlığı sevip sevmediğine dair kesin bir yorum yapmak zorlama olacaktır.

2.10.3.2. Yumuşak Başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Sadri'nin iletişimi neredeyse sadece soruşturma ekibi ve Azize ile dir. Hoşgörülüğün görülebileceği çatışmalar ancak buralarda görülebilecektir.

Sadri'nin soruşturma ekibinden Komiser Yardımcısı Ali ile bir çatışması görülür. Azize'nin durumu iyi değildir ve Ali'den daha sonra ifadesinin alınması talebinde bulunduğu andır.

“Ee, döner tabii,” diye sitem eti klarnetçi. “Tansiyonun düştü. O kadar söyledim sana, iki lokma bişey ye diye.” (Ümit, 2013b, s. 258)

Diğer durum ise Engin’in evlilik teklifi üzerine Azize ne yaptığını anlatırken görülen Sadri’nin söylemidir:

“... Pavyondan çıkartıp evlenmek mi istiyordu, yoksa kapatması mı yapmak istiyordu beni? Evet, sonunda kafamı karıştırmayı başarmıştı.”
Bakışlarını klarnetçiye çevirdi yine.
“Kendi başıma işin içinden çıkamayınca Sadri Abi’yle konuştum. Sen bilirsin, dedi. Gönlünden nasıl geçiyorsa öyle yap.”
Sevgi dolu sesle mırıldandı klarnetçi.
“Yapma desem yapmayacaktın sanki. Bana geldiğinde sen kararını çoktan vermiştin kızım.”(Ümit, 2013b, s. 247)

Her ne kadar Azize’yi kardeşi gibi görüyor olsa da ılımlı tavra sahip olduğu bu diyaloglarda açıkça görülmektedir.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Sadri’nin romanın başından sonuna kadar diğer roman kişilerle menfaat ilişkisine girdiği görülmemektedir. Menfaat ilişkisinin yokluğu menfaat çatışmasının da yokluğunu getirmektedir. Menfaat haricinde de herhangi bir konuda fikir beyanı olmadığı gibi tartışmalara da taraf değildir. Daha önce de değinildiği üzere diyaloglarının neredeyse tamamı soruşturma ekibiyledir. Ekiple tartışmaya girmediği gibi uysal davrandığı uzlaşmacı bir tavır izlediği söylenebilir. Fakat yaşadığı bölgeye bakıldığında statü olarak onlardan aşağı olması ve ekibin elinde güç olması sebebiyle Sadri’nin uzlaşmacı bir tavır sergilediği de söylenebilecektir. Dolayısıyla bu sıfatlar ekseninde hangi pozisyonda olduğunu net olarak söylemek imkansız hale gelmektedir.

Kendine Dönük / Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin olay zamanına kadar bilinen geçmişine bakıldığında ben merkezli veya yumuşak kalpli bir yapı sergilediğine dair tek incelenebilecek nokta sirkte çalışmasıdır. Sirkte çalışmayı seçmesi ve kardeşiyle beraber olması benmerkezci bir yapı gibi görünebilmektedir. Ancak kardeşini ikna edip etmediği hakkında bilgi yoktur. İkna eden kişinin kardeşi de olabileceği değerlendirildiğinde Sadri'ye kendine dönük bir kişidir demek imkansız olacaktır.

Olay zamanına gelindiğinde ise Azize'ye karşı yardım tavırlarından başka bir yardımsever tavrı görünmez. Ancak öncelikle Azize'ye bakması patronu Müslüm beyin ricasıdır. Fakat romanın sonunda da öğrenildiği üzere Sadri Azize için adam öldürmektedir. Bu davranışı Azize'ye yardım etmek gibi yorumlanabilir. Ancak Sadri'nin Azize'yi kardeşi yerine koyduğu unutulmamalıdır. Bir kere kendi hatasıyla kardeşini kaybetmiştir. Cinayeti daha önce yaşadığı travmadan dolayı ikinci defa kardeşini kaybetmemek için panikle yapmış olabileceği de değerlendirilmelidir. Bu sebeplerle kesin olarak sıfatlardan birini taşıdığına dair kanaat belirtmek imkansızdır.

2.10.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin kendine özel bir alanı romanda hiç anlatılmaz. Kıyafeti görüldüğü sahnelerde aynıdır. Fakat ütülü veya şık olduğuna dair bir söylem görülmediği gibi paspal bir görünüm içerisinde olduğuna dair söylem de görülemez. Dolayısıyla Sadri'nin düzenli olup olmadığı hakkında açık bir veri yoktur.

Kurallara Bağlı Olmayan / Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin kurallara bağılılığı konusunda incelenebilecek durumlar kronolojik olarak, sirk, Türkiye'deki sosyal yaşamı ve işidir. Yaşadığı toplumun geleneklerine aykırı olarak sirkte çalışmayı seçmesi kurallara bağılı olmadığını düşündürmektedir. Ancak bu seçiminden dolayı toplumu tarafından dışlandığına dair açık veri yoktur. Diğer yandan sirkte kardeşi ile beraber çalışır. Kardeşi öldükten sonra da annesi ile beraber Türkiye'ye göçtüğü değerlendirildiğinde ailesiyle beraber toplumundan kopmuş olabileceği de akla gelmektedir. Kardeşi de öldükten sonra sirkte çalışmayınca toplumu içerisinde de barınamayınca Türkiye'ye göçmüş olma ihtimali de yüksektir.

Diğer yandan Türkiye'deki yaşamına bakılınca sosyal yaşamı veya iş yerindeki yaşamı hakkında kurullarla sorunu olduğuna dair bilgi yoktur. Aksine patronu ona saygı duymaktadır. Sadri, soruşturma ekibinden Ali'nin bile saygı duyduğu birisidir ki bu durumun normal olmadığı yukarıda Başkomiser Nevzat'ın iç monoloğunda görülmüştü. Fakat unutulmamalıdır ki romanın başından itibaren Başkomiser Nevzat Sadri'ye sempatiyle yaklaşmaktadır. Romanda anlatıcı da Başkomiser Nevzat olduğu değerlendirildiğinde şahit olduğumuz tasvir ve anlatımların nesnel olmadığı da açıktır. Bu sebeplerle Sadri'nin sıfatlardan hangisini taşıdığını kesin olarak söylenememektedir.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin sorumluluk sahibi olduğuna dair tek veri patronun yeni gelen kızlardan biri olan Azize'yi ona teslim etmesidir. Ancak bu seçimin de neden yapıldığına dair bir veri bulunmaz. Pavyonda çalışan başka kızlar da vardır ve patronun kızları diğer erkek personelin sorumluluğuna verip vermediği bilinmemektedir. Dolayısıyla patronun kızları sırayla bir erkek personelin sorumluluğuna verme gibi bir sistem geliştirip geliştirmediği bilinemez.

Diğer yandan Sadri'nin sorumluluğundayken Azize'nin bir sıkıntı yaşadığına dair veri olmadığı gibi aksi yönde de bilgi verilmediği görülür. Yaşadığı gönül ilişkisi ise patronun bile müdahale edemediği bir durum olarak karşımızda olduğundan buradan Sadri hakkında kanaat belirtilememektedir.

Ancak Azize'nin yaşadığı sorunlarda onun yanından ayrılmaması, işinde baş klarnetçi olması ve sonuçta Azize için cinayet de işleyebiliyor olması Sadri'nin sorumlu-kararlı bir yapıya sahip olduğunu belirtmek için yeterlidir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin geçmişine bakıldığında ailesinin geleneksel işini bırakıp yeni bir işe yönelmesi heyecan arayan bir yapıya işaretler. Ancak yaşanan kaza sonrası bu işi bırakmıştır. Annesi ile beraber başka ülkeye göçmüş olmasına rağmen yeni hayatında geleneksel işlerine dönmesi ise tedbirliliğe işaret eder.

Bu konuda yorumlanabilecek başka veri bulunmadığından Sadri'nin ortada bir yapı gösterdiğini söylemek doğru olacaktır.

2.10.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Olay zamanından önceki dönemleriyle ilgili Sadri'nin duygusal durumu hakkında bilgi yoktur. Okuyucunun bu konu hakkında değerlendirebileceği iki durum vardır. Birincisi Sadri'nin soruşturma ekibiyle diyaloglarındaki tavırlarıdır. Gerek Azize ile beraberken görüşmelerinde gerekse birebir görüşmelerinde Sadri'nin duygusal olarak değişken olduğunu gösteren bir söylem bulunmaz. Aksine tutuklanacağı

an dahi Sadri'de duygusal değişkenliğe dair herhangi bir emare dahi görülmemektedir. Ancak bu diyaloglarda suçunu gizlemek için kendisini sakladığı da söylenebilir.

İkinci durum ise Azize'nin Engin'le çalkantılı ilişkisidir. Son tartışmanın hemen akabinde Sadri'nin Engin'i öldürmesi duygusal olarak değişken yapıya sahip olduğu değerlendirmelerini doğurabilir. Ancak daha önce yapılan alıntılardan da anlaşılacağı üzere Azize Engin'le birden fazla tartışmış olmalıdır. Bu tartışmaların hiç birinde Sadri'nin duygusal patlamalarına veya aşırı tepkilerine şahit olduğuna dair veri yoktur. Ayrıca son tartışma sırasında dahi Sadri'nin herhangi bir müdahalesinden de bahsedilmediği değerlendirildiğinde Sadri'nin duygusal olarak son derece tutarlı olduğunu söylemek makuldür.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle Sadri'nin cinayet sonrası soruşturma aşamasında rahat olduğu ilk göze çarpan konudur. Ancak buradaki rahatlık arkasında hiçbir delil bırakmadığından emin olmasına da bağlanabilecektir. Diğer yandan Sadri'nin kazayla kardeşini öldürdüğü bilirse de adam öldürmeyi meslek edindiğine dair bilgi de yoktur. Dolayısıyla rahat sıfatına yakın olmalıdır.

İkinci önemli nokta ise cinayet işlemeye karar vermesidir. Engin ile Azize'nin son kavgasında endişelendiği görülür:

“Daha önce de yapmıştı, ama onu hiç bu kadar öfkeli görmemişim. ... Bize de küfürler yağdırıyordu. Umurumda bile değildi, ama odadan çıkarken. “Bu iş burada bitmez, senin peşini bırakmayacağım orospu!” diye Azize'yi tehdit edince paniğe kapıldım .... Onu gerçekten öldürecek zannettim.”(Ümit, 2013b, s. 406)

Sonucunda cinayet işlemesi ne derece panik içinde olduğunu açıklamaktadır. Ancak daha önce de tartışmalara şahit olduğu göz önüne alındığında son tartışma öncekilere göre daha ağır olmalıdır. Dolayısıyla Sadri endişeye yatkınlık konusunda uçta da olmamalıdır. Bu sebeplerle Sadri'nin ortada yapı gösterdiğini söylemek daha makul olacaktır.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Diyaloglara bakıldığında her ne kadar Sadri çekingen hissini verse de kendine güvensiz bir yapıda olduğunu söylemek imkânsızdır. Özellikle Azize ile maktul arasındaki ilişki konuşulduğunda maktulün Sadri'ye kötü davrandığı şüphesi dile getirildiğinde:

“Niye öyle söylüyorsun? Yoksa kötü mü davranıyordun sana?”
Çelimsiz bir horoz gibi kabardı.

“Ne kötü davranacak bana Başkomiserim. Ben muhatap olmam ki öyle adamlarla... Azize'ye kötü davranıyordu.” ” (Ümit, 2013b, s. 130)

Maktul bölgede korkulan biridir. Sadri'nin patronu bile ondan çekiniyorken Sadri'nin bu diyalogda gösterdiği duruş kendine güvenini göstermektedir. Cinayet işlerken de tereddüt yaşadığına dair bilgi olmaması da dikkate değerdir:

“Öfkeyle, hızlı adımlarla yürüyordu. Adımlarımı onunkine uydurdum, onun gibi nefes almaya çalıştım. Her adımda biraz daha yaklaşıyordum. ... ama fark etti. Adımlarının yavaşlamasından anladım, ... Silahı olduğunu biliyordum, tek atış şansım vardı. Onu öldüremezsem Engin kesinlikle beni öldürürdü. ... Önce ben durdum, bıçağı elimde tarttım, başımın hizasına kaldırdım, beklemeye başladım. İki adım sonra o da durdu; durur durmaz da elinde silahıyla bana döndü, o anda fırlattım bıçağı.” ” (Ümit, 2013b, s. 407)

Görüleceği üzere her ne kadar panikle başlasa da cinayet bir anda işlenmemiştir. Sadri her an kaçıp vazgeçebileceken sonuna kadar devam ettiğinden kendine güvenen bir yapının karşımızda olduğu söylenebilir.

2.10.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Sadri'nin hangi sıfatı taşıdığına karar vermek için önümüzde sirke katılışı, Engin'i öldürmesi ve soruşturmadaki tutumu olmak üzere üç durum bulunmaktadır.

Sadri sirke katıldığında anlaşıldığı kadarıyla kardeşinin üzerine bıçak atma gösterisi yapmaktadır. Öncelikle yaşadığı toplumun geleneklerine aykırı olarak farklı bir iş seçmiştir. Ailesi de yanında olmasına rağmen bir kaza anında başına gelebilecekleri düşünememiş olmalıdır. Nitekim kardeşini öldürdükten sonra topluluğunu ve yaşadığı ülkeyi de terk etmiştir. Her ne kadar üzüntüden olduğu söylene de topluluğunun tepkileri ve dışlamaları sebebiyle de olma ihtimali yüksektir.

İlk olay Sadri'nin yaşının genç olduğu zamanlar iken Engin'i öldürmeye karar verşi kırklı yaşlarında ve başından bir çok olay geçmiş tecrübeli biri olduğu zamandır. Yukarıda alıntılındığı üzere Engin'in Azize'ye zarar vereceğinden korkarak cinayeti işlemiştir. Ancak cinayeti anlattığı son sayfalardaki söylemlerinde biraz daha serin kanlı düşünse Engin'in Azize'yi çok sevdiğini ve ona o şekilde zarar veremeyeceğini anlayabildiğini kendisi itiraf eder.

Üçüncü durum ise cinayet soruşturmasıdır. Dikkat edildiğinde Sadri'nin cinayet soruşturmasını yönlendirme imkanı yüksektir. Engin'i öldürmek isteyecek çok

faza sayıda aday vardır ve en önemli bilgi kaynaklarından biri olan Azize Sadri'nin sözünden çıkmamaktadır. Ancak Sadri'nin bu konuda özellikle bir çabasının olmadığı görülür. Bu sebeplerle Sadri'nin analitik düşünceye sahip biri olmadığı açıktır.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Sadri, Azize'ye karşı gayet duyarlıdır. Her sıkıntılı anında kızsız bile yanında olduğu görülür. Ancak Azize'yi kaybettiği kardeşi yerine koyduğunu kendi söylemlerinde belirtmektedir. Dolayısıyla buradaki duyarlılığın kardeş sevgisi yahut kendi suçluluğunu hafifletebilmek için bir yol da olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Sadri'nin romanda diğer insanlara karşı davranışları neredeyse hiç olmadığından anlatılmamaktadır. Azize ile ilişkisinde belirttiğimiz şüpheler ve diğer kişilerle iletişimi hakkında bilgi olmaması Sadri'nin hassas olmayan / duyarlı sıfatları eksenindeki pozisyonu hakkında bir yorum yapmayı imkansız hale getirmektedir.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Sadri ilk olarak aile geleneği olan klarnet çalma işini reddedip başka bir işe yönelmiştir. Bu durum yeniliğe yönelişi hakkında kayda değer bir bilgidir. Kardeşini kaybettiği kazanın akabinde Türkiye'ye göçtüktan sonra geride bırakmak istediği hayat tarzına döndüğü görülür. Yıllarca uğraşarak elde ettiği sonuçları bir anda bırakmıştır.

Türkiye'deki yaşamına bakıldığında ise mevcut pozisyonunu korumaktan başka hiçbir şey yapmaması ise muhafazakârlığına işaret etmektedir. Bu sebeplerle

Sadri'nin açıkça muhafazakâr veya yeniliğe açık olduğunu söylemek imkansızdır. Dolayısıyla ortada bir yapı göstermektedir.

Tablo 10 Beyoğlu'nun En Güzel Abisi Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı	Sakin		
Çekingen/girişken	Yok	Yok	Yok
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yok	Yok	Yok

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/ YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Yok	Yok	Yok
Öfkeli/ılımlı			İlimli
Karşıt/uzlaşmacı	Yok	Yok	Yok
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Yok	Yok	Yok

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı	Yok	Yok	Yok
Gevşek/ sorumlu-kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/tedbirli		Ortada	

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DEĞİŞKEN DUYGUSAL
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine güvenli		

	SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somit düşünen/ analitik düşünen	Somit düşünen		
Hassas olmayan/ duyarlı	Yok	Yok	Yok
Muhafazakâr/ yeniliğe açık		Ortada	

2.10.4. Genel Değerlendirme

Karşımızda Bulgaristan'da iken sirkte çalışarak aile geleneklerine aykırı yol seçmiş ancak kardeşini kazaen öldürdükten sonra göç ederek geleneksel işe, klarnet çalmaya dönmüş bir Çingene olan Sadri vardır. Türkiye'ye göçtükten sonra mazbut hayat süren ve kırklı yaşlara gelen Sadri kardeşi gibi gördüğü Azize'yi korumak için cinayet de işler. Soruşturmanın sonunda tesadüf eseri edinilen bilgiyle yakalanır. Cezaevine giren Sadri beş eksenli kişilik analizi modeline göre incelendiğinde aşağıdaki bilgilerle karşılaşılır:

Birinci basamak olan beş yapı analizine bakıldığında Sadri hakkında ayrıntılı bilgilerin olmadığı görülür.

Fiziksel yapısı incelendiğinde kırklı yaşlarında ve erken yaşlanmış birisi olduğu anlaşılır. Vücut yapısı, saçları veya göz rengi gibi bilgiler yoktur. Romanlara özgü esmerliği ise defaten vurgulanır. Kıyafeti ise hep aynı olduğu görülür. Anne ve babası hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Çocuğu olmadığı gibi evli de olmadığından eşi ve çocuğundan yola çıkarak bir yoruma ulaşma imkanı da yoktur.

Kişisel geçmişine bakıldığında ise benzer durum karşımıza çıkar. Çocukluğu ve gençliği hakkında bilgi yoktur. En erken dönem bilgisi, sadece aile geleneklerine aykırı olarak sirkte çalışmaya başladığı ve burada kazaen kardeşini öldürdüğüdür. Bu olay sonrası annesiyle beraber Türkiye'ye göçmüştür. Yaklaşık olarak on üç yıllık Türkiye dönemi hakkında da bilgi azdır. Türkiye'de iken ailesinin geleneksel işi olan klarnet çalmaya başlamış ve muhtemelen mazbut bir hayat sürmüştür. Olay zamanına göre yaklaşık iki yıl önce hayatlarına giren Azize ise tek değişikliktir. Kardeşi yerine koyduğu Azize semtin insanların hayat

tarzına uygun sıkıntılar yaşar. Bu sıkıntılardan olan sevgilisiyle ciddi bir tartışma sonrası ona zarar geleceğinden korkarak Azize'nin sevgilisini öldürür.

Çevresel yapıya bakıldığında kişisel geçmişten daha da az bilginin olduğu görülür. Sadri'nin yaşadığı hiçbir mekân tasvir edilmemiştir. Kapalı mekân olarak tek öğrenilebilen çalıştığı pavyonun genel tasviridir. Ayrıca semtteki yaşamları hakkında kısa tasvirlerle rastlanır.

Sosyolojik yapıya bakıldığında Sadri'nin iletişim kurduğu kişiler olarak soruşturma ekibi dışında sadece patronu ve Azize verilir. Patronuyla saygı merkezli seviyeli bir ilişkileri olduğu gözlemlenirken Azize ile daha samimidir. Bu bilgiler ise soruşturma ekibiyle görüşmeleri sırasında alınan bilgilerdir. Sadri'nin patronu veya Azize ile birebir görüşmelerine okuyucu şahit olmamaktadır.

Bilişsel yapı en fazla bilgiye sahip olan yapı olarak karşımızdadır. Sadri'nin yaşadığı ciddi travmalar görülür. Öncelikle ailesinin geleneğinden farklı bir yol seçmiş ve bu seçimi sonrası kazayla da olsa kardeşini kendi elleriyle öldürmüştür. Bu olay sonrası her şeyini bırakarak annesiyle beraber Türkiye'ye göçmesi ise ayrı bir travma olarak karşımıza çıkar. Ancak okuyucunun bu travmaların etkilerini görebileceği bir sahne yoktur. Bulgaristan'daki hayatında ne yaptığı da bilinmemekle beraber Türkiye'de mazbut bir hayat yaşadığı, kimseyle tartışmaya girmediği hissedilir. Olay zamanından bir yıl öncesine kadar annesinden hiç ayrılmadığı görülür. Sonradan Azize aileye katılmış olsa da ayrı evde yaşadığından karşımızda son bir yılını tamamen yalnız olarak geçirmiş bir Sadri vardır. İstemediği bir hayatı yaşamak zorunda kalsa da travmalarının sonuçlarını görebileceğimiz bir olay aktarılmadığından kişiliğine ne tür etkilerinin olduğu açıkça anlaşılamamaktadır.

İkinci basamak olan beş faktör kişilik analizine bakıldığında da bilgi azlığının etkisi görülür. On yedi sıfattan sekizine cevap verilememiştir.

Birinci faktörde sadece bir sığata cevap verilebildiği görülür. Bu sıfat içe dönük yapıyı işaret etmektedir. Fakat diğer iki sıfat hakkında bilgi edinilmemesi göz ardı edilmemelidir.

İkinci faktörde ise dört sıfattan sadece birine cevap verilebildiği görülür. İlımlılık dolayısıyla Sadri'ye yumuşak başlı denilecek olsa da sıfatların çoğunluğuna karar verilememiş olması şüpheleri de beraberinde getirmektedir.

Özdenetimin irdelendiği üçüncü faktöre bakıldığında sıfatların yarısına cevap verilebildiği görülür. Sıfatlardan birisi yüksek öz denetimi işaret ederken sonuncusu konusunda ortada yapıda karar kılındığı görülür. Diğer iki sığata cevap verilemediği değerlendirildiğinde ortada yapının öz denetimi kuvvetli olan tarafında olduğu değerlendirmesi daha makul gelmektedir.

Son faktöre bakıldığında ise sıfatların çoğunluğuna cevap verilebilen tek faktör olduğu görülür. Cevap verilebilen iki sıfattan biri somut/pratik yapıyı işaret ederken diğerinin ortada yapıyı işaret ettiği görülür. Bu bilgiler çerçevesinde karşımızda somut/pratik düşünce yapısının ağır bastığı bir kişilik olmalıdır.

Karakterizasyon açısından Sadri kişisine bakıldığında; romanda anlatıcı olan Nevzat'ın iç monologlarından anlaşıldığı kadarıyla Sadri'ye karşı sempati ile yaklaştığı çok açıktır. Bu sempati sadece Nevzat'ın içinde değildir. Sadri'ye karşı tutum ve davranışlarında da rahatça görülür. Hatta yardımcısı Komiser Ali bile daha önce alıntılarda gösterildiği üzere Sadri'ye kibar davranmaktadır ki bu

konuda açıkça belirtilmese de Nevzat'ın tavırlarının etkisi olmalıdır. Dolayısıyla soruşturma ekibi Sadri'den bilgi alırken üzerine baskı kurmamaktadır.

Sadri katildir ve onda bir ketumiyet görülür. Bulgaristan'da sirkte çalıştığından ve orada bıçak atarak gösteri yaptığından hiç bahsetmemiştir. Cinayetle alakalandırılabilir geçmişi soruşturmacı ekipten başarıyla gizlediği gibi tutarlı duygusal yapısı ile soruşturma ekibinde yahut iş arkadaşlarında cinayet işlediğine dair şüphe bile uyandırmadığı da görülür.

Bulgaristan'dan göçerek geldiğini Sadri kendiliğinden Başkomiser Nevzat'a bahsetmiştir:

“Bulgaristan göçmeniyiz Başkomiserim. 89'da geldik İstanbul'a... Zulüm vardı. Bıraktık işte yurdu yuvayı, te geldik buraya...”

Giderek daha çok kanım ısınmaya başlamıştı bu kalender müzisyene.

“Adın ne?”

“Sadri... Burada aldık bu ismi... Rahmetli dedemin adıydı. Bulgar değiştirmişti adımızı. Sergey diyorlardı bana. Ama anam hep Sadri derdi... Sadri Klarnet...”

Hafifçe kıkırdadı Ali, ama hiç alınmadı müzisyen.

“Evet Başkomiserim, soyadımız Klarnet, biz Roman'ız, esmer vatandaş, yani bildiğiniz çingene. Dedem büyük klarnet ustasıydı, babam da öyle. Te Osmanlı'dan beri bizim sülale böyle. Türkiye'ye gelince ben de klarnet soyadını seçtim kendime...”

Dostça gülümsedim.

“Valla ne diyeyim Sadri, hakkını veriyorsun soyadının.” (Ümit, 2013b, s. 128)

Dikkat edilirse burada Bulgaristan'daki adından da bahsetmektedir. Soruşturmacıların o ayrıntılarla ilgili soruları yahut ilgileri bile yokken Sadri bilgiyi

kendiliğinden verir. Somut/pratik düşünceye sahip birisinin geçmişiyle ilgili bu derece ayrıntı vermesi özellikle duygusal olarak tutarlı ve öz denetimi iyi seviyede olduğu düşünülünce bir tutarsızlık doğurmaktadır.

Başka bir sahnede soruşturma ekibinden olan Zeynep göçmenliği hakkında bilgi sorduğunda gerginleştiği Nevzat tarafından bile hissedilecek derecededir:

“Merakla canlandı Zeynep’in yüzü.

“Bulgaristan göçmeni misiniz?”

Nedense, biraz tedirgin oldu klarnetçi.

“Evet, niye sordunuz?”

Adamın tavrını hiç yadırgamadı Zeynep.

“Biz de Bulgaristan göçmeniyiz, daha doğrusu ailem oradan gelmiş.

Hacıoğlu Pazarcık’tan...”

Endişesi dağılır gibi oldu Sadri’nin.

“Ya kusura bakmayın, böyle birden sorulunca bir tuhaf oluyorum, atamadık şu muhacirliği üzerimizden...” (Ümit, 2013b, s. 259)

Gerginlik Nevzat tarafından hissedildiği gibi Sadri de gerildiğinin farkındadır. Ancak beş faktör kişilik analizine bakıldığında Sadri’nin duygusal olarak tutarlı, öz denetimi de zayıf olmayan biri olduğu çıkmaktadır. Başkomiser Nevzat daha sormadan Bulgaristan’daki adını söylerken en ufak tedirginlik yaşamayan Sadri’nin göçmenliğinin sorulmasından bu derece etkilenmesi dikkate değerdir. Bu gerginliğin bir anlık heyecanla da olabileceği değerlendirilebilir. Ancak Sadri’nin cinayete ilişkilendirilecek geçmişiyle ilgili bilgiyi tüm ayrıntılarıyla paylaşması makul değildir. Bilgileri paylaşırken bilincinin önüne geçecek herhangi bir durum yoktur. Çünkü sadece yaşadığı yeri değil yanlışlıkla öldürdüğü

kız kardeşiyle ilgili bilgileri ve o dönemde kullandıkları isimleri dahi verirken yaptığı işi gizlemiştir:

“Rahmetli annem sağdı o zamanlar. Çok sevindi Azize’yi görünce. Jenya’ya benzetti. Jenya dediysem, Bulgarların verdiği isim. Biz Pembe derdik ona... Gerçi bizim Pembe daha esmerdi Azize’ye göre, ama ne diyeceksin, ana yüreği. Hiç benzemese de ölmüş evladının yerine bir başka kızı koyuveriyor işte.”

Acı bir hikayesi olmalıydı, sormasak iyiydi, ama Ali kendine engel olamadı yine.

“Kız kardeşin miydi Pembe?”

“Evet, kız kardeşimdi.” Boynu bükülmüştü. “Yıllar önce Bulgaristan’da öldü.”

“Başın sağ olsun.”

“Dostlar sağ olsun Komiserim. Bir kazada kaybettik. Öldüğünde aynı yaşıydı Azize’yle yaşasaydı çoluk çocuğa karışmış, koca kadın olmuştu şimdi.” (Ümit, 2013b, s. 257-258)

Kardeşinin ölümündeki ayrıntıyı atlayarak anlatması o sırada heyecanlı olmadığına bir göstergesi olmalıdır. Dolayısıyla burada kişilik yapısıyla verdiği bilgi arasında tutarsızlık bulunmaktadır.

Olay örgüsü açısından Sadri kişisine bakıldığında ise Sadri’nin olay örgüsünde merkezde olduğu söylenemez. Olayların gelişiminde aktif rolde de değildir. Soruşturmanın yönünü değiştirecek bilgi veya olaylarda herhangi bir dâhiliyeti yoktur. Karakterizasyonda görülen tutarsızlığın olay örgüsünde romanın sonuna kadar gerilimin sürmesi için gerekli olduğu görülür. Sadri’nin geçmişiyle ilgili tüm ayrıntılar öğrenilmeyince katil kim sorusu üzerinden kurulan gerilimin devam etmesi sağlanmıştır. Diğer yandan Sadri’nin kişilik yapısına uygun olmayarak verdiği fazla bilgiler romanın sonunda tesadüfen elde edilen bilgilerle katile ulaşılmasını sağlaması için gerekli olduğu da görülür. Dolayısıyla

karakterizasyonda karşılaşılan iki tutarsızlığın da katili bulma geriliminin romanın sonuna kadar uzatılması için gereklilikten doğmuş gibidir.

Genel olarak bakıldığında, beş yapı analizinde Sadri'nin fiziksel yapısı, geçmiş yapısı hakkında çok az bilgi görülürken Çevre ve bilişsel yapıyla alakalı nispeten daha fazla bilgi vardır. Ancak bu bilgiler ayrıntılı değildir. Beş faktör kişilik analizi basamağında da neredeyse sıfatların yarısına cevap verilememesi Sadri hakkındaki bilgi eksikliğini doğrular. Bu bilgi azlığına rağmen Sadri'nin kişiliğine uygun olmayan iki eylemi görülür ki bu iki eylemin de olay örgüsünde gerilimin devam ettirilebilmesi ve sonuçta katilin yakalanması için gerekli bilgilerin sağlanması için olduğu da kesindir. Sadri Klarnet'in kişiliğindeki tutarsızlıklar olay örgüsü merkezli kurgulandığına işaret etmektedir. Dolayısıyla asgari kişilik bilgileri verilmesine rağmen sağlıklı bir kişilik oluşturulamamıştır. Romandaki varlığı işlevsel yönü itibarıyla.

2.11. KIRLANGIÇ ÇIĞLIĞI

2.11.1. Ana Çizgileriyle Olay

Roman 2017 Haziran ayının ikinci günü bir cinayetle başlar. Cinayet, olay zamanından beş yıl önce toplam on iki cinayet işlemiş olan Körebe lakaplı bir seri katilin cinayetleriyle tıpatıp aynıdır. Soruşturma devam ederken başka cinayetler de olur. Soruşturma derinleştikçe farklı ilişkilere denk gelinir. Başta katillerin farklı olduğu ancak daha sonra Körebe'nin müdahil olarak katilleri öldürdüğü anlaşılır.

Beş yıl önce on iki cinayet işlemiş Körebe ile aynı şekilde cinayet işlenmesi seri katilin yeniden cinayetler işlemeye başladığı korkusu yayılır. Soruşturmanın başında Başkomiser Nevzat ve ekibi getirilir. Savcı Nadir de soruşturmayı ekipten biriymiş gibi sıkı bir şekilde takip eder. Soruşturmada maktulün cenaze namazında çetrefilli ilişkilerle karşılaşılır. Maktul bir çocuk tacizcisidir ancak kimsesizler yurdunda tacize de maruz kalmıştır. Taciz konusunda soruşturma ekibinin içinde olan Komiser Ali'nin de aynı yurt müdürünün mağduru olduğu ortaya çıkar. Ancak bu sırada yurt müdürü de öldürülür. Başında soruşturma ekibinden Ali'nin bulunması ise soruşturma ekibini telaşa düşürür. Bu konu irdelendiğinde maktulün yakın arkadaşı olan bir mafya babasının da aynı konu ve yerde mağdur olduğu da ortaya çıkar. Ancak Körebe lakaplı katil hakkında hiçbir bilgi bulunamaz. Yoğun çalışmalara rağmen iki cinayet çoktan işlenmiştir. Eskiden cinayet büro amiri olan emekli bir polis soruşturmaya yardım için katılır. Fakat kısa süre sonra o da öldürülenler arasına girer. Böylece soruşturma daha çetrefilli bir hale gelmiştir. Dördüncü cinayet sonrası yapılan araştırmalardan organ kaçakçıları ile ilgili bazı bilgilere ulaşılmasıyla cinayetler üzerindeki perde aralanmaya başlar. Organ kaçakçılığına karışan kişiler Körebe cinayetleri kılıfı altında istemedikleri adamlardan kurtulmayı planlamışlardır.

Toplamda üç cinayet bu şekilde işlenmiştir. Fakat asıl Körebe bunları öğrenmiş ve kendi yerine geçmeye çalışan kaçakçıları birer birer öldürmüştür.

Romanın sonunda Körebe'nin Savcı Nadir olduğu öğrenildiğinde onun ağzından olayların üstündeki sis perdesi kaldırılır. Savcı Nadir'in çocukluk döneminde üç yıl boyunca üvey babasının cinsel istismarına maruz kaldığı ve bu sebeple beş yıl önce on iki cinayet işlediği öğrenilir. Başkomiser Nevzat'ı kaçıran ve öldürmek üzere olan Körebe lakaplı katil Savcı Nadir çatışmada ölü olarak ele geçirilir.

2.11.2. Beş Yapı Analizi

2.11.2.1. Fiziksel Yapı

Savcı Nadir'in yaşı hakkında açık bir bilgi yoktur. Romanın başkişisi Başkomiser Nevzat'ın anlatımlarına göre Nadir genç bir savcıdır. Olay zamanından beş yıl önce cinayetler işlendiğinde de savcı olduğu bilindiğinden yirmili yaşların sonunda veya otuzlu yaşların başında olmalıdır.

Genel fiziki durumuna bakıldığında gayet zindedir. "... bir güreşçiyi andıran iri bedeni çevik, sesi dinçti." (Ümit, 2018, s. 23) Adeta Nadir'den sağlık fişkırılmaktadır. Bir metre seksen santim boyunda, kaslı bir yapısı olan Nadir gayet iri gözüküyor olmalıdır. Güvenlik kameralarından Körebe'nin görüntülerine bakıldığında; tüm makyaj ve gizlenme çalışmalarına rağmen geniş çenesinin gizlenememiş olması da tasvir ettiğimiz görüntüyü daha da ihtişamlı hale getirir.

Tasvirlerin iri yapılı bir erkeği anlatmasından yola çıkarak gayet iri yapılı ve kaba bir erkek düşünülmemelidir. Nadir, iri ve kaslı yapısıyla beraber adeta bir erkek güzelidir. Yakışıklılığını belirten cümleler defalarca kullanılır. "...yakışıklı savcının içeri girdiğini görünce." (Ümit, 2018, s. 316) Örnek olarak aldığımız bu cümlenin

benzerleri çoktur dolayısıyla alelade bir yakışıklılıktan çok bir erkek güzeli tasvir edildiği hissi oluşur.

Yakışıklılığı ile ilgili daha fazla ayrıntı da verilir: “Nadir’in bir kadınınkı kadar güzel gözleri...” (Ümit, 2018, s. 25) gözlerin renklerine bakıldığında kahverengi olduğu da öğrenilir: “... açık kahverengi gözleri yüzümde kaldı.” (Ümit, 2018, s. 319) Gözleri mavi, yeşil yahut ela gibi az rastlanılan gözlerden değildir. Dolayısıyla gözlerinin güzelliği farklı renkte olmasından gelmemektedir.

Yakışıklılığının gözlerle bitmediği de belirtilir. “Samimi bir ifade belirdi kalın dudaklarında.” (Ümit, 2018, s. 322) Nadir’in güzel gözlerini tamamlayan kalın dudaklarıyla bir erkek güzeli hissi okuyucuda oluşturulur. “Sağ eliyle, düz saçlarını geriye doğru taradı.” (Ümit, 2018, s. 320) tasvirine bakıldığında elleriyle saçlarını geriye tarayacak kadar uzun saçları olan yakışıklı savcının güzelliği pekiştirilmektedir.

Buradaki erkek güzelliğinden, narin bir erkek güzeli profili de okuyucunun aklına gelebilir. “Biçimli ellerini koltuğun kolçaklarının üzerine koydu.” (Ümit, 2018, s. 320) Tasvirler de narinliği destekler gibi görünmektedir. Fakat Nadir, defalarca uzun boylu ve güreşçi gibi kaslı iri yapıya sahip olarak tasvir edilir. Böyle bir bedende biçimli eller, kaslı ve iri olmasına rağmen kaba görünümü olmayan bir el olmalıdır. Geniş çene ve kalın dudaklarla berber gayet dominant ve yakışıklı bir erkek profili karşımızdadır.

Romanda Nadir’in bedensel yapısı haricinde az da olsa giyimi hakkında da bilgi olduğu görülür. Olay zamanı İstanbul’da gayet sıcak bir yazdır. Nadir o sıcakta ceket giymektedir.

“...alnında boncuk boncuk biriken ter damlalarını cebinden çıkardığı gece mavisi bir mendille silerken.” (Ümit, 2018, s. 26)

Yakışıklılığının yanı sıra giyimine de meraklı bir yapı karşımızdadır. Oturduğu yerde bile terlenildiği bir zamanda ceket giymek için şık olmayı seven ve kıyafetlere düşkün biri olmak gerekir. Giyimde seçtiği renklere bakıldığında basit seçimlerde bulunmadığı da görülür:

“Savcı Nadir’di, çağla yeşili yazlık ceketinin cebinden çıkardığı gece mavisi mendili uzatıyordu Hulusi’ye.” (Ümit, 2018, s. 318)

Beyaz, krem veya yakın tonlarda bir renk yerine daha iddialı ve riskli renkler seçilmesi, tasvirde kıyafet seçimi hakkında en ufak bir garipseme olmayışı pantolon ve diğer kıyafetlerinin de gayet uyumlu olduğu ve vücut yapısına da uygun seçimler yapıldığı çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Nadir giyim konusunda da iyi bir zevke sahiptir.

Nadir’in ebeveynlerine bakıldığında ise öz babası ve annesi hakkında da fiziksel yapıya dair ayrıntı yoktur. Diğer yandan üvey babasının iri yapılı ve yakışıklı bir erkek olduğu anlatılır fakat genetik olarak Nadir’e bir etkisi bulunmamaktadır. Diğer akrabalarının varlıkları hakkında dahi bilgi olmadığından onlardan gelen özelliği olup olmadığı bilinmemektedir.

2.11.2.2. Kişinin Geçmişi

Savcı Nadir’in geçmişi hakkında bilinenlerin tamamı son sahnede Başkomiser Nevzat’ı öldürmeye hazırlanırken anlattıklarından ibarettir. Öz babası Yüzbaşı rütbesinde bir askerdir. Nadir iki yaşındayken şehit olduğundan başka bilgi yoktur. Nerede doğduğu veya nereli olduğu hakkında bilgi bulunmaz.

Annesine baktığımızda iyi eğitim görmüş bir kadın karşımızdadır. Nadir'in babasında olduğu gibi annesi hakkında da ayrıntı görülemez. Doktorluk mesleğini icra ettiği bilinmektedir. Muhtemelen ilk eşi öldükten altı veya yedi yıl sonra Müşfik bey ile evlenmiştir. İkinci evliliğin mecburiyetten olmadığı açıktır. Nadir'in anlatımlarına göre annesi severek evlenmiştir.

Üvey babaya bakıldığında ise zengin, yakışıklı ve evlenmeden önce gayet çapkın biridir. Üvey babası ve annesi ile beraber Kâğıthane semtindeki bahçeli evde yaşarken dokuz yaşından on iki yaşına kadar üç yıl boyunca üvey babası tarafından cinsel istismara maruz kaldığı bilinmektedir. Bu dönem, öncesi veya sonrasında alakalı okulu, arkadaşları veya yaptığı başka bir konuyla ilgili bilgi yoktur.

“Ama duvardaki en büyük fotoğraf, Nadir'in askerdeyken çekilmiş, komando kıyafetli fotoğrafıydı.”(Ümit, 2018, s. 377)

Tek bilinen Nadir'in askerliğini komando olarak yaptığını dair resimdir. Nadir'in övündüğü söylene de bu bilgi romanın başkışisi Nevzat'ın iç monoloğunda geçmektedir. İri yapılı olmasıyla bağlantılı olsa da bu konuda Nadir'in bir söylemi romanda verilmez. Dolayısıyla komando resmiyle ilgili tek kaynak Nevzat'tır ve bu veri sadece Nevzat'ın yorumudur.

Askerliği sırasında çekilmiş fotoğraftan başka Nadir'in olay zamanına gelene kadarki süreçte hangi üniversiteye gittiği, nasıl savcı olduğu veya neler yaptığını dair tek bir kelime de olsa bilgi yoktur. Nadir küçükken babasını kaybetmiş annesinin ikinci evliliği sonrası yaklaşık üç yıl cinsel istismara uğramış ve sonrasında Körebe ve Savcı Nadir olarak birden karşımıza çıkmış gibidir.

2.11.2.3. Çevresel Yapı

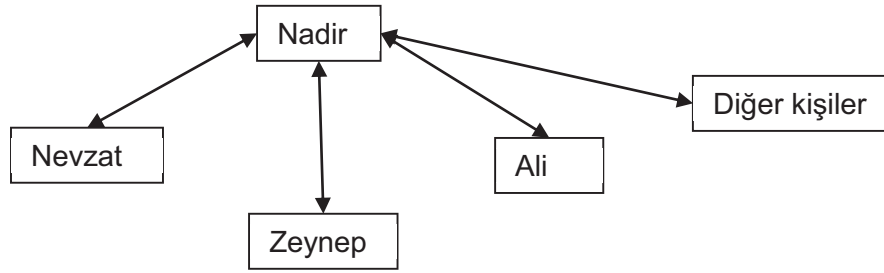
Nadir'in ailesi hakkındaki bilinmezlik ile yaşadığı çevreler hakkındaki bilgiler doğru orantılıdır. Nadir'in çocukluğunun geçtiği şehirler yahut semtler hakkında hiçbir bilgi yoktur. Çocukluk dönemiyle ilgili tek bilinen Kâğıthane'deki bahçeli evde kaldıklarıdır. Ancak buradaki yaşadıkları süre konusunda kesin olan dokuz ile on iki yaşları arasında geçen üç yılın bazı dönemlerinde bu evde kaldıklarıdır. Fakat bu dönemdeki mahalle ve semtteki yaşam hakkında bilgi verilmemiştir. Bir komşuları olduğuna dair tek kelime bilgi dahi yoktur. Üvey babasını, Nadir'in annesi, tabancayla öldürdüğü ve yakalanmamasına bakıldığında, evin çok geniş arazi üzerine kurulu olduğu yahut evler arasında çok mesafe olduğu veya bölgenin yılın belirli dönemleri yaşanan yerlerden olduğu ve cinayetin işlendiği sırada bölgede kimsenin olmadığı da değerlendirilebilir.

Ev hakkında bilinenler de fazla değildir. İki katlı bir ev olduğu, bahçesinde kulübe olduğu kesindir. Ancak evin toplam kaç odası olduğu, genişliği, içerinin döşenme zevki, temizliği yahut diğer düzeni hakkında bilgi de bulunmaz. Ev hakkında tek ayrıntılı bilgi olay zamanında romanın başkişisi Başkomiser Nevzat'ın Nadir tarafından kaçırıldığı sırada verilir. Evde bir balığın yaşadığı akvaryumdan bahsedilir. Ancak akvaryumun boyutları hakkında dahi bilgi verilmez. Nevzat'ın tutulduğu odanın düzeni hakkında bilgi verilmediği gibi evin geneli hakkında da bilgi yoktur. Nadir'in ofisi ya da gittiği herhangi bir yer hakkında da bilgi yoktur.

Görüleceği üzere okuyucu çevresel yapı hakkında neredeyse hiçbir bilgiye sahip olamamakta dolayısıyla bu başlık üzerinden Nadir'in kişiliği hakkında fikir yürütülememektedir.

2.11.2.4. Sosyolojik Yapı

Nadir'in kurduğu sosyolojik yapı incelenmeye çalışıldığında da verilerin az olduğu görülür. Öncelikle Nadir'in özel hayatı ve ilişkileriyle ilgili hiç bir bilgi yoktur. Çocukluk arkadaşı, mahalle arkadaşı veya diğer adliye mensuplarıyla ilişkilerinden de bahsedilmemektedir. Tek bilinen olay zamanındaki ilişkileridir. Okuyucu Nadir'i daha çok soruşturma ekibiyle iletişimde görülürken ekip dışında verilen tek iletişimi bir maktulün ailesiyle girdiği diyalogdur.

Şekil 12 Kırlangıç Çığılı iletişim şeması

Savcı Nadir'in Başkomiser Nevzat ve Zeynep'le iletişimine bakıldığında karşılıklı saygılı ve mesafeli diyaloglar görülür. Ekipteki Komiser Ali ile iletişimde ise gerginlik görülür. Ali soruşturma ekibinin diğer üyesi Zeynep'e âşıktır. Statüsü daha yüksek olan Nadir tasvirlerine göre de yakışıklı, iri ve kaslı yapılı ve iyi giyinen biri olduğundan Ali onu Zeynep ile ilişkisi açısından tehlikeli görmektedir. Ancak Nadir'in Zeynep'e karşı aşırı kibar davranmasının da bu durumu tetiklediği de açıktır. Komiser Ali aslında Körebe'yi tacizcileri öldürmesinden dolayı takdir etse de Körebe ile Nadir'in aynı kişi olduğunu bilmemektedir. Diğer yandan sevmeme durumunun karşılıksız olmadığı sonradan ortaya çıkar. Nadir'in öleceği son sahnede durum Nadir'in ağzından okuyucuya aktarılır:

"Savcı olarak benden hiç hoşlanmadınız Komiserim, belki Körebe olarak severdiniz. Ne de olsa kanunun yapamadığını yapıyordum. Çocuk tacizcilerini ortadan kaldırıyordum. Ama itiraf etmek gerekirse, ben hem Savcı Nadir olarak, hem de Körebe olarak sizden hiç hoşlanmamıştım. O yüzden büyük bir zevkle çekeceğim tetiği." (Ümit, 2018, s. 397)

Okuyucu, Nadir'in soruşturma ekibi haricinde sadece taziye evinde emekli Başkomiser Zekai'nin akrabalarıyla iletişimine şahit olur. Buradaki diyaloglara bakıldığında ise Nadir'in sakinleştirmek için konuşmaya başladığı ancak sonrasında tartışma tarafı olup gerginleşmeye başladığı açıkça görülür:

" "Sizi ne kadar teselli eder bilmem ama, emin olun katilini ya da katillerini mutlaka bulacağız..."

İnançlı bir sesle konuşmuştu, fakat hiçbir işe yaramadı.

...

"Hayır," diye söylendi delikanlı. "Adaletle teslim etmeyin. Hapishanelerde boşuna ekmeğini yemesin devletin, sıkın bir kurşun geberip gitsin..."

Son zamanlarda bütün milleti saran linç hezeyanının amcasını yitiren bu genç adamı da etkilemesine şaşdırmamak gerekti, ama Nadir kendini tutamadı.

"Yapmayın arkadaşım! Bu işler böyle yürümez. Katili mahkeme önüne çıkarmamız lazım. Zekai Başkomiserim de katilinin öldürülmesini değil, yargılanmasını isterdi. En iyi adalet, hukukla sağlanır."

...

Ne Nadir Bey ne de Başkomiser Nevzat umurundaydı Cenk'in.

"Valla doğrusunu eğrisini bilmem Alper Abi. Bak, söylüyorum, eğer polisler ellerini çabuk tutup katilini yakalamazsa, ben bulup sıkacağım kafasına."

Adeta tehdit ediyordu bizi. Nadir'in yüzünün kızardığını, alnında bir damarın atmaya başladığını gördüm.

"Yanlış konuşuyorsun arkadaşım," diye uyardı zor kontrol ettiği bir sesle.

"İnsanları öldürerek adalet sağlanmaz..."

"Onlar öldürüyor ama. Siz de seyrediyorsunuz. Şimdi de karşıma geçmiş hukuk dersi veriyorsunuz..."

Savcı zıvanadan çıkmak üzereydi, omzuna dokundum. " (Ümit, 2018, ss. 318-319)

Nadir'in sakinliğini kaybetmek üzere olduğu tek diyalogda bile mesafeyi korumaya çalıştığı görülür. Hatta son sahnede Başkomiser Nevzat'tan, onu bayılmak için vurmak zorunda kaldığından dolayı özür dilemektedir.

Nadir'in herhangi bir akrabasıyla iletişimi yoktur. Soruşturma ekibi dışında iş arkadaşlarıyla iletişimleri de verilmemiştir. Eldeki verilerle değerlendirme yapıldığında Savcı Nadir'in mesafeli bir iletişimi tercih ettiği görülür.

2.11.2.5. Bilişsel Yapı

Romanda Savcı Nadir hakkında bilgilerin üç kaynaktan verildiği görülür. Başkomiser Nevzat'ın iç monologları, soruşturma ekibinin Körebe hakkındaki değerlendirmeleri ve romanın sonunda Savcı Nadir'in anlattıklarıdır.

Nadir'in kişisel geçmişi hakkında tek kaynak kendisidir. Romanın sonundaki sahnede anlattıklarına bakıldığında ciddi travmalar atlattığı görülür. Yetim kalışı Nadir'in ilk travması olarak karşımıza çıkar. Fakat tam olarak kaç yaşındayken babasının öldüğü ve o süreçte neler yaşadığına dair bilgi yoktur.

İkinci travma ise üvey baba tarafından cinsel istismara uğramasıdır. Annesinin ikinci evliliği sonrası dokuz yaşından on iki yaşına kadar üvey babası tarafından cinsel istismara maruz kalmıştır. Ancak o dönemde bunu sadece bir baba şefkati zannettiği de verilir. Nadir cinsel istismara uğradığını ancak annesinin müdahalesiyle anlamıştır.

Üçüncü travma olarak karşımıza çıkan olay da annesinin müdahalesiyle olur. Cinsel istismarı suçüstü yakalamak için oyun tertipleyen annesi eşini Nadir'in önünde öldürür. Ancak olay sırasında bir boğuşma olduğu ve Nadir'in bu sırada annesine yardım etmeyip donup kaldığı da anlatılır. Olay Nadir'in sözleriyle verilir:

“Annemin zayıf anını gören Müşfik, fırsatı kaçırmak istemedi, hızla üzerine atladı. İki birden yere yığılırken, annemin elindeki silah önüme düştü. Yaralı olmasına rağmen Müşfik, iri cüssesiyle annemi altına almış, vurmaya

çalışıyordu. Zavallı kadın bir yandan kendini savunuyor, bir yandan da bana sesleniyordu.

'Yardım et Nadir, o silahı al, bu alçağı öldür. '

Ne öldürmesi yerimden bile kıpırdıyamıyordum.

'Nadir evladım, lütfen! Lütfen al o silahı. . . '

Öylece kalmıştım, duyduğum utanç ve korku felç etmişti beni.” (Ümit, 2018, s. 389)

Nadir'in bu olaydan sonra psikolojik yardım almadığı bilinmektedir. Fakat olay zamanındaki Nadir'e gelene kadar geçen süredeki yaşamı hakkında da bilgi yoktur. Hangi okullara gittiği, üniversite seçimini nasıl yaptığı ve neden savcı olmayı seçtiğine dair bilgi verilmez. Başından geçen olaylar değerlendirildiğinde suçluları cezalandırmak için savcı olmayı seçmiş olabileceğini söylemek mümkün olsa da bu sadece değerlendirmeden ibaret kalacaktır.

Nadir'in cinayetlere başlama sebebini anlattığında gizem bir nebze çözülür. Savcılığıyla veya suç-ceza orantısı ile ilgili bir problemi olmadığı anlaşılır:

“ “Mesela 2012 yılında öldürdüğüm 12 tacizciyi tanımıyordum, bana doğrudan bir kötülükleri de olmamıştı. Ama onları öldürmek zorundaydım. Çünkü yıllar önceki o travmadan kurtulmamın bu cinayetlerle mümkün olacağına inanmaya başlamıştım. Bu fikri kafama sokan da seri katillerle ilgili bir film. Öyle bildik, şahane filan bir film de değil. Vasat bir Amerikan filmi. Bilirsiniz işte, adam küçükken cinsel bir saldırıya uğrar, ruhsal bir travma geçirir, ardından ona bu saldırıyı hatırlatan kişileri ortadan kaldırmaya başlar. Böylece o travmadan kurtulur. Ben de öyle yaptım. Yıllar önceki korkaklığımı 12 farklı cinayete telafi etmeye çalıştım.” ” (Ümit, 2018, s. 392)

Buradan anlaşıldığı kadarıyla Nadir cinayet işlemeye niyetlendiği ana kadar travmadan kurtulamamıştır. Diğer yandan Nadir'in, üstesinden gelmeye çalıştığı cinsel iktidarsızlığını da bu travmaya bağladığı görülür:

"Ben hiç kadınlarla birlikte olmadım Başkomserim. Denedim, ama olmadım. Annem o ırz düşmanına ' Çocuğu mahvettin! ' derken bunu söylüyormuş,

yıllar sonra anladım. O yüzden öldürmek beni kurtarabilirdi.” (Ümit, 2018, s. 393)

Nadir'in söylemlerine bakıldığında yaşadığı cinsel zaafiyeti, zayıflılık- güçlülük bağlamında annesiyle ilişkilendirmektedir. Annesinin klasik bir kadın davranışı olan göz yumma yahut kaçma davranışını göstermediğini belirtir. Sonunda adam öldürerek de olsa Nadir'i kurtaran annesi, Nadir için güç simgesi olmuştur:

“ "Babamdan, çok cesur bir adamdı diye bahsederler, ama benim gerçek kahramanım annemdi. Ne aşk, ne aile, ne gelecek onu engelleyebildi. Hiçbir zaman zayıf davranmadı, hep güçlüydü, öyle de kaldı. Hayatım boyunca onun gibi olmaya çalıştım." "(Ümit, 2018, s. 382-383)

Buradan da anlaşılacağı üzere rol model olarak annesini seçtiği açıktır. Annesi gibi güçlü bir kişi olmak istemektedir. Nadir'in fiziksel yapısının aksine cinsel iktidarsızlığı onun acziyet duygusunun artmasına sebep olmuş olmalıdır. Ancak Nadir bu durumu göz ardı ederek tacizci üvey babasını öldürürken annesine yardım edememesinin acizlik hissinin merkezi olduğunu düşündüğünü anlatır:

“ “Kendimi asla affetmeyeceğim mesele, o kulübede anneme yardım etmemiş olmam. Müşfik denen alçak annemi öldürecekken, öylece durmam. Kılımı bile kıpırdatmamam, rezilce, korkakça bir davranıştı. Eğer şansı yaver gitseydi Müşfik, annemden sonra beni de öldürecekti. Öyle ya cinayeti görmüş olacaktım. Adam hem annemi, hem beni gönlünce kullandıktan sonra zavallı iki hayvan gibi katletmiş olacaktı. İşte bu yüzden kendimi hiç bağışlayamadım. Bağışlarsam, zayıf biri olarak kalacaktım.” (Ümit, 2018, s. 390)

Nadir can almaya başladıktan sonra acizliğinden kurtulmaktadır. Bu durum öldürmeyi güç ile eşleştirdiğini gösterir. Nadir ilk cinayetlerden sonra öldürmekten haz aldığını da belirtir:

“ “Öldürmenin insana verdiği o muhteşem hazdan bahsediyorum. ”

Vahşi bir ışıkla aydınlandı gözleri. "Sahi Başkomserim siz de öldürmüş olmalısınız. Siz yaşamadınız mı o görkemli duyguyu?" (Ümit, 2018, s. 393)

Nadir'in Başkomiser Nevzat'a bu itirafı, güçlü bir kişi olmak çabasının ilerleyerek haz safhasına vardığı görülür.

" Size yalan söylemiyorum Başkomserim, ben öldürmenin zevkine vardım. Ben kendimi, derinlerdeki kendimi tanıdım." Bir an öylece bakiştık. Yok, tetiği çekecekti, buna hiç şüphe yoktu." (Ümit, 2018, s. 395)

Her ne kadar Nadir'in iktidarsızlığının bu konuda etken olduğuna dair bir söylem olmasa da yaşanan iktidarsızlığın öldürmekten aldığı hazzı arttırmış olma ihtimali yüksektir. Güç ve hazzın etkisi Nadir'de kendine güveninde görülür. Olay zamanındaki Nadir'in kendine güveni yüksektir ve bundan hiçbir şüphesi yoktur. Nitekim soruşturma ekibine denk geldiği sahnede bu durum hissedilmekten öte görülür:

" Misafirimizi masamıza davet ettim.
"Buyurun, buyurun Savcı Bey şöyle oturun."
Hemen geri çekildi Nadir, Zeynep'in omzuna usulca dokundu.
"Lütfen önce hanımlar."
... "Teşekkür ederim Nadir Bey."
Nadir Bey ise çevik bir hareketle yan masadaki iskemleyi çekerek, Ali'yle benim arama yerleşti. Otururken de yardımcıma göz kırptı.
"Siz nasılsınız Komiserim?"
"İyiyim," dedi Ali sıkıntılı bir sesle. Ters ters Zeynep'e bakarak, tekrarladı.
"Nasıl olalım iyiyiz."
Savcı anlamadı bizimkinin düşmanlığını ya da anlamazlıktan geldi..." (Ümit, 2018, s. 123)

Alt statüde olmasına rağmen Komiser Zeynep'e yer vermiştir. Kendisi de başköşeye oturmak yerine bir iskemle çekerek arada bir yere oturur. Statüsünü hiç kullanmadığı gibi Komiser Ali'nin alıntıda görülen ve benzerlerinin de olduğu

saygısız sayılabilecek tavırlara karşı da hoşgörölü bir tavır takınır. Komiser Ali'nin davranışlarına tepki dahi vermez.

Ayrıca giyimi de klasik değildir. Romanda havanın çok sıcak olduğu belirtilirken Nadir tüm tasvirlerde ceketlidir. Ceketinin rengi "Çağla yeşili" gibi canlı bir renktir. Çalıştığı yer ve statüsüne göre kıyafet seçimi de kendine güveninin göstergesidir. Dolayısıyla başta Nadir'in cinayetlere başlangıç sebebi olarak anlattığı yöntem olumlu sonuç vermiş gibi görünmektedir. Ancak cinayetleri işlemeden önceki Savcı Nadir'in tutum ve davranışları yahut giyimi gibi herhangi bir ayrıntının da bilinmemesi burada bir şüphe doğurduğu unutulmamalıdır.

Son sahnedeki çatışmaya bakıldığında kendine güveni yüksek Savcı Nadir'in güç algısı daha da açık olarak okuyucuya verilir. Komiser Ali'yi öldürmek üzere iken Komiser Zeynep tarafından hiç beklemediği şekilde vurulduğunda:

" Doğrusu buydu, " dedi ta ciğerlerinden gelen bir sesle. "Güçlü olan kazandı.
.. Zeki olan, cesur olan . . . " (Ümit, 2018, s. 397)

Bu cümle ile Nadir güç merkezli görüşü daha açık hale gelir. Güçten kastın fiziksel yapı yahut erkeklik ile elde edilen güç olmadığı aşikârdır. Güçlü olduğunu düşündüğü annesine benzemeye çalışırken yine güçlü olduğunu düşündüğü diğer kadın Komiser Zeynep tarafından vurulduğunda söyledikleri güç kavramının ana unsurlarını okuyucuya vermektedir. Zekâ ve cesaret güç için mutlak olanlardır. Nitekim Başkomiser Nevzat'a soruşturmanın başından itibaren saygı göstermesi onu kaçırıp öldüreceği zaman bile kibar olmasının sebebi de bu kavramlardır. Nadir ünlü Başkomiser Nevzat'ın zekâsına saygı duymaktadır.

Körebe olarak bakıldığında da zekâ unsuru görülür. İşlediği on iki cinayete rağmen eşkâlinin bile belirlenememiş olması Körebe'nin çok iyi plan yaptığı ve

kusursuz uyguladığını göstermektedir. Kendisine yapılan cinsel istismarın intikamını alırken ritüel oluşturur. Maktullerin gözlerinin kadife bez ile bağlanması, sağ kulaklarının kesik olması ve yanlarında bırakılan bir oyuncak dahil her şey başına gelenlerle paraleldir.

“Bütün bunları yaparken 12 sayısına vurgu yaptım. Çünkü tacizcim ben 12 yaşındayken öldürülmüştü. Bildiğiniz gibi 2012 senesinde 12 cinayet işledim. Cinayet işlediğim günlerin sayısı da 12'ydı. Cinayet işlediğim ayların sıralaması da 12 sayısını veriyordu. Zekai Başkomiser'in tespit ettiği gibi oyuncakların barkodlarına da toplamları 12 sayısına ulaşacak rakamlar yazdım.” (Ümit, 2018, s. 392)

Sonuç olarak bakıldığında yaşadığı travmalar sonucu hayata güç odaklı bakan bir Nadir karşımızdadır. Cinayetlerle kendi iç çatışmasını çözümlemiş, karşısındaki kişiye bakış açısındaki statüsüne göre tutum ve tavır geliştiren biridir.

2.11.3. Beş Faktör Kişilik Analizi

2.11.3.1. İçedönüklük / Dışadönüklük

Sakin/Canlı sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in romanda varlığı soruşturma ekibinin varlığından az olsa da hareketli bir yapıya sahip olduğu hissi açıkça verilir. Girdiği ortamlarda statü olarak en yukarıda olmasına rağmen davranışları farklıdır. Bir yere oturulduğunda, altında çalışan soruşturma ekibinin en kıdemsiz üyelerinden biri olan Zeynep Komiser'e yer verdiği görülür. Soruşturma ekibiyle görüşmelerinin çoğunda konu açan taraf Savcı Nadir'dir. Ancak Savcı Nadir'in ekibin amiri olması bu bilgilere şüpheyle yaklaşılmasını sağlar.

Diğer yandan romanda tasvirlerde veya Savcı Nadir'in içinde bulunduğu ortamların anlatımına bakıldığında sakin sıfatına denk gelen bir durum da yoktur. Tam olarak canlı sıfatı için yeterli bilgi olmasa da statüsü ve ekibi içerisindeki tutum ve davranışlarına genel olarak bakıldığında canlı olarak tanımlamak uygun olacaktır.

Çekingen/Girişken sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir romanda sadece soruşturma ekibiyle beraber görülür. Ekibiyle birlikte olduğunda girişken bir yapının karşımızda olduğu açıktır. Fakat soruşturma ekibinin amiri pozisyonunda olduğu unutulmamalıdır. Soruşturma ekibi dışında muhatap olduğu görülen tek yer taziye evidir ki oraya yine savcı olarak gitmiştir. Dolayısıyla burada girdiği tartışma girişkenliği konusunda fikir vermekten uzaktır. Genel olarak girişken bir yapı hissediliyor olsa da bulunduğu ortamlar okuyucunun şahit olduğu kadarıyla Nadir'in kontrolünde olan ve iş ortamlarıdır. Dolayısıyla açıkça hangi sığata haiz olduğu bilinemediğinden ortada bir yapı olarak görmek makul olacaktır.

Yalnızlığı Seven/ Yalnızlığı Sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in soruşturma ekibiyle görüşmelerinde topluluk içerisinde olmasından rahatsız olduğuna dair bilgi yoktur. Aksine çok rahattır. Ancak yaşadığı ev veya iş ortamıyla ilgili bilgi yoktur.

Cinayetleri işlediği ev komşularla kaynaşma imkânını bile vermeyecek kadar diğer evlerden uzaktır, fakat orada düzenli olarak yaşayıp yaşamadığı da bilinmemektedir. Bekâr olması yalnızlığı sevdiğine dair kesin delil de değildir. Diğer yandan Savcı Nadir cinsel olarak iktidarsız olduğundan evli olmamasının seçimden öte bir durum olduğu görülür. Dolayısıyla metinde Savcı Nadir'in

yalnızlık konusunda seçimine dair yeterli bilgi bulunamadığından bir kanaat belirtilememiştir.

2.11.3.2. Yumuşak başlılık

Hoşgörüsüz/ Hoşgörülü sıfatlarına bakıldığında:

Hoşgörülülük konusunda Nadir'in soruşturma ekibi ve taziye evindeki iletişiminin incelenmesi gerekir. Soruşturma ekibin savcıyla tam koordineli olarak çalışmadığı çok açıktır. Başkomiser Nevzat birçok konu hakkında Savcı Nadir'le görüşmeden karar almakta ve uygulamaktadır. Ancak Savcı Nadir soruşturmanın kontrolünü tamamen Başkomiser Nevzat'a bırakmak istememektedir. Bu konuda yeni bir bilgiye ulaşıldığında da Savcı Nadir öğrenir öğrenmez tepki verir:

“Bence ulaştığınız bilgi ve bulguları hiç beklemeden benimle paylaşırsanız daha iyi olur. Elbette kafanızdaki ihtimalleri ve senaryoları da... Birlikte daha kolay çözüm yolu buluruz.” (Ümit, 2018, s. 322)

Benzer başka olaylar da olduğunda Savcı Nadir'in olumsuz bir tepkisi görülmez. Diğer yandan taziye evinde acılı akrabalar ile tartıştığı görülür. Bu tartışmada ise sinirlendiği Nevzat tarafından gözlemlenir ve Nadir müdahale eder. Dolayısıyla soruşturma ekibiyle iletişimde hoşgörülü gibi görünse de taziye evindeki tavra bakıldığında Nadir'in hoşgörüsüz tarafa daha yakın olduğu açıktır.

Öfkeli/ İlimli sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in öfke ile imtihanı özellikle iki yerde olmuştur. Birincisi taziye evindedir. Maktul'ün akrabasıyla suçluların yakalanıp adalete teslim edilmesi konusundaki tartışmasında sinirlendiği görülür. Diğer yandan Başkomiser

Nevzat'ı öldüreceği sahnede Komiser Ali Savcı Nadir'e silahını çevirerek durmasını söylediğinde Savcı Nadir'in kontrolü çok iyidir:

"Hiç zannetmiyorum," diye söylendi namluyu şakağıma dayayarak. "Tetiği çektiğiniz anda Başkomserinizi vururum. " Sustu, ciddi bir sesle yineledi. "Hadi, buyurun önce siz ateş edin. " Ali tereddüt ediyordu. "Siz silahınızı indireceksiniz Komiserim," diye emretti Savcı. "Yoksa Nevzat Başkomser ölür. " " (Ümit, 2018, s. 396)

Savcı Nadir hiç hoşlanmadığı birisi kendisine silah doğrulttuğunda bile sakindir. Komiser Ali'yi öldürmek üzereyken de duygularını açıkça ifade etmektedir:

"Savcı olarak benden hiç hoşlanmadınız Komiserim, belki Körebe olarak severdiniz. Ne de olsa kanunun yapamadığını yapıyordum. Çocuk tacizcilerini ortadan kaldırıyordum. Ama itiraf etmek gerekirse, ben hem Savcı Nadir olarak, hem de Körebe olarak sizden hiç hoşlanmamıştım. O yüzden büyük bir zevkle çekeceğim tetiği. " " (Ümit, 2018, s. 397)

Son sahnede öfkelenmemesine bakıldığında kontrollü olmasının ılımlılıktan çok karşılıklı güç yarışı olarak görmek mümkündür. Taziye evindeki sinirliliği ise kesinlikle kontrol edemediği bir durumda olmaktadır. Dolayısıyla öfkeli sıfatının Nadir'e daha yakın olduğu söylenebilir. Ancak burada Nadir'in her şeye öfkelenen bir yapıda olmadığı belirtilmelidir. Öfkeli sıfatının ortaya yakın pozisyonundadır.

Karşıt/Uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in en çok iletişim kurduğu ve fikir çatışması yaşadığı kişi Başkomiser Nevzat'tır. Hoşgörüsüz/hoşgörülü başlığında konu edilen alıntının devamında tartışmayı tatlılıkla bağladığı görülür:

“Sesi sitemkâr çıkmıştı. Vazifesine aşkla bağlı bu kanun adamını kırmak istemezdim.

“Yanlış anlamayın Nadir Bey, sizden bilgi saklıyor değilim, sadece gereksiz ayrıntılarla kafanızı karıştırmak istemiyorum.

Samimi bir ifade belirdi kalın dudaklarında.

“Anlıyorum, yine de aklınızdakileri öğrenmek hoşuma gider. Her zaman Başkomiser Nevzat’la çalışmak nasip olmuyor bize...” (Ümit, 2018, s. 322)

Soruşturmanın başı olmasına rağmen bir şüpheli çıktığında da Başkomiser Nevzat’la fikir alışverişinde bulunur:

“Körebe, şu içerdeki adam mı diyorsunuz?”

Sakince geri çekildim.

“Bunu söylemek için çok erken. Ama Zekai’nin bu adama güvendiği kesin. Biliyorsunuz güven, insanı zayıf kılar. Zekai’yi gafil avlamasının sebebi de bu güven olabilir.”

“Çok doğru,” diye fısıldadı .”Nasıl ilerlemeyi düşünüyorsunuz, bu Alper konusunda* Sorguya almayacak mısınız?”(Ümit, 2018, s. 322)

Şüpheliyi sorguya almak istemediğini belirten Başkomiser Nevzat’tan ummadığı bir cevap almıştır. Fikir teatisinden sonra ısrar etmeyerek uzlaşmayı seçtiği görülür ki bu durumlar Savcı Nadir’in uzlaşmacı bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir.

Kendine Dönük/Yumuşak Kalpli sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir’in soruşturma ekibinden başka bir iletişiminin verilmediği daha önce de söylenmişti. Ekipte çalışmalarında daha çok neler olduğunu takip etmekten ileriye gitmediği görülür. Taziye ziyareti haricinde başka bir sosyal ilişkisi de verilmediğinden bir kaniya varmak imkânsızdır.

2.11.3.3. Güvenirlilik/ Öz Disiplin

Düzensiz/ Düzenli sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in düzenliliğini irdelenebileceğimiz mekân bilgileri romanda verilmemiştir. Soruşturma ekibiyle iletişimine bakıldığında onlarla düzenli görüşmeler yapmadığı da açıktır. Dolayısıyla sosyal münasebetleri veya mekân düzenlemelerinden Savcı Nadir'in düzenliliği hakkında bir kanaat edinilemez.

Körebe olarak baktığımızda beş yıl önce on iki cinayet işleyip tek bir delil bile bırakmamasından yola çıkarak yorum yapmaktan başka yol yoktur. Ancak burada özel bir olay olduğu ve ayrıntılarının verilmediği değerlendirildiğinde bu cinayetlerden Savcı Nadir'in düzenliliği hakkında çıkartılacak yorumun sağlıklı olmayacağı da açıktır. Dolayısıyla düzenlilik konusunda kanaat belirtilememiştir.

Kurallara Bağlı Olmayan/Kurallara Bağlı sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in kurallarla ilgili tutumunu görebilmek için soruşturma ekibi ile iletişimi bize ışık tutmaktadır. Soruşturma ekibiyle iletişimine bakıldığında aralarında bir hiyerarşi olduğu açıktır. Ekip üyeleri astlık üstlük ilişkilerine dikkat ederken Savcı Nadir'in hiyerarşiye katı şekilde uymadığı görülür. Ekiple özel bir mekânda toplanmak yerine onlara denk geldiği her yerde görüşmektedir. Görüşme sırasında da kuralcı bir yapı görülmez.

Körebe olarak cinayetler işlemesi kurallara uymayan bir yapıyı işaret ediyor gibi gözükür. Fakat daha önce de alıntılanan diyaloglara bakıldığında Savcı Nadir'in işlediği cinayetlerin sebebi alternatif bir adalet sistemi için değildir. Dolayısıyla bu durum Nadir'in kurallara uymayan bir yapıda olduğunu işaret etmemektedir.

Yukarıdaki değerlendirmelere bakarak kurallara bağılı olmayan bir yapı olduğu düşünülebilir. Ancak Savcı Nadir tamamen kuralsız biri de değildir. Sadece kuralları esnetmekte veya değiştirmektedir. Soruşturma ekibiyle iletişimde esnek davranırsa da sonunda savcı olduğunu hep hissettirdiği de görülür. Dolayısıyla Savcı Nadir'in ortada bir yapı sergilediğini söylemek mümkündür.

Gevşek/ Sorumlu-Kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in soruşturmayı düzenli olarak takip etmesi, işinde gevşek olmadığıının göstergesi olarak kabul edilebilir. Fakat kendisinin aynı zamanda Körebe lakaplı katil olduğu değerlendirildiğinde bir hata yapıp yapmadığını öğrenmek için de aynı tutum ve davranışı gösterebileceği söylenebilir.

Taziye evinde tartışırken sinirlenmeye başlaması konusunda da aynı durum geçerlidir. Sorumluluk sahibi olduğundan o şekilde tepki verebileceği gibi katilin de kendisi olması sebebiyle sinirlenmeye başlamış olması da muhtemeldir.

Bu iki şüpheli durumun yanında Körebe olarak başarılı on iki cinayeti vardır. Aslında sadece bu durum bile yapmak istedikleri konusunda ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir. Son olarak da kendisinin Körebe olduğunu anlayan Başkomiser Nevzat'ı da ani bir hareketle yakalayıp kaçırdığı görülür. Tüm dikkatli çalışmalarına rağmen yaptığı bir hata sonucu Başkomiser Nevzat tarafından tespit edildiğini anlayan Nadir'in Başkomiser Nevzat'ı öldürmek için tereddüt etmediği de görülür. Hatta çatışma çıktığında Komiser Ali'yi de vurmak üzeredir. Dolayısıyla Savcı Nadir'in sorumlu-kararlı bir yapıya sahip olduğu şüphesizdir.

Heyecan Arayan / Tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir olarak heyecan arayan veya tedbirli bir yapıya sahip olduğuna dair bir bilgi yoktur. Körebe olarak baktığımızda ise sahte körebeleri tespit edebilmek için kılık değiştirip maktulün evini incelemeye gitmesi heyecan aramaya örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu davranışın devamı yoktur. Emekli Başkomiser Zekai'yi teknesinde ziyaret edip öldürmesi davranış tekrarı olarak görülebilirse de burada Körebe'nin tespit edilip edilemediği şüphesi öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Zekai'nin yanına gitmesi heyecan aramaktan çok tedbirlilikten doğmaktadır. Bu sebeplerle kılık değiştirip maktulün evine gitmesini kişiliğiyle ilintili olmaktan çok bir anlık davranış olarak değerlendirmek daha mantıklıdır.

Olay zamanından beş yıl önce işlediği on iki cinayetin kusursuzluğu, Zekai'nin yanına gitmesi göz önüne alındığında Savcı Nadir için tedbirli sıfatı daha uygundur.

2.11.3.4. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal Tutarlı / Duygusal Değişken sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in duygusal değişkenlik gösterebileceği dört olay vardır. Kronolojik olarak ilk karşımıza çıkan olay emekli Başkomiser Zekai'yi öldürdükten sonra taziye evine gitmesidir. Burada yukarıda alıntılarda da görüleceği üzere acılı bir akrabayla tartışmaya girmesidir. Tartışmada gerilim yaratan konu katilin adalete teslimi değil infazının istenmesidir. Adalete güvenilmesi gerektiğini savunan Savcı Nadir'in burada kendi durumu için mi yoksa savcı kimliği sebebiyle mi tartışmaya devam ettiği açık olarak görülmez. Tutarsız bir söylemde bulunduğu dair veri olmaması, sahnede savcı kimliğiyle bulunması göz önüne alındığında cevaplarının savcı olarak tutarlı olduğu görülmektedir.

İkinci durum ise Başkomiser Nevzat'ı arabasına aldıktan sonra kendisinin Körebe olduğunu anlaşıldığı andır. Başkomiser Nevzat'ı bayıltma anına kadar herhangi bir duygusal değişkenlik görülmez. Nadir gayet soğukkanlıdır.

Başkomiser Nevzat'la konuştuğu, geçmişini anlattığı ve onu öldürmek üzereyken girdiği çatışma ise üçüncü durumdur. Bu sahnede kontrol tamamen Savcı Nadir'in elindedir. Duygusal olarak en yoğun olduğu anlar da olmasına rağmen Nadir'de duygusal değişkenliğe dair hiçbir belirti görülmez.

Diğer yandan soruşturma ekibinden Komiser Ali ile iletişimde de değişim görülmez. Her toplandıığında Komiser Ali hiyerarşik olarak altta olmasına rağmen saygı sınırlarını aşan davranışlarına Nadir'in tepkisinde en ufak değişiklik olmaz. Romanın sonundaki çatışma sahnesinde Komiser Ali'yi öldürmek üzereyken nefret duygularını açıkladığında dahi Nadir'de herhangi bir duygu patlamasına rastlanılmaz.

Tüm bu bilgiler ışığında Savcı Nadir'in duygusal olarak gayet tutarlı yapıda olduğu açıktır.

Rahat / Endişeye Yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in kendisinin araştırıldığını bildiği anda bile soğukkanlılığını koruduğu çok açıktır. Hiçbir diyalogda Körebe olma ihtimaline binaen bir tereddüt veya heyecan görülmez. Taziye evinde iken Başkomiser Nevzat'la muhtemel Körebe hakkında konuştuğunda yakalanmasına ramak kalmış bir katil gibi değildir. Diğer tutumlarıyla beraber bu sahnedeki diyaloglarından yola çıkarak endişeye yatkın olmadığını söylemek mümkündür.

Fakat endişeye yatkın sıfatına haiz olmaması onun rahat olduğu anlamına da gelmemelidir. Endişeye yatkın olmaması işini iyi planlayıp yapması ve kendine güveninden gelmektedir. Dolayısıyla ortada bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Kendine Güvenli / Kendine Güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle soruşturma ekibiyle iletişimindeki esnekliği kendine güveninin göstergesidir. Diğer yandan giyim tarzı da kendine güveninin göstergesi olarak önümüzdedir. Körebe olarak bakıldığında ise işlediği cinayetlere rağmen ekiple soruşturma hakkında konuşurken en ufak bir tereddüt yoktur. Nitekim tek yaptığı hata olan emekli Başkomiser Zekai'yi öldürürken bıraktığı toprak izlerinden yakalanması da kendine olan aşırı güveninden dolayıdır. Bu derece kendine güvenmiş olmasa Başkomiser Nevzat'ı son sahnede arabasına almayacak ve yakalanmayacaktır. Tüm bu bilgiler ışığında Savcı Nadir'in kendine güvenen bir yapısı olduğu kesindir.

2.11.3.5. Gelişime Açıklık

Somut Düşünen / Analitik Düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Savcı Nadir'in düşünce sistemi hakkında açık bir bilgi bulunmamaktadır. Soruşturma sırasında Başkomiser Nevzat'la görüşmeleri bir tartışmadan çok bilgi iletiminden ibarettir.

Körebe olarak işlediği on iki cinayette delil bırakmamıştır. Bu durum analitik düşünen bir yapıya işaret olsa da kendisinin savcı olması sebebiyle planlamayı

iyi yapabilmiş olma ihtimali analitik düşünen yapı sıfatını kullanmak için şüphe uyandırmaktadır.

Yorumla ulaşabildiğimiz diğer durum ise emekli Başkomiser Zekai'yi öldürme vakasıdır. Olay zamanından beş yıl önce işlenen on iki cinayeti soruşturan ekibin başı Zekai'dir. Ancak yetkileri de varken elinde herhangi bir bilgi yoktur. Emekli olduktan sonra da davanın peşini bırakmayan Zekai olay zamanına kadar da herhangi yeni bilgiye ulaşamamıştır. Bu durumu da Savcı Nadir'in olduğu ortamda açıkça ortaya koymuştur. Ancak iki cinayetten sonra Savcı Nadir emekli Başkomiser Zekai'yi tek başına ziyaret edip öldürmüştür. İki cinayeti de kendisi işlemediği dolayısıyla hakkında hiç yeni delil yok iken bu ziyaret ve öldürme eylemi analitik düşünen bir kişi için olası olmamalıdır. Dolayısıyla Savcı Nadir'in somut düşünen bir yapıya sahip olduğu kanısı oluşmuştur.

Hassas Olmayan/ Duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

İlk cinayetin maktulü aynı zamanda soruşturma ekibinin başında olan Başkomiser Nevzat'ın merhum kızına cinsel tacizde bulunan kişidir. Ancak bu duruma rağmen Savcı Nadir'in Nevzat'ın soruşturmaya devam etme isteğini reddetmediği görülür. Ancak Savcı Nadir'in Başkomiser Nevzat'ı çalışmalarından dolayı takdir ettiği ve onun gibi ünlü bir cinayet dedektifi ile çalışmayı da çok istediği düşünülüğünde duyarlılık durumu şüpheyeye düşmektedir.

Diğer yandan soruşturma ekibindeki Komiser Ali birden fazla diyalogda tecrübesizliği ve gençliği sebebiyle yerinde olmayan sözler söylediğinde Savcı Nadir'in duymazlıktan geldiği görülür. Soruşturma ekibindeki Komiser Zeynep'le gönül ilişkisi olan Komiser Ali'nin, Savcı Nadir'e yönelik kıskançlık söylemleri olduğunda da Savcı Nadir duymazlıktan gelmiştir. Ancak Ali'nin saygısı sınırını

aşan davranışlarını kıskançlığına vererek hoş gördüğüne dair veri yoktur. Aksine Savcı Nadir Ali'yi muhatap olarak görmemektedir. Nitekim romanın son sahnesinde, Ali'yi öldürmek üzereyken nefretinin karşılıklı olduğunu söylemektedir.

Taziye evindeki tartışma da duyarlılık konusunda önemlidir. Acılı akrabaların şiddet içeren söylemlerine Savcı Nadir'in tartışarak karşılık vermesi hatta Başkomiser Nevzat'ın anlatımına göre sinirlenmeye başlaması hassas olmayan bir yapıyı işaret etmektedir.

Taziye evindeki olay başta olmak üzere öteki olaylara bakıldığında Savcı Nadir'in hassas olmayan yapıya sahip olduğunu söylemek makul olacaktır.

Muhafazakâr / Yeniliğe Açık sıfatlarına bakıldığında:

Bu sıfatlar için değerlendirilecek tek veri Savcı Nadir'in işlediği yeni cinayetlerdir. Başkomiser Zekai'yi öldürmesi tamamen kendisini korumak içindir. Plansız olarak geliştiğinden yorum yapmak imkanı bulunmaz. Ancak sahte körebe olan üç kişiyi öldürdüğünde durum farklıdır. Sahte körebelerden Alper ve korumasını öldürürken ritüel tam olarak uygulanmamıştır. Öldürmede yeni bir yöntem kullandığı değerlendirilebilecekken bu kişilerin tacizci olmaması ritüeli uygulamamasının sebebi olarak açıklanabilir.

Diğer yandan sahte Körebe ortaklarından sonuncuyu öldürürken on iki cinayetinde uyguladığı yöntemin aynısını uyguladığı görülür. Bu kişi de tacizci değildir. Dolayısıyla diğer iki sahte Körebe'yi öldürürken olayın akışından dolayı farklı şekilde öldürdüğü ortaya çıkmaktadır.

Birbirini tam olarak desteklemeyen bu vakalar göz önüne alındığında Savcı Nadir'in muhafazakâr bir yapı ya da yeniliğe açık bir yapı gösterdiğini söylemek imkânsız olmaktadır.

Tablo 11 Kırlangıç Çılgılığı Romanı Sıfatlar Tablosu

	İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin/canlı			Canlı
Çekingen/girişken		Ortada	
Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen	Yok	Yok	Yok

	DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Hoşgörüsüz		
Öfkeli/ılımlı	Öfkeli		
Karşıt/uzlaşmacı			Uzlaşmacı
Kendine dönük/ yumuşak kalpli	Yok	Yok	Yok

	DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK /YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz/düzenli	Yok	Yok	Yok
Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı		Ortada	
Gevşek/sorumlu- kararlı			Sorumlu-Kararlı
Heyecan arayan/tedbirli			Tedbirli

	DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI /DEĞİŞKEN	DUYGUSAL DEĞİŞKEN
Duygusal tutarlı/ duygusal değişken	Duygusal Tutarlı		
Rahat/endişeye yatkın		Ortada	
Kendine güvenli/ kendine güvensiz	Kendine Güvenli		

	SOMUT- PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen/ analitik düşünen	Somut Düşünen		
Hassas olmayan/ duyarlı	Hassas olmayan		
Muhafazakâr/ yeniliğe açık	Yok	Yok	Yok

2.11.4. Genel Değerlendirme

Savcı Nadir muhtemelen otuzlu yaşlarında genç bir savcıdır. Romanın sonunda çocukluğunda cinsel istismara uğramış, annesinin istismarcıyı öldürmesine şahit olmuş bir insan olduğu öğrenilir. Geçmişte yaşadığı bu olayların etkisinden kurtulamayan Nadir, olay zamanına göre beş yıl önce Körebe lakabıyla on iki cinayet işlemiştir. Olay zamanında benzer cinayetler olduğunda soruşturmanın başındaki savcı Nadir'dir. Nadir kişisini beş eksenli kişilik analizi modeline göre incelediğimizde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır:

Birinci basamak olan beş yapı analizinde fiziksel yapıya baktığımızda iri ve kaslı birisi karşımızdadır. Çene yapısından ellerinin yapısına kadar gayet güçlü birisi resmedilir. İri ve kaslı yapıyla beraber defaten yakışıklılığı da vurgulanır. Cinsel iktidarsızlığı ise romanın sonunda Nadir'den öğrenilir. Nadir'in annesi ve babası hakkında fiziksel yapı bakımından ayrıntı verilmediği görülür. Evli olmadığı gibi çocuğu da bulunmadığından fiziksel yapı hakkında daha ayrıntılı verilere ulaşamamıştır.

Kişisel geçmişine bakıldığında ilk yapıya göre daha kısıtlı bilgi bulunur. Nadir'in nerede doğduğu veya nereli olduğu gibi bilgileri yoktur. Çocukluğu hakkında üvey babasıyla olduğu dönem haricinde bilgi bulunmaz. Gençliği, hangi üniversiteye gittiği, neler yaptığına dair bilgi yoktur. Olay zamanında Savcı Nadir olarak okuyucunun karşısındadır. Olay zamanına göre beş yıl önce de savcı olduğu bilindiğinden en az beş veya altı yıllık savcı olduğundan daha ileri yorum yapılamaz. Annesi'nin doktor olmasından başka babası ve annesiyle ilgili bilgi yoktur.

Çevresel yapıya bakıldığında durum kişisel geçmiş yapısından daha kötüdür. Nadir'in çocukluğunun, gençliğinin nerelerde geçtiği bilinmez. Hangi okullara

gittiği, olay zamanına kadar yaşadığı semt veya mahalle ve oralardaki hayat hakkında bilgi yoktur. Nadir'in içinde yaşadığı mekân olarak tek bilinen Kâğıthane'deki evdir. Bu ev üvey babası tarafından cinsel istismara maruz kaldığı sıralarda da içinde yaşadıkları evdir. Bu evdeki yaşamlarının zamanı hakkında Nadir dokuz yaşından on iki yaşına kadar geçen üç yıllık süre ve Nadir'in cinayetlerini bu evde işlediği tek kesin bilinenlerdir. Çocukluk döneminde hafta sonları bu eve gelindiği bilinirken sonraki dönemler için bilgi yoktur. Evin iç düzeni ve Nadir'in odası hakkında bilgi bulunmaz. Bilinen üç yıl süresince evin bulunduğu semtteki veya mahalledeki yaşamı hakkında bilgi yoktur. Nadir'in olay zamanında nerede yaşadığı açık olarak belirtilmediği gibi ofisi veya içinde yaşam kurduğu diğer mekânlar hakkında da bilgi bulunamaz.

Sosyolojik yapıya bakıldığında Nadir'in sadece olay zamanındaki ilişkilerinin okuyucuya verildiği görülür. Bu bilgiler de soruşturma ekibi ve bir taziye ziyaretinden ibarettir. Soruşturma ekibiyle samimi bir iletişim kurmaya çalıştığı görülse de belirli bir mesafeyi de koruduğu açıktır. Taziye evindeki iletişimine bakıldığında ise mesafeli duruşu koruyamadığı görülse de bu durumun sebebi açık değildir. Çünkü tartışılan konu katile yapılacak işlemdir ve Nadir katildir. Burada soruşturma ekibindeki iletişimi gibi mesafeyi koruyamamasının katil olmasından dolayı mı yoksa başka bir sebebi mi olduğu kesin değildir.

Bilişsel yapıya bakıldığında küçük yaştan itibaren ciddi travmalar yaşamış bir insan okuyucunun karşısındadır. Öz babasını küçükken kaybetmiş, üvey babası ile yaşıyorken de dokuz yaşından itibaren üç yıl boyunca cinsel istismara maruz kalmıştır. Bu durumu öğrenen annesinin müdahalesi ise çocuğun gözü önünde bir cinayetin işlenmesi ile sonuçlanmıştır. Bu çok ağır üç travmanın üstüne cinsel iktidarsızlık yaşaması da göz önüne alınınca büyük bunalımların içinde kalmış bir kişi karşımızdadır. Problemlerinden başka tacizcileri öldürerek kurtulacağını

uman Nadir bu yolda on iki cinayet işlemiştir. Sonrasında cinayete tevessül etmediği değerlendirildiğinde tedavi yöntemi başarılı olmuş gibi görünür. Zekâyâ dayalı güç odaklı görüşü çerçevesinde yaşamına devam eder. Ancak sahte körebe cinayetleri sonrası yeniden harekete geçtiğinde Nadir'in adam öldürürken haz duyduğu da öğrenilir.

Beş faktör kişilik analizine baktığımızda ise sıfatlardan sadece dördüne cevap verilemediği görülür. Birinci faktöre bakıldığında öncelikle Nadir'in içedönük biri olmadığı kesindir. Sıfatlardan birine cevap verilemezken biri dışa dönüklüğü diğeri ise ortada yapıyı işaret eder. Dolayısıyla tam olarak dışa dönük denemese de dışa dönüklüğü ağır basan bir kişi karşımızdadır.

İkinci faktöre baktığımızda ise bir sığata cevap verilemezken bir sıfatın yumuşak başlılığı diğeri iki sıfatın ise dik başlılığı işaret ettiği görülür. Dolayısıyla dik başlılığın biraz daha ağır bastığı bir kişilik karşımızdadır.

Öz denetimin irdelendiği üçüncü faktörde ise, bir sığata cevap verilemezken iki sıfat yüksek öz denetimi işaret ederken bir sıfat ise ortada yapıyı göstermektedir. Dolayısıyla aşırıya kaçmasa da Nadir'in öz denetimi yüksek bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir.

Dördüncü faktöre bakıldığında ise üç sığattan ikisi duygusal tutarlılığı işaret ediyorken bir tanesi de ortada yapıyı göstermektedir. Dolayısıyla duygusal olarak gayet tutarlı bir yapının karşımızda olduğu aşikârdır.

Son faktöre bakıldığında ise bir sığata cevap verilemezken diğeri iki sığata cevap bulunabildiği görülür. Cevap verilebilen iki sıfatın da somut-pratik zekâyı işaret etmesi bize Nadir'in somut-pratik zekaya sahip biri olduğunu göstermektedir.

Beş faktör kişilik analizinde sıfatlardan dört tanesine cevap verilememiştir. Nadir genel olarak Nadir'in dışa dönüklüğü ağır basan, dik başlı, öz denetimi yüksek ve duygusal olarak gayet tutarlı biri olup somut-pratik düşünce yapısında olduğu görülür.

Nadir kişisini karakterizasyon açısından incelediğimizde geçmişi hakkında tek verilenin üvey babası tarafından cinsel istismarı olduğu görülür. Varlığı sadece üvey babası Müşfik'in onu cinsel olarak istismar etmesi ve annesinin Müşfik'i öldürme anındaki şahitliğidir. Sonrasında olay zamanına gelene kadar Nadir yok olur. Olay zamanındaki Nadir'den elde edilen bilgilere bakıldığında ise dört konuda tereddütler oluşmaktadır:

Karşımıza çıkan ilk tutarsızlık romandaki kişilerden emekli polis Zekai'nin Körebe tarafından öldürülmesidir. Gerçek Körebe'nin son işlediği cinayetin üzerinden beş yıl geçmiştir ve çok çaba sarf etmiş olan Başkomiser Zekai katili yakalayamayarak emekli olmuştur. Yani maktul'un elinde yeni hiçbir delil yoktur. Beş faktör incelemesinden de çıktığı üzere Nadir gayet kendine güvenen, sorumlu ve tedbirlidir. Başkomiser Zekai'nin incelediği yeni iki cinayet de Nadir tarafından işlenmemiştir. Dolayısıyla şüpheye düşerek Başkomiser Zekai'nin teknesine gitmesi ve yakalanacağını anlayarak onu öldürmesi beş faktör kişilik analizi verilerine uymamaktadır. Somut-pratik zekâyâ sahip birisi olarak bu eylemi yapması için endişeye kapılan bir yapısının olması ve bir duygusal patlama yaşamış olması gerekmektedir. Beş faktör kişilik analizi verilerine bakıldığında duygusal tutarsızlık konusunda tek verinin taziye ziyaretindeki tepkisidir. Ancak burada kendisi katil olmasına rağmen duygusal patlama değil sadece sinirlenme emareleri görülür. Son sahnede Başkomiser Nevzat'ı kaçırmamasından, Komiser Ali'yi yaralaması, öldürmek üzereyken vurulması ve son nefesine kadar Nadir'de herhangi bir duygusal patlama görülmemektedir.

İkinci sorun ise Nadir'in maktullerden birinin evine gitmesidir. Nadir Başkomiser Nevzat'la diyalogunda konuyu anlatır:

“ “Basit heyecanlardan bahsetmiyorum. Mesela Kansu Sarmaşık'ın evine gidişim o türden basit bir heyecandı. İnkâr etmiyorum, elbette Kansu'yu kimin öldürdüğünü öğrenmek istiyordum. Çünkü cerrah tacizci değildi. Ama eve girmem çok tehlikeliydi. Nitekim hiç istemememe rağmen Zeynep Hanım'ı bayıltmak zorunda kaldım. Nerdeyse sizinle burun buruna gelecektim. Buna rağmen o riskli anları yaşamak güzeldi.” ”(Ümit, 2018, s. 393)

Nadir roman konusu olan cinayetleri soruşturan ekibin başındaki savcıdır. Pozisyonu itibariyle çok ayrıntılı bilgilere herhangi bir tehlike altına girmeden sahip olabilecektir. Olay mahalline gizlice gitmesi hem kimliğinin açığa çıkması için tehlikelidir hem de bu şekilde elde edebileceği bilgi çok azdır. Beş faktör kişilik analizine baktığımızda Nadir tedbirli, duygusal tutarlı biridir. Gireceği riskin yüksekliği ve elde edeceği bilgilerin yetersizliğini düşünmek için analitik zekâya dahi ihtiyacı olmadığı, yıllardır savcılık yaptığı da düşünülünce bu davranışta tutarlılık bulunmamaktadır. Heyecan hissettiği belirtilse de bunun basit bir heyecan olduğunu Nadir'in kendisi söylemesi tutarsızlık konusunda şüpheleri arttırır.

Olay yerine gitmesinin başka bir muhtemel sebebi ise Nadir'in kendisini zeki ve dolayısıyla güçlü olduğunu düşünmesinden ileri gelebileceğidir. Romanın sonunda çatışmada Zeynep tarafından vurulduğunda bu görüş açıkça belirtilir:

“ “ Doğrusu buydu, " dedi ta ciğerlerinden gelen bir sesle. "Güçlü olan kazandı. .. Zeki olan, cesur olan . . . " Sürdüremedi. Derin derin nefes aldı. " Doğrusu buydu Başkomiserim, " diye yineledi. "Zeynep 'in geleceğini hesap etmeliydim. Edemedim, hak ettiğimi buldum." ” (Ümit, 2018, ss. 397-398)

Sahte körebe cinayetlerini zekâsına saygısızlık olarak algılayıp bir duygusal patlama sonrası bu eylemi gerçekleştirmiş olabileceği de ihtimaller arasındadır.

Ancak görünümünü değiştirmek için yaptıkları, olay yerine giderken taksici ile hiç konuşmaması gibi arkasında delil bırakmamak için yaptıkları bir planlamanın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla basit bir duygusal patlama sonrası yapmış olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Nadir'in yakalanmamak için Başkomiser Zekai'yi bile öldürdüğü düşünülüğünde basit bir heyecan hissetmek için açığa çıkma ihtimali kabul edilebilecek risk de değildir.

Karakterizasyondaki başka tutarsızlık ise Başkomiser Zekai'nin taziyesinde Başkomiser Zekai'nin akrabası ile Nadir'in tartışmasıdır. Katilin bulunacağı sözünü verdiğinde acılı akraba sonucu yeterli görmemiştir:

“Nasıl oluyor anlamıyorum! Üsküdar'ın göbeğinde, hem de kendi evinde, emekli bir polis öldürülüyor, kimse ne bir şey görüyor, ne duyuyor, ne de kimse bir şey yapıyor!”

Belki de bizi suçlamıyordu, ama devleti biz temsil ettiğimize göre, bu lafları üzerine alması gereken bizlerdik. Nadir de öyle yaptı.

“Sizi ne kadar teselli eder bilmem ama, emin olun katilini ya da katillerini mutlaka bulacağız...”

İnançlı bir sesle konuşmuştu, fakat hiçbir işe yaramadı.

...

“Hayır,” diye söylendi delikanlı. “Adalete teslim etmeyin. Hapishanelerde boşuna ekmeğini yemesin devletin, sıkın bir kurşun geberip gitsin...”

Son zamanlarda bütün milleti saran linç hezeyanının amcasını yitiren bu genç adamı da etkilemesine şaşırılmamak gerekti, ama Nadir kendini tutamadı.

“Yapmayın arkadaşım! Bu işler böyle yürümez. Katili mahkeme önüne çıkarmamız lazım. Zekai Başkomiserim de katilinin öldürülmesini değil, yargılanmasını isterdi. En iyi adalet, hukukla sağlanır.”

...

Ne Nadir Bey ne de Başkomiser Nevzat umurundaydı Cenk'in.

“Valla doğrusunu eğrisini bilmem Alper Abi. Bak, söylüyorum, eğer polisler ellerini çabuk tutup katilini yakalamazsa, ben bulup sıkacağım kafasına.”

Adeta tehdit ediyordu bizi. Nadir'in yüzünün kızardığını, alnında bir damarın atmaya başladığını gördüm.

“Yanlış konuşuyorsun arkadaşım,” diye uyardı zor kontrol ettiği bir sesle.

“İnsanları öldürerek adalet sağlanmaz...”

“Onlar öldürüyor ama. Siz de seyrediyorsunuz. Şimdi de karşıma geçmiş hukuk dersi veriyorsunuz...”

Savcı zıvanadan çıkmak üzereydi, omzuna dokundum.” (Ümit, 2018, ss. 318-319)

Görüldüğü üzere Nadir adaletin hukuk sistemi içerisinde sağlanması gerektiğine dair tartışmaya girdiğinde Nadir'in sinirlenmesinin fiziksel göstergeleri bile verilmiştir. Yüzü kızarmaya başlamış, alnında bir damarın attığı bile görülecek hale gelmiştir. Bu derece tepki görevini inanarak yapan birine ait olmalıdır. Ancak Nadir daha önce on iki insanı katletmiştir. Bu durumda tek çıkış yolu olarak katilin kendisi olmasından dolayı şahit olduğumuz tepkiyi vermiş olmasıdır. Fakat romanın sonunda ölmek üzereyken söylemlerine bakıldığında ölmekten korktuğunu hissettirecek bir söylem bile yoktur.

“ "Zeynep 'in geleceğini hesap etmeliydim. Edemedim, hak ettiğimi buldum. " Öksürmeye başladı, ağzından kan geliyordu. "Doğrusu buydu... Doğanın kanunu... Ama artık vazife sizin." ” (Ümit, 2018, s. 398)

Hastaneye yetiştirilmek yahut kurtarılmak için çaba sarf etmemektedir. Dolayısıyla tartışmada sinirlenmesinin sebebi ölüm korkusu da değildir.

Buradaki kızgınlık tepkisi hukuk sistemi içerisindeki adalete inanan, sorumluluk sahibi birisinin tepkisine uygundur. Toplum içerisindeki statüsüne uygun davranmaya çalıştığından dolayı sinirlendiği değerlendirilecek olsa; duygusal tutarlı, kendine güveni olan ve endişeye kapılmayan bir yapının, hem de taziyesine gittiği kişinin katili kendisi iken, rol gereği konuştuğu sırada kontrolünü kaybederek bu derece sinirlenmesi de tutarlı gözükmemektedir.

Görülen son tutarsızlık ise öldürmeye başlanması ve sonrasında alınan haz meselesidir. Seri cinayetlere başlamasındaki sebebin yaşadığı taciz sonrası travmadan kurtulamayıp seyrettiği bir film sayesinde kurtulmanın yolunun

öldürmekten geçtiğine inanmasıdır. Bu durum Nadir'in söylemleriyle okuyucuya aktarır:

“Vasat bir Amerikan filmi. Bilirsiniz işte, adam küçükken cinsel bir saldırıya uğrar, ruhsal bir travma geçirir, ardından ona bu saldırıyı hatırlatan kişileri ortadan kaldırmaya başlar. Böylece o travmadan kurtulur. Ben de öyle yaptım.” (Ümit, 2018, s. 392)

On iki cinayet işledikten sonra öldürmeye devam etmemesi travmadan kurtulduğunu düşündürmektedir. Ancak Nadir, Başkomiser Nevzat'la konuştuğu son sahnede öldürmenin hazzını aldığını belirtmektedir:

“Öldürmenin insana verdiği o muhteşem hazdan bahsediyorum. " Vahşi bir ışıkla aydınlandı gözleri. "Sahi Başkomserim siz de öldürmüş olmalısınız. Siz yaşamadınız mı o görkemli duyguyu?"

Oyun mu oynuyordu yoksa sözlerinde samimi miydi anlayamıyordum, ama ben gerçeği söyledim.

" Birini öldürmek bizi insan değil, katil yapar. Bu duygudan haz almak ilkeliktir. "

Kocaman bir kahkaha patlattı.

"Ben de onu diyorum Başkomserim. İlkel olan saftır, masumdur. Öldürmek bizi o masumiyete, en saf, en temiz halimize geri götürür. Ama beş yıl önce benim de aklım sizinki gibi kirlenmişti. Medeniyet saçmalıkları ağır basmıştı. 12 kişiyi öldürdükten sonra durdum. Tamam, bu kadar yeter dedim. Tam beş yıl boyunca kimseyi öldürmedim. Ama biliyorsunuz, benim yerime onlar öldürmeye başladılar. Üstelik hiç haz almadan, üstelik o benzersiz güzelliğin hakkını vermeden, o müthiş doyumunu hissetmeden, karanlığın sırrına ermeden. İşte bu kabalığa, bu hoyratlığa, bu israfa daha fazla dayanamadım. Eserimi mahvedeceklerdi, evet, Başkomserim bu yüzden geri döndüm... " "

(Ümit, 2018, ss. 393-394)

Bu diyaloga bakıldığında, Nadir'in cinayet işlerken haz aldığı çok açıktır. Travmadan kurtulduğunu düşünerek cinayetlere devam etmeyi durdurduğu da kesindir. Sahte Körebe'nin çıkıp eserini mahvedeceğinden korkarak onları öldürdüğünü söylemektedir. Ancak söyleme bakıldığında duygusal değişkenlik gösteren bir söylem yoktur. Nefret, kırgınlık yahut bir heyecan belirten söylem

bulunmaz. Dolayısıyla onları öldürürken sakin ve duygusal olarak tutarlıdır. Bu derece kontrollü iken Nadir'in savcı olduğu da değerlendirildiğinde suçluları yakalayıp eseri Körebe'yi temize çıkartma imkânı varken öldürmesi haz ilkesi için makuldür. Fakat haz mefhumu makul olursa son söylemi tutarsız olmaktadır.

Diğer yandan haz sebebiyle öldürmüş ise Başkomiser Zekai'nin evinde akrabasıyla tartışırken yukarda alıntılarda da görüldüğü derece kendini kaybederek sinirlenmesi tutarlı olmayacaktır. Son söylemden anlaşıldığı üzere kendisi taziye evindeki tartışmadan çok önce sahte Körebe rolünü oynayan katilleri öldürmeye karar vermiştir. Duygusal tutarlılığı olan ve kendine güveni ve kontrolü bu derece iyi olan birinin o düşüncelere sahipken acılı akrabayla o seviyede tartışması tutarsızdır.

Genel olarak bakıldığında Nadir fiziksel olarak iri ve yapılı biridir. Soruşturma ekibiyle beraberkenki tutum ve davranışları kendinden emin ve statüsüne hakim bir yapı karşımıza çıkar. Nadir'in giyim tercihi ise gördüğümüz kişilik yapısını destekler mahiyettedir. Sıcak bir yaz günü ceket giymektedir. Ceketinin rengi ise çağla yeşilidir. Bulunduğu statüde bir görevlinin mesai saatlerinde o derece renkli giyinmesi normal değildir. Bu durum ya kişinin acemiliğinden ya da kendinden emin ve statüsüyle yükselen bir yapı olmadığını göstermektedir. Diğer tutum ve davranışlarına bakıldığında kendinden emin, giyim konusunda zevki olan ve bu durumu açıkça ortaya koyan bir kişi karşımızdadır. Annesinin eğitilmiş biri olması, üvey babasının yelken keyfi gibi durumlar da göz önüne alındığında zengin bir aileden olduğu kesin söylenemeyecekse de orta halli bir aileden daha yüksek gelir seviyesinde ve statüde bir aileden geldiği kesin olarak söylenebilir. Maddi durumu ve iyi eğitilmiş bir aileden gelişi de Nadir'in giyim konusundaki zevki ve kendinden emin yapısını destekler mahiyettedir. Nadir'in olay zamanından beş yıl önce on iki cinayet işlemesi ve arkasında tek bir delil bırakmamış olması

zekâsını, planlama ve uygulama yeteneğini, duygusal olarak gayet tutarlı bir yapıyı da göstermektedir.

Bahsedilen tüm durumlar Nadir'in kendini çok iyi kontrol edebilen zeki ve elit bir yapısı olduğunu göstermektedir. Fakat Başkomiser Zekai'yi öldürmesi, taziye evindeki tartışması ve sonucunda gösterdiği kızgınlık, sahte Körebe'nin son cinayeti maktulünün evine gidişi ve sonrasında sahte körebe olmaya çalışan üç kişilik menfaat çetesini kendisinin öldürmesi Nadir'in yapısına uymamaktadır.

Bu durumda tek açıklama imkânı kişilik yapısında değişim olacaktır. Fakat değişimle ilgili tutarlı bilgi ve devamlılık da yoktur.

Bahsedilen tutarsızlıkların olay örgüsü kapsamında incelendiğinde; romandaki gerilimi yüksek tutmak ve olay örgüsünün devam ederek gizemin romanın sonuna kadar sürdürülebilmesini sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla bağımsız ve tam bir karakter yapısından söz etmek imkânsızdır.

Olay örgüsü çerçevesinde Nadir'e bakıldığında, Nadir'in etkin bir rolde olmadığı görülür. Ortada açık bir dedektif suçlu çatışması da görülmez. Romanda gerçekleşen yedi cinayet vardır. Olay örgüsünü başlatan ilk cinayet ve sonrasındaki cinayet Nadir tarafından işlenmemiştir. Hatta körebe lakabının sahibi olan Nadir'in savcı olmasına rağmen soruşturma ekibi tarafından tüm bilgiler iletilmediğinden neredeyse cinayetler hakkında hiçbir bilgisi yoktur. Sadece üçüncü tacizci cinayeti işlendiğinde Körebe olarak kılık değiştirerek cinayet mahalline gittiği görülür. Karakterizasyon açısından sorunlu olan durumlardan Başkomiser Zekai'nin öldürülmesi ve üçüncü tacizci cinayetin olay yerine kılık değiştirerek gidişlerinin olay örgüsünde gerilimi devam ettirmek için

önemli olduğu görülür. Sahte körebeler hakkında delil olmadığından gerilimin kısa bir süre sonra azalmaması için gerçek körebenin ortaya çıkartıldığı görülür.

Genel olarak baktığımızda Savcı Nadir'in geçmişi hakkında cinsel istismar haricinde hiçbir şey bilinmemektedir. Bu durum beş yapı analizinde açıkça görülür. Karakterizasyon açısından tutarsızlıklardan özellikle iki eylemin olay örgüsünde gerilimin sürdürülmesi için önemli zincirleri oluşturduğu görüldüğünde olay örgüsü çerçevesinde bir Nadir kişisi oluşturulduğu görülmektedir. Bu sebeplerle sağlıklı bir roman kişisi oluşturulamamıştır.

SONUÇ

Romanın varlığı ile romanda kişinin varlığındaki paralellik roman kişisi hakkında çalışmalarda yoktur. Yapılan çalışmaların önemli çoğunluğunun kişinin işlevi üzerinden olduğu görülür. İşlevinin incelendiği sistemlerde olay örgüsü temeldir. Diğer işlev temelli inceleme ise romanın tezi merkezli olandır. Romanın tezine uygun olarak bir veya daha fazla katmandaki pozisyonu önemlidir. Mesleklere göre; öğretmen, iş adamı, işçi, polis, sanatçı gibi. Sosyal statülerine göre de tasnifler olur; anne, baba, zengin, fakir, köylü ve diğerleri. Kişiliklerinde öne çıkan unsurlar etrafında da tasnif edilebilirler; cimri, kıskanç, pinti, korkak, mirasyedi gibi. Bu şekilde tasniflemeler eleştiri yöntemleri ve bakış açılarına göre daha da arttırılabilir.

Tasnifleme nasıl olursa olsun sonuçta kişinin özelliklerinin incelenmesi de yapılır. Bakıldığında bu konuda fiziksel ve psikolojik boyutların temel alındığı görülür. Fiziksel olarak; boy kilo, yakışıklılık veya güzellik genel bilgilerinden sonra romanda öne çıkan ayrıntılar verilir. Psikolojik boyutuna bakıldığında benzer şekilde kişi hakkında öne çıkan bilgilerden daha fazla tartışmaya gidilmez. Belirli bir kurama göre incelemelerde ise kuramın özelliğine göre ayrıntılara inildiği görülür.

Ancak tasnifleme sistemi ve kuram merkezli incelemelerde karşımıza önemli problem olarak karşılaştırma sorunu çıkar. Bu sistemlerde karşılaştırma kişi merkezli değil sadece ortak özellik merkezli karşılaştırma yapılabilir. Dolayısıyla bir kuramın verimli olmadığı ikinci bir romandaki kişi karşılaştırılamamaktadır. Olay merkezli yapılanlarda ise benzer özellikler göstermeyen kişiler karşılaştırılamamaktadır.

Sadece karşılaştırma mıdır karşımıza çıkan engel? Roman kişisi incelemek kolay bir iş değildir. Onca materyal toplama tasnifleme emekleri roman kişinin statülerini belirlemek için mi kullanılacaktır? Roman kişileri romanın estetik değerini tartışmada ne kadar verimli olabilir? Romanın en temel unsuru onun estetik değerinde de önemli yere sahip olmalıdır.

İşte bu tartışmalarla başladığımız elinizdeki çalışma da roman kişinin özellikleri temel alınarak incelenmesiyle bahsettiğimiz sorunlara materyal sunma derdinden yola çıkmıştır. Girişte belirtildiği üzere bu problem için çeşitli çalışmalar yürütülmüş ve sonunda psikoloji bilimi de kullanılarak yeni bir model oluşturulmuştur. Modelimiz beş eksenli kişilik analizi modelidir.

Beş eksenli kişilik analizi modeli ihtiyaçların nasıl karşılanabileceğinden yola çıkılarak oluşmuş bir sistemdir. Kişilik incelemesinde genel geçer bir sistem olmayınca doğal olarak kişiliği temel problem kabul edip inceleyen psikoloji bilimi bizim de başvuru merkezimiz olmuştur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ilk göze çarpan çok fazla kuram olmasıdır. Kuramlar belirli yaklaşımlar altında toplanmış olsa da bu tasnifte bile ortak bir tutum görülememiştir. Hal böyle olunca yaklaşım merkezli okumalar devam etmiştir. Okumalar sırasında ortak yönler tespit edilmeye çalışılırken verilerin kaynakları dikkatimizi çekmiştir. Freudien çözümler kişinin geçmişinde özellikle bir bölümü ile ilgilenirken davranıcı-sosyal yaşam altındaki kuramların kişinin tüm geçmiş hayat tecrübelerinden de veri olarak faydalandığı görülmüştür. Tüm yaklaşımlar bu yönde incelenince karşımıza kişinin, geçmiş hayat tecrübesi, kalıtım yoluyla gelen özellikler, yaşadığı çevrenin etkileri ve toplumun kültürel etkileri, kişinin anlık psikolojik durumu, bilişsel olarak olayları algılaması gibi yapılar altında tasniflenen verileri inceledikleri görülmüştür. Bu tasnifleme, romanda kişi incelemelerinde görülen tasniflerle karşılaştırıldığında beş yapı ortaya çıkmıştır.

Verilerin tasnif edilmesi kişi incelemesini sonuçlandırmamaktadır. Sonuçta bu verilerin çeşitli bakış açıları ışığında değerlendirilerek bilgi haline dönüştürülmesi ve bu bilgilerden yorumlama yoluyla kişi hakkında değerlendirmeler yapılması gereklidir.

Verilerin değerlendirilmesi safhasında ise daha önce bahsedildiği üzere amaç tek bir eser veya diğer unsurlar vesilesiyle ortaklık bulunan birden fazla eser incelemesi yapmak değildir. Roman türü şartı olmaksızın ve romandaki kişilerde kısıtlama olmaksızın bir değerlendirme yöntemi bulmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yine psikoloji bilimine dönüldüğünde kuramların ortak kişilik özelliklerinden yola çıkılarak bir sistem geliştirilmeye çalışılmıştır. Nevrotiklik, rahatlık, içe dönüklük, dışa dönüklük, duygusal sezgisel gibi özelliklerle kişiliklerin değerlendirilmesinin yapıldığı görülmüştür. Ancak bu safhada terimlerin detayının iyi seviyede bilinmesi gerektiği görülür. Kavramların tam çerçevesinin bilinmesi ve değerlendirmede kullanılması ise psikolog olmayı gerektirmektedir. Her edebiyat araştırmacısı bir seviyeye kadar psikoloji bilmek zorundadır. Fakat kavramların detaylıca öğrenilmesi bu seviyeyi aşmaktadır. Daha genel geçer ve anlaşılır bir ölçeklendirme elzemdir. Bu safhada ise beş faktör modelinin kullanılabileceği görülmüştür. Beş faktör modeli dili kullanan herkesin kullanabileceği ölçekleri bize sunmaktadır. Bu ölçekler bir eksen üzerinde zıt özellikler belirten iki sıfat merkezli ölçeklerdir. Beş faktör altında toplanmış olan bu eksenler bizim problemimiz için de kolaylık sağlamıştır. Bu eksenler konusunda Oya Somer'in çalışmalarında görülen tasniflemesi kaynak olarak alınmış ve çalışmamıza uygun olarak bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bütün yararları ve ihtiyaca binaen yaptığımız değişikliklere rağmen beş faktör modelinin bir sorunu bulunmaktadır. Bu sorun aynı zamanda modelin temelini oluşturan sıfatlardan gelmektedir. Sıfatların sözlük anlamları bile alınsa da

karşımıza görecelilik çıkmaktadır. Değerlendiren kişinin kişiliği bu sıfatların değerlendirmesinde farklılıklar oluşturacaktır. Örneğin edebiyat araştırmacısı endişeye yatkın bir tip ise ancak kendisini ve yaptıklarını normal olarak algılıyorsa roman kişisini incelerken rahat/endişeye yatkın eksenindeki değerlendirmesi kendisinin endişelilik seviyesine göre değişecektir. Aynı şekilde rahat olan birisinin de buradaki değerlendirmesi farklı olacaktır.

Görecelilik konusunda neden o sıfatın layık görüldüğünü, tezin verdiği imkân ölçüsünde, ayrıntılı olarak anlatılması yoluna gidilmiştir. İncelenen kişi merkezli olarak ana çizgileriyle olay örgüsünün anlatımı, beş yapı analizi başlıkları altındaki bilgilerle koordineli olarak sıfatlardaki açıklamaları değerlendirilmektedir. Böylece değerlendirmeler gerekçelendirilerek sağlanabilir sonuçlar sunulmuştur.

Görecelilik konusu karşımıza kısıtlılık olarak çıksa da aynı zamanda modeli daha güçlü hale getirme yolunu da açmıştır. Roman kişisi ile yazar arasındaki ilişki de roman kişisinin incelemelerinde önemli bir problemdir. Bu ilişki içerisinde yazarın kişiyi sunumu çalışmamızı etkileyen bir durumdur. Yazarın kişiye olumlu yahut olumsuz yaklaşımı okuyucunun kişiyi algılamasını da etkilemektedir. Beş faktör kişilik analizi safhasında olaylar üzerinden gidilmesi yazardan uzak olarak nesnel bir yaklaşımın sergilenmesini sağlamıştır. Beş yapı analizinde ise tümünden gelim yöntemiyle yazarın sunduğu şekilde kişi analiz edilmiştir. Bu sayede birinci basamak beş yapı analizinde yazar odaklı okuma yapılırken ikinci basamak olan beş faktör analizinde okuyucu odaklı okuma yapılarak iki farklı açıdan roman kişisine yaklaşım sağlanmıştır.

Nitekim bahsedilen tüm değişiklikler ile olumlu sonuçlar alındığı görülmüştür. İncelenmiş olan on bir romana bakıldığında beş yapı analizinde yoğunlaşmanın

bilişsel yapıda olduğu görülür. İkinci sıradaki bilgi kaynağımız ise kişinin geçmişi ile sosyolojik yapılardan geldiği görülür. Ancak ayrıntılı bilgiye sahip görünen yapılarda bile eksiklik görülmektedir. Model uygulanırken görüldüğü üzere bu bilgiler sadece olay örgüsünde kişinin varlık sebebi için gerekli bilgileri içermektedir.

Eksik bilgi konusunda önemli örneklerden biri Kavim romanıdır. Romanında katil olan Can'ın geçmiş yapısı hakkında veriler ayrıntılı gibi görünmekle beraber dikkatle incelenmelidir. Olay örgüsünde etken rolde olmayan Can'ın geçmişi hakkında verilen bilgiler iki sınıfa ayrılır. Birincisi olay örgüsünü başlatan cinayetin sebebidir. İkincisi ise roman içerisinde sürekli başvuru olan Can'ın Hristiyanlık hakkında bilgileri içindir. Ancak bu bilgilerde eksiklikler vardır. Can Yardımcı Doçent'tir. Lisans eğitiminden sonra yüksek lisans ve doktora eğitimleri de olmalıdır. Fakat Can'ın sadece Roma'daki eğitim döneminden bahsedilir. Sanki Can Roma'da aldığı eğitim sayesinde uzman olup ünvanını kazanmış gibidir. Fakat bu uzmanlık vesilesiyle edinilen bilgilerle soruşturma ekibi sonuca ulaşmada önemli yollar kaydeder. Diğer bir örnek ise Kırlangıç Çığılığı romanıdır. Katil olan kişi Savcı Nadir'dir. Nadir'in kişisel geçmişi hakkında verilen bilgiler de ayrıntılı gibi görünür. Çocukluğunda uzun süre istismar edilişi, annesi yardımıyla kurtulurken cinayetlerin başlama sebebi ve cinayetleri hakkında da bilgi verilir. Fiziksel yapı hakkında iri, kaslı ve yakışıklılığı ile dominant bir görünüm tasvir edildiği görülür. Bilişsel yapıda ise bu bilgiler üzerine Nadir'in hissettiği öldürme hazzı ve güç saplantısı verilir. Fakat Nadir'in tecavüzler sonrası hayatı, neden hukuk okumayı tercih ettiği ve neden savcı olduğu yahut süreci hiç verilmez. Bilişsel yapıda öldürme hazzı ve güç saplantısı ile hukuk okuması ve savcılığının getirdiklerini tartışma imkânı verilmemiştir. Sanki Nadir olay örgüsü için tecavüze uğramış ve zamanda hızlı bir yolculukla olay anına savcı olarak ışınlanmış gibidir.

Dolayısıyla bu kişiler hakkında ilk akla gelen sadece olaylar için gerekli anda var olmuş gibi olduklarıdır. Kişinin olay örgüsü için var olma sebepleri verilmiştir.

Beş faktör kişilik analizine bakıldığında sıfatlar için cevap bulma oranının yüksek olduğudur. Sultanı Öldürmek romanı bu konuda en önemli istisna olarak karşımıza çıkar. Sadece bir sıfata cevap verilebilmiştir. Ancak bu durum romanda katil olan kişinin neredeyse varlığının hiç bulunmamasından dolayıdır. Patasana ve Beyoğlu'nun En Güzel Abisi romanları sekizer cevapsız sıfatla ikinci sıradadır. Ancak bu durum suçlu kişilerin romandaki varlığıyla doğru orantılıdır. Üçüncü sırada olan Kavim romanında ise ters orantı görülür. Bu romanda suçlu kişi neredeyse bütün sahnelerde vardır. Ancak beş yapı analizi de beş faktör analizine paralellik gösterir. Bu durum ise Kavim romanında suçlu karakter olan Can'ın varlığına dikkat çeker. Roman incelendiğinde ise Can'ın olduğu sahnelerin büyük bölümünde Hristiyanlık hakkında bilgi aktardığı adeta romanda koro görevinde gibidir.

Beş faktör kişilik analizinde sıfatların neredeyse tamamına cevap verilebilen iki roman vardır. Sis ve Gece ile Beyoğlu Rapsodisi romanlarıdır. Bu romanlarda dikkat çeken unsur beş yapı analizindeki bilgilerin miktarının beş faktör kişilik analizinde görülenle orantılı olmamasıdır. Normalinde beş yapı analizi ile beş faktör analizinde bilgilerin paralelliği beklenmektedir. Buradaki paralel olmayan durumun sebebi roman kişilerin tutum ve davranışlarıyla varlığının bulunmasıdır. Nitekim iki romanda da suçlu kişiler aynı zamanda anlatıcı ve olay örgüsünde başkişidirler. Bu durumda bu roman kişilerinin tutum ve davranışlarının yoğunluğu dolayısıyla sıfatlar hakkında fikir sahibi olunabildiği görülmüştür.

Genel olarak romanlara bakıldığında üç roman haricinde suçlu kişilerin kişiliğinin oluşturulmasında ciddi tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Bu tutarsızlıklar beş eksenli

kişilik analizinin iki basamağının beraber kullanılmasıyla ortaya çıkartılabilmektedir. Kişi odaklı olup diğer unsurlardan arındırılmış beş yapı analizindeki bilgilerle beş faktör kişilik analizinde belirlenen sıfatların karşılaştırılmasında ortaya çıkan şüpheler tespitinde temel alınmıştır. Örneğin Kar kokusu romanında Kerem Karabudak'ın intihar süreci ve bıraktığı intihar notu beş faktör analizinde çıkan sıfatlara uymamaktadır. Sorumlu-kararlı, duygusal tutarlı, somut düşünen sıfatlarına bakıldığında tutarsızlık görülmesi önemlidir. Öldürme kararını uygulayıp, tereddütsüz şekilde intihar eden Kerem'in ayrıntılı ve açık olmayan bir intihar notu bırakması diğer tutarsızlıklarla beraber sağlıklı bir kişiliğin bahsedilemeyeceği kanaatinin oluşmasına sebep olmuştur.

Katil'in aynı zamanda başkişi olduğu Beyoğlu Rapsodisi romanında da benzer durum görülür. Selim'in yüksek özdenetime sahip olduğunu gösteren sıfatları ve kendine dönüklük sıfatı da değerlendirildiğinde Selim'in Kenan'a soruşturmada anlatıldığı seviyede yardım etmesi tutarlı değildir. Bu tutarsızlık diğer bilgilerle birleştiğinde yine sorunlu bir kişilik oluşturulduğunu bize göstermiştir.

Beş faktör kişilik analizinde sıfatların neredeyse hepsine cevap verilen Sis ve Gece ile Beyoğlu Rapsodisi romanlarında incelenen kişilerin aynı zamanda başkişi ve anlatıcı olmaları da önemlidir. Bu romanlarda beş yapı analizine bakıldığında bilgilerin azlığı dikkati çeker. Bu durum ise yazarın klasik roman bakış açısıyla yaklaşmadığını ve kişinin özelliklerini ihtiyaç olduğu kadarıyla verdiğini göstermektedir. Ancak ihtiyaç olduğu kadarıyla vermesinde rağmen kişiliklerde tutarsızlıklar bulunmaktadır. Tutarlı kişilikler oluşturulamamış olması ise bize yazarın kişileri olay örgüsü merkezli kurduğunu göstermektedir.

Beş eksenli kişilik analizi modeli, her bir romanda kişilikleri ayrı ayrı incelemenin yanı sıra ortak yanlar üzerinden incelendiğinde de sonuç vermektedir. Sultanı Öldürmek romanı haricinde on romanın beş faktör kişilik analizindeki ortak noktası kişilerin duygusal tutarlı çıkmasıdır. İkinci sıradaki somut/pratik düşünceye sahip olma sıfatından sonra yüksek özdenetim ve dikbaşlılık sıfatlarının frekansları da yüksektir. Bu durum ise yazarın roman kişilerini oluştururken belirli bir kişilik yapısı üzerine kurduğu kanaatini oluşturmaktadır.

Kişilik çalışmalarına bakıldığında tutarlılığın önemli olduğu görülmüş ve çalışmamız da tutarlılık unsuru üzerine kurulmuştur. Beş eksenli kişilik analizi modelinin seçilen evrendeki kişilerin tutarlı davranışlar içinde olup olmadığını tespit etmekte sağlıklı şekilde çalıştığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Akçağ yayınları.
- Booth, W. C. (2010). *Kurmacanın retoriği*. Çev.: B. O. Doğan, Metis eleştiri. (Orj. 1983)
- Burger, J.M. (2006). Kişilik psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri. Çev.: İ.D.E. Sarioğlu, Kaknüs yayınları. (Orj. 2004)
- Çetin, N. (2012). *Roman çözümleme yöntemi*. Öncü kitap.
- Çetişli, İ. (2009). *Metin tahlillerine giriş/2*. Akçağ yayınları.
- Demirkan, S. (2006). *Özel sektördeki yöneticilerin ve çalışanların bağlanma stilleri, kontrol odağı, iş doyumu ve beş faktör kişilik özelliklerinin araştırılması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- Erdemir, A. D. (2020, 05). Ahlat-ı erbaa maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. <http://www.islamansiklopedisi.org.tr/ahlat-i-erbaa>
- Erhart, I. (2009). *Ben neyim? kişiler ve insanlar üzerine bir çalışma*. Çev.: E. Demircioğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. (Orj. 2007)
- Forster, E.M. (2014). *Roman sanatı*. Çev.: Ü. Aytür, Milenyum yayınları. (Orj. 1974)
- Grillet, A. R. (1981). *Yeni roman*, Çev.: A. Bezirci, YAZKO. (Orj. 1963)
- Haedens, K. (1961). *Roman sanatı*, Çev: Y. Nabi, Varlık Yayınları. (Orj. 1941)
- Harvey, W.J. (1965). *Character and the novel*. Cornell University Preess.
- Harvey, W. J. (2010). Romanda sosyal ortam. P. Stevic (Ed.), *Roman Teorisi*, Çev.: S. Kantarcioğlu, Akçağ yayınları. (Orj. 1967)
- Kaplan, M. (2005). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3 tip tahlilleri*. Dergâh yayınları.

- Kretschmer, E. (1949). *Beden yapısı ve karakter konstitüsyon meselesi ve mizaçlar bilgisi hakkında araştırmalar*. Çev.: M. Turhan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları. (Orj.1936)
- Kundera, M. (2009). *Roman sanatı*. Çev.: A. Bora, Can Yayınları. (Orj. 1986)
- Lukacs, G. (2011). *Roman Kuramı*, Çev.: C. Soydemir, İstanbul: Metis yayınları. (Orj. 1978)
- Myers, I.B. , Myers P.B. (1997). *Kişilik farklı tipler farklı yetenekler*. Çev: Hüsnü Ovacık, Kuraldışı yayınları. (Orj. 1980)
- Moran, B. (2009). *Türk romanına eleştirel bir bakış 3*. İletişim yayınları.
- Odacı, S. (2007). *Bilinç akışı tekniği bakımından james joyce, oğuz atay, adalet ağaoğlu ve emine ışınsu'nun romanları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Phares, E.J. (1991) *Introduction to personality*. Harpercollins College Div.
- Reich, W. (2014). *Karakter Analizi*, Çev: Leyla Uslu, Cem yayınevi. (Orj. 1972)
- Schultz, D. P. (1990). *Theories of personality*. Wadsworth Publishing Co Inc.
- Smith, J.R. (1996). *Detective Fiction*. Kendall/Hunt Publishing Company.
- Somer, Oya. (1998) Türkçe'de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*. Cilt 13 sayı 42 ss:17-32
- Somer, O. , Korkmaz, M., Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-1: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*. Cilt:17 sayı 49 ss:21-33
- Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A. (2004). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M. (1987). *Kültür ve kişilik (psikolojik antropoloji)*. Olgaç Matbaası.

- Tekin, M. (2011). *Roman sanatı romanın unsurları 1*. Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Todorov, T. (2011). *Edebiyat kavramı*. Çev.: N. Sevil, SEL Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (2011). Türk dil kurumu güncel sözlük. Ulaşım zamanı 16.05.2020 <https://sozluk.gov.tr/>
- Ümit, A. (2010a). *Patasana*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2010b). *Beyoğlu rapsodisi*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2010c). *İstanbul hatırası*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2012a). *Bab-ı esrar*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2012b). *Sultanı öldürmek*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2013a). *Kavim*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2013b). *Beyoğlu'nun en güzel abisi*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2014a). *Sis ve gece*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2014b). *Kar kokusu*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2014c). *Kukla*. Everest yayınları.
- Ümit, A. (2018). *Kırlangıç çılığı*. Everest yayınları.
- Yalçın, Alemdar. (2006). *Siyasal ve sosyal değişmeler açısından cumhuriyet dönemi türk romanı 1920 1946*. Akçağ yayınları.
- Yalçın, A., Adiller, S. (2016). *Sözsüz iletişim şehir efsanesi olarak beden dili*. Mediacat yayıncılık.
- Yalçın, S. D. (1998). *XIX. Yüzyıl türk edebiyatında popüler roman*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (yayımlanmamış doktora tezi)
- Yanbaşı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yazgan İnanç, B. , Yerlikaya, E.E. (2014) *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.